NOORTE SULEGA

NOORTE SULEGA

VALIK TÖID KOOLIALMANAHHIDEST

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT»

TALLINN 1967

E
N 64

Koostaja K. Leht

Ümbrispaberi ja kaane
kujundanud R. Kangert

SAATEKS

Selles raamatus astub lugeja ette koolinoor, kel õpingute kõrval on jätkunud tahet ja tarmu oma sisimaid mõtteid ja tundeid värsis või proosapalas väljendada. Õppurite omad on ka väljaanded, kust palad on valitud, — koolialmanahhid. Nende sünni- ja arengukäigu kohta tahame alljärgnevas mõne selgitava sõna öelda.

Ligemale kümmekond aastat tagasi, 1958. aastal ilmus trükis N. V. Gogoli nim. Tallinna 21. Keskkooli almanahhi esiknumber, esimene koolis ja vabariigis. See oli nimetu («Suleproovid» leiti ühise nuputamise järel hiljem) ja, mis tagantjärele salata, üsna kleenuke nii sisult kui mahult. Aga ikkagi... «uus, päris trükitud õpilasalmanahh — see on suursündmus, mille puhul maksab Tallinna 21. Keskkooli õpilasperet südamest tervitada», märkis Paul Rummo esiknumbri saatesõnas.

Nüüd on «Suleproovidele» rohkesti kaaslasi sirgunud, küllap rohkem, kui esialgu loota oleks söandatud, — kolmekümne ümber. Kõiki neid siinkohal loetleda pole mõtet (1966. aastani ilmunud almanahhide nimekiri leidub kogumiku lõpus), iga aasta toob uusi juurde ja juhtub sedagi, et mõni esiknumber jääb ühekordseks plahvatuseks. Küll väärivad märkimist need, mis mitmeaastase järjekestvuse ja sisutihedusega on almanahhide taset kujundanud.

Omaette tasemel seisab Tartu VIII Keskkooli «Tipa-Tapa», mis on astunud päris kirjanduslikke mehesamme ja täitnud koolialmanahhile esitatavaid teisigi nõudeid. Kohati on häid ilukirjanduslikke kordaminekuid andnud ka Tartu II Keskkooli «Kutsuv Rada», Tartu V Keskkooli «Lävel», Elva Keskkooli «Esimesed Vaod», A. Jakobsoni nim. Pärnu I Keskkooli «Kajakas», A. H. Tammsaare nim. Tartu I Keskkooli «Sõnasepad», Rapla Keskkooli «Oma Sulega». Muidugi tuleb hinnata ka tagasihoidlikumaks

jäänud katseid, needki on teoks saanud heast tahtest ja loomispüüdest.

Kuidas hinnata almanahhi kui õpilaste kirjanduselu organiseerivat vormi? Üks selle ala teenekaid töömehi, «Tipa-Tapa» peatoimetaja Vello Saage lausub oma kogemuste najal: «Almanahhide väljaandmine tõi endaga kaasa murrangu kirjandusringide töös. Almanahhide koostamise idee muutis olukorra loomingulise töö kasuks ning kirjandusringi esmaseks ülesandeks sai — ja peab ka jääma — õpilaste kirjandusliku omaloomingu suunamine, kirjutamisele innustamine.» (Hoob, mis tõi omaloomingu esiplaanile. «Edasi» 31. X 1965.)

Loomispüüdelise õhkkonna loomine koolis on suur pedagoogiline kordaminek. Ilmselt enamgi. Kümme aastat tagasi väljendasid vanema põlvkonna kirjanikud muret kirjandusliku järelkasvu üle. R. Sirge viis selle otseühendusse kirjandusõpetuse puudustega, koolide kirjanduselu loidusega. Ta kirjutas: «Niisuguse olukorra otseseks tagajärjeks tuleb pidada seda, et meil näiteks keskkoolinoorte hulgast ei ole enam aastate jooksul esile kerkinud ühtki silmapaistvat või püsimajäänud kirjanduslikku talenti.» (Kirjanduse õpetamisest ja kirjanduslikust järelkasvust. «Sirp ja Vasar» 28. V 1954.) Ehkki olukord pole vahest muutunud meid rahuldaval määral, võime ometi tõdeda loomispüüete ärkamist koolinoorsoo hulgas. Jutt ei ole enam salamisi sepitsetud värssidest ega mõtteerksamast koolikirjandist, vaid trükikujus lugejateni jõudnud saavutustest almanahhides ja perioodikas, mis pakuvad lugemisrõõmu eakaaslastele ja isegi nõudlikumale kirjandusepruukijale. Eesti NSV kirjanike V kongressil võidi tõdeda noorte tähelepandavat kirjandussetulekut ja nende rikastavat osa selles.

Almanahhidel on selles edenemises korvamatu osa olnud. Need omaalgatuslikud väljaanded on suutnud — nüüd võib seda liialdamata öelda — kirjandusellu oma jälje jätta. Almanahhide veergudel alustasid suleproovimist mitmed päriskirjandusse jõudnud nimed. «Suleproovide» omaaegne toimetaja Teet Kallas on debüteerinud raamatuga «Nii palju päikest»; tundevärske luuletajana ja tõlkijana on tuttav Ly Seppel, kelle esimesed värsid ilmusid Rapla Keskkooli almanahhis «Oma Sulega»; Mati Undi romaan «Hüvasti, kollane kass!» on almanahhinumbrist «Nooruse» vahendusel laia lugejatepere ette jõudnud,

elevust tekitanud ning tunnustust teeninud; perioodikas on värsside, proosapalade ja publitsistikaga esinenud veel mitmed almanahhide kasvandikud: Andres Ehin, Kalle Kurg, Kuno Otsus, Ülo Matjus, Jaak Põldmäe, Oleg Toompuu, Rein Saluri jmt. Koolinoorte kirjandusvõistluste laureaadid on enamasti oma kirjanduslikud ristsed saanud almanahhis.

Noored pole oma kirjanduslikes püüetes toe ja abita jäänud. Kahel korral (1959. ja 1964. a.) on kirjandusringide ja almanahhide aktiiv üle vabariigi Tallinnas kokku tulnud, et päriskirjanikelt juhatusi ja head nõu kuulda ning omavahel muljeid-mõtteid jagada. Need kohtumised on olnud elevusrikkad ja kasuandvad, nagu asjaosalised ise must-valgel on tunnistanud. Seesugune suund kirjandusliku järelpõlve kasvatamises peaks olema tulemusrikas ja ka tulevikus eluõiguslik.

Almanahhide lugemisvara hindava pilguga vaagides näeme vaid asja üht külge — loomispüüete resultaati, mis on seotud vaid sajakonna nimega. Kui mitmed neist kirjandusse tee leiavad? Mõistagi vähesed, need üksikud, kellele loometöö kutsumuseks saab ja kelle anne seda kanda suudab. Kuid kunstilise eneseavaldamise tahe on igasuguse kutsumuse lähteks. Esimene värsirida või proosapala võib reeta nooruki tagamaid mistahes loomistööks, loovaks tööks üldse. Siin ilmneb loova kirjanduseharrastuse ja almanahhi kui seda organiseeriva vormi põhimõtteline ja avaram tähtsus. Fr. Tuglas on seda märkinud oma tervituses «Tipa-Tapale»: «Jälgides paari-kolme kirjanikupõlve, kes minu eluajal tööle asunud, olen tähele pannud, et kui ühes algajate rühmas esineb paarkümmend nime, siis on nende hulgas olnud ikka kaks-kolm sellist, kes hiljem on jätnud püsiva jälje kirjandusloosse.

Igatahes usun ma, et ka Teie väljaannetes esinejate hulgas leiduvad mõned algajad autorid, kelle nime veel aastakümnete pärast trükis näeme.

...See, mis Teie teete, pole mahavisatud vaev, isegi nende puhul, kes hiljem vahest otseselt kirjandusega ei tegele. Huvi kirjanduse vastu, kirjanduslikku kogemust ja kirjanduslikku kultuuri aitab see igal juhul tõsta.»

Nii ongi juhtunud, et mitmed-mitmed sellegi valimiku autoreist on leidnud oma kutsumuse ranges matemaatikas, keemia võimalusterikkuses, fauna ja floora saladuste võlus. Võib-olla sai see endaleidmine alguse esimesest

proosakillust või värsireast. Kui nii, siis võib selle üle aina rõõmu tunda. Kummatigi tohiks nüüdisajal ideaaliks olla mitte tuima südame ja raamitud mõtteviisiga õppuritüüp, vaid otsivas mõttepinges elluastuv noor. Ainult nemad suudavad tänast ja homset elu edasi viia.

Käesolevasse valimikku on võetud koolinoorte töid trükitud almanahhidest. Nendest on pärit ka illustratsioonid. Mõnikord on öeldud: trükitud almanahh on luksus, piisaks masinal või koguni käsitsi kirjutatust, mille traditsioonid ulatuvad tsaariaega. Jah, alustuseks, hoovõtuks sobiks vahest vähenõudlikumgi vorm (mida paljud kirjandusringid ka kasutavad). Põhimõtteliselt on aga käsikirjaline vorm minevikunähtus. Ei jätku mõnest eksemplarist ühegi koolikollektiivi lugemisvajaduseks, rääkimata juba kirjanduslikust suhtlemisest koolikollektiivide vahel. Pealegi teavad kõik, kes kirjatöös kätt proovinud, milline maagiline mõju on trükisõnal.

Niisiis on nende kaante vahele paigutatud trükialmanahhides ilmunud töid ajavahemikust 1958—1965. (Ajaline järgnevus on määranud ka tööde paigutuse, mis mõnel määral peaks näitama ka arengut.) Valdava enamuse moodustavad keskkooliastme õpilaste tööd, üksikuid näiteid leidub aga ka nooremateit, kaasa arvatud kimbuke kõige pisemate — algkooliõpilaste värsse. Tähelepanekud kinnitavad, et edu saavutatakse just neis koolides, kus osatakse suleproovimisele kaasa tõmmata maast-madalast, mil veel meelsasti ja häbenemata värsse sepitsetakse. «Almanahhide toimetamine aitab andeid avastada juba varakult.» (V. Saage.)

Valikut tehes on püütud esijoones arvestada kirjanduslikku kordaminekut. Muidugi tuleb lugejal arvestada, et tegemist on ikkagi õpilasväljaannetega, verivärskete «kirjandusetegijatega», kelle sulge on juhtinud küll seesmine õhin, kuid kelle väljendusvahendid jäävad mõnikord napiks. Liiga nõudlik oleks oodata ka suurte sotsiaalsete probleemide käsitlemist. Selleks pole õpilased küpsed veel üldarengult ega kirjanduslikult, seda ei luba ka žanrilised piiratused. Mis proosasse puutub, siis on žanrilise kuuluvuse rangem määratlemine õpilastöödes üldse raske. Siin on läbisegamini kõike: lühijuttu, laastu, miniatuuri, reisivestet, olupilti ja mõnikord lihtsalt õnnestunumat koolikirjandit. Kummatigi tahaks loota, et vormiviperustest hoolimata pääseb mõjule noorte siiras kaasajatunne, elu

nägemine nõukogude õpilase silmadega. See on olulisim, millele võib tugineda edasine areng.

Nüüdisaegne elevusrikkus koolide kirjanduselus lubab loota, et käesolev õpilastööde valimik ei jää viimaseks esinemiseks nõudlikuma lugeja ees.

Koostaja

1958

Väike kodulinn

Ly Seppel, IX kl.

On laule loonud endast iga linn,
küll järveveest, küll pargipuude ilust
ja kevadest. Kuid seekord vestlen sinust,
mu väike kodulinn.

Ei, sa ei ole tuuline ja paene,
ei kivisöe-, ei ülikoolilinn,
ei sadam tormine või tormivaene,
vaid lihtne, päris lihtsana näen sind,
mu Rapla, kodulinn.

Siin suvepäevi tean ning rammestavat soojust
ja maanteetolmust halle kõnniteid,
ja jälgi, mis veel siis, kui päike loojus,
su kuumenenud asfaldile jäid.

Tean puudes kohisemas pargiteid,
su tänavaid ja alevikumaju,
ja seda, kuidas vahel põlispuid
siin sügiseti riisub öine raju.

Su kevadhääli tean. Neist iga toon
on erutav ja samal ajal tuttav.
Mu kodulinn, mu väikene ja ruttav,
neil hetkedel näid igavesti noor!

«Oma Sulega». Sügis 1958

Matsalu jutustused

Rein Saluri, X kl.

Kord talvel võtsin uuesti vana kohvri põhjast välja möödunud suve reliikviad — saunakäsna meenutava kivistunud vetikamügariku, lainelised merekarbikesed, linnumunade koored — igas suuruse- ja värvivariatsioonis, tuusti pruunikat adru, roovarrest vilepilli ja muud kribukrabu. Kõige selle alt aga päevikud, tihedalt täiskirjutatud, kaante vahel liiva ja surnud putukaid.

Päevikud polnud tavalised — nende lehekülgedele olid jäädvustatud mere kohin ja ääretute rooväljade avarused, kajakate kisa ja parditiibade vihin. Ladinakeelsete nimede ja terminite rägastikus vilksatasid kaleidoskoopiliselt pildikesed suvest, meenusid jälle suvised askeldused ja sekeldused.

Kõik see sundis sulge haarama ja neid mälestusi paberile kandma — rohkem küll endale lugemiseks kui teistele arvustamiseks . . .

LIIA SAAREL

Ühel õhtul, kui me laveerisime rannikulähedaste saarekeste ja laidude vahel, lakkas äkki töötamast meie paadi mootor. Aeg oli juba hiline ja kiirustasime sõudmisega lähima saare poole, mis kõvera loogana oli otse meie teel.

Nõudis aega ja vaeva, enne kui leidsime sobiva peatuskoha. Ise vööni vees, tõukasime lõpuks paadi väikesesse kinnikasvanud lahte. Roog oli siin kõrge ja tihe, oli tegemist telgi kinnitamisega ja kivide panemisega paadi külgede alla. Siis oli kõik valmis. Telgi all sumises mõnusalt priimus ja korrapidaja säristas panniga, praadides mahajäetud vaerapesast võetud mune. Motorist hakkas streikiva päravurri kallal nokitsema, toimkonnast vabad mehed läksid saarele — maad kuulama ja pükse kuivatama. Kahlasime läbi roostiku rannaheinamaale, kus kohe kuulsime rõõmsa üllatusena kivirullija häälitsemist. Eespool kõrgel liivikul kasvas hõre männik. Liiviku seljandikul kössitas üksikult väike onn. Sinnapoole seadsimegi sammud.

Onn oli nähtavasti alaliseks peatuskohaks küttidele ja

kaluritele — nurgas vana kolle, narid värskete heintega, seinal kellegi rohmakalt maalitud lõuend jahimehest, väikese akna all lai kaselaudadest pink — ja oligi kogu selle majakese sisustus. Onnike oli hubane, kuid eelistasime siiski oma telki. Nii mõnus oli üksteise kõrval paadipõhjas põõnutada ja lainete uinutavat loksumist kuulata . . .

Kui me liivikule jõudsime, märkasime lõkketulukest mändide vahel vilkumas. Saar oli asustatud! — seal mändide all liikusid inimesed ja lõkketuli heitis kõikjale nende kõikuvaid pikki varje. Igasuguste mõtete ja oletustega läksime lähemale.

Need olid lapsed — tükki viiskümmend ümber lõkketule kilkamas ja käratsemas. Selgus, et saarel oli kalurite laste pioneerilaager. «Täiesti sobiv koht tulevastele meredevallutajatele,» arvasime meiegi. Meredevallutajad ise piirasid meid otsekohe igast küljest, algul veidi umbusklikult uudistades, hiljem tuhas küpsetatud kartulitega külalislahkelt kostitades. Tragimad poisid uurisid peagi meie püsso ja binokleid, kaarditasku tselluloidist vahesein meeldis eriti tütarlastele, kes läbi selle kollaseks muutunud maailma vaatlesid. Üks eriti pealetükkiv punase peaga poiss oli vallutanud ühe meie binokleist ja võttis nüüd suurel rändrahnul ehtsa Musta Kapteni poosi. Tema kaaslasi see aga ei näinud vaimustavat — tekkinud rüseluses kukkus punapea ja binokkel kõlksatas vastu kivi. Hetkeks oli poistekambas vaikus, siis sirutas «kapten», ise maha vaadates ja midagi kohmetult pomisedes, binokli meile. Parem okulaar oli kildudeks purunenud.

Noomivad sõnad lausus nooruke kasvataja isegi, meil polnud siin enam midagi teha. Kahju oli kallist binoklist, poistega polnud aga mõtet riielda.

Paadi juurde otsisime teed juba käsikaudu, vahetades hõikeid paadis olevate poistega. Meie halb tuju kandus üle teistelegi ja olime kõik pahased nende jõnglaste peale, kes olid ühe meist teinud relvituks. Ilma hea binoklita on isegi kogenud vaatlejal raske töötada.

Hommikul oli ilm endiselt vaikne. Pugesime telgist välja ja pesime end külma mereveega. Mootor oli eile õhtul ära parandatud ja kohe pärast hommikueinet tahtsime saarelt lahkuda. Midagi huvitavat sellel liivasel mändidega kaetud pikal seljandikul tõenäoliselt polnud; pikale neemele, mis S-tähe kujuliselt lõunasse oli suunatud, ei olnud ka enam kellelgi tahtmist minna.

Kangutasime parajasti paadi alt kive, kui saarelt kostis hõikeid. «Rüblikud tulevad,» pomises keegi. Tiit tõusis siiski paadininal püsti ja seiras üle roovälja. «See punase peaga poiss. Siia tuleb!» ütles ta alla hüpates. Sirutasime kõik oma kaelad põnevuses õieli sinnapoole, kust kostis punapea kahlamist läbi rootihniku.

Poiss oli vist kogu tee jooksnud. Lõõtsutades paiskas ta ainsa hingetõmbega välja oma tuleku põhjuse: «Mul tuli meelde, et seal,» ta näitas käega pika neeme poole, «on palju-palju linde, selliseid kajakaid, ainult väikesed.» Ja lisas siis kohmetult ja veidi süüdlaslikult: «Võib-olla huvitab see teid.» «Väiketiirude koloonia,» arvasime näiliselt hooletult, endil aga käed kibelemas paati kiiremini lahest välja tõukama.

Ja kui me mootori podisedes ümber saare sõitsime, seisis punapea uhkelt nagu vana merekaru kunagi paadininas ja viipas käega oma kaaslastele, kes rannas käratsedes ja vett pritsides end pesid.

Hiljem, kui päevikute leheküljed olid tihedalt-tihedalt täis kirjutatud ja fotolindile väiketiirude liblikana hõljuv rappelend jäädvustatud, mõtles igaüks meist: «Mis see üks binokkel ikka ära ei ole, eks teda saa jälle!» ja andsime selle monokliks muutunud riistapuu meie agarale teejuhile, kes veel kaua neemeninal seistes meile lehvitas, kui «Sinikael» oma nina juba Tauksi poole oli pööranud.

ÖINE RETK

Keegi raputas mind ägedalt õlast. Istukile tõustes nägin oma kaaslaste tüütult naervaid nägusid — jälle ei lase nad mind rahulikult magada! Siis aga meenus, et tänasel ööl ei saa ma enam üldse mõnu tunda unenägude võludest, pidime ju täna öösel lahele minema.

Poisid olid juba valmis, minagi kohmitsesin end kiiruga riidesse ja öine retk võis alata. Käsi tõusis harjumuse kohaselt seinal rippuva binokli järele, kuid vajus samas — seda polnud täna vaja — akna taga oli pilkane pimedus, lahel lisaks sellele veel tihe udu.

Paadimootor soonis valusalt selga — minule kui kõige laisemale anti see raske koorem jõeni kanda. Öö oli pime ja jahe, tibutas veidi vihmagi. Jõudsime jõe äärde päris märgadena.

Sain ennast mugavalt paadi nurka kerra tõmmata, kui juba mootor müdisema hakkas. Roolimehel tuli silmi pingutada, et mitte paadininaga kaldavalle üles künda. Vesi oli must nagu tõkat, naljakas oli mõelda, et päeval sai sellessamas sünges vees muretult supeldud.

Pool tundi ristlesime jõekanalites, siis lülitati mootor välja. Kõrvadel oli harjumatult valus äkilises vaikuses, kuid kohanenud sellega, hakkasime eristama uusi senitundmata helisid, mis kostsid saladuslikust ööpimedusest.

Vihma enam ei tibutanud. Tekkinud vaikuses oli kuulda, kuidas lained paadipäras loksusid ja vesi mootori vindi labadelt tilkus. Roog kahises süngelt. Vool kandis meid aeglaselt edasi. Kusagilt Suliroo mätta poolt kostis esimese vesivuti arglik häälitsus, sellele liitus kohe teine, kolmas, neljas ja veidi aja pärast rõkkas terve laht nende heledast «uitamisest». Näis, nagu oleksid seal roos loendamatud poisijõnglased üksteist viledega kutsunud.

Pliiatsid töötasid pimedas käsikaudu, märkides paberile üha uusi ja uusi andmeid ja nimesid. Vutte näis olevat kõikjal — otse kaldavallil kostis äkki hele lühike «üit!», nagu oleks keegi piitsaga läbi õhu löönud, siis tilkus jälle suur koor agaralt oma monotoonset laulu. Vahetevahel kuuldusid ka väike-vesivuti mahedad «uitärrid» vahelduseks sekka, neid tähistati meie poolt eriti rasvaste kriipsudega.

Paat aga triivis edasi, kuni ta lõpuks vastu kõrget kaldavalli põrkas ja seisma jäi. Kärarikas vuttide koor oli jäänud juba selja taha, roog oli siin hõredam ja lahelt puhus jahe meretuul. Siin kuulsime mitut vesikana hoolega pasundavat ja naksutavat, nende muusika ei näinud aga kellelegi meeldivat, mootor hakkas taas podisema ja algas tagasisõit.

Jõudsin juba veidi tukastada, kui mootor jälle seisma jäi. Jälle keerati paadinina tagasi, jälle triivisime pärivoolu alla, jälle needsamad hääled, ainult jõeharu oli nüüd teine. Kaldavalli tagant tõusis pahinal lendu salk mingeid parte ja lendas terava tiibade vihinaga üle meie paadi. Roolinnud ragistasid agaralt, oma lihtsat lühikest laulukest siristas rootsiitsitaja. Ja siis kuulsime lõpuks seda igatsetud häält, mida me olime kogu aja oodanud — otse meie kõrval vee kohal rippuva pajupõõsa all ruigas rookana. Võis arvata, et mõni naljahammas oli oma põrsad roogu laiali lasknud — niivõrd sarnanes rookana hääl

noorukese kesiku näljakisaga. Vanalinnule piiksus vastu terve tosin poegi — üks oli kaldavalli roorägastikku ära eksinud ja tema meeleheitlik piiksumine äratas meiski kaastunde. Rookana-ema kogus mõne rahustava röhkega oma mudilased kokku ja viis ära kaugemale. Tükk aega püüdsime vesivuttide lärmis eraldada tema häälitsust, mis hoolimata oma algelisest väljendusviisist meie kõrvus kauni muusikana kõlas.

Kell aga näitas juba varajast hommikutundi. Pahinal tõusid kaldavõsastiku leppadelt lendu kuldnokasalgad, soo kohal udus hõljus hääletute varjudena suitsupääsukesi. Ärev pardiema patsatas otse paadinina ees vette — roost kostis noorte piilude unist piiksumist. Kiirustasime äraminekuga, et mitte segada pardiperekonna lühikest und, mille järele oli meil endilgi juba ammu igatsus.

Kusagil Vanajõe kandis tiksus viimast korda vesivutt.

JÕE KALDAL ISTUS KALAMEES . . .

Silmades kipitsemas veel uni, päterdasime paljaste jalgadega kastest märjas rohus. Ilmataat polnud nähtavasti meie poolt — päike oli kadunud kuhugi hallide pilveräbalate taha ja vinge tuul sundis meidki kössi tõmbuma nagu neid kraavikaldal kükitavaid varajasi kajakaid. Üle rooväljade kandis läänetuul meieni mere soolast hõngu. Tuju oli kehv, kõik vaikisid. Alles jõe ääres, kui Mart kolinal aerud paati viskas, kirusime kõik ühel nõul ilma ja kogu seda tüütut ettevõtet, mis meid sellise koerailmaga sooja toa nelja seina vahelt välja oli ajanud. Kuid ettevõte oli tähtsamatest tähtsam. Sellises eraku-elus, nagu seda meie elasime, juhtus mõnigi kord, et toidutagavara oli jäägitult kadunud kolme täitmatusse kurku ja pidime seda uuesti muretsema kas lähedasest kalurikülast või võtma omal jõul looduse käest. Valisime viimase kui kasulikuma. Ja nii me siis nüüd kössitame paadi niisketel istmetel, valmistudes ärasõiduks. Meie ühiskondlik motorist tõmbas «vurri» käima, hetkeks mattus kogu paatkond sinkjasse suitsu ja siis panid rütmiliselt popsutava mootori vindi laiad labad vee paadi taga keerlema.

Kahel pool jõge laiusid rooväljad, mis täna tundusid nukratena ja ebahuvitavatena. Kuid me juba teadsime, milline elu seal tõeliselt pulbitseb!

Täna oli aga meie sõidul teine eesmärk. Kuigi Kasari loksutas uinutavalt, olime kõik usinasti ametis. Paadipärast jooksid mitu pikka jõhvniiti mööda veepinda meile järele: nende õngekonksude otsa oli ennegi mõni noorukesest rumal havinolk kinni jäänud. See oli aga vaid ühe mehe töö ja mind Tiiduga kui võhikuid tehnika ja mehaanika alal küüditati kaldale. Proovigu me seal oma kalaõnne!

Jõe kaldavallil tihedas pajuvõsas oli muidugi parem olla kui paadis tuule käes konutada. Seadsime end mugavalt sisse, heitsime õnged vette ja ootasime . . . Me olime mõlemad täielikud võhikud ka kalapüügis ja tundsime Mardi sellealaste teadmiste üle veidi kadedust. Arvasime isegi, et me siit midagi ei saa, ja tegelesime kõige muuga, mitte aga kalastamisega. Meile oli see igav ja ebameeldiv amet, pealegi tundus ta mitte eriti tulutoovana.

Niipea kui mootorpaat kadus jõekääru taha, ja ühes sellega Mardi üleolevalt turris kukesuled, hingasime vabamalt. Igas olukorras peab inimene ilmutama leidlikkust, olgu ta kas või selline saamatuse kehastus nagu meie. Olgu mis oli, aga kinnitasime õngeridvad pajupõõsaste külge ja jätsime nad saatuse hooleks. «Kala on ometi elus olevus ja sellise ilmaga peaks ta meist aru saama,» filosofeerisime külmas rahus ja läksime ära. Siin oli huvitavamatki teha kui õngekorkide laiska üles-alla kiikumist vahtida.

Jässakate leppade all peatusime. Paremal laius rohekaspruun tihe roog, vasakul kandis Kasari oma sogaseid vooge mere poole, teisel kaldal kohisesid tuules lepad, edasi jälle roog, salapärane ja täna veidi süngegi. Lähedal siristas rootsiitsitaja oma lihtsat laulukest, eemal tiirutas madalal roovarte kohal loorkull, kaugelt Neidsaare luhalt kostis üksiku koovitaja minoorne trillerdus ja jälle oli ümberringi vaikus, ainult lained loksusid jalge all ja tuulehoog kahistas pea kohal. Meiegi vaikisime.

Siis seadis Tiit ennast dramaatilisse poosi, sirutas ühe käe räbaldunud pilvede poole, teise surus rinnale, kus vateeritud kuue all pidi asuma ta süda, ja deklameeris vigurdava paatosega:

«Seal tsirgub tsirk all hundinuia
Ai-taaderit ai-tita-tuia!»

Naerdes trügisime läbi võsa edasi. Aeg tuli surnuks lüüa.

Oli möödunud tublisti kaks tundi, kui meis uuesti

kohusetunne tärkas ja me oma tuulest punetavad ninad ümber pöörasime. Õngeridvad olid alles, üks oli küll vette kukkunud, kuid siiski alles. Ussid olid ka puutumata. «Täielik vedamine,» urises Tiit.

Olime parajasti visanud oma laisad kehad pajupõõsaste sitkelt vetruvatele okstele, kui eemalt kostis mootori mürinat. See tõmbas meid välgukiirusel jalule ja kohe olime täielikult süvenenud õngitsemisse.

Äkki mootorimürin katkes. Lähedase jõekääru tagant kostsid sõnad, mis meie kaaslasele sugugi iseloomulikud polnud, ja varsti ilmus ta ka ise nähtavale. Millegipärast ta ... aerutas. «Mis juhtus?» karjusin teatud kahjurõõmuga, tundes väiklast rõõmu tehnikamehe tehniliste viperuste üle. Otsest vastust ei antud, paar vägevat sõna vaigistasid aga meie uudishimu. Siis me märkasime juba ise, et midagi nagu puudus seal paadis. «Mootor läks vett vedama,» lirtsas Mart vihaselt vette, kui ta kaldale oli jõudnud. «Siin kääru peal raksas tagant lahti ja sulpsas sisse. Hea, et veel ise paati jäin.» Olime löödud. Kedagi ei ahvatlenud sukeldumine porisesse vette, pealegi selle külmaga... «Egas midagi, hakkame õngitsema,» ohkas Tiit lõpuks. Mul oli vähemalt sellestki hea meel, et meie senisest õngitsemisest suurt kära ei tehtud.

See oli ränk ja närvesööv töö. Käisime kõik kordamööda jõe põhjas kalu hirmutamas, teivastega otsiti kogu jõepõhi läbi, aga mootorit ei leitud. Meie tööind oli juba raugemas ja külmast lõgisevate hammaste tagant ei tulnud enam ühtegi sõna peale selliste, mis meid oma efektse kõlaga veidigi soojendasid. Ainult õnnelik juhus aitas meid mootori asukohta avastada ja põhjamudast välja vinnata.

Kui me siis vastuvoolu kodu poole aerutasime, porine mootor ja Mardi püütud kaks väikest havikest paadipõhjas, oli isegi meie käsutaja ja juhi sõjakalt turris juuksetutt vastu pead surutud. Kössitasime paadi märgadel istmetel nagu need kajakadki, kes õhtusel kojulennul hetkeks kaldavallile peatuma olid jäänud ...

Tiit vilistas melanhoolselt mingit laulukest, mille peale Mart käratas, et jätku ta ometi see siristamine.

Laulus, kui ma ei eksi, oli vist juttu kalameestest ...

«Kutsuv rada». Kevad 1958

Pisipoju

Virve Reinberg, XI kl.

«Emme, miks mul pole sarvi?
Neid on mul nii väga tarvis.
Naabri sokul on nad suured,
mina tahan ka, kas kuuled!»

Nõnda räägib väikemees,
seistes tähtsalt ema ees.
Ema ainult naerab teda,
ütleb: «Pole vaja seda.

Sina ära poksi peaga,
parem aja läbi heaga.
Pead, mis sul on sarvita,
mõtlemiseks tarvita.»

«Aga emme, on mul pruuti?
Täna jälle naabri Ruudi
«väimeespoeg» mul ütles ennist,
on see ikka tõsi, emme?»

«Ega mina seda tea,
küllap ise teadma pead,
kuidas sellega on lood —
mehe enda asjad nood.

Aga nüüd sa mine, mängi
või siis heida tuttu sängi!»
«Oota, emme, ütle veel,
mitu pead on tädi Leel?

Eile alles kuulsin ma —
mitu peatäit nutnud ta,
sest et Peedu olnud paha,
ajand vaasi laualt maha.»

Nõnda küsimusi sajab,
poisil kõike teada vaja:
miks on kassil neli jalga?
millal jälle kevad algab?

miks? ja millal? mis? ja kus? —
ikka suus on küsimus.
Ema lõpuks lausa väsib,
ütleb: «Ära enam küsi!»

«Oma Sulega». Sügis 1958

Turul

Reet Kalmet, IX kl.

«Sinul on nüüd puhkuseaeg ja mis sul muud paremat olekski teha, kui mine õige turule ja too sealt midagi värsket,» ütles minu ema ühel kenal sügishommikul isale. «Mis siis ikka,» oli isa nõus; küllap ta mõtles, et mis selles naiste töös ikka nii keerulist on, et tema sellega hakkama ei saaks. Ema andis talle turukoti, paberilehe, kuhu oli kirjutatud, mida isa tooma pidi, ja oma kuueaastase tütre, s. o. minu kaasa. Ma polnud varem turul käinud. Istusime siis bussi ja sõitsime turuhoone ette. Turuhoone on niisugune tohutu kõrge maja. Läksime sisse vasakpoolsest uksest, mille kohal märkasin silti «Väljapääs». Meie igatahes pääsesime sealt sisse. Küll oli aga selles majas palju rahvast, nii palju inimesi polnud ma näinud isegi teatris! Isa võttis taskust oma paberilehe ja luges: «Peter-sel-li üks kimp.» Hakkasime siis seda petersellikimpu otsima. Küll oli selles majas aga igasugust kraami, alates õuntest ja lõpetades . . . lõpetades lihaga! Seda viimast oli nii palju, et kohe vastik vaadata. Mina küll ei tahtnud seda vaadata, sest isa ütles, seal olevat ka vasikaliha. Mulle meenus armas kirju Lehik, vasikas, kellega ma suvel vanaema juures olin sõbrustanud.

Tuli üks paks naisterahvas tulipunase suuga ja verejanulise näoga, haaras suure kahvli, mis seal liha hulgas vedeles, ja hakkas lihatükke torkima ning segama — küllap otsis seda kõige suuremat tükki. Ma jäin teda ammuli sui vaatama, isa haaras mul käest kinni ja tiris eemale, ise kogu aeg pahandades, et mis komme see on, võõrast inimest niimoodi vahtida.

Palusin siis isa, et ostku õige õunu, näe, neid ilusaid ja punaseid seal, aga tema ütles, et enne tuleb ikka sedasama peterselli otsida. Turuhoonest me aga peterselli ei leidnudki, läksime siis välja, selgus, et tükk maad eemal oli turuplats, kus oli peaaegu niisama palju toidukraami laudade peal kui turuhoones. Esimese laua või leti pealt leidsime kauaotsitud kimbukese. Isa tuju kohe tõusis esimese kordaläinud ostu üle. Ta võttis jälle oma paberilehe ja luges sealt: «Üks kilo porgandeid, kilo hapusid kurke.» Need asjad saime sama vanataadi käest, kes meile peterselli müüs. «Kilo püülijahu,» luges isa edasi ja me marssisime tagasi turuhoonesse. «Jahu on seal paremal pool,» ütles isa. Mul aga oli meeles, et hoopis vasakul. Kus sa sellega! Isa muidugi ei uskunud mind, ega ema asjata ei ütle, et küll need mehed on kangekaelsed! Paremal pool jahu küll ei olnud, aga seal olid need ilusad õunad, mida ma enne isalt olin palunud. Läksime vasakule, seal oli jahupoe ees väike «saba». Isa jäi sinna seisma, mina läksin õunu vaatama.

«Noh, kas väike preili tahab õunu osta. Kilo maksab kümme rubla,» seletas õunamüüja maheda titahäälega, aga endal oli tal niisugune nägu, mis vägisi tuletas meelde Lumivalgekese võõrasema koos tema mürgiste õuntega. Pöörasin ümber, jooksin tagasi sinna, kuhu olin jätnud isa. Jahuleti juures teda enam polnud. Mul tuli kohe väike hirm südamesse, muidugi mitte isa pärast, tema nagunii oskab koju minna. Oleks mul ometi rahagi, et võiksin bussi istuda ja koju sõita! Nii mõeldes hakkas mul endast väga kahju. Meenus lugu Hansust ja Greetest, keda vanemad üksinda paksu metsa jätsid, et neist lahti saada, sest neil polnud lastele midagi süüa anda. Ma polnud küll märganud, et meil kodus söögipuudust oleks, aga mine tea . . .

«Reet!» käratati äkki üsna mu pea kohal. Vaatasin üles, oligi isa! Ta näis väga vihane olevat. «Küll on selle lapsega alati üks häda! Nii see on, kui ema laseb lapsel ülekäte minna!» Isa pragas, aga mul oli hea meel, et ta ikka tagasi tuli. «Lähme ostame parem õunu,» tegin jälle ettepaneku.

«Paber, kus on paber,» karjatas isa äkki koleda häälega. «Mis paber,» ei saanud mina kohe aru, siis taipasin. Hakkasime kadunud paberilehte otsima, aga see oli kadunud kui tina tuhka. Põrandal vedeles küll mitmeid paberitükke, aga ükski polnud see õige. Südametäiega ütles isa, et ostab ülejäänud raha eest õunu, kui ema nii rumal oli ja ostude nimekirja sellise halva paberi peale kirjutas, mis

kohe ära kadus. Isa tahtis küll ainult ühe kilo õunu osta, aga müüja andis teise kilo veel, sest õunad olid nii ilusad ja magusad ja paar kilo oligi veel järele jäänud.

Kerge südamega ning veel kergema rahakotiga asusime koduteele. Turuhoone ees istuvalt lillemüüjalt ostsime emale toreda lillekimbu ja viimase allesjäänud rublaga istusime bussile ning sõitsime koju.

Emal oli algul lillekimbu üle hea meel, aga ta nägu läks üsna kurvaks, kui ta meie ostud oli üle vaadanud. Hiljem käis ta ikka ise turul, sest turulkäimine, eriti veel Tartu turul, on niisugune kunst, mida minu isa ei oska.

«Kutsuv Rada». Kevad 1958

Vennas

Maret Loo, XI kl.

Juba lumeumbses videvikus
kadunud on tume taevatelk.
Sulailma nukras pimedikus
tuhm on ainsa akna valgushelk.

Akna taga kambris sängi veerel
ema istub ega liiguta.
Pisaraid tal silmist aina veereb,
unustanud on neid pühkida.

Voodis poisu sonib, nõrgalt hingab,
ema hirmul pulsilööke loeb.
Toas kui uitaks surmakülmus ringi,
toas, mis varem oli mugav, soe.

Mina ahju vastu surun ennast,
süda valu täis, kuid nututa.
Parane, oh armas väike vennas,
majast karjuv mure kihuta.

Meenuvad su mängud, rõõmud suured,
ja su silmad, kuidas loitsid need!
Tean, sa olema pead meie juures,
tean, sa tingimata tervened!

«Oma Sulega». Sügis 1958

Väike Mai

Tiiu Viires, VII kl.

On varajane hommik. Rohukõrred on täis lükitud väikesi kastepiisku, nii et kogu maa näib hallikana. Mõnus on paljaste jalgadega käia kasteses heinas: kastepärlid veerevad kõrtelt ja lehtedelt maha ning rohtu tekib tumedam vööt. Siis hakkab päike tugevamini soojendama ja kaste aurab ära. Siin-seal on juba kuulda kaevuvinna kriginat ja ämbritega kolistamist. Kogu loodus tervitab saabunud hommikut.

Punnis põsk vastu patja, suu pooleni avatud, üks tekiots voodis, teine voodi all — nii magab väike «pesamuna» Mai oma voodikeses. Päikesekiired mänglevad kelmikalt tema näol ja voodi kohal seinal. Ta tõmbab korraks käega üle näo, ohkab sügavalt ja juba kerkib voodist väike sasispea uniste silmadega. Hele päike paistab talle silma ja ta ärkab lõplikult. Siis ronib ta voodist välja ja tatsab kööki, kus ema ta silmad puhtaks peseb. Täna pannakse Maile uus punasekirju põll ette. Söögilauas ei läbe ta rahulikult istuda, sest teistele on ju seda vaja näidata. Peale sööki lipatakse ruttu õue. Ta jalutab tähtsalt ringi ja näitab teistele oma uut põlle, öeldes: «Mai on nüüd punapõlleke.» Põlle vaatlemisest tüdinud, otsustatakse «tuba» mängida. Käbidest tehakse maja seinad ja üks kivi on pliidiks, teine lauaks. Lombist tuuakse väikeste topsikukestega vett ja tehakse porist putru. Mai uus põll on juba poripritsmeid

täis, aga kes seda siis kibeda tööga tähele paneb. Alles natuke hiljem, kui ema ta kõige hoogsama mängu juurest tuppa kutsub, märgatakse, et põll on määrdunud. Nutu-võru suu ümber, tuleb põllest loobuda.

Koos ema, isa ja vanema õega minnakse mere äärde. Meri on helesinine ja õhk tema kohal virvendab vaevu märgatavalt. Vesi on nii läbipaistev, et on näha, kuidas väikesed lestad peidavad end peene liiva sisse ja läbipaistvad sültjad meduusid hõljuvad, liigutades kombitsaid. Mai jookseb kilgates soojas vees ja pritsib isale vett. Siis teeb ta tutvust teiste rannas suvitavate inimestega. Üks tädi küsib Mai käest tema nime. Mai vastab: «Minu nimi on Mai.» «Aga perekonnanimi?» küsib tädi. Mai mõtleb natuke ja ütleb: «Konn.» (pere**konna**nimi). Nii et kokku tuleb: Mai Konn. Tädi muidugi usub seda. Mai mängib liivaga ja näitab teistele üht liivakuhjakest. Ema kehitab õlgu, kuid Mai ütleb uhkelt: «Kas pole ilus maja!» Ta teeb liivavormidega kooke, korjab teokarpe ja kivikesi. Päike aga kõrvetab palavalt.

Õhk on raske ja lämmalav. Ümberringi näib kõik suikuvat: lehekesed ja puude oksad on liikumatult paigal, ainult lapsed kilkavad ja pritsivad vees üksteist. Varsti aga kogunevad silmapiirile tumedad pilved ja on kuulda kauget kõminat. Must pilv läheneb hirmuäratava kiirusega ja juba langevad maapinnale esimesed vihmapiisad. Ruttu, ruttu asjad kokku ja koju! Kodu ei ole kaugel ja peagi ollakse vihma eest varjul. Väljas sähvib välku ja vihma valab nagu oavarrest, aga mis nüüd viga toas pilte vaadata. Ühes pildiraamatus näeb Mai näärivana ja küsib õe käest, kus ta elab. «Näärivana elab pilvedes ja vaatab pikksilmaga, mida lapsed teevad,» vastab õde. Mai vaatab talle suurte silmadega otsa ja küsib: «Aga miks siis näärivana nääride ajal küsib laste käest, kas nad on paid, kui ta ise kõike näeb?» Sellele küsimusele jääb õde vastuse võlgu.

Vihm on vahepeal üle läinud ja, lõuna söödud, minnakse metsa jalutama. Mai võtab kaasa männijuurtest punutud korvikese, et korjata esimesi valminud mustikaid. Mets on vihmast nagu puhtaks pestud ja tundub värskena. Teele hüppab linnuke ja õde paneb sõrme suule, et Mai tasa oleks. Mai aga küsib kõvasti: «Mis on?» Linnuke lendabki ära. Metsas on tore: kuldkollased männitüved annavad talle rõõmsa ilme ja puude all mustavad esimesed valminud mustikad. Mai on jõudnud nendega oma suu kõrvuni määrida ja seal ta naerab nagu väike paharet. Metsast välja jõudnud, nähakse väikest lagendikku. Pikast rohust sirutavad oma kaelu karikakrad. Mai korjab pihud lilli täis, aga kõik on varteta. Teisel pool lagendikku on kuusemets. Metsaalune on kaetud pehme samblaga ja kuuskede küljes ripuvad hallid habemed. Isa võtab ühe neist ja riputab endale lõua otsa. Mai võtab samuti ühe otsapidi suhu ja nii on temalgi «habe». Nii nad lähevad — suur ees, väike järel. Metsas on küll tore, aga nüüd tuleb koju tagasi pöörduda: hakkab juba hämarduma. Mai on väsinud ja teda tuleb kukil kanda. Kodus süüakse leiba ja piima ning siis — magama!

Voodist kostavad rahulikud hingetõmbed ning vaikselt mühiseb väljas mets, millesse seguneb mere kohin.

Mai puhkab raske päevatöö väsimust.

«Suleproovid» nr. 2, 1959

1959

Tööpäev algab

Oleg Toompuu, XI kl.

Linnas koidab, linn ei maga,
juba ilmub tema taga
päike taeva pinnale.
Saadab öö ja päeva piiri
esimesi koidukiiri
ärkavale linnale.

Tänav rahvast täitub juba,
tühjaks jääb ka minu tuba —
mindki ootab oma töö.
Viimast und veel silmist saades,
viibin mõttes põhjamaades,
kus on neljakuine öö.

Aga samas jalad teavad,
millist teed nad käima peavad —
on ju nõnda tuttav see!
Ja ka mujal ümberringi
kopsib kiirustavaid kingi
kärmelt üle kõnnitee.

Aeg on praegu kõigil kasin:
keda ootab arvemasin,
keda treipink, saag või viil.
Algav tööpäev nõuab käsi,
mis on hoolsad, mis ei väsi,
viivad elu edasi.

Nende kätega võib luua,
nende töö võib kasu tuua,
neile loodab kogu maa.
Nemad viivad ka neid aegu,
mida ennustame praegu,
tulevikku elama.

Kuule, tehas juba hüüab,
teine valjemalt veel püüab —
peagi saab neist terve koor!
End ma aga leidsin pingis,
kooliõpilaste ringis —
muuks vist olen liiga noor.

«Suleproovid» nr. 2, 1959

Kaks kohtumist

Eevi Kiolein, X kl.

Kui palju inimesi möödub meist iga päev, iga tund! Enamik neist ununeb kohe, nende näod hajuvad teiste mälestuste hulgas. Teised püsivad kauem, ning ainult vähesed jäävad meelde alatiseks.

Mäletan juhuslikest kohtumistest üht inimest, keda ma ei unusta, kuigi olen teda näinud vaid kaks korda.

Esmakordselt nägin teda rongis. Olin järjekordsel sõidul koolist koju. Vagun, millesse ma sisenesin, oli peaaegu tühi. Istusin akna juurde pingile ja silmitsesin reisijaid. Minu kõrval oli kaheistmelise pingi hõivanud tüse tädi, kes magas, käed risti kõhu peal, näol rahulolev ilme; mõni pink eemal istus prillidega onu, ta oli süvenenud «Spordilehte», järgmisel istmel kudus vanem naine värvilist mustrit kollasele kampsunile. Enda ette lauakesele laotatud mustrilehelt luges ta midagi, sõrmega järge pidades. Teises vaguni otsas oli aset võtnud lõbus neljaliikmeline kamp: kaks tütarlast, kaks noormeest. Nad tundsid end nähtavasti koduselt: juba vagunisse astudes kuulsin valju naeru. Jäin ajaviiteks kuulama nende vestlust.

Parajasti jutustas poiss, kellel oli harjumuseks kätega oma tumedaid juukseid siluda, midagi elavate žestide abil:

«Sõitsime Jüriga mööda siledat asfaltteed suure käänaku kohal, kus teeveerud olid eriti kõrged. No vaat, panime seal igavese «tinnaga»» — see oli nähtavasti ta kõnes uus sõna, sest üks tütarlastest turtsatas — «ja pidime sealt vasakule väikse tee peale keerama. Ma sõitsin ees. Hakkan pöörama üle tee, kui äkki mu kallis kaaslane oskas nii ilusasti ette sõita, et siiani ei seedi, kuidas see kõik

juhtus. Äkki tundsin, et mootorratas mu alt on kadunud, ise laman küljeli asfaldil. Jõudsin veel näha, kuidas Jüri, kokkupõrkest hoogu saanud, sõitis kraavi poole. Hoog oli nii suur, et ratas tormas õhku. Oi, lapsed, te ei kujuta ette, kui vahvat pilti mul avanes võimalus jälgida: mees oli üsna tublisti ehmunud, aga istus sadulas. Jalad sirutas ette üles nagu lombist läbi sõites. Nii ta lendas õhus paar meetrit, kuni maandus pajupõõsasse. Ei, see oli ikka hiigla vahva: algul mootorratta mürin, siis plekikolin, põõsaste ragin ning sellele järgnes surmavaikus,» lõpetas jutustaja naerust lämbudes.

Oma juttu saatis ta elavate žestidega. Hääletoongi oli täis huumorit. Kõik naersid: blond hobusesabasoenguga tüdruk — Rita, nagu sain teada edaspidisest vestlusest — hoidis kätega peast, teine, nöbininaga, lehvitas rätikuga tuult. Prillidega onu tõstis ajalehe kõrgemale ja naeris selle taga, tädi heitis kudumistöö sülle ning peitis oma naeratuse pihku. Ainult paks naine jäi tõsiseks: ta magas. Teine poiss ainult naeratas ühe suunurgaga, mis nii hästi sobis ta kelmikate lõbusate silmadega. Tumedad kulmud ja heledad juuksed andsid ta näole mingi omapärase, veidi üleoleva, kuid siiski täiesti seltsimeheliku ilme.

«Ei, ega mul lennata halb polnud, ainult maandumismoment oli veidi ebamugav,» lausus ta muiates.

Need sõnad öeldi sellise tooniga, et kõigi tuju veelgi tõusis. Nähtavasti oligi tema see Jüri, kes nii vapralt õhusõitu tegi.

Vestlus jätkus ülendatud meeleolus. Sain teada, et teist poissi hüüti Tomiks.

Lõpuks leidis nöbinina, et tal olevat õudne janu. Mõlemad noormehed hüppasid püsti, et mängida galantset kavaleri. Demonstratiivsete kelneriliigutustega tõi Tom veekarahvini ning klaasi, et pakkuda juua. Kui tütarlapsed olid oma janu kustutanud, tuli kord Jüri kätte. Esimene klaasitäis kadus mõne sõõmuga.

«Soovid veel?»

«Jah . . . Tänan!»

Sama saatuse osaliseks said ka kolmas, neljas, viies, kuues klaasitäis.

«Soovid veel?»

«Jaa, muidugi,» ulatas Jüri klaasi.

«Rohkem ei ole,» tõstis Tom kurvalt tühja karahvini kõrgele.

«Olgu nii, lepime esiteks sellega, mis käes on,» rahustas Jüri teda koomilise tõsidusega.

Suur oli vagunisaatja imestus, kui ta karahvini tühja leidis.

«Kuidas ma ometi selle vahele jätsin? Eelmises jaamas täitsin kõik,» pomises ta üllatunult.

Lahtisest uksest kostva müra tõttu ei kuulnud ma kaua midagi, millest lõbusas nurgas räägiti. Kui uks jälle sulgus vagunisaatja järel, lausus Jüri:

«Oleksin ma oma «võrriga» tulema hakanud, oleksin juba ammugi Abjas. Rongiga loksu terve öö, enne kui kohale jõuad.»

Vesteldi veel mootorratastest, kuni Rita kurtis, et vagunis olevat talumatu palavus. Ta läks eeskotta, et end jahutada. Varsti sai Jürigi aru, et tõesti on kuum, ning järgnes talle.

Aknast paistsid juba tuled. Lähenesime alevile. Möödusid semafor, vahimajake, jaamaait... Rong aeglustas sõitu. Võtsin mapi ning saabusin eeskotta just parajaks ajaks, et olla tunnistajaks kõrvakiilule, mis laksatas Jüri vasakule põsele, ja näha poisi kohkunud nägu. Väljusin kiirustades, et mitte olla segavaks indiviidiks teiste sisetülides.

Peagi sõitis rong edasi, viies kaasa inimesed, kes olid nii lõbusad, lihtsad. Tahtmatult jälgisin punast tuld viimase vaguni taga, mis kadus varsti pimedusse.

Nii nad lahkusidki, jätmata erilist meeldejäävat muljet. Lõbusad noored — see pole ju haruldus. Ning Jüri-taolisi olen ennegi näinud. Ent kujutades teda lendamas ülestõstetud jalgadega, käed kramplikult ratta juhtraual, naersin veel kaua üksinda.

Möödusid nädalad, kuu. Oleksin ta kahtlemata unustanud, kui poleks olnud järgmist sündmust.

Juba nädal aega erutasid alevi elanikke julgelt kihutavad mootorratturid, kes möödusid mitu korda päevas valju mürina saatel. Pidid toimuma esimesed motovõistlused meie alevi ümbruskonnas.

Võistluste päeval vooris looduslikult kauni Linnamäe poole hulgaliselt spordientusiaste. Sõit pidi algama mõne minuti pärast. Võistlejad vaatasid veel kord üle oma sõidukid. Imetlesin stardipaiga lähedal kõrgele tõstetud summutajatega võistlusmasinaid. Kõikjal hõiked, mürin... Äkki silmasin tuttavat nägu. Need tumedad kulmud, naervad silmad... Kus olen ma neid näinud? Lärmakalt näitas ta ühele meie rajooni võistlejale, kuidas on soovitav kukkuda: alati lasta keha lõdvaks. Tema ümber oli kogunenud grupp inimesi ning iga ta sõna võtsid vastu naerupahvakud. Hiljem panin tähele, et ta vaatas hoolikalt üle ühte 125-kuubikulist masinat numbriga 23.

«Rajale asuvad 125 cm^3-lise silindrimahuga masinad,» teatas peakohtunik häälekõvendaja kaudu. Loetleti võistlejate nimesid. Kuulasin tähelepanelikult. Kes ta on?

«Number 23 — Jüri... Abja rajoon.» Osa nimest kadus ühe saabuva sõiduki mürinasse. Jüri Abjast... See... See on ju toosama Jüri rongist, kes jõi kuus klaasitäit vett ning sõitis õhus!

Ruttasin Linnamäele, kust oli võimalik jälgida krossirada kõige suuremas ulatuses. Mäeveer oli juba täidetud inimestega, kes hoidsid käes pabereid ja pliiatseid, et üles märkida mööduvate mootorrataste numbreid.

Anti start. Kohe täitus õhk mürinaga. Võistlejate rivi kadus nõkku, et sealt mõne hetke pärast väljuda. Juba saabuski esimene masin. Tema number, number? See oli meistersportlane Tallinnast. Ta läbis oskuslikult kraavi ning liikus aeglaselt mäkke. Saabus teine, kolmas... neljas sõitja. Aga kus on siis Jüri? Selles masinaklassis oli viisteist võistlejat. Juba katkestaski üks sõidu, suutmata käivitada mootorit. Mõned lükkasid ratta käekõrval mäkke. Saabus kuues võistleja. Number? Oo, see on tema — Jüri! Lootes ta nime teada saada, küsisin, kes on see sõitja. «Üks Abja poiss,» vastati erilist huvi tundmata, nii et see mind isegi pahandas.

Jüri lähenes kiiresti, tõusis sadulast, ületas hüppega kraavi ning sõitis edasi. Hästi, Jüri! Nüüd kulges rada metsas. Siinsamas oli ohtlik koht, kus tuli läbida kitsas kurv kõrgete puude vahel. Ka siit möödus ta osavalt.

Metsast väljunud sõitjad tulid nähtavale kaugemal, kus nad läbisid kaks porist kraavi ja sõitsid edasi mööda maanteed.

Uuesti saabusid esimesed mäele. Endiselt juhtis meistersportlane. Jüri saabus neljandana. Tubli poiss!

Sõit jätkus. Mitu võistlejat katkestas sõidu, ent «23» rühkis juba kolmandaks.

Eelviimane ring... Juhtis meie rajooni esindaja, tihedalt tema kannul mürises abjalase masin. Tallinlane oli katkestanud.

Jooksime finišisse, et seal võistlejaid vastu võtta. Viimane ring . . . Jüri, kas sul õnnestub edestada raplalast? Võib-olla polnud see eriti patriootlik, kuid soovisin kõigest hingest Jürile esikonta.

Juba saabuski tolmupilves võitja. Ta oli üksi. Kuhu jäi teine? Kumb saabub praegu õnnelikult finišisse? Masin jõuab lähemale . . . Nüüd võib juba eraldada numbrit — 56, meie rajooni sportlane. Saabusid järgmised võistlejad, kuid nendegi hulgas polnud Jürit.

Veerand tundi hiljem kanti kohale kahvatu Jüri, keegi lükkas ta «võrri». Kohe kogunes uudishimulikke. Nagu seletasid juuresolijad, olevat ta metsavahel püüdnud juhtijast mööduda, riivas aga sealjuures kändu ning kukkus.

Trügisin energiliselt kätega teed tehes rahvahulgas esimestesse ridadesse. Vaatasin tuttavasse näkku: siin sa siis oled, lõbus poiss Abjast. Kui ma sind vagunis kohtasin, olid sa lõbus, huumoririkas, aga nüüd . . . Seal arvasin, et oled lihtne kergats, ent nagu selgus, leidub sul küllaldaselt tahtejõudu, mida on vaja mootorratturil-võidusõitjal. Mäletan su nägu tookord — üllatunud, ehmunud, veidi solvunud — ning käe instinktiivset liigutust põse suunas. Ka nüüd tõstad sa käe, kuid ainult selleks, et lükata heledad juuksesalgud otsmikult. Kahvatud huuled sosistavad:

«Vett!»

Juba ongi keegi — see on ju Tom! — veeklaasiga seal, abistab sind joomisel.

«Soovid veel?»

Ütle nüüd ometi: «Jah . . . tänan,» nagu tookord vagunis. Ei, sa raputad pead. Higipiisad ilmuvad su laubale, kui arst palub sind istukile tõsta.

«On valus?» küsib ta hoolitsevalt. Sa naeratad mulle nii tuttavat naeratust ühe suunurgaga. Arst kuulab, kombib selga, külgi . . .

«Ilmselt on roie murdunud,» konstateerib ta kõhklevalt.

Haige kantakse kiirabiautosse. See vurab aeglaselt minema. Jällegi võin ma vaadata punast tuld — seekord auto taga —, mis kaugeneb, aina kaugeneb.

Sa sõitsid hästi, Jüri! Millal asud jällegi raskele krossirajale? Olen kindel, et teed seda juba lähemas tulevikus. Soovin kogu südamest, et sul oleks edu!

«Oma Sulega». Sügis 1959

ÕUN (monotüüpia, guašš)

Ines Blum
Tallinna 7. Keskkool

NATÜÜRMORT

Arvi Ilves
Tallinna 46. Keskkool, 10. kl.

On kandleköla allikate säravselges voos

Eve Taev, X kl.

On kandleköla allikate säravselges voos,
kõik metsapõues heliseb kui muinasjutuloos.

Mäenõlvakutel karikakrad, kullerkupud koos,
all orus järve sinav pind ja lageraba rood.

Võid kuulda hõbekajakate hõikeid eemalt soost
ja vaatad tumenevaid pilvi, siksak-piksenoolt.

Sa, puudekoha, helgeis laules taevast ülista,
blond rukis, oma sahin päikesele viisista!

Siis algab öö. Kuldvihma nõrgub alla täiskuult,
vaid üksik linnulaul kesk pudenevaid õisi pärnapuult.

«Sonaat kuupaistest» loodushäälte salakeeltes peitub
ning «Väike öömuusika» nii kaunilt vastu kaigub.

On suured helimeistrid ajas, ruumis kaugel meist,
kuid vete-, laantemühinates tunnetame neid.

«Kutsuv Rada». Kevad 1959

Merineitsi poeg

Reet Uudel, X kl.

Ja sügav, sinine meri kohab lõputut laulu kõigest sellest, mis ta oma pikal eal on näinud. Aga ühe uue loo saab ta teada nüüd.

Randa uhtuvail laineil kiigub väike paadike, milles istub Kosmos. Aralt vaatab ta kord üle laiuva veevälja, kord jälle rullikeeratud paberile, mille tuuleiil tõi merelt. Ta oli juba terve õhtúpooliku siin istunud ja tundis kibedat valu sõrmis, mis hoidsid paberit. Ent ta ei suutnud seda avada ja meri aina kohises oma lõputut laulu: «Ava, Kosmos, loe, Kosmos!» Kosmos sulges silmad, ja äkki mäletas:

«Oli kaunis, hele hommik, kui nad väikesel purjekal sõitsid merele. Oi seda lõbusat lainetemängu, valgete kajakate parvi ja mere ääretut avarust, mis naeratas vastu nii sõbralikuna, sinisena! Kõik see võlus ta pilgud mõneks ajaks ja vaikides jälgis Kosmos vee kuulmatut käiku. Kuid meri pole kunagi ühesugune, ta muutub alati. Ja nüüdki. Pilv varjas päikese ja lainete valged harjad tõusid üha kõrgemale ja kõrgemale, pildudes ja veeretades purjekat nagu mängukanni. Välgu sähvatusel näis, et vesi põleb rohekasvalgetes tuledes. Meri oigas, ägas, ulgus. Ent torm vaibus. Meri vaikis. Rannalt leiti väike poiss, kelle nimi oli Kosmos ja keda inimesed hüüdsid Merineitsi pojaks. Poisike kasvas. Ta mängumuruks oli mererand. Tore oli püüda lainete poolt mereranda kantud imeilusaid teokarpe ja sulistada jahedas vees! Hommikul äratas teda merekohin, õhtul uinutas lainete tasane laul. Kuid aastad möödusid. Kosmos sirgus noormeheks, kelle saatus kandis laia maailma, eemale merest. Ent merekohin jäi püsima kõrvu. Igatsus mere järele piinas Kosmose hinge ja see kasvas nii suureks, tugevaks ning talumatuks, et ta pööras selja maailma mõnudele ja sõitis koduranda.»

Kosmos ajas end sirgu, meri mühas ta kõrvus ja kurvad mõtted tärkasid peas. Ta kuulis merd kutsuvat ja hüüdvat: «Tule, Kosmos, tule! Siit leiad sa oma õnne!» Ta nägi lainete varjul neidusid, nende lehvivaid juukseid ja kõik nad viipasid, naeratasid, kutsusid. Ning Kosmos läks, käed sirutatud ette. Ta silmis lõõmas tuli ja huultel oli võidurõõmus oie, mis kostis kaugele üle mustava mere. Ja lained võtsid ta vastu.

Kurvalt jäi rannale kiikuma väike paadike, mille põhjas vedeles kokkurullitud paber, tühi, ei ainustki rida.

«Kutsuv Rada». Kevad 1959

Homme algab uus õppeaasta

Jüri Jürgenson, X kl.

Ants ei maga . . .

On öö. Kuu paistab läbi akna taga kasvava vahtra tuppa. Kerge tuuleke liigutab väljas puulehti ja toas seinal tantsivad lehtede varjud. Kunagi väga ammu, siis kui Ants

veel väike oli (praegu on ta 16-aastane), tekitas see varjude liikumine Antsu peas kummalisi mõtteid. Varjud omandasid tema kujutluses kõikvõimalikke kujusid ja tähendusi, oli nii põnev ja huvitav! Vahel aga hakkas Ants enda tekitatud hirmutisi isegi kartma. Kuid seda ei tunnistanud Ants isegi endale.

See oli väga ammu.

Praegu valitseb Antsu peas samasugune kaos. Lõpmata kiirusega tekivad ja kaovad mõtted. Igast mõttest areneb välja teine ja püsib meeles ainult kuni järgmise mõtte tekkimiseni. Ants püüab korda luua oma peas ja mõelda ainult homme algavale koolile, kuid asjata.

. . . Ometi kord algab kool. Ometi! Tänavu tuli seda algust tõesti kaua oodata. Sel aastal lähen kooli tõsiselt õppima ja selleks tuleb end käsile võtta, sest põhi ähvardab alt ära kaduda.

Õpetajad algkoolis rääkisid minu vanematele seda, mida nad räägivad paljudele lastevanematele: «Teie poeg on väga andekas, ainult natuke lohakas. Kuid küll ta saab sellest üle.» Ja tõesti, algkoolis läks õppimine väga kergelt. Aga nüüd? Möödunud aastal tuli juba maadelda kah-tedega. Õppimises jäid mitmed kohad arusaamatuks. Vanasti sain halbu hindeid ainult siis, kui polnud üldse ette valmistanud. Jätkus ainult korrast läbilugemisest, kui kõik oli selge. Keeruliste ülesannete puhul olin ikka mina ainuke lahendaja! Küll sai imestatud tüdrukute taipamatust! Kõik tüdrukud kirjutasid minu pealt maha. Ka nüüd küsivad tüdrukud minu käest nõu, kuid seda tehakse vist harjumusest. Või ei taipa nad tõesti, et ma ei oska enam midagi?

. . . Ka Tiiu küsis tihti nõu. Püüdsin ikka talle seletada, kuid imestusega nägin, et ta sai minust paremini aru. Vaevu suutsin veel varjata seda, et osad tuleksid vahetada.

Tiiu. Kui ilus ta on! Kui armsa näoga tuleb ta nõu küsima! Millise naeratusega ütleb: «Ants, palun seleta mulle see asi ära! Ma ei saa mi-idagi aru!» Ükskord jätkus mul julgust teda kinno kutsuda. Kui erutatud ja õnnelik ma olin. Sellest filmist ei mäleta ma midagi. Istusin Tiiu kõrval, aina vaatasin vargsi teda ja unistasin . . . Siis olin ma väga õnnelik. Kuid teist korda see õnn mulle osaks ei langenud.

Nägin Tiiut ühe poisiga tänaval rääkimas ja . . .

Joonistanud R. Uts

Koolivaheajal Tiiut linnas kohates võpatasin alati. Kõikidest pingutustest hoolimata tuli mulle alati õnnelik naeratus näole.

Ootasin kooli algust, sest siis näeb jälle teda. Lõpuks ometi on see algus käes. Homme lähen kooli. Ei tea, kas kõik õpilased said edasi, oli ju paljudel suvetöid. Võib-olla tuleb sel aastal jälle mõni uus õpilane. Möödunud sügisel tuli uus, 8-ndast koolist Tiiu... Jah, Tiiu!...

Varjud mänglevad endiselt seinal. Pikkamööda muutub tuba pimedaks. Kas kuu kadus pilve taha? Ei, Antsu silmad vajuvad kinni. Ümbrus kaob pikkamisi. Ants magab.

«Kutsuv Rada». Kevad 1959

«Tipa-Tapa» saamisloost

Toimetus

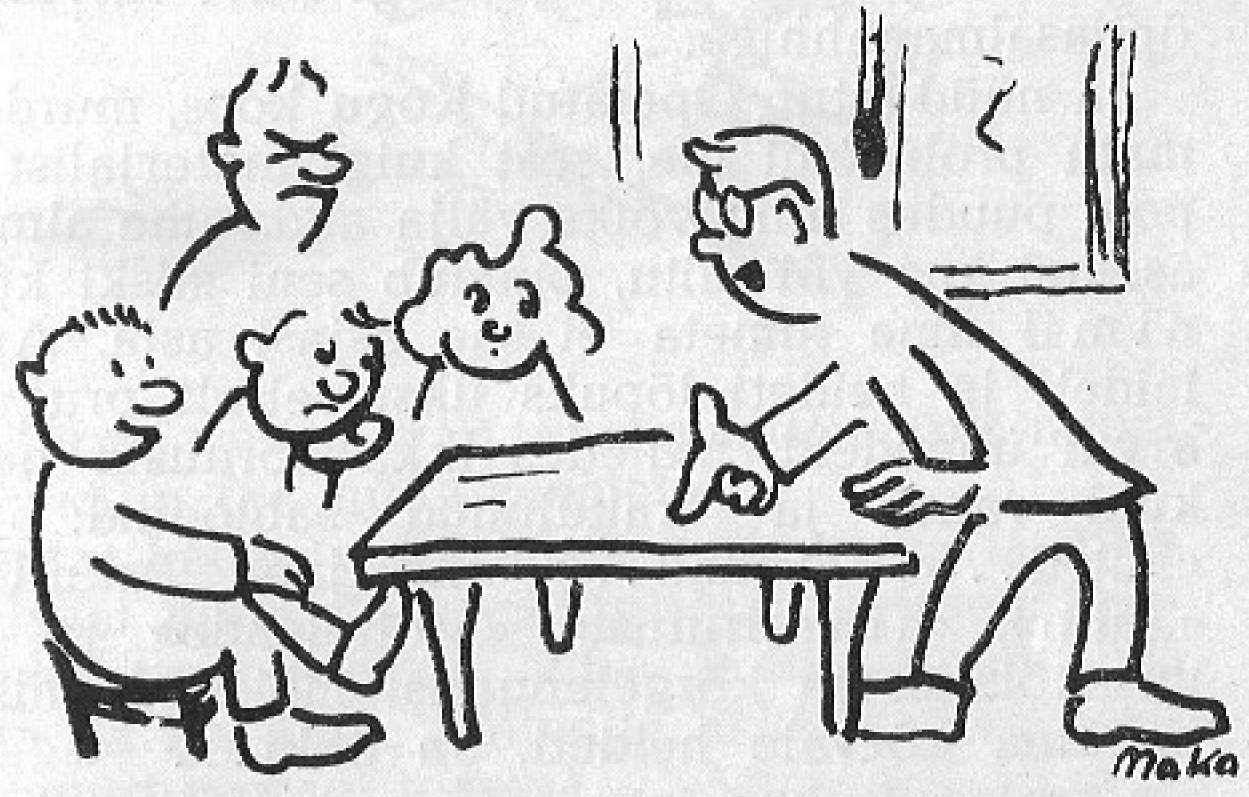
«Tipa-tapa,
vaata, rahvas,
meie lähme edasi...»

Õpetatud Kogu oli koos. Esimees kohendas prille, heitis pilgu vaikinud kolleegidele, hingas nii sügavalt, et tema ees laual olevad paberilehed hakkasid värisema, ja alustas...

Akna taga võidutses kevad. Varblased püherdasid tänavatolmus ja nende kära segas auväärt esimeest kõne

pidamisel. Vastu akent koputasid pakatavate pungadega sirelioksad ja kusagil kõrguses lõõritasid püüdlikud lõokesed.

Õpetatud Koguski oli kevad. Siin puudusid paljad pealaed ja valged habemed, esimehe kõne ajal ei haigutanud auditoorium ja laual polnud kalevit, paksu tolmust kalevit, mis on nii iseloomulik igale asutusele, kus harrastatakse «kalevi alla matmist». Toas oli kümmekond kõige tavalisemat noort, kes läbematult kõne lõppu oodates piidlesid laual olevaid paberilehti. Ja kui esimees prilliklaase pühkides lõpetas, jäid varblased akna taga ehmunult vait: sellist sädinat, nagu nüüd toast kostma hakkas, polnud nemadki kogu oma kevadise reipuse juures suutelised tegema. Toas viibijatel olid aga suured plaanid ja suured

soovid, mis nüüd varakevadiselt pakitseva kiirusega esile tormasid...

Enne ei olnud midagi. Oli vaid pilkane pimedus ja Peetrus magas pilverüngaste vahel. Iga päev nägid sajad poisid ja tüdrukud kurja vaeva klassi- ja kodukirjandite kirjutamisega, ja kuigi paljud tulid sellega hästi toime, näidates kirjanduslikku palet, polnud «paberidates oma isiklikku kirjanduslikku palet, polnud «paberimäärimine» au sees, ja nii mõnigi hoidis vaid enese teada oma esimesed värsiread...

Edasi läks kõik nagu «Maailma loomises»: öeldi «saagu valgus!» ja valgus sai. Kui kooli kirjandusring (või kooli kirjandusõpetajad!) kuulutas välja kirjandusliku omaloo-

mingu võistluse, oli siiski käputäiel organisaatoritel kindel veendumus, et üritus ei kuku läbi. Ja peagi hakkas tööde jaoks väljapandud postkast täituma, täitus ja ajas üle ääregi! Viiskümmend kolm suleproovi kolmekümne kaheksalt autorilt, kellest noorimad alles kolmandat aastat kooliteed tallavad! «Paberimäärijatele» hakati vaatama teistsuguse pilguga ja endine üleolevalt põlglik «kah kirjamees!» asendus tunnustava hinnanguga: «Oskab!» Kooli autorite koondise read suurenesid iga päevaga. Ja siit see algas...

Oleme alles «kaheaastased», kuid elav huvi asja vastu, õnnestunud kirjandusvõistlus, hea osavõtt ülelinnalistest sulemeeste võistlustest, uute talentide esilekerkimine — kõik see nõudis esimeste saavutuste rahva ette viimist. Saaksid sellest ju algajad ise uut hoogu edaspidisteks katsetusteks ja pakuks lugejalegi huvi tutvumine veel ühe õpilaşalmanahhiga.

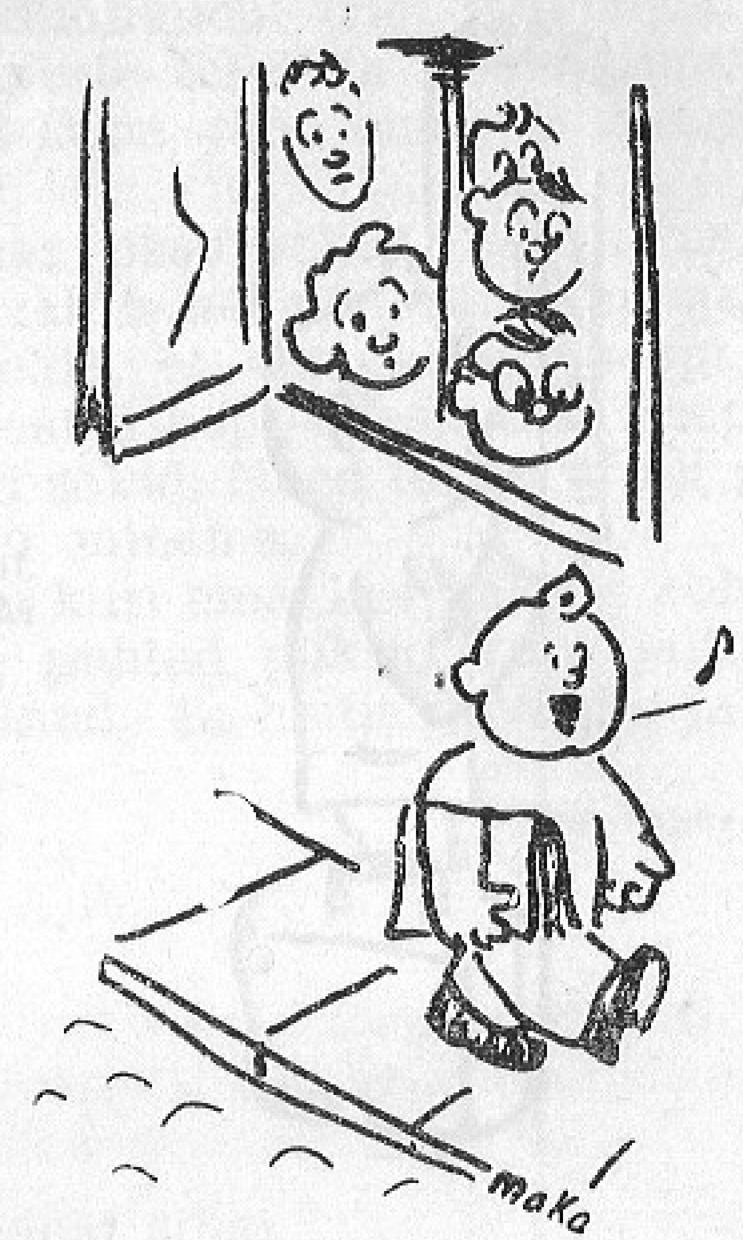
Ja nüüd istub Õpetatud Kogu koos, murdes pead ületamatu probleemi üle, sest kuigi materjalist ja jõududest pole puudus ning võiks välja anda ühe almanahhinumbri asemel kas või mitu, puudub seni siiski kõige olulisem: n i m i! Ilma nimeta ei saa asjast asja. Arutati, kiideti, laideti ja heideti lõpuks üksmeelselt prügikorvi tohutul arvul ühendeid, milledes ikka kordusid head ja ilusad, kuid vanad ja ärakulunud šabloonid: «Noored...», «Suled...», «Sõnad...» jne. jne. Pakuti «Tunglaid», «Tähti», «Tirvasirutusi», «Mõttelende» ja palju, palju ilusakõlalisi ja kõrgelennulisi mõisteid, mis siiski kõlbmatuina kõrvale heideti. Ja äkki...

Varblased akna taga jäid vait. Väljast hakkas kostma lihtne lauluviis: lasteaia mudilased, peod täis esimesi kevadlilli, astusid paarikaupa mööda tänavat ja laulsid, laulsid rõõmsalt ja valesti:

«Tipa-tapa,
vaata, papa,
meie lähme marjule...»

Õpetatud Kogu oli roninud aknalauale ja kuulas. Ja kui laul tänaval vaikis, jätkati seda juba toas...

Ranged kriitikud teevad võib-olla maatasa meie esimesed katsetused, võib-olla ei öelda meie tööde kohta ühtegi head sõna ja sellepärast: olgem ettevaatlikud! Parem

Joonistanud
M. Kalling

astuda tasa ja targu, vaikselt ja tähelepandamatult rahva ette ja ütelda: «Siin me nüüd oleme!»

Esimees patsutas käega vastu käsikirjade virna ja ütles õhates: «Mine siis! Enne ikka vaikselt ja aeglaselt tipa-tipa-tipa-tipa, pärastpoole võid juba vutt-vutt-vutt-vutt jooksma hakata, ja kes teab, võib-olla hakkavad su sammud tulevikus suurt müragi tegema... Mine siis, ja pehmet kukkumist Sulle!»

«Tipa-Tapa» I, 1959

Tähtis päev

Vello Põldmaa, X kl.

Väikesel Vollil oli eile väga tähtis päev. Sellest päevast peale loeb ka tema ennast suurte meeste hulka, olgugi et teda teised kutsuvad veel väikemeheks.

Volli tahtis kohe sauna minna, kuid ukse ees seisev mees ütles, et enne tuleb ikka järjekorras seista. Järjekord oli pikk ja seista oli igav. Volli pani käe tasku ja

Joonistanud
M. Kalling

hakkas taskust näppu juhtunud kompvekki imema. Lõpuks jõudis Volli sauna, pani riided kappi, otsis seebi ja nuustiku. Kapiust alla tõmmata ta siiski ei jõudnud, seda tegi tema eest keegi võõras onu.

Suurt kaussi vaevaga käes hoides lipsas poiss saunauksest sisse. Et mehed lähevad kõigepealt vihtlemisruumi, läks ka Volli sinna. Kuigi kõrgele ta minna ei julgenud: liiga kuum oli. Vollil oli madalalgi hea olla. Kui oli juba küllalt leili võetud, läks Volli pesemisruumi, tõukles duši juures seisvate seebiste onude vahel ja oskas ka endale natuke külma vett kaela saada — karastuseks.

Nüüd pidi algama saunaskäigu kõige ebameeldivam osa — pesemine. Volli laskis kraanist kausi ääreni külma vett täis, kallas poole maha, sest kõike ära viia ta ei jõudnud, ja istus vabale pingiotsale. Pea märjaks teinud, jäi Volli ümberringi istuvaid inimesi silmitsema. Ühtegi tuttavat ei olnud. Keegi vahune mees määris mööda minnes Volli nina seebiga. Tuli tahes või tahtmata pesema hakata. Pead pesi hoolega, ainult ilma seebita.

Lõpuks oli Volli enda arvates puhas. Ta väljus saunast, istus pingile ja pani silmad kinni: jahutas ennast pisut, nagu isagi oli teinud. Riidehoidja tegi vahepeal kapigi

lahti, nii et Volli ei saanudki hüüda: «Hei, peremees, palun kakskümmend üks!» Seepeale tellis ta pudeli limonaadi, jõi ära, tahtis veel, kuid kuna raha enam ei olnud, pidi joogiga leppima.

Lõpuks oli Vollil puhas pesu seljas. Ta riietus, pani musta pesu kohvrisse ja tahtis hakata koju minema, kuid viimasel hetkel tuli meelde, et ema käskis seepi mitte sauna unustada. Volli vaatas kapi uuesti üle. Seepi seal ei olnud, olid aga mustad sokid. Need toppis Volli palitutaskusse ja hakkas koju minema.

Kodus võttis teda vastu kuri ema, kes hakkas kohe poisiga tõrelema, miks see puhtad püksid koju jättis. See aga Volli tuju alla ei viinud. Ta heitis diivanile ja uinus pärast väsitavat käiku.

«Tipa-Tapa» I, 1959

Silmad

Ly Seppel, X kl.

Mul peaks olema tuhandeid silmi,
et korraga näha
kõiki me suure maa
imesid eraldi.

Ent seda polegi vaja:
pimedast peastki
võin tajuda
minu maa südamelööke.

«Oma Sulega». Sügis 1959

Veerand tundi

Lühijutt

Teet Kallas, IX kl.

Kell sai kaheksa.

Brigadir lahkus tõtlikul sammul ja hetke pärast oli tema kröbe tenor kuulda juba kusagil lauda taga.

Läbinisti linnamees, ajutine šeff Raul, pärisametilt kooli-

poiss, oli saatuse hooleks jäetud. Vana Milla sapsas sabaga üle selja ja pilgutas mõtlikult silmi.

Asi oli tegelikult üsna tühine, aga just sellesama tühisuse tõttu veelgi piinlikum — Raul ei osanud hobust rakendada. Ei osanud. Selles polnud midagi eriskummalist, kuid ometi . . .

Jah, brigadir näiteks ei tule selle pealegi, et ümmargusel maamunal on inimesi, kes ei tunne sedelgat, kes ei tea, mis on rangirihm. Seepärast oli ta lihtsalt ja loomulikult esimesele vastujuhtunud poisile öelnud: «Võtad Milla ja lähed kartuleid vedama!» Ei sõnakestki sellest, kas inimene on võimeline hobust rakendama või mitte. Püha lihtsameelsus!

Aga ometi oli Raul vaikinud. Kas sellepärast, et brigadiri pilk oli kergelt riivanud ta erkpunaseid musta triibuga sokke? Vaevalt . . . Igatahes oli Raul vaid noogutanud.

Nõutult vaatas noormees ringi. Eemal logistas rööplikul teel õõtsudes vanker, selle kõrval astus tõsiseilmeline maapoiss, vast ainult kümme aastat vana. «Huvitav, kas ta ise rakendas hobuse ette?» mõtles Raul ja tõusis. Peab selle hobuseniru siiski kuidagi vankri külge kinnitama, muidu tuleb veel ütlemist.

«Milla, Milla,» patsutas ta hobuse pehmet mokapealset. Hüütav kõõritas ükskõikselt mujale.

Raul tõmbas valjastest. Sõnakuulelikult astus hobune tema poole ja Raul juhtis teda ebakindlalt ja viivitades veski seina juurde, sinna, kus seisis vanker ja rippusid rakmed.

Milline kimbatus! Kas võtta rangid ja ajada need hobusele pähe või kinnitada ohjad suistesse?

Aga Milla oli vana ja tark. Ta teadis hästi, kuidas rakendatakse korralikku hobust. Hetkeks hooldaja poole vaadanud, astus ta tagurpidi aiste vahele. Ilusasti ja täpselt. Vaatas siis veel korra, ja Raul tundis, et inimesel võib mõnikord looma ees väga piinlik olla.

«Mis pagan,» sülitas ta ja võttis vankri najalt rangid. Meenus, et need pannakse pähe tagurpidi. Kui nii, siis nii. Milla poolt vastuväiteid polnud, isegi siis mitte, kui rangide õigekskeeramisel põlv appi tuli võtta. Ainult korra jooksis üle hobuse selja ebameeldivusvärin.

Aga edasi? Tjaa, raske juhus . . . Igatahes Maie silma

alla praegu küll sattuda ei tahaks. See pilkamishimuline tüdruk naeraks end kõveraks . . .

Kui lööks kogu kremplile käega ja kutsuks kellegi teise enda asemele? Või vähemalt instrueerijaks?

Raul vaatas ringi, kuid inimesi oli näha ainult eemal, suurel teel. Kogu kolhoosirahvas tõttas Mätliku põldudele. Oleks Raulilgi aeg teekividel logistada.

Kuid mis sa teed säärase pooliku hobusega, kes pealegi tahutuks muutub ja ilmsüütule aisale kabjaga virutab?!

«Jaa-jaa, jaaa — üks hetk,» pahandas Raul. Käsi aga rändas kukla taha nõu küsima.

Randmekell näitas, et tööaja algusest on möödunud seitse minutit.

. . . Nojah, sedelgas. Sellest oli hobuse seljale selgepiiriline jälg kulunud, nii et ainult pime oleks jätnud selle asjaolu märkamata.

Oot-oot, kas ta pole kuulnud mitte sellist sõna nagu sedelgarihm? Kindlasti. Ja milleks muidu sellised aasad sedelga küljes?

Kena. See mure oli murtud. Rihm rippus hobuse külgi mööda alla ja Raul arvas teadvat, et edaspidi tuleb see aisa külge kinnitada.

Nüüd siis . . . Mis siis nüüd? Ahaa — puudub oluline. Look.

Ais käib ilmselt selle õnaruse sisse. Selge . . .

Aga . . . Millega teda kinnitada? Ptruu, seisa . . . Seisa, öeldakse . . .

«Millega teda kinnitada?» kordas Raul poolkuuldavalt. Vaatas siis kohe ringi — ega ometi kuulajaid pole?

Aga ei. Tee oli juba tühi, ainult pikasabaline kimmel tegi tõhusat sõitu — sinna, Mätliku maile.

Raul vaatas ristsõnamõistatust oma nina ees. Vaatas ja plaksas äkki käega otsaesisele . . .

. . . Tore lugu! Omaette muheldes käis poiss ümber hobuse ja pidi tunnistama, et iseõppimine on vilja kandnud. Oli see look viltu mis ta oli, jäi ka üks rihmajupp üle — aga hobune oli ikkagi vankri ees. Ei-noh, loogilise mõtlemise ja arutlemisega võib nii mõndagi!

Lase nüüd head sõitu, Milla! Eks ole, säärane ootamine tühipalja etterakendamise pärast võib tüütu olla — mis? Nõõ, sõbrake!

Käänaku tagant hakkas põld paistma. Silmapiirini oli

näha liikuvaid inimkogusid, siin-seal vankreid rohuliblede järele nilpsavate hobustega.

Põllu serval küürutas vagude kohal salkkond inimesi sini-rohelistes dressides. Üks neist tõstis käe silme ette ning hüüdis: «Ra-a-a-u-l!!!»

Ning kõik vaatasid lähenevale vankrile, milles seisis poiss rohelise bareti ja kirjude sokkidega.

Kell oli veerand üheksa.

«Suleproovid» nr. 2, 1959

Poes

Luule Vari, VI kl.

Arvo astus vilistades poe poole. Tühja piimanõu kaas käis ikka kolks-kolks. Äkki märkas Arvo tänaval punast rahakotti. Poiss vaatas kiiresti ringi: kedagi polnud ligiduses näha, ainult päike kõrvetas halastamatult. Kiire liigutus, ja rahakott oli Arvo taskus. Järgmise tänavanurga taga vaatas poiss kotti. Kotis oli väikeseks kokkumurtud raha: tervelt neli rubla. Poisil oli hea meel leitud rahast. Arvo hakkas jälle vilistama, ise mõeldes, mida raha eest osta. Lõpuks oli otsus valmis: ta ostab kompvekke. Harilikule sammule lisandus veel kukesamm ja poiss jõudis poodi.

Hoogsal sammul astus Arvo letini. Leti ääres seisis väike tüdruk, peas valge mütsike, seljas punane kleit. Tüdruk nuttis. Müüja aga lohutas tüdrukut: «Ära nüüd enam nuta, küll kombut ostad teine kord.» Sisse astus paks tädi ja hakkas pärima, miks tütarlaps nutab. Tüdruk ise ei saanud midagi rääkida, ta ainult nuttis. Müüja hakkas seletama: «Ema andnud tütrele 4 rubla kompvekiraha. Laps aga kaotanud selle ära ja nüüd ta siin nutab.» Arvo süda hakkas kiiremini lööma, ta niigi väike kogu muutus päris väikeseks. Valge sasitud juuksetukk oleks nagu vääratanud. Poiss taipas, et leitud rahakott oligi tolle valge mütsiga tüdruku oma. Arvo enesetunne muutus väga pahaks. Tal hakkas järjest rohkem kahju väikesest tüdrukust. Tüdruk nuuksatas veel viimast korda ja läks poest välja. Arvo mõtles parajasti, mida nüüd teha, kui müüja äkki küsis: «Poiss, mida sulle?» Poiss hakkas kogelema, lõpuks aga jäi päris vait. Müüja, nähes, et talle ei vastata, kaalus

omal valikul talle paberituutu sisse kompvekke, andis Arvole ülejäänud kopikad tagasi ja hakkas kõnelema teise ostjaga. Poiss pigistas ülejäänud kopikad pihku, kompvekid pani särgi põue ja lipsas poest välja. Alles tänaval meenus talle tühi piimanõu. Samal hetkel nägi Arvo valge mütsiga tüdrukut seismas maja seina ääres, pisaratest märg nägu suunatud maha. Poiss otsustas teha südame kõvaks ja uhkelt tüdrukust mööda sammuda. Niipea aga, kui ta jõudis tüdrukuni, oli ta meelekindlus kadunud. Poiss ei pidanud vastu, astus veel mõne pika sammu ning jõudnud tüdrukuni, surus sellele pihku kompvekid ja ülejäänud kopikad. Väike tüdruk, käes kompvekituutu, vaatas imestunult järele jooksvale poisile. Arvol aga oli tunne, nagu oleks raske kivi südamelt veerenud. Poiss kiirustas kodu poole, tühja piimanõu kaas käis aga kolks-kolks.

«Tipa-Tapa» I, 1959

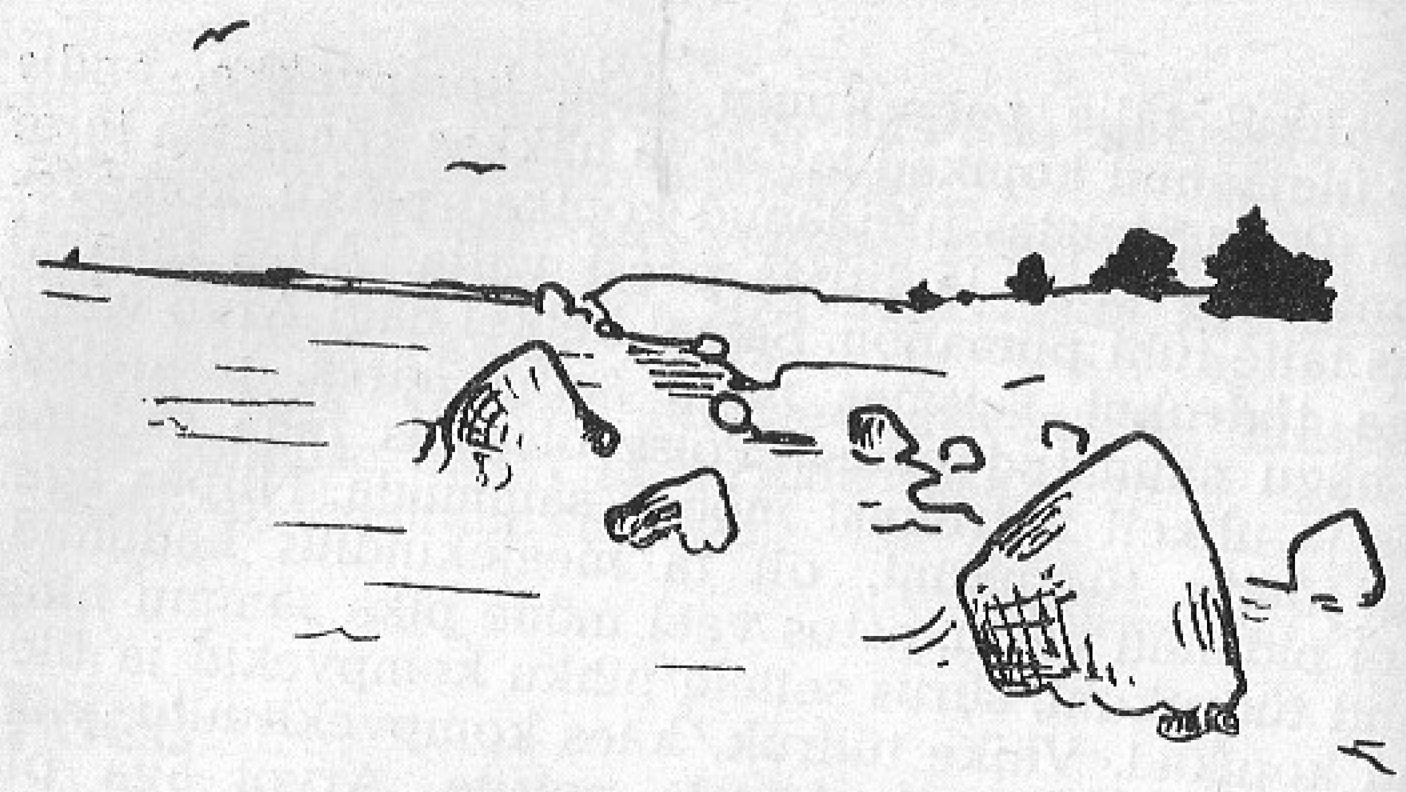
Kilde ühelt Saaremaa-reisilt

(Kogust «Lained, laiud ja inimesed»)

Rein Saluri, VI kl.

Auto oli kaetud, kuid tema taga kihutav Eesti maanteede tolmusammas jälitas meid visalt ja läbi väiksemagi ava ning prao tungis autokasti peenikest hammaste all ragisevat liivatolmu. Tartu ja Pärnu vahelistel teedel olid looduse tujud meid poole vanemaks teinud, ja nii püüdsid kolm puuderhallide parukatega vanakest end meeleheitlikult hoida enam-vähem normaalses asendis, sel ajal kui auto viiekümnekilomeetrilise tunnikiirusega lõputuid auke, kühme ja rööpaid loendas.

Autoakna taga lendasid mööda juba Lääne-Eesti tasased niidud. Metsade küpses roheluses vilksatas aeg-ajalt üksikuid kuldseid laike. Hommikul olime jätnud hüvasti varasügiseselt tühja Tartuga, püüdes meelde jätta Toome pärnade värvust: selleks ajaks, kui me tagasi tuleme, on nad juba raagus. Mere äärde tuleb sügis varem, ja me olime kahetsusega jätnud hüvasti Lõuna-Eesti veel päikesepaistelise suvelõpuga.

Pärnu oli ikka samasugune nagu kuu aega tagasi, kui me siin viimast korda olime. Päike paitas mahedalt ja soojalt, ainult õhus oli juba sügise kristalset selgust ja rannapargi puudevõras puhkasid siia peatuma jäänud rändlindude salgad, kauplused olid tühjad talvemütsidest ja viltidest ning mererannas mängis läänetuul maharebitud teatriafiššidega . . .

Esimese reisipäeva videvikutunde võtsime vastu juba Puhtu puuhiiglaste salapärase sosina saatel. Istusime kohaliku looduskaitseala valvuri maja kivitrepil ja kuulasime, kuidas pea kohal sahisevad pärnad, merelained vestavad oma lõputut juttu, savilaidudel kiljuvad summutatult kajakad ja rannaroostikus prääksub uniselt üksik part . . .

Varahommikuselt udune Virtsu, Kuivastu, Muhu, tolmune muul — ja siis vurab meie auto juba Saaremaa pinnal. Silm otsib Reindorfi kadakaid ja kiviaedu, kuid esialgu on kahel pool teed vaid harilik mets, tõsi küll, nüüd juba Saaremaa mets. Sarapuulehed on juba koltunult-kahvatud, põõsast raputades pudeneb maapinnale küpseid pähkleid.

Loeme teesildilt, et Kingissepani on veel üle viiekümne kilomeetri.

Tolmupilves kihutavale autole annavad teed jalgratastel kooli tõttavad väikesed saarlased ja kentsakalt sibavad madalad Saaremaa hobused. Meiereitreppidel istuvad habemikud saarlased; nende väikesed hobusenässid on lasilate külge seotud. Lehvitame auväärsetele vanakestele autoaknast. Uudistatakse ja lehvitatakse vastugi.

Rahula, Audla, Mustla, Kurdla, Kahtla, Sakla — aina

pehmelt helisevad kohanimed, samasugused nagu saarlase kõnegi — pehme ja voolav.

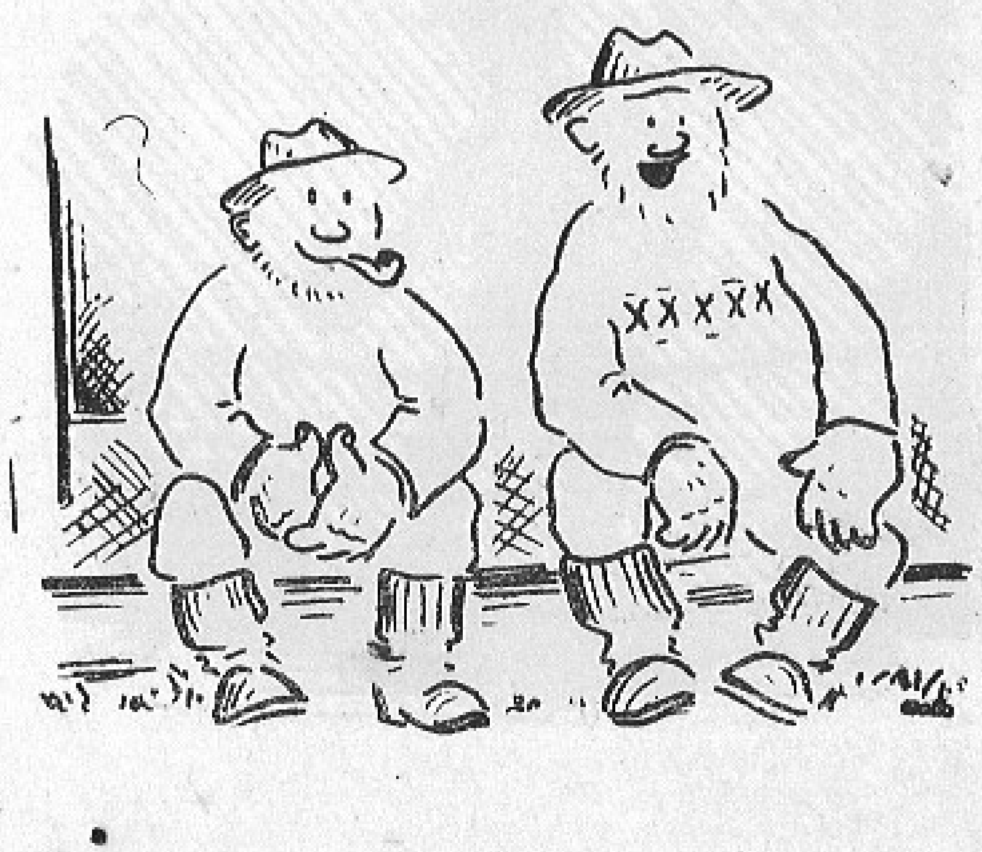
Kingissepas leidsime, et sealsed toidud mandri roogadele alla ei anna, aga linnaga tutvumiseks ei jätkunud aega. Kuulsat lossigi nägime vaid läbi pargilehestiku vilksatavat. Linnulahe kohal hõljusid kajakad . . .

Sõrve säär polegi nii kitsas, nagu arvasime, ja Tehumardi kandis oleksime peaaegu ära eksinud. Tee looklleb läbi metsa. Palju on liiva ja kanarbikku. Üle väikese poolsaare on veerenud mitme sõja surmavad hammasroomikud, kuid miinidest mahasaetud metsa asemel sirgub juba uhe noor võsa ja endisel sõjateel punetab kanarbik . . .

Esimene lahkumine Sõrve sääre tipus ei olnud kurb. Oli ju sääre majarahvas meie sinna jäänud seltsimehe vastu nii lahke, ja lahkusime ju ainult üheks kuuks. Sääre tipus seistes oli tunne, et meist eespool pole enam midagi. Toetasime jalad kindlamalt vastu kiviklibust pinda ja vaatasime selja taha, nagu soovides veenduda, kas kitsas säär meid ikka endiselt Saaremaaga, Eestiga ja kogu suure mandriga ühendab . . .

Ariste lahe sopid ja sopikesed olid loendamatud. Auto viskles ühest pöörangust teise, ja kogu kiviaedade ja kadakate vahele surutud tee sarnanes pika slaalomirajaga. Hakkasid juba lähenema õhtutunnid, ring ümber Saaremaa pidi aga sulguma veel täna.

Kihelkonna postkontori trepile jätsime teise reisikaaslase. Vilsandi linnuriigi kuningas läks kaitsma oma kajakaid ja hahkasid, ja vaevalt suutsid tänavail ringiliikuvad alevielanikud aimata, et just see postkontori trepil seisev lihtne noormees läheb täitma sellist püha missiooni.

Läänemerre vajuva päikese kiired värvisid majade roo-katused punakaspruuniks, kiviaedade vahelised teed aga hakkasid endisest tihedamini põimuma ja ristuma. Närvitsevat autojuhti ei suutnud enam veenda Eesti kaardi tähised: teeristidel tuli tihti peatuda ja kasutada abivalmis saarlaste näpunäiteid.

Oli juba täiesti pime, kui me Saaremaa põhjapoolseimasse tippu jõudsime. Autolaternate valgusel lugesime teeristil seisvalt sildilt: «Pammana». Vähemalt mina olin kohal. Viskasin oma vähesed kompsud õlale, jätsin hüvasti oma rahutult kiirustavate kaaslastega ja seadsin sammud mändide vahel vilkuva tulukese poole. Öö oli kottpime. Mitu korda põrkasin vastu okastraate, siis, teed leidmata, hakkasin nende alt läbi ronima: enne ise, siis seljakott, siis kohver, siis muud kimpsud-kompsud. Mõnekümne sammu tagant kordus sama tegevus, siis tuli jälle ja jälle roomata mööda kartulipealseid. Otse hämmastav, kust saab kogu Saaremaa ja Lääne-Eesti nii palju okastraati oma põllulappide ja majade piiramiseks! Majale lähenesin teatava hirmutundega. Mõtlesin oma õhukestele treeningpükstele ja Saaremaa koeranässide teravatele hammastele. Siis avasin jalgvärava, põrkasin veel kord vastu midagi ebamäärast ja avasin ukse...

Olin varemgi kuulnud saarlaste lahkusest, minu esimene kohtumine nende lausa hämmastavalt vastutulelike inimestega ületas aga kõik ootused.

Joonistanud M. Kalling

Muhedalt koduse tundega pugesin puhaste voodilinade vahele ja mõtlesin sellest, kui suurt imestust oli tekitanud pererahva seas asjaolu, et ma kuivatatud lesta seni polnud söönud; sellest, et majas oleks ka koer võinud olla (püksid olid traataedade forsseerimisel niikuinii mitmest kohast rebenenud!); sellest, et ilusal Mulgimaal elavad millegipärast ihnsad mulgid, ja sellest, millises heinaküünis minu reisikaaslased ööbivad. Kõrvaltoas kõlas Tšaikovski, akna taga kohasid rannamännid ja nende taga Soela väina rahulikult tõttavad lained...

«Tipa-Tapa» I, 1959

1960

Mõtteid sügisel

Andres Tampere, IX kl.

Tormipuhangud käivad üle maa. Tibutab peenikest uduvihma. Siis aga raugeb meeletu torm, lakkab vihma ükstoine sabin ja jälle naeratab päike, aga selles naeratuses on palju umbusku. Ikkagi jääb millestki puudu, midagi on torm endaga kaasa viinud — ja see midagi on suvi. Asemele on astunud sügis, mähitud kuldsesse, aga kurba rüüsse.

Sügis hakkab kohe suve tööd lammutama. Sajab, sajab, sajab, kuid mitte ainult vihma, vaid ka lehti. Algul langeb siin-seal üksik kirju leht, kuid pikapeale tiheneb lehtede sadu, milles varieeruvad paljud värvivarjundid.

Metsale annab sügis aga hoopis uue rüü. Ta pillub punast siia-sinna, peale ja kõrvale. Kollasega aga katab kõik, segamini ja korratult. Kõikjal valitseb värvide kaos. Tundub, et sügis on suurim raiskaja. Kuid see ongi ilus ja sügise võlu peamiseks allikaks. Ka raiskamises on mõnikord ilu. Kuid millegipärast ei jää ka nüüd rahutu sügis endaga rahule, ei tunne rõõmu oma tööst, oma pillavast ilust, vaid nopib kõik kirevad lehed puudelt ning puistab maha sooja lehevaiba. Aga talle ei meeldi ka alasti puud, ta riputab nad üle esimese halla hõbehärmaga, mille ta aga kohe lammutab, pannes raagus oksad valama külmi leinapisaraid. Sügis on veider: ta ehitab selleks, et ise oma kätetööd lõhkuda; kaunistab selleks, et hiljem enda kaotatud ilu taga leinata. Sügis annab palju, aga võtab sageli veel rohkem. Kiidame sügise viljakust, aga samas kirume tema varajasi hallaöid, mis hävitavad mõnikord sügise saagikuse ja muudavad ta viljatuks. Imelik, sügis on nagu tema enda kurb eitus, aga ometi on ta samal ajal ka elu ja ilu jaatus, sest ta on vajalik uue elu ja värske ilu uuesti loomiseks.

Ega sügis aga veel sellega lepi. Ta asub oma roimi varjama, neid katma, sest ta on kõige silmakirjalikum aastaaeg, kõige vähem usaldatav. Ta ulatab talvele käe ja laseb sel riputada valget lund nagu palsamit vermeliseks lõhutud maale, aga samas ta kisub selle palsami uuesti lahti ja jälle veritsevad löödud haavad ning loodus ohkab ja oigab sügise tujukuses. Päikegi nagu töötaks koos sügisega: kord lööb eredalt särama, siis varjab enda, nagu häbenedes oma julgust, paljudeks päevadeks vihma udutava pilve varju. Ja lõpuks väsib oma tujukusest ja kerkib keskpäevaks veel paari vaksa kõrgusele taevaservale. Ja nüüd on ka sügiskired rahuldatud, ta laseb enda ja oma tujutsemiste kurvad tagajärjed matta talve valgesse pehmesse lumme.

Ja nüüd on rahu. Kui hea on see rahu pärast sügiskirgede sihitut märatsemist! Missugune õnn peitub selles saabunud rahus pärast sügise viljatut hävitamist! Milline rõõm on end nüüd koguda uueks ärkavaks eluks ja tööks! Ja kõigi meeltega tajud: õnn on rahu. Ja ilus on nautida õnnelikku rahu.

«Tipa-Tapa» II, 1960

Külma kingid

Reet Oiderma, III kl.

Külmapoisid, ehtesepad,
kaunistasid haavad, lepad,
kuid ka kuusk on uhke saks:
kasukas tal soe ja paks.

Kena neiu saanud pärnast:
rätik peas tal hõbehärmast,
Minagi sain kingitused —
uisutee ja punapõsed.

Tuulik (linool), Arno Mäger

Jänes

Väike jänes, helehall,
magas pajupõõsa all.
Ärkas: «Küll kõik hiilgab väljas!
Mis sest kasu, olen näljas.
Küll see talvetaat on kade,
põlde katab lumelade.
Olen õunapuule maias,
aga valvur istub aias.
Alati on koerad valvel.
Kuidas saada süüa talvel?
Lähen, näsin haavakoort,
otsin mõnda kasvu noort.
Tuleks juba ükskord kevad,
küll siis hanged kahanevad,
orast siis ma jälle nosin.»

«Suleproovid» nr. 2, 1960

«Rebaseromaan»

Olukirjeldus

Jaak Põldmäe, X kl.

HAKATUSEKS

Ahah, juba paistavad maantee kõrval tuttava tara ja torni piirjooned. Paar naist, kes siinkandis esmakordselt, vaatavad nagu minagi bussiaknast välja ja arutavad: «Tea, mis torn see õige on? Ja tara ka teisel ümber.» Mispeale teine midagi kosta ei tea ja jutt jääb soiku.

Minule kipub aga näole vägisi rõõmunaeratus. Vaatan veel korraks välja, kuid rebasefarm — see oligi see kõrge tara ja torniga ehitis — on juba kadunud käänaku taha. Buss sõidab veel veidi aega piki pärnadega palistatud maanteed ja peatub. Silt posti otsas teatab: Autobussi peatus. Haiba. Täpsustame omalt poolt: Keila rajoon, Haiba sovhoos, 1959. a. suvi.

Kui viimases klassijuhatajatunnis küsiti, kes koolivaheajaks tööle läheb, kerkis vastuseks tihe kätemets. Tõstsin käe ka mina, oli minulgi valmis vaadatud suvine töökoht — jälle rebaste juurde.

Aga kui järgmisel päeval pärast kohalejõudmist pidin minema naistele appi tätoveerima, hakkas pisut nagu kõhe. Läksin poole üheksaks kohale ja küsisin naistelt brigadiri. Naised vaatasid mulle korraks otsa, käskisid oodata ja askeldasid rebasepuuride vahel edasi. Aga sealt juba nägisingi tulevat kirju rätiku ja ümmarguse näoga naist — see oli brigadir Valli Saagpakk. Minu esimene tööpäev algas.

Kell 9 algab tätoveerimine. Võtame kaalu, viime ta puuride vahele ja töö võib alata. Olin vahepeal karusloomakasvatuse terminoloogia juba ära unustanud, ent nüüd orienteerun jällegi. Pikki sarataolisi ehitusi, mis koosnevad postidele paigutatud katusest ja kahel pool läbikäiku asuvaist puuridest, nimetatakse varjumajadeks. Varjumajad on poolpimedad ja neis peetakse nahastamiseks määratud noorloomi — et päike nahku ei pleegitaks.

Täna tätoveerime hõberebaseid. Juba tuuaksegi sabapidi esimene lõrisev kuts, kelle silmad kurjalt hiilgavad. (Rebaseid ei tõsteta sabapidi koeruse pärast, vaid teravate hammaste vältimiseks.) Loomi püütakse nöörist võrguga, mis on pika varre otsas. Kui võrk on rebasele peale visatud, tõstab püüdja looma sabapidi üles ja annab teise

talitaja kätte. Rebane tuuakse «kohtulaua» ette, kus talle lüüakse kaela erilised pika varrega tangid, et ta pead pöörata ei saaks. Siis võtab talitaja lisaks sabale pihku ka rebase tagumised jalad ja libistab teise käe ettevaatlikult mööda selga peani, haarab kaela alt tugevasti kinni ja surub araks muutunud «kutsi» tugevasti kaenlasse. Siis püütakse kinni esimesed käpad; hõberebastel ja eriti tugevatel sinirebastel seotakse veel kinni ka suu: pistetakse pael suhu, mispeale vihane rebane hakkab sellest hammastega kinni ja laseb nii endal paela ümber lõugade mässida ning otse nina peale sõlme siduda. Küll ta pureks, kui saaks! Suu seotud, puhastatakse rebase kõrvad parasiitidest erilise seguga, mis koosneb eetrist, jodoformist ja mingist õlist. Pärast seda lüüakse rebasele ühte kõrva number, teise sünniaasta ja vabastatakse suu. Pärast numbri ja kaalu ülesmärkimist viiakse loomad tagasi oma kohtadele.

Kord hakati vaidlema, kas on tarvis tätoveerida või mitte, ning siis sain minagi selgeks, miks loomi tätoveeritakse. Kui on mitu rebast korraga lahti, siis saab iga talitaja numbri järgi kätte õige looma. Peale selle on tõuloomadel justkui pass kaasas, saab kohe kindlaks teha ta päritolu ja vanuse ning tõuraamatu järgi tõulised omadused.

REBASTEST JA REBASETALITAJATEST

Juhtusime teistest varem tööle tulema, istusime kahekesi kaalu juures ja kumbki mõtles oma mõtteid.

Olin seda lahket ja alati naeratavat vanemat naist juba ammu tähele pannud. Kui me töö ajal «suitsutunde» tegime, istusid naised harilikult varjumaja äärde ja hakkasid juttu puhuma: nooremad pilkasid üksteist, rääkisid naljalugusid ja lõkerdasid naerda. Ja siis ma märkasingi neid tähelepanelikke vanainimesesilmi, seda naeratavat nägu. Ta tabas mu pilgu ja ütles: «Ma vaatan, mismoodi noormees selle naistekarja peale vaatab — puha harakad siin koos!» Naeris ise, naersid ka teised ja tögasid mind . . . Hiljem sain teada, et ta nimi on Juuli Pressman.

Hakkasime juttu puhuma. Siis jutustaski Juuli Pressman mulle, et ta töötab rebasekasvatuses juba seitse aastat ja on loomadega väga harjunud. «Ega nad võõrast salli,» sõnas ta. «Eriti poegimise ajal ei lasta ühtegi võõrast

farmi, muidu söövad emad pojad ära. Aga seda nad tunnevad, kes neid hoiab ja hellitab. Mul oli üks lemmik, kandsin teist ikka süles. Aga kui ma sügisel ta kinni püüdsin ja tapmiseks torni juurde viia andsin, siis muutus ta haledaks ja härdaks, hakkas nii kisama, et ma läksin varjumajade vahele, et mitte kuulda. Kole kahju oli teist.» Vaikisime mõne hetke, siis jätkas ta: «Mul oli üks lemmikloom, üks ema, kes ei andnud mu asendajale kätte. Siis see kutsus mind kohale, et püüdku ma ise oma lõvid. Kui rebane mind nägi, hakkas ta rõõmsalt karjuma ja viskus pikali: tee temaga mis tahad. Mul võttis kohe silmad niiskeks.»

Siin katkestati meie vestlus, teised tulid tööle ja me saime hurjutada «kurameerimise» pärast.

Aga minu uudishimu oli lõkkele aetud. Teistelt sain teada, et ta on väga seltskondlik ja hea südamega inimene, aga perekonda tal pole. Oma hellitused annab ta loomadele ja sovhoosi lastele. Eriti peavad tädi Juulist lugu tema rohkearvulised õelapsed. Juuli on inimene, kes saab kogu sovhoosis kõige rohkem kirju ja on alati heas tujus.

Kui me asusime tema sinirebaseid tätoveerima, siis oli kohe näha, et ta loomi hoiab. Ta püüab neid ilma tange tarvitamata. Lihtsalt võtab puurist käega nagu jänese sülle ja kõik rebased on vait ja rahul, kuigi on metsloomad. Teised pärivad naerdes: «Kas kannad neid iga päev süles või, et nad sul nii vagased on?» Pressman vastab samuti naljatades: «Ei, iga päev just ei kanna, ülepäeviti.» Pressmani hoole all on üle 300 rebase ja katsuge neid kõiki ülepäeviti süles kanda! Ometi leiab ta aega iga looma hellitamiseks. .

Ka teised naised hoiavad rebaseid ja lubavad välja süüa iga uustulnuka, kes loomadega hooletult peaks ümber käima . . . Kõik talitajad tunnevad oma loomi uskumatult hästi.

Mõned talitajad rääkisid: «Ma ei saa aru, mis ilu see rebane kasukale teeb. Aga elav rebane, see on küll ilus, eriti sügisel ja talvel.» Tõsi, elav rebane on tore, kuigi metsikuvõitu ja kuri. Kuid toredad on ka päris pisikesed rebasepojad, kui nad alles emast eraldamata on. Perekonnas võib olla kuni 12 ja rohkemgi poega. Päev läbi käib rassimine ja maadlemine: tungitakse üheskoos emale kallale, näritakse puuri asetatud puuklotse. Eriti läheb

möll hoogu, kui tuuakse toitu: igaüks püüab teisi eemale peletada ja ise kõik ära süüa. Rebasepojad on kohutavalt aplad ja võivad end isegi lõhki süüa või juua.

Tore on vaadata, kuidas rebasepojad piima joovad: Kõik tormavad korraga piima poole, esimene viskub kõhuli piima sisse ja siis algab purelemine. Kõik nad on piimaga koos ja kogu rebaseaed on täis kiljatusi, haukeid ja vingumist.

Kui pojad suuremaks kasvavad, muutuvad nad metsikumaks. Siis tõrjub tugevam nõrgema toidu juurest ära; siin kehtib metsa seadus — tugevamal on eesõigus.

Vahel pääseb öösel või ka päeval mõni rebane lahti ja siis algab ehtne jaht. Haaratakse võrgud ja tormatakse tulisi jalu sinnapoole, kus rebast viimati nähti. Rumala-

jad põgenikud lasevad ennast nurka ajada ja püütakse kohe kinni, targemad istuvad urisedes varjumajade all, kuhu püüdjad nii kergesti ligi ei pääse. Mõni kurjem hakkab südisti vastu ja püüab isegi üle püüdjate hüpata. Vahel istub mõni rebane hommikul puuri katusel ja uriseb, aga ei oska midagi oma vabadusega peale hakata. Mõni rebasepoeg, kes satub maapinnale, ei oska algul käia, ajab jalad harki ja kipub ümber kukkuma, siis satub vaimustusse ning teeb rõõmuga uskumatuid tempe: keerleb ühe koha peal, tiirutab, jookseb vastu inimest.

Nii palju siis rebastest ja nende «taltsutajatest».

MÕNI SÕNA BRIGADIRIST

Kui te astute torni, küsite brigadiri ja teda ei ole kohal, siis jääte teda ootama, sest sinna ta tuleb lõpuks ikkagi. Selle aja sees ajavad naised omavahel juttu, pärast aga pärivad, kas te brigadiri tunnete. Kui te teda ei tunne, siis kiidavad nad teda veidike ja ütlevad äkki: «Aga ta ei ole eestlane.» — «Kuidas?» imestate teie, mõeldes nimele Saagpakk, mis kõlab täiesti eestipäraselt. «Ta on saarlane,» vastatakse teile ja naerdakse ise vastuseks. Naerate ka teie. Ja kui sei silmapilgul juhtub sisse astuma Saagpakk ise ning kuuleb naeru põhjust, siis naerab ka tema teistele kaasa. Nali on tuntud, kogu võlu seisab selle esitamises võõrale.

Saagpakk töötab farmis juba seitsmendat aastat. Isegi rebasefarmi veomees Rudolf Tõemets, kes alati leiab millegi kallal norida, ütleb: «Küll see Saagpakk on tubli inimene.» Ja ongi. Rebasefarmi brigadir — see pole sugugi lihtne amet. Tal tuleb süstida haigeid loomi, koostada töögraafikuid, korraldada tööd aias ja teha kergemaid operatsioone.

Vahel hulkusin lõunavaheajal farmis ringi ja ikka nägin teda seismas haigete rebaste puuride juures, vaatlemas keskendunult ja tähelepanelikult loomade käitumist. Brigadir peab hoolitsema kõige eest: et loomad oleksid terved, et puurid oleksid puhtad, et tööd tehtaks õigeaegselt. Kindlasti on ka brigadiril oma osa selles, et Haiba sovhoosi nahad mitmendat aastat Leningradis sorteerimisel ja vastuvõtmisel parimaiks tunnistatakse.

SIIN POLE EESRINDLASI

Nagu olukirjelduse autor kunagi, tahtsin leida farmi[st] erilisi töökangelasi, eesrindlasi. Alustasin otsinguid rebaseköögist.

Rebaseköök — see on hoopis midagi muud kui tavaline köök. See on hoone, kus vahetpidamata mürisevad masinad, kus üksteisega saab rääkida ainult karjudes, kus vaikus on niivõrd ebatavaline asi, et paneb kõrvad huugama.

Köögis algab töö juba enne päikesetõusu, sest hommikueine peab kell 8 valmis olema ja enne seda, kui saab asuda toidu valmistamise juurde, tuleb hakkmasinast läbi ajada kala, liha, kapsaid, purustada kondipurustajas kondid. Muidugi tuleb kõik eelnevalt põhjalikult läbi pesta, vahel koguni läbi «lilla vee» lasta.

Köögis töötab kaks vahetust: hommikune kella neljast alates, õhtune algab kell 12. Kõige vanemateks töötajateks on Marie Pukki ja Juuli Mendel.

Köögi läbilase on päevas umbes 3 tonni. Eks katsuge pärast vahetuse lõppu, kui naised on pool sellest kogusest mitu korda ühest kohast teise ja ühest masinast teise tõstnud, eks katsuge teha juttu ennastsalgavusest või töökangelaslikkusest. Teid naerdakse ja seletatakse, et toit oleneb tuhandest pisipõhjusest: kas tuuakse liha, kas kalaauto jõuab õigeks ajaks kohale, kas on jahu, kas on voolu, kas masinad töötavad. Kui need asjad on korras, siis teevad ka töölised muidugi kõik. Tõsi, see töö on raske ja nõuab harjumist. Ei, siit küll ei leidvat mingeid töökangelasi, kõik on tavalised inimesed. «Mis tühja, meil polegi eesrindlasi,» räägib rebasefarmi juhataja Alma Imakaevu, «meil on kõik naised tublid, kõik osakonnad on kordamööda esikohal olnud.» Siin ongi kogu asja võti: kõik naised on tublid ja ühesuguse innuga töö juures. Sellepärast ongi Haiba sovhoosi näitajad väga head.

Ainult rebasefarmi veomees Rudolf Tõemets nõustub kangelane olema: «Noh, heakene küll, kui teised keegi ei taha olla, siis olen mina kangelane!» Põrutab endale rusikaga rinna pihta ja naerab mis pöörane. Tema — ja töökangelane! Ahahaa, küll need linnamehed on naljamehed!

Aga et Ruudi nõustus kangelaseks hakkama, siis pühendangi talle järgmise peatüki.

RUUDI-FILOSOOF

Rudolf Tõemets, keda kõik onu Ruudiks või lihtsalt Ruudiks hüüavad, on tore, aga ühel hoobil ka pisut imelik inimene. Ta on suur, kogukas mees, alati lõbusas meeleolus. Ruudi on jõumees ja armastab väga filosofeerida.

Kui köögis tuleb tõsta raskeid pütte või kondipurustajas konte purustada, siis kutsuvad naised appi Ruudi. Ruudi [...]ga, kes tõstab püti üles ühe sõrmega ja kelle käes kon[tide] purustamine on naljamäng, filosofeerib naiste nõrkusest ja kurdab vahel rebasefarmi juhatajale Alma Imakaevule, et naised on laisaks läinud: «Ei viitsi teised püttegi tõsta, ütlevad, et raske. See siis kellegi töö või asi.»

Rebasefarmis töötab Ruudi juba viiendat aastat. Alati, suvel ja talvel, saju ja tuisuga peab rebastel toit ees olema. Tõsi küll, talvel on toidu läbikäik väiksem, aga seest on suvel tööd küllalt. Ruudi tunnistab vahel isegi, et tööd on palju. Igal hommikul kell seitse on hobune ees ja siis algab söögi pealelaadimine. Söök viidud, tuleb tühjad pütid tagasi tuua ja loomadele joogivett viia. Siis tuleb tuua piima, kapsaid, viia toidujäätmed sigalasse ja kanalasse. Nädala lõpuks lisandub sellele sõnnikuvedu, nii et vahel saab lõunale alles kella kahe paiku. Kell kuus on aga hobune uuesti ees ja jälle korduvad kõik protseduurid algusest peale. Ja kui Ruudil on töö juures kaaslasi, siis lähevad kõik tööd filosoofia saatel.

Tõstame parajasti tühje sõnnikukaste vankrilt maha ja jällegi Ruudi õpetab mind: «Nii, sea nüüd kastid ilusasti puuridega paralleelselt, teine kast kah esimese kõrvale

Joonistanud
Mare Kask

õigesti. Siis on silmal palju parem vaadata. Isegi sõnniku-kastid peavad olema ilusasti.» Ja ongi ilusam vaadata, kui kastid korralikult seatud.

Jutukust on sel pealtnäha sõnakehval mehel küllalt. Istun vahel vankril ja närveldan, kas ei saa juba jutule laomehega lõppu, aga Ruudi tuleb tagurpidi, ikka veel juttu ajades, ja ei kiirusta kusagile. Kuid et mõni töö tegemata oleks jäänud, seda pole juhtunud, Ruudit jätkub kõikjale, ikka on ta väsimatu.

«Kas ongi kedagi või midagi, mis saaks Ruudist jagu?» arutan endamisi esimesel päeval lõunale sõites. Korraga hakkab Ruudi imelikult ettepoole vajuma ja järsku nõksatab, nagu kavatseks ta kukkuda, saab siis pidama ja istub jälle sirgelt. Mõne aja pärast käib uuesti tonks... tonks. Siiski on üks asi tugevam kui Ruudi. Pärast tööd viskab Ruudi pikali ja teeb magusa lõunauinaku. Töömehe uni on magus... Aga õhtupoole on ta uue jõuga töö juures.

Ruudiga töötasin kaua ühes ja mulle hakkas see tubli töömees järjest rohkem meeldima. Muidugi juhtus ka mitmesuguseid ebameeldivusi, kuid need ei tumestanud sugugi meie lõbusat meeleolu ja tööindu.

... Vahel tuleb Ruudil tuju uuendusi teha. Siis hakkab ta katsetama, sõidutab toidunõusid talitajatele hoopis teist teed mööda ning jaotab neid teises järjekorras. Naised ei oota sellist muudatust ja saavad Ruudi peale «irmus veriseks», nagu ta ise ütleb; mõni lausa sõimab ta läbi. Küsisin Ruudilt: «Miks sa lased ennast sõimata?» Ruudi ajas oma soni päris silmade peale, kratsis veidi kukalt ja vastas: «Eks neil ole ju terake õigust kah!» ja järgmisel korral läks sõit vana, äraproovitud graafiku järgi ning rahu oli jalule seatud...

Peale toidu laialivedamise täidab Ruudi veel köögibrigadiri ülesandeid, koostab nn. «toidulaua aruandeid» (s. o. aruandeid saabunud toidu kohta) ja soolab sovhoosi nahkasid. Ta tunneb peaaegu kõiki sovhoosi töölisi ja on kõigiga sinasõber. Ka lapsed tunnevad onu Ruudi vastu suurt huvi ja õige tihti poetab end vankrile mõni sasipäine poisike, et onu Ruudiga veidi sõita ja juttu puhuda.

Selline on rebaseköögi vedaja Rudolf Tõemets, kes on jõumees ja armastab väga filosofeerida.

LÕPETUSEKS

Tuli kätte sügis, puud muutusid kuidagi tuhmiks ja vanaks, mõned üksikud juba kolletasid. Ühel päeval pidin ma ära sõitma, kool ootas. Jätsime naistega ja onu Ruudiga hüvasti, tegime veel viimased fotod ja siis tuli mul lahkuda suve jooksul armsaks saanud töökohast. Siis algas kool ja tulid uued rõõmud ja uued mured. Aga ega ma suviseid töökaaslasi päriselt unustanud. Kord sain kirja ja kuulda nende murest: paljud rebased olid haiged, nähtavasti oli toidu hulka sattunud soola, mille suhtes rebased on väga tundlikud — 6 g võib juba tappa. Muretsesin ja närveldasin koos nendega, kui nad võitlesid loomade elu pärast, rõõmustasin koos nendega, kui nad raskes võitluses võitjaks tulid. Ja kõige rohkem rõõmustasin ma siis, kui kuulsin, et Haiba sovhoosi nahad olid jälle Leningradis parimaiks tunnistatud ja et Haiba sovhoos sai rebaste pealt sissetulekut üle 3,6 miljoni. Eks olnud seal hulgas ju ka pisut minu tööd!

«Esimesed vaod». Kevad 1960

Pegasuse kapriisid

Eve Taev, XI kl.

I

Vallatu Pegasus

Sageli ma küll ei tea,
kuhu Pegasus mind veab.
Ikka oma värssi nead,
ikka leiad uued vead.

II

Õpetuseks

Hoia Pegasuse lakka,
märka, kuhu ta sind veab!
Ja kui lõhkuma ta hakkab,
vaata, et siis vastu pead!

III

Lõpetuseks

Rääkida on lihtne sellest,
et on sõber Pegasus.
Lakast kinni hoida kellel
pole päris kerge just.

«Kutsuv Rada». Kevad 1960

Valge vares Siblijate peres

Margus Vooro, V kl.

Ühel hommikul ilmus Siblijate pere hoovi suur üllatus, mis mõneks ajaks häiris igapäevast rahulikku siblimist, munemist, kaagutamist ja kukeleegutamist. Poolavatud alumisest luugist tuli naljakalt kohevile aetud sulgedega vana Tuttmüts ja tema järel veeres kolmteist pehmet rebukollast kera, kõigil toeks kaks peenikest väledat, aga nõrka jalga. Jõudnud hoovile, muutus Tuttmüts meeletuks. Ta loksus ja kluksus ümber oma varanduse, ajas tiibu maani laiali, kargas põhjusetult igale harja, kes julges talle ja tema põngerjatele jalgu jääda. Siblijad tõmbusid hoovi piirava plangu äärde ja vahtisid, kaelad õieli, hoovil toimuvat eriskummalist paraadi. Varsti muutus Siblijate pere ükskõikseks ja jätkas oma talitusi: kes läks vaikselt munele, kes kuulutas suure kisaga äsja saabunud muna ilmaletulekut, kes siblis mullas ja otsis takjalehtede alt ussikesi, kes püüdis nokaga õhus tiirlevaid putukaid ja kirjutiivalisi liblikaid, kes lösutas niisama liivahunnikus ja võttis kuuma päikese käes vanne, soputades tiibu, keerates ühte ja teist külge päikese poole, sõeludes liiva läbi sulgede. Munelt tulijad hakkasid küna ääres rahulikult sööma, teised läksid jooma madalate raketega kaevu äärde, nad võtsid ikka nokatäie vett ja ajasid siis pead nii selga, et vesi ise voolas otse pukku. Kana ei oska vist neelata? Igatahes keegi ei tulnud mõttele, et tuleks minna katsikule. Vana kukk Kannusjalg aga tundis end sellest sündmusest puudutatud. Tema niigi punane hari läks veelgi punasemaks, pikad sabasuled venisid veel pike-

PEALINNA TÄNAVAL (guašš)

Lembit Paan
A. Jakobsoni nim. Pärnu I Keskkool, 5. kl.

LAMBANIITMINE

Meeli Talik
Tallinna 46. Keskkool, 3. kl.

[illegible], sammud muutusid nii tähtsaks nagu minu väikesel õel, kui ta esimest korda koolist viiega koju tuli. Ta astus sellele veerevale pabulate karjale lähemale ja lõi oma mänguvankri rataste taolistest silmadest terava pilgu neile peale. Tunnistas, tunnistas ja jäi vist rahule, sest kires kurra nii kõvasti, et tibupojad jalust nõrgaks võttis ja nad kõhuli kukkusid. Siis pööras ta selja ja asus oma valvepostile kaevuraketel. Tal oli nüüd uus suur ülesanne: valvata, et õhk puhas oleks ja kuskilt uutele perekonnaliikmetele ootamatult ohtu ei läheneks.

Vahepeal tutvustas Tuttmüts oma põngerjatele hoovi saladusi. Nad olid kõik ühesugused udusulis kollased kerad, ainult ühel oli otsa ees must täpp.

Päevad veeresid. Kõik olid emale head lapsed, ainult täpiga tibu, keda ema Jussiks kutsus, muutus varsti jonnakaks, läks ennast täis ja ahneks. Ta erines teistest ja ema kippus tema eest ikka rohkem hoolt kandma. Ema lükkas nokaga tema nina alla alati rohkem teri kui teistele, aga Jussi nõudis veel lisagi. Tibupojad jooksid ja siblisid, et jalgu tugevamaks muuta. Jussile õpetas ema kõige enne siblimise selgeks ja Jussi kelkis sellega õdede-vendade ees, nimetades neid saamatuteks memmepojakesteks.

Kord jalutasid jälle kõik tibud hoovis ja Jussi näitas teistele, kui kõrgele juba tema jõuab hüpata ja kuidas ta õhust kärbse kinni napsab. Ema vaatas vaimustuses pealt oma laste mängu ja unustas silmapilguks oma hariliku valvsuse. Äkki ilmus ei tea kust tume vari tibukarja kohale. Ema karjatas, tibud vajusid kõhuli, ainult Jussi kelkis edasi oma oskustega ja kull oleks ta ära viinudki, kui Tuttmüts ise poleks õigel ajal vahele hüpanud ja kulli minema kihutanud. Jussi hakkas aga teiste ees kelkima: «Mind ei vii kull ära! Mulle ei tee keegi liiga! Teie olete lollikesed, teid viib kull varsti minema ja sööb kuskil puu otsas ära!»

Jussi õppis kiiresti, oli osav ja kiire taipama, aga teisi ta kunagi ei aidanud.

Nii möödusid nädalad, kuud ja tuli sügis. Krooklehed juba kolletasid aia ääres. Hoov oli täis sulgivate Siblijate mitmevärvilisi sulgi. Neid lendles õhus ja vedeles söögiküna ääres poris. Kanad käisid ringi, sabaalused udusuled täis takjanuppe. Tuttmüts oli muutunud ükskõikseks oma laste vastu. Ta hellitas veel ainult Jussit ja jagas talle õpetusi. Jussi kuulas neid ja parajal ajal kelkis teiste ees:

«Ema õpetab ainult mind. Mina saan targaks ja osavaks, aga teie jääte rumalaiks ja kohmakaiks.»

Teised kuulasid ja neil oli emast kahju.

Ühel päeval, kui kõik olid ametis siblimisega, tuli jälle kull. Kanad pistsid kooris karjuma. Nad lidusid lahtise luugi poole. Jussi ajas pea selga ja vahtis kulli, kes tiirles hoovi kohal. Jussi taganes, pea seljas, ja äkki sulpsti! kukkus madalate raketega kaevu, mis oli öisest vihmasajust vett täis valgunud. Ema Tuttmüts unustas kulli, kelle vahepeal oli õuekoer Murka minema kihutanud, ja tormas kaevu juurde. Õed-vennad jooksid kokku ja ühisel jõul saadi Jussi kaevust välja. Jussi teeskles surnut, ei liigutanud oimugi ja hoidis pea lõdvalt maas. Ema kattis ta oma tiivaga ja soojendas, teised vaatasid hinge kinni pidades, kas Jussi hakkab veel liikuma või jääbki hoovi peale külmalt lebama. Kui Jussi arvas, et nüüd on küllalt tema pärast muret tuntud, ajas pea ema tiiva alt välja ja hüüdis: «Vaadake, mina kukkusin kaevu ja jäin ellu! Aga kui teie kukute, siis upute ära!» Ema vaigistas uhket poega ja viis ta kanamajja magama.

Kull aga käis iga päev kanapoegi vaatamas. Ühel päeval, kui kull jälle ootamatult ilmus, kukkusid kaks kanapoega ehmatusest kangeina madalate raketega kaevu. Jussi, kes lähedal viibis, ei teinud sellest väljagi, aga kui teised appi ruttasid, oli juba hilja...

Siblijate pere hakkas nüüd Jussit hurjutama ja ajas ta majast välja. Jussi lõi pea selga ja väljus luugist üksi hoovile. Seda kull ootaski ja varsti liugles Jussi kulli küüsis metsa poole. Ema ahastas. Kukk Kannusjalg vaatas kullile järele ja mõtles: «Tore poiss oli, aga õiget kukke tast poleks saanud,» ja sammus elutargalt üle hoovi.

Ema sai nüüd mahti ka teistele lastele mõelda.

«Tipa-Tapa» II, 1960

Soo

Vaike Ertis, VII kl.

Bussirattad veeresid mööda maanteed, pritsides laiali veelompe, ähvardades möödakäijaid külvata üle poriga. Bussiakendest vilksatasid mööda põllud ja aasad, metsad ja järved. Kõikjal oli tunda sügist. Kui kaunilt kollendasid kaskede kuldsed pead tumeda kuusiku vahel! Mõned lagedal seisnud puud olid hoopis kaotanud oma leherüü. Nad liigutasid nukralt oma oksi vastu tuulepuhangutele. Vaid õrnroheline rukkioras ei pööranud tähelepanu tuulistele ilmadele ja öökülmadele.

Jälle üle hulga aja sõitsin mööda neist tuttavatest kohtadest. Jälle olin teel maale — vanaema juurde.

Astusin maha ja tundsin kohe, milline rahu lasus ümberringi. Kaugemal kohas sünge kuusemets, loojuva päikese kiired kuldasid künnist mustendavaid põlde. Väike käresikuline jõeke tormas üle kivide, pritsides vett tema kohale kummardunud leppadele.

Kui tuttavat ja ühtlasi nii uut ja huvitavat pakkuvad olid need pildid, mis järjest avanesid minu silme ees. Vaheldusid metsa käärakud, ja kui lõpuks suure lagendikuni jõudsin, mille ääres suitses vanaema maja korsten, jäin imestusest seisma. Seda maatükki, küll suurt, ei olnud keegi kunagi kasutanud. Seal ei kasvanud midagi peale mõne jändriku kase, paari männi. Teda kattis ainult sammal, sookail. Ja nendegi all loksus vesi — sogane ja haisev. Mõned puud olid vaevaga end sirutanud pinnale, kuid seal kokku vajunud, kasvades kidurana maapinna lähedal. Ja nad vaatasid kurbadena kaugusesse, kus kohises põline laas.

Nüüd aga elas terve soo. Suured masinad mürisesid, lõigates pinnasesse kraave. Kõikjalt kostis naeru ja juttu.

Läksin majakeseni, koputasin ning varsti olin oma igatsetud paradiisis. Millise ärevusega astun alati sellesse majakesse, kuigi kõik on mulle pisiasjadeni teada. Kuid praegu olid seal veel peale vanaema paar vanainimest: Marjasoo Liine — pikakasvuline, kõhn ja kräbe eideke, alati lõbus ja rõõmus; ja teine — Metsavahe Anna, täpselt tädi Liine vastand — lühike ja paks ning alati tõsine. Ma tunnen neid eidekesi palju aastaid. Igal suvel näen ma neid jälle. Mäletan, Metsavahe Anna mulle enne üldse ei meeldinud. Uputas ära viis imepisikest ilusat kassipoega. Marjasoo Liinega olime meie, lapsed, seepärast rahul, et ta palju jutustab ja laulab vanu laule. Vanaema juttudest tean, et nad olid varem kehvikud. Kuid praegu ei saa keegi külas nende vastu uudiste levitamises. Nüüd on aga kõigil palju tegemist sooga, mille pärast nii mõnigi peremees siitkandist varem oma elu jättis, püüdes mõnda lapikest maad endale võita. Eidekestele oli see asjaolu

väga mõjunud. Tädi Liine pikk nina kitsas kõhnas näos oli kuidagi uhkelt püsti ja väikesed hallid vesised silmad piilusid kavalalt ja rõõmsalt naerukortsude vahelt. Metsavahe Anna paksud jalad lõid rõõmsalt vastu laudpõrandat ning okslik kepp aina toksis. Nendel vaja nüüd edasi minna. Vanaema, prillidega paksuke, ja nagu mulle näib, kõige parem ja armsam kogu maailma eidekeste seas, juba küsis, kas ma olen kole näljane, ja kohe haletsema: «Küll sa vaeneke oled seal linnas alles kõhnaks jäänud!», ja laud oli varsti kaetud. Ja kui ma nägin, mida kõike pean ma ära sööma (ega siis vähemalt maal last tühja kõhuga või jätta!), siis mõtlesin ka, kui kauaks seda jätkuks meie perele. Kui olin natuke üht ja teist proovinud, läksin välja. Kõik lilled olid juba õitsenud, tuul keerutas veel mõnda hilist kroonlehte. Vaatasin ringi — kusagil ei olnud midagi huvitavat. Otsustasin minna sõbratari juurde — Tärlile. Nende talu asub lähedal, kuid see pole nii väike kui vanaema majake. Vahepeal asus nende loomalaudas koguni kolhoosi kari. Ükskord suvel karjatasime siin vasikaid. Aga ühte neist õpetasin mina kõndima — nagu ma pärast uhkelt rääkisin. Asi seisis selles, et sidusin pisikesele Palmale oheliku kaela ja tirisin laudast välja. Tegime koguni ühe tiiru ümber kaevu. Kuid see oli ju nii ammu!

Siis nägin kaugemalt sõbratari, Ilkat, tulevat. Ka tema oli mind märganud ja me mõlemad hakkasime jooksma. Kui me kokku saime, ei osanud me peale tervituse midagi öelda. Ometi siis, kui oleme teineteisest kaugel, tahaksime palju öelda. Istusime kividele aia ääres. Päikese punase ketta viimane serv vajus metsa taha. Ilka suured tumedad nukrad silmad saatsid päikest. «Mõtlen ema peale,» lausus ta äkki, «oli ema, oli noor, ilus ja äkki kadus nagu päike. Kohe hakkab kõhe, kui ta kaob, ja meilgi on nüüd nagu jahe õhtu.»

Mäletan Ilka ema. Tema ju askeldas nende kolhoosi noorloomadega. Kuid ühel pühapäeval olime meie abiks Marjasoo Liinel karja hoidmas. Ilka ja tema pisiõe isa ja ema olid sõitnud ekskursioonile. Oli ilus suvepäev. Aga õhtul tuli Ilka isa üksi katkise näo ja kinniseotud peaga. Teisel päeval toodi ka ema ja pandi tuppa valges kirstus. Kõigist kaasasõitjaist oli tema ainuke, kes surma sai sellel autoõnnetusel. Tahtsin Ilkat lohutada, et ta ei mõtleks emale, ja tegin ettepaneku minna vaatama, kas nüüd saab

kuivade jalgadega otse üle soo Marjasoo Liine maja juurde. Ja hakkasime minema. Kuid päris otse me siiski ei saanud. Suured kraavid, ääreni täis musta, nagu tõrvast vett, takistasid meie teed. «Kas näed nüüd,» ütles Ilka, näidates käega ette, kui olime jõudnud Marjasoo mäele. «Hävitatakse ka see soo. Ikka kaunimaks muudavad inimkäed meie kodumaa. On vaja õppida, et elu muutuks järjest paremaks. Teeme seda, millest meie vanaisad ainult unistasid!»

Järgmisel hommikul sõitsin jälle linna, sest ees ootas õppimine, kool.

«Lävel», 1960

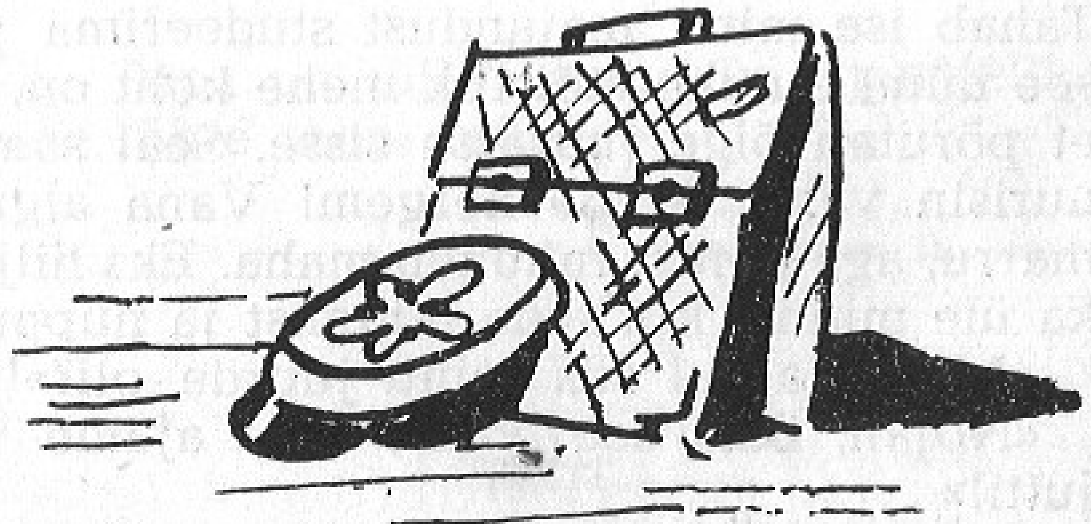
Jesuiidid ütlesid

Ülo Matjus, XI kl.

Tol suvel töötasin ma kaldakail. Olin just lõpetanud keskkooli ning nüüd valasin betooni. Olin nõukogude ehitustööline. Lõõskava juulipäikese all nägin ma palju inimesi, õppisin tundma uusi iseloome, õppisin vaatama inimest. Tuli kokku puutuda paljudega. Ühed tulid ja läksid, jätmata enesest midagi mu mälestusse, teised tulid, rääkisid, erutusid, kuid siiski ununesid, mõned aga vajutasid igaveseks mu mällu oma jäljed, igaüks erisugused ja kordumatud, nagu pole kaht sarnast pitseritki.

«Noh, tere kah ja jõudu, koolivend!» mind sundis ümber pöörama tugev kähisev hääl. Seisin veidi kohmetunult ja vastasin: «Tere! Jõudu tarvis ka!» Ja vist liiga vara mõtlesin: «Mis koolivend mina sulle olen!»

Mu ees seisis hiljutine klassikaaslane. Ta oli hoolikalt

Joonistanud Mati Unt

riides, välja mukitud, suurt kõrisõlme kattis veel suure lipsusõlm.

Ta ei lasknud mul kaua mõtteid heietada. Pani oma raske kollase portfelli maha.

«Viskad füüsiliist!? Õige, sõber! Mõistad, nüüd peab, kui tahad, et sust vähegi midagi saaks!»

«Nagu näed. Töö on töö,» vastasin ja viskasin betooni edasi.

«Mõistan sind, kullake. Sul oli juba koolis hea pea... Einoh, see on hiigla efektne. Komsomolikomitee sekretär ja — lihttööline! Ahhahhaa!» naeris ta pikalt. «Sinul on tulevik kindlustatud. Sammud kindlalt tõusuteed, nagu ütleb minu vana. Keegi ei saa sulle külge hakata... Ja toreda koha oled sa välja valinud. Rahvast käib päevas mööda mitu tuhat. Tuttavad näevad. Jutt läheb linna peal laiali, jõuab vastavatesse kõrvadesse, ja sina jälle tehtud mees!» lisas ta häält tasandades ja vilistas tähendusrikkalt.

«Ma pole kunagi sellele mõelnud, aga vaat kus kõrgel sina juba lendad. Ma ikka töö pärast siin. Elada ka vaja...»

«Noh, ära nüüd kavalda midagi, me ju vanad sõbrad. Küll mina juba tean!» katkestas ta mind sellise veendumusega, nagu tunneks ta inimesi kui oma viit sõrme. «Seda juba vanad roomlased ütlesid... kurat, jesuiidid ikka, et otstarve pühendab abinõu. Ahhahhaa...» laksutas ta heameelest keelega ning nautis oma oraatoritalenti.

Vaikus muutus piinlikuks. Põrnitsesin karedat, suuri munakive täis betooni.

«Mida sa nüüd teed?» laususin viimaks.

«Asju ajan, ikka asju ajan. Näe, praegugi kiire. Tulin ikka sinu juurde ka asja pärast. Üks väike asi, vahest ajad sõbramehe poolest korda. (Huuli virildades.) Näe, praegu elan papa pajukil. Sihin sinna alma materi poole. Papa ütleb ka, et kui sinna sisse ajan, siis olen tehtud mees. Tahab ise mind majandust studeerima panna. Õige küll, see nüüd ainuke mõistlik mehe koht on, aga ma mõtlesin, et põrutan õige juurasse sisse. Seal saab ikka elada ka, uurisin välja: kõige kergem! Vana algul läheb muidugi marru, aga pärast rahuneb maha. Eks hiljem saa ju mujale ka üle minna, kui seda tahtmist ja nuppu on.»

«Mis asja sul siis minu juurde oli?»

«Nojah, ikka see väike asi, ajame vahest siinsamas jutti!»

Mu «vana sõber» kraamis oma pungil portfellist välja lumivalge poogna ja täitesulepea. «Noh, asi on nii, et praegusel ajal on kõige tähtsam asi sinu allkiri. Mõistad? Vaata kevadel, siis sa seal komitees ei saanud ju anda. (Ajab huuli virildades.) Ma saan aru küll, olid seal kõik ju minu vastu, sa kah solidaarsusest. Aga vahest nüüd kirjutad ära, sinu allkirja on ju ainult tarvis. Vaata, ma kirjutasin juba mustalt valmis. Loe läbi, ma trükin siinsamas ümber ja viskad oma konksu alla ja asi klaar. Me oleme ikka läbi saanud... Äh, Augustus, sa vana roomlane, oled ikka barbar! Näed siin!»

Ta lükkas mu ette paberilehe. See oli tavaline positiivne iseloomustus. Ma lugesin seda veidi, kõhklesin... siis otsustasin.

«Sellele ma alla ei kirjuta. Mul pole selleks õigust,» ütlesin ma ja heitsin talle altkulmu pilgu. Ta keerlevad varblasesilmad jäid hetkeks peatuma.

«Mis siin siis viga on? Näita, kustkohast ma parandan?» hakkas ta kiiresti ja silmade kilades paberit puurima.

«Üldsegi ei kirjuta... ma ei soovita teid kusagile, ja kõik!»

Ta vaatas mulle hetke hämmastunult oma väikeste silmadega otsa, ja siis valgus ta nägu täis heasüdamlikku ja kõikemõistvat naeratust. «Einoh, ega me siis päris ilma, mul on seda nodi ka ikka kaasas.» Ja haaras portfelli järele.

«Mine kõige oma nodiga! Mida varem, seda parem!» sülitasin ja hakkasin betooni kinni tampima.

Koolivend mõistis. Ta kraamis närviliselt oma asjad jälle kotti ja laskis jalga. Ta viimased sõnad olid: «Küll sa veel kahetsed! Minu papal on juba tutvusi!»

Tampisin vihaselt betooni.

— — — — — — —

Hiljuti nägin teda. Papa on talle ostnud uue portfelli. See on tal helesinine, ühte tooni mütsiga.

«Tipa-Tapa» II, 1960

Väikese Pireti esimene suur mure

Anne Kasberg, XI kl.

On kuum suvepäev. Päike paistab roiutav-palavalt. Nii inimesed kui loomad on varjule pugenud ta rauge kuumuse eest. Isegi linnud ei laula. Peni lamab, roosa keel ripakil, kuudis. Lambad on pugenud kiviaia ääres kasvavate põõsaste varju. Ainult kanad ei pelga seda lämmatavat päikest. Nad on otsinud endale aida ukse ees kõige soojema ja päikesepaistelisema koha, siblinud mulla sisse asemed ja soputavad nüüd tolmu sees, sellest ilmselt mõnu tundes.

Väikene Piret pikutab murul, keset õue kasvava suure jalaka all vanaema hallil tekil. Jalaka lehed on päris madalal Pireti kohal. Kuigi Piret neid puutuma ei ulatu, teab ta siiski, et jalaka lehed on karedad nagu väikese vissi keel, kui see Pireti sõrmi lutsis, või jälle nagu isa lõug, kui sellelt on paar päeva habe ajamata. Piret ei ulatu jalaka lehti katsuma ega või palju muudki teha, sest ta on veel väike. Seda tuletatakse talle tihti meelde. Piret teab seda isegi. Kui näiteks isa peab kummarduma, et rehetuppa pääseda, ei ulatu tema isegi siis uksepiidani, kui tooli alla võtab.

Piret lamab selili ja vahib läbi laia jalakakrooni paistvaid helesiniseid taevakillukesi.

Ei tea, kui kõrgel võib olla see sinine taevas, kui juba aida katuse servani nii palju maad on. Kindlasti kümme korda kõrgemal. Ja miliest ta küll tehtud on? Kas sellisest helesinisest siidist kui ema pluus? Siis hüppab ta mõte järsku hoopis teisele asjale. Ei tea, miks ema ja vanaema ei luba tal midagi teha? Nad ei luba tal kätte võtta ilusat ümmargust lauakella, ei luba tal aidata nõusid lauale kanda ega mööda redelit lakka ronida. Kui tema ükskord suureks kasvab ja tal niisugune tore pisike tüdruk nagu Piret on, siis ta küll talle midagi ei keela.

Siis tuleb Piretile äkki meelde, et täna pidid ema ja vanaema pesu pesema. Juba eile lõunal oli isa neile vee pesukööki valmis kandnud. Ta jookseb tuppa. No muidugi, juba pesevad. Ja ilma temata?!

Pireti suurim unistus on pesupesemine. Kui ta suureks kasvab, õpib ta kindlasti pesunaiseks. Ema ütleb küll, et õpi arstiks. Siis arstid vanaema haiged jalad terveks. Las vanaema jalad teeb terveks teine arst, tema õpib ikka pesunaiseks.

Vahel toob vanaema pesupali toa otsa ja peseb seal. Siis on ka Piret talle abiks. Nii mõnus on sulistada soojas pesuvees! Vanaema peseb ja suured seebivahutordid kukuvad mustakstallatud jalgteele. Kuidas nad küll säravad päikese käes! Kõige toredam pesemise juures ongi seebivaht! Paks valge kord seebivahtu katab hallikat pesuvett. On imetore tunne, kui Piret lööb oma kümme paksu, lohukestega sõrme seebivahtu. See on nii pehme, pehme. Veelgi pehmem kui vill valge talle seljas.

Ja täna pidi tulema suur pesupäev. Piret läks jooksuga pesuköögi poole. Ta leidiski ema ja vanaema sealt, nagu oli lootnud. Joostes läks ta nende juurde ja torkas ka oma käed kohe pesuvette. Aga ema ütles üsna kurjalt: «Piret, ära sega meid!» Ja vanaemagi lausus midagi sellesarnast, et mis laps kolistavat alati jalus. Kui aga Piret ära ei läinud, tõsteti ta lihtsalt ukse taha. Ema lükkas kriginal riivi ette ja Piret seisiski üksipäini suletud ukse taga. Ah, kui kole see oli! Piret nuttis ja palus: «Ema, lase mind sisse!» Aga vanainimeste südamed jäid külmaks. Piret kuulas vee sulinat ja tagus valusaks oma väikesed rusikad vastu ust. Seest kostis vanaema torisev hääl: «Ena seda last küll, kui jonnakas ta ometi on.» Siis oli kuulda jälle ainult sulinat. Piret jättis jonnimise küll järele, kuid nuttis veel kaua pesuköögi ukse taga. Ta väike süda valutas nii väga, kuid ta oli võimetu midagi tegema, et sisse saada.

Õhtul, kui ema ja vanaema lõpetasid pesemise ja tuppa tulid, oli Piretikene nuttes juba uinunud.

Selline oli väikese Pireti esimene suur mure ja südamevalu.

«Esimesed sammud» nr. 1, 1960

Jäljed

Vello Põldmaa, XI kl.

Metsas oli ärevalt vaikne. Õhk muutus kuidagi rõhuvaks ja kuumaks. Isegi linnud ei laulnud, ehkki oli südasuvine hommik. Kuidagi imelikuks tõmbas südame all . . .

«Tõmba talle, Peeter!» kostis järsku kõrvulukustav hüüe

siitsamast põõsast ja lagendikule tormas salk «peaaegu noormehi». Sellega kaasnes lausa kohutav ulgumine ja käbidesadu väikese pajupõõsa pihta, mille taga võib-olla kunagi ammu oli istunud jänes. Käbisid lendas ja lendas, neil ei paistnudki lõppu tulevat. Poisid olid vist terve metsa käbid kokku korjanud. Ring põõsa ümber tõmbus väiksemaks ja väiksemaks, kuni keegi kurvalt ohkas: «Ära läks!»

Jahimeeste tuju oli ütlemata vilets. Jälle läks ära! Kolmas kord juba! Päris häbi linnameestele. Istuti kändudele ja jäädi mõtlema. Mida edasi teha? Keegi pani ette hakata inimeste peale jahti pidama: üks peidab enda ära ja teised otsivad teda. Kui üles leiavad, siis . . . «löövad maha ja söövad ära». See nõu aga laideti kohe maha, sest keegi ei tahtnud, et teda oleks söödud, kas või mängultki. Ainuke nõu näis olevat: küttimist jätkata. Vaat kui saavad mõne orava või jänese!

Tõusti ja liiguti edasi. Varsti avastaski üks poistest mingid jäljed. Silmapilk oli kogu salk käpuli ja uuris äratallatud rohtu põõsaste vahel.

«Suur loom,» teatas Peeter.

«Kardetav,» arvasid mõned.

«Äkki on karu või . . . metssiga või . . .»

«Kes kardab, see ärgu tulgu!» käratas Peeter ja kõik hakkasid liikuma mööda jälgi. Keegi ei kartnud.

Oli ilmselt näha, et tegemist on metsseaga . . . Juba hakkasid julgemad aremate selja taha pugema (seal on alati ohtlikum käia, metsloomad ründavad ikka selja tagant). Hakati murdma ikka jämedamaid ja jämedamaid malakaid. Olukord tahtis juba päris kriitiliseks minna. Õnneks leidis keegi põõsa alt mustikaid. Ehkki need olid pooltoored, söödi ja kiideti, et ainult metssea jälitamist edasi lükata.

«Vahest läheb kuskile ära või heidab magama,» lootsid kõik, sest hirm oli nahas; ainult keegi ei julgenud seda esimesena tunnistada.

Jäljed läksid ikka edasi ja edasi. Lagendikul oli metssiga rohtu söönud ja väikesi kuusekesi närinud, siis oli suure hooga põõsastesse tormanud — vist ajas kedagi taga, põõsastest läksid jäljed edasi. Ainult et . . . nüüd leidis Peeter ja leidsid ka teised, et metssiga oli inimest taga ajanud. Tee ääres oli ka inimese jälgi.

Kütid seisatasid. Mõnedele viirastus juba verine laip

Joonistanud Mati Unt

põõsastes ja selle kohal tohututе kihvadega loom . . . Kuskil prõksatas oks . . .

Keegi ei mõtelnudki enam jahile. Kaikad lendasid kus see ja teine ja tulisi jalu hakati jooksma. Saaks ainult kaugemale sellest ohtlikust loomast! Mets hakkas juba lõppema, kui põõsastes päris kõvasti midagi praksatas. Nagu nooled tormasid löötsutavad poisid edasi.

Mets lõppes. Väikese heinasao juures, mis seisis just metsa veerel, istus keegi vanatädi ja kudus. Imestades vaatas ta poisse. Kaugemal põõsastes ragistas lehm, otsides parmude eest kaitset. Ümberringi oli palju metssea, vabandust, nüüd juba lehma jälgi.

«Tipa-Tapa» II, 1960

Minu parim lapsepõlvesõber

Eva Kalmet, XI kl.

Täna eksisid mu mõtted jälle minevikuradadele, nagu seda minuga juhtub siis, kui olen haige või natuke, õige pisut õnnetu. Seal ma kohtasingi teda, vanaisa, ja mul ei ole enam sugugi igav, kuigi pean lamama ja tervenemist ootama, nagu arst käskis.

Nii on see olnud alati: kui olen terve ja lõbus, on minu ümber ikka inimesi, kes meelsasti vestlevad minuga, kes naeravad mu naljade ja teravmeelsuste üle. Nad ütlevad minuga olevat kerge ja lõbus. Kui olen aga haige, siis hoiduvad nad minust eemale, nagu kardaksid nad, et mu paranev kopsupõletik neid nakatada võiks. Emagi toimetab enamasti köögis, ja kui tulebki mu voodi juurde, siis vaatab mind, nagu mulle näib, nii haletseva pilguga, et tahaksin nutta.

Vanaisa ei olnud selline. Kui olin haige, siis istus ta päevad läbi mu voodi juures, jutustades mulle lugusid laiast maailmast, vastates mu arvututele teadmishimulikele küsimustele, vesteldes minuga kõigest, kas või naabri Aino uuest nukust. Vanaisa talus siis kõiki mu tujusid, ja neid ei olnud kindlasti vähe, sest ema jutu järgi olevat ma väga jonnakas ja hellitatud laps olnud. Vanaisa ise oligi ju selles süüdi, tema nimelt ütles, et last ei tohi hirmuga kasvatada, vaid ikka armuga, ikka armuga. Nii on minu «esimesed triibulised» ka viimasteks jäänud. Needki sain vanaisa enda käest. Mäletan seda muldpõrandaga taluesikut, kus vanaisa luuast paar parajat raagu tõmbas ja nendega siuh-säuh mööda sääri lõi. Karjusin sellisest ülekohtust hämmastatuna nii kõvasti, et meie hundikoer Kupi õuel kuudist välja tuli ja haukuma hakkas. Vanaisa kohkus nii, et karistamise pooleli jättis. Hiljem tundis ta ennast mitu päeva minu ees süüdlasena. Siis ta vooliski mulle lepituseks selle ilusa puust hirvekese, mis praegu mu kirjutuslauda ehib. Vaene vanaisa! Kindlasti poleks üks korralik nahatäis tookord mulle halba teinud.

Milline õieti oli vanaisa välimus? Ma ei tea seda. Meil on söögitoas üks kunstnikust tädi poolt maalitud vanaisa portree. Ta näib sellel sünge, isegi kurja vanamehena, kellel on punakas nägu, suured rippuvad kulmud ja pikad hallid juuksed. Minu mälestuses on vanaisa aga midagi heledat, rõõmsat ja mee järgi lõhnavat. Vanaisa pidas nimelt mesilasi. Ma ei tea, kumb oli tegelikult olemas, kas see kuri sealt pildilt või minu mälestuste vanaisa, kuid ma tean, et armastasin teda väga ja tema armastas mind.

Mäletan pimedaid talveõhtuid küdeva kamina, vabandust, vana telliskiviahju ees. Siis rääkis vanaisa mulle lõpmata palju lugusid, millest ma tänapäevani ei tea, kas oli ta neid kuskilt kuulnud või ise välja mõelnud. Neis

lugudes oli juttu kõigist ja kõigest — valgetest, mustadest ja punanahksetest inimestest, kiskjatest loomadest, suurest linnadest, meredest, kuningapoegadest ja -tütardest. Eriti armastasin vanapaganalugusid, kusjuures minu sümpaatia kuulus rumalale ja kohmakale Vanapaganale, vanaisale aga meeldis rohkem Kaval-Ants. Kui tal oli kiusutuju, siis mõtles ta välja hulle lugusid, milles Kaval-Ants Vanapaganale otse kisendavat ülekohut tegi, nagu näiteks see, et ta Vanapagana seitse last hukata laskis. Siis hakkasin ma nutma ja vanaisa pidi vahelduseks jälle Vanapaganal laskma Kaval-Antsule mõne vingerpussi mängida. Kui ta jutustas, siis ununes mul kõik, mis mind ümbritses, ja mulle näis, et meie kehvalt sisustatud tuba muutus vastavalt kas india radža elevandiluust lossiks, lõvide kuninga koopaks või punanahkse pealiku vigvamiks.

Ega vanaisa alati nii hea ja järeleandlik olnudki. Vahel ajas minuga päris kiusu. Nagu seegi kord, kui läksin tema juurde oma esimese suure kunstiteosega ja küsisin, mis see on. Olin nimelt joonistanud inimese. Kui ma õigesti mäletan, siis olin selle joonistanud punase pliiatsiga ajalehe esiküljele. Ma oleksin tahtnud, et vanaisa oleks mu joonistuse öelnud inimese olevat, aga tema ütles, et see olevat aatomipomm. Nutsin ja jonnisin, aga vanaisa ütles ikka, et see olevat aatomipomm.

Möödunud aastal käisin Vainul vanaisa maja vaatamas. Peale vanaisa surma elab seal onu Rein. Ta on lasknud kõik teerajad rohtuda, trepid viltu vajuda. Miski ei meenuta enam vanaisa ja ma ei tahaks enam sellist juhtumust üle elada kui tookord Vainul.

Imelik, et vanaisa veel nüüdki, kus ta juba aastaid mulla all on, mulle mu haiguse ajal ja teistel rasketel silmapilkudel lohutust ja seltsi annab.

«Kutsuv Rada». Kevad 1960

Esimene tööpäev

Ülo Matjus, XI kl.

MILLEST RÄÄKISID MEIE HOOVI LAPSED

Jüri on juba suur poiss. Kannab pikki pükse ja nende peal suurt meremeherihma veel suurema vaskpandlaga. Ta tahab meremeheks hakata ja harjutab juba praegu taaruvat sammu, et kui kapten seda näeb, siis võtab kohe laeva. Alguses võib niisama laevapoiss olla, aga siis, kui kapteni elu ära päästab, siis saab kohe tüürimeheks. Ühes juturaamatus oli niimoodi.

Asi oli nii, et Jüri tahab sügisel juba laeva peale minna. Laev on ka valmis vaadatud ja kapten teada mees. Et kui maale tuleb, siis on triibuline meremehesärk kuue all ja pikksilm kaelas rippumas. Jüril seda särki veel ei ole ja pikksilma ka ei ole, sellepärast lähebki alles sügisel merele, muidu oleks kohe ära purjetanud. Suured poisid teavad, et laeva peale muidu ei lastagi, kui meremehesärk seljas. Jüri siis mõtles, et läheb suveks tööle ja sügiseks siis särk käes.

Ja nüüd läheb Jüri ehitusmeistri juurde töö peale. Juba eile lõuna ajal küsis ära. Alguses mehed arvasid, et ega nii väikest poissi pole kuhugi panna. Jüril tikkus juba nutt peale, et meremehesärki ei saa, ja ta hakkas kõvasti nina kiskuma. Kui mehed seda nägid, siis ütlesid, et las kümnik tuleb, ega nemad teagi, vahest on mõni lihtsam tööots. Jüri istus ühe koti peale ja hakkas mõtlema, et missugune see kümnik on. On vist küll suur ja tark mees, et kõik teab, kas töö peale vaja on või ei ole. Siis tüki aja pärast kümnik tuligi jalgrattaga. Oli päris väike mees. Pani ratta seina äärde, ütles meestele jõudu ja küsis ühe müürsepa käest, keda teised Jukuks kutsusid, kas portlandi vaja läheb. Juku siis ütles jälle, et arvata neli kotti tuleb puudu. Kümnik ütles, et kirjutab siis neli välja jah. Nüüd hakkasid mehed ja kümnik igasugustest ehitusasjadest juttu ajama. Jüri arvas, et mehed unustasid ta ära, ja läks vaatas vähe kraanat. Siis kümnik nägi teda ja hüüdis: «Poiss, mis sa seal masinat kisud!» Ja veel: «Kelle poiss sa oled?» Mehed ütlesid kõik läbisegi, et poiss tahab tööle ja nimi on Jüri. Jüri tuli lähemale ja küsis kümniku käest, kas ehitustöö peale mehi ka vaja on. Kümnik hakkas naerma ja

ütles, et niisugused poisid talle meeldivad, et võtab abitöö peale, kui mõni mees poisi eest vastutab. Juku siis lubaski, et vaatab poisi järele. Kümnik käskis hommikul juba kaheksaks platsis olla, sest kuus tundi peab tööl olema.

Jüri viskaski pikka sammu, et kaheksaks platsis olla. Ainult see pagana suur võileibade pakk segas. Jüri ei tahtnud süüa üldse kaasa võtta või siis paar kääru saia, aga ema ütles, et sai ei ole kellegi töömehe söök. Siis Jüri võttis võileiva kaasa.

Juba eemalt paistsid üle plangu päris kõrged valged müürid. Jüri on sellest plangust küllalt emaga mööda käinud. Värava peal on suur silt: «Võõrastele sissekäik keelatud!» Jüri samm jäi aeglasemaks ja ta vaatas ringi. Ühtegi tuttavat ei olnud, puha võõrad näod. Siis tõmbas värava lahti ja marssis sisse. Oli ikka uhke tunne küll niisuguse kurja sildiga väravast sisse tulla! Kahju ikka, et ükski tuttav poiss ei näinud!

Juba mitu meest istus tellisevirna peal. Jüri ütles tere ja istus Juku kõrvale. Juku nagu tuttav mees. Üks mees venitas kohe: «Ei tea, kes see viimati tuli, näe, värav lahti?» Jüri sai aru küll, et see käis tema kohta. Läks pani värava kõvasti kinni. Aga nüüd hakkas mehi robinal tulema, ikka tere! ja tere!, nii et värav oli kogu aja lahti.

Varsti olid kõik töömehed kohal, ainult Ruudit ei olnud. Kõik olid Ruudi peale vihased ja lubasid teda õpetada, kunas tööle tulla. Et mees ei jõua nii oma tööjärjega eest ära ja objekti ei saa tähtajaks valmis. Kõige vihasemad olid maalrid, sellepärast et Ruudi oli krohvija-mees.

Mehed istusid veel vähe aega ja siis hakkasid kõik korraga tööle. Juku hakkas kah kohe tööle.

Tema töö on nii, et võtab muudkui ühe käega telliskivi, kelluga paneb aga jälle segu vahele. Muudkui peab aga järele vaatama, et rida nööris oleks, muidu läheb müür viltu. Nii ongi müüritöö. Jüri vaatas vähe aega, kuidas see töö käib. Siis käskis Juku Jürit: «Poiss, mine too siia mõni tellis, näe, hakkavad teised otsa saama!» Jüri siis läks ja tõi mõne kivi, et muidu jääb müürsepal töö katki. Kui esimest korda tõi, siis ladus endale suurest riidast kohe kuus kivi sülle, et saab kiiremini ära. Juku naeris: «Ei tea, kuhu need kivid küll poisi viivad!» Siis võttis vähem: neli tükki. Juku hakkas nüüd kõvasti tööle, nii et Jüri ei julgenudki küsida, palju kive vaja on. Tassis terve hunniku Juku selja taha. Juku ei pannud seda enne

tähele, kui riit suure kolinaga ümber läks. Vaatas siis ja imestas, kuidas Jüri nii kõva töömees on. Jüril oli hea meel, aga natukene häbi kah, et riit ümber läks. Juku ütles veel: «Vaata sa, poiss, niisama vähe aega nüüd ringi! Küll ma siis hõikan, kui vaja on.» Jüri vaataski niisama ringi, et mis teised teevad. Läks kõigepealt kraana juurde, et vaatab, kuidas see kõiksugu materjali ja kive üles teise korra peale tõstab. Oli ikka vägev riistapuu küll. Kraanapoiss ütles, et võtab oma pool tonni nagu prigiseb kolmanda korra peale. Jüri imestas, et tema küll nii palju tõsta ei jõua. Kraanapoiss hakkas naerma ja ütles vanamehelikult, et on ikka hea asi küll, kui tehnika käe-jala juures. Et vanasti, näe, oli tehnikat nii vähe, et sugugi ei jätkunud. Jüri arvas sedasama ja lisas, et eks see aeg ju lähe praegu küll kiiresti edasi. Et näe, kõik sputnikud ja raketid juba olemas. Kraanapoisi nimi oli Peeter Murakas.

Jüri sai veidi aega vaadata, kuidas kraana töötab, kui ehituse värav lahti läks ja üks mees sisse tuli. Jüri sai kohe aru, et see ongi Ruudi. Ruudi käis kangesti meremehe moodi. Jüri mõtles, et ehk Ruudi ongi meremees, et on vahest tervise pärast müüritööl, sest kui vähe nõrgem tervis on, siis lööb vanast peast jooksva. Vanaema kah kaebab, et öösel pihad valutavad. Aga ema ütleb, et eks see jooksva hakkas vanaemale juba teenijapõlves sisse, on niisuke kuri haigus.

Ruudi ei teinud teistest meestest väljagi, läks muudkui Juku juurde. Juku oli kole naljakas, ei mõistnud kohe midagi teha, kui Ruudi oma põue peale patsutas. Siis läks Jukul hing täis, virutas ühe telliskivi mördi sisse, et kõik mehed üleni täis pritsis, ja võttis Ruudil hõlmast kinni. Mehed ei teinud väljagi, et segu igale poole käis. Vana Aabolt ka ei torisenud: «Mis sa, Juku, möllad!» Muudkui vaatas aga Ruudit ja Jukut, endal suur mörditükk habemes. Ruudi ei mõistnud midagi teha, oli muidu haleda näoga ja patsutas ikka põue peale. Juku läks näost punaseks nagu vähk ja lirtsas läbi hammaste: «Mis sa, Ruudi, jändad, a'ad elu endal raisku! Ise noor mees!» Jüri mõtles, et mis asi see Ruudil põues on, et enne patsutas. Ruudi hakkas vist häbenema ja vaatas teiste meeste peale, et mis need ütlevad. Keegi ei teinud Ruudist väljagi, tegid aga ilusasti müüritööd. Ainult Aabolt jättis töö nüüd katki ja läks vinklit tooma, et vaatab, kas nurk on õige. Aga Ruudile ütles torkiva häälega: «Kuula, Ruudi, mind vana-

meest! Jäta need poisikese tembud järele!» Ja läks, et toob vinkliraua.

Ruudi seisis veel vähe aega, et mida teha. Siis võttis põuest valge pudeli ja virutas vastu telliskivi, et pauk käis ja puha killud lendasid ja kork kukkus otse Jüri nina alla. Ruudil oli endal hirmus kole nägu peas.

Nüüd oli kõigil meestel kangesti hea meel ja nad tegid lõunani ilusasti tööd. Maalrid ei ütelnud Ruudile üldse halvasti. Olid muidu head mehed ja ajasid naljajuttu. Ruudi ise oli hoolega krohvimas. Muudkui oli vait ja viskas aga kelluga segu seina peale. Ainult et kui lauaga sisse hõõrus, siis hõõrus kahe käega, et ühega vahest väratab. Lõuna poole hakkas juba meestega juttu tegema ja korra ütles Jukule, et paneb segu sisse vähe kipsi, sest akna juures on niiske, seina peal ei püsi sugugi. Juku ütles, et pangu jah, muidu ei löö sein kuigi kaua vastu.

Kui lõuna oli, siis sõi Jüri ruttu võileivad ära ja tahtis koju minna. Juku ütles siis: «Egas nii vara õhtule saa. Sul veel kaks tundi aega, viskad vahest veel paar sülda müüri. Näe, mina juba vana mees, vändad ei liigu enam hästi.» Jüri sai aru küll, et Juku tegi nalja. Ütles aga tõsise näoga vastu, et eks ma viska ära jah, mis see paar sülda mehele teeb. Kõik töömehed naersid, et vaat kus kange poiss.

Mehed tahtsid juba naistejuttu hakata rääkima, kui Juku jälle pärima hakkas, et kas Jüri hakkabki nüüd ehitusmeheks. Jüri vastas, et tahab kapteniks hakata ja laeva peal kaugele maale sõita, et sellepärast tööl ongi, siis saab meremehesärgi ja läheb sügisel laevapoisiks.

Juku läks selle peale hirmus tõsiseks. Tegi mitu korda ikka, et hm! ja hm! ja nuuskas kollasesse taskurätti nina. Ise vaatas vana Aaboldi otsa. Aaboldil oli kangesti imelik nägu peas, kui ta üles krapsas ja Jüri kõrvale istus. Pani ise käe Jüri õlale ja lausus naljakalt väriseva häälega: «Vaata, Jüri, sina oled üks tore poiss. Mina olin niisuke sama jõnglane, kui «Elviira» peale putkasin. Olin rumal ja tahtsin ikka Ahvrikamaale, et seal ei ole isal seda saapa ostmise muret. Aga ei jõudnud mina Ahvrikasse. Eks see oli vist siis, kui väinadest läbi saime, kui torm omadega pihta hakkas. Kapten — kes ta oli, mina ei mäleta — a'as aga kõik mehed pardale tünne kinni pidama. Olid teised vist kõik enamasti tühjad, aga mina jätsin oma jala reelingu ja täie tünni vahele. Sest a'ast

peale ta mul kõveraks kasvas ja valutab, kui vihmale kisub. Ära sina noorest peast merele jookse! Sina õpi, oled terane poiss! Muudkui õpi aga, küll sust saab siis kapten ja puha. Käid vaatad veel kõik Ahvrikad ja kohad ära, mis vanal Aaboldil nägemata jäid.» Vana pühkis korra puupuruse käega üle näo ja liipas minema.

Jüril oli vanast kangesti kahju. Mõtles seda Aaboldi asja ja arutas seda endamisi terve pealelõuna, et ei pannud tähelegi, kui Juku tuli ja ütles: «Jüri, lase aga nüüd koju! Kellaaeg ka juba sedamoodi.» Naised kiitsid Jürit, et on üks tragi poiss ja tegi hulga tööd ära. Et vaadaku Juku ise, missuguse suure prahihunniku Jüri kokku kärutas. Jüril oli nii hea meel, et läks kõrvuni punaseks.

Kui juba minema hakkas, ütles Jukule: «Eks selle mereleminekuga mul muidugi aega ole. Ega neid asju saa niisama ilma arupidamiseta . . .»

Vana Juku seisis ehituse väraval ja vaatas, kuidas poiss mööda tänavat kodu poole traavi laskis.

«Tipa-Tapa» II, 1960

Täitsamees

Ene-Mai Kask, XI kl.

Meie kooli aula. Laest ripuvad alla vatist tehtud lumekuulid, kardinatele on kinnitatud lõbusad muinasjuttude kangelased. Armatuuride lambid on kaetud värviliste paberitega.

Laval käib veel kibe tegevus. On kuulda haamrite toksimist, käsklusi ja töötavate õpilaste häältesuminat. Lavale on tehtud liuväli, mis ulatub aula põrandani. Liuvälja üks ots ulatub lavale ehitatud nõiamajakese uksest sisse.

Kõik on veel pooleli, teha on palju. Õhtul aga toimub pioneeride karneval. Õpilastest kunstnikud-dekoraatorid on ametis nõiamaja dekoratsioonide valmistamisega, suuremad poisid asetavad liiste dekoratsioonide taha. On väga kiire, tööd on palju, töökäsi aga — napilt. Peab vahetama värvist musta vett, joonistama nõiamaja juurde kuused. Kohe sealsamas tuleb joonistada, lõigata välja ja kinnitada igale poole palju-palju paberist lumehelbeid.

Oi, palju on tööd! Kas jõuabki õigeks ajaks valmis? Vahetunni ajal tulevad lavale nooremate klasside mudilased, lasevad liugu: teevad liuvälja libedaks ja takistavad tööd. Neid on nii palju, nad on nii sõnakuulmatud, kärarikkad ja neid jätkub igale poole. Neid keelatakse, neid aetakse ära, aga nad tulevad jälle, jäävad jalgu, kisuvad värve ja tööriistu.

Katsume neid tööle rakendada, kuid see on asjatu vaev: nad on nii püsimatud, nii ülemeelikud, et see kandub üle isegi laval töötavatesse õpilastesse. Liiga uudishimulikke ja püsimatuid mudilasi karistatakse näomäärimisega. Mudilased, värviplekk näol, kaovad tükiks ajaks: vist pesevad. Ent ühele poisikesele ei mõju näomäärimised. Tõmban tal mitu korda pintsliga üle põse, poiss ei tee väljagi, pühib rahulikult värvi eesriidega maha ja tuleb jälle vaatama, mida teeme. Pärast edutuid katseid teda eemale peletada uurin seda püsivat jõmpsikat veidi lähemalt.

Ta oli väikest kasvu, tüse ja kogu ta olemises oli midagi jonnakat ja kangekaelset. Poiss hakkas mind huvitama. Ta ei paistnud millegagi silma, jõmpsikas nagu teisedki, aga siiski . . .

Tal oli punane nägu, veidi püstakas, üleni suuri kuldseid tedretähti täis nina, alahuul jonnakalt ettepoole ja juuksed kangekaelselt turris. «Ei seda poissi määrimisega siit eemale peleta,» mõtlen iseeneses. Kastan pintsli värvipotti ja hakkan värvima nõiamoori seelikut. Vesi on panges värvidest paks, aga pole aega minna uut tooma. Silman järsku seda jõmpsikat ja palun, et ta tooks vett, ning ootan kindlasti eitavat vastust.

Poiss ei ütle midagi, võtab pange, kaob aulast ja on veidi aja pärast puhta veega tagasi. Jälle ei lausu ta sõnagi, paneb pange maha ja hakkab põrnitsema.

Kogun kokku mõned lumehelbed ja hakkan neid eesriide külge kinnitama. Nööpnõelad olid kusagil maas, aga

Joonistanud
Ene-Mai Kask

ma mitte ei leia neid. Ja jälle tuleb see kangekaelse väli-
musega poiss ning toob mulle nõelad.

Edaspidi töötame juba üsna sõbralikult koos, ta toob mulle värvipotte, vahetab vett, ajab ära väikesi segajaid ja otsib üles kadumaläinud asjad. Kõike teeb ta vaikselt, rahulikult, jonnakas ilme punasel näol.

Temast on palju abi, jäävad ära asjatud jooksmised ja otsimised. Isegi siis, kui enamik õpilasi ära läheb, jääb väike poiss sinna. Ma pean minema kiiresti koju, aga veel on vaja joonistada ja välja lõigata lumehelbed ja puhtaks pühkida lavatagune, mis on kohutavalt prahti täis: nõelu, paberit, värvipotte, raamatuid, puulaaste, tööriistu . . .

Palun kaaslasi välja lõigata lumehelbed. Ei, keegi ei taha aidata, kõik seavad end minekule. Näen, et on võimatu

teiste palumisega midagi saavutada. Tuleb ise teha. Olen [illegible]ige, aga see kõik ei aita.

Võtan käärid ja hakkan lõikama. «Las mina lõikan,» ütleb keegi rahulikult mu selja taga ja samas võtab punase kangekaelse näo ja turris juuksesalguga poiss mu käest käärid ning hakkab tööle. Tuju kohe paraneb. Võtan harja ja hakkan kiiresti pühkima lavatagust. Varsti on lumehelbed lõigatud, poisike valmis otsinud nõelad, kinnitame kiiresti lumehelbed eesriiete külge ja lava dekoreerimine ongi lõpetatud. Nüüd kiiresti koju.

Oi, põrand lava ees on pühkimata, aga aega pole. Ja jälle tuleb see jonnaka välimusega poisike, et mingu ma pealegi koju, küll tema pühib. Võib-olla oli häbematu kasutada seda lahket abipakkumist, aga ei jäänud midagi üle. Olin jõmpsikale tänulik ta osavõtlikkuse eest ja jooksin koju.

Õhtul tulin karnevali vaatama. Tundsin kohe ära oma abilise. Ta oli keegi isand toredate vurrude ja silindriga, ikka enesekindel ja kangekaelne. Ta ei teinud midagi erilist, aga ma panin teda tähele. Ta käitus vabalt, poisilikult, kuid samas väärikalt ja ikka oli tal veidi okkaline välimus.

Arutasime maske, isandale otsustati ka auhind anda. Tema kohta kõneldi: väga halb õpilane, käitub halvasti ja on üldse selline, nagu üks korralik õpilane ei või ega tohi olla.

Aga kui selline halb õpilane, kes käitub alati halvasti, oskab näidata ennast ka nii meeldivast küljest, kas pole ta siis pisutki kangelane, või vähemalt — täitsamees.

«Esimesed vaod». Kevad 1960

Häbi

Viktoria Viir, XI kl.

Talvehommik, päike pole veel tõusnud. Tänav magab. Ainult nurgapealse maja korstnast tõuseb otse taevasse valkjas suitsujuga ning naabruses haugatab paar korda koer.

Siis aga hakkavad üksteise järel avanema majade uksed, mõned kõhklevalt, mõned hoogsalt. Inimesed astuvad tänavale, heidavad pilgu alles öisele taevale, väris-

tavad külma pärast õlgu ja hakkavad siis käbedate sammudega liikuma — kes tööle, kes kooli.

Täpselt veerand kaheksa avaneb otsekui vastu tahtmist selle maja uks, mille õues ennist koer haukus. Uksest vaatab välja punase baretiga tütarlaps, krimpsutab nina ja jääb lävele seisma, laskmata käest linki. Ilmselt pole ta otsustanud, kas minna edasi või tagasi. Toas oli soe ja tütarlaps on unine. Juhtuks nüüd midagi sellist, et ta võiks tagasi voodisse pugeda! Tütarlaps heidab pilgu kellale ja jääb siis taevast silmitsema. Ei, kell ei ole ees. Tähed on küll niisama heledad kui öösel, kuid idataevas roosatab juba.

Tütarlaps krimpsutab veel kord nina ja hakkab siis aeglaselt bussipeatuse poole lonkima. Kui ta sellest bussist maha jääks, ei jõuaks ta enam õigeks ajaks. Siis võiks esimesse tundi hoopiski mitte minna ja . . .

Tütarlaps jätab arutlused pooleli ja kiirendab otsustavalt sammu. Esimene tund — see ei päästaks midagi. Väsimus pole ainus põhjus, miks kooliminek Ritale täna meeltmööda pole. Asi seisab algebra ülesannetes. Eile oli tohutult palju askeldusi: toad kraamida, kleit pressida, kraedkätised pesta. Õhtul oli ta pinginaabri sünnipäeval, jõudis koju poole ühe ajal ja hakkas kirjandit kirjutama. Pärast seda istus pool tundi laua taga, vaatas, kuidas kellaosutid liiguvad, ja mõtles, kas võtta algebra käsile või mitte. Jäi magama.

Rita jõuab bussipeatusse. Inimesed seisavad, kopsivad varbaid vastu kontsi, puhuvad külmetavatele sõrmedele, ootavad kannatamatult. Saabub buss, inimesed tormavad üksteise võidu sooja. Rita tabab end sellelt, et on end viimaste hulka jätnud, nagu loodaks, et tema jaoks enam ruumi ei jätku.

Lahendamata ülesanded piinavad tütarlast. Mida öelda õpetajale? Ei osanud? Õpetaja ei usuks. Et lihtsalt polnud aega? Miks? Rita vihkab selliseid vabandamisi. Pealegi ei suuda ta end iseenda ees millegagi õigustada, ta oleks pidanud jõudma. Aga ehk õpetaja ei küsigi teda?

Juba kolmas tund, kuid Rita pole veel leidnud vastuvõetavat lahendust. Kogu selle aja on ta olnud tujutu ning hajameelne. Asi lõpeb sellega, et ta saab keemiatunnis kahe, kuna ei kuule õpetaja küsimust. Rita vihastub ja otsustab kõik saatuse hoolde jätta.

Jõuab kätte algebra. Vaevalt on helisenud kell, kui

klassi astub juba aastates mees, prillid ninal, kaenla all portfell, käes päevik. Kui ta on istet võtnud, koguneb laua ümber vabandajate ring. Kellel valutas pea või hammas, kes ei saanud hakkama, kellel ei sõitnud rong (sild katki!) ja vihik oli kodus, kes oli niisama unustanud. Rita oli alati neid õnnetukesi seal laua ümber naernud, peab ta siis täna ise samasugune olema? Ei, ja veel kord ei!

Süda kripeldab sees, aga tüdruk jääb pinki istuma. Tal veab: esiteks küsitakse Tiiut, siis Vilmat ja lõpuks Reinu. Rita ohkab kergendatult, kui õpetaja tõuseb, tähelepaneliku pilgu klassile heidab ja alustab:

«Täna võtame edasi . . .»

Tunni lõpuni on jäänud viis minutit. Õpetaja suleb konspekti, täidab päeviku ja ütleb äkki:

«Noh, aga nüüd võtke välja koduste ülesannete vihikud. Teeme kontrolli malekäigus!»

Rita võpatab: mis nüüd? Ütelda, et alles praegu avastas, et vihik on kodus? Ütelda, et . . . Ei! Ritas tärkab trots: mis ta mulle ikka teeb? Noh, jätsin kord tegemata. Kui sageli teevad teised nii! Miks siis mina ei või? Lõppude lõpuks: miks peaks ta mind kontrollima, ta usaldab mind niigi . . .

Õpetaja peatub Rita pingi juures, võtab vihiku ja avab selle. Rita tõstab trotslikult pilgu: palun alustage, olen valmis teid kuulama! Õpetaja paneb vihiku lauale ja astub sõnalausumata edasi. Ainult korraks näeb Rita ta nägu ja leiab sealt kurbuse, isegi valu . . .

Rita seisab ega tõsta silmi. Ta on valmis nutma häbi pärast.

Nii enne kui pärast seda on Rital vahel häbi olnud oma tegude-mõtete pärast. Alati on see kõrvetanud, lausa maa alla surunud, ja alati peagi ununud. Kuid sellele päevale mõeldes tunneb ta ikka, kuidas põsed reetlikult õhetama löövad ning südames miski urgitsema hakkab. On hirmus kaotada usk kellessegi, veel hirmsam on, kui keegi kaotab usu sinusse. Ja ei ole võimu, mis kustutaks häbi südamest, kui tead, et oled kellegi usaldust kurjasti tarvitanud.

«Kutsuv Rada». Kevad 1960

1961

Sõda ja roosid

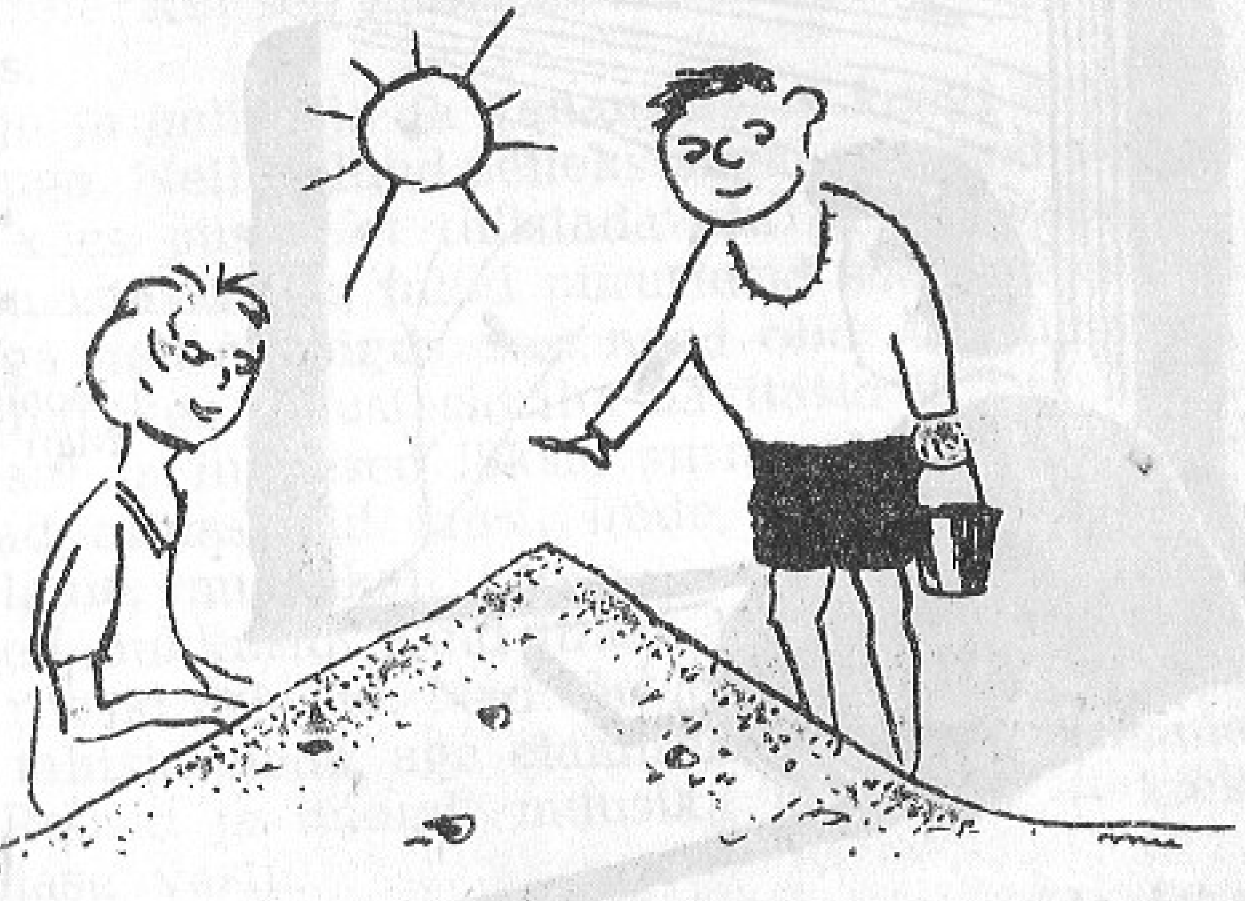
Muinasjutt peategelaseta või muinasjutt, mille peategelaseks on kogu maailm . . .

Ilimar Külvand, VIII kl.

Ükskord . . .

. . . mängisid lapsed liivakastis. Nad olid väikesed, alles üsna, üsna väikesed ja ehitasid maju, liivast pisikesi maju, sest kõik armastavad ehitada: suured — kõrgeid ja avaraid betoonist ja klaasist maju, väikesed — pisikesi ja madalaid liivast ja värvilistest klotsidest maju. Lapsed ei mõelnud sõjale ega mänginud sõjamänge, sest neil oli hea olla: linnud laulsid, lilled õitsesid ja päike paistis.

Lastel oli hea.

Ükskord . . .

. . . istus luuletaja akna all ja kirjutas värsse. Väljas õitsesid puud. Kaks lindu istusid puuoksal, nad laulsid ilust ja õnnest ning luuletaja kirjutas neist ja nende laulust. Ta ei meenutanud sõjakoledusi, ta ei kirjutanud sõjast nüüd ega tulevikus, sest tal polnud seda vaja.

Luuletajal oli hea.

Ükskord . . .

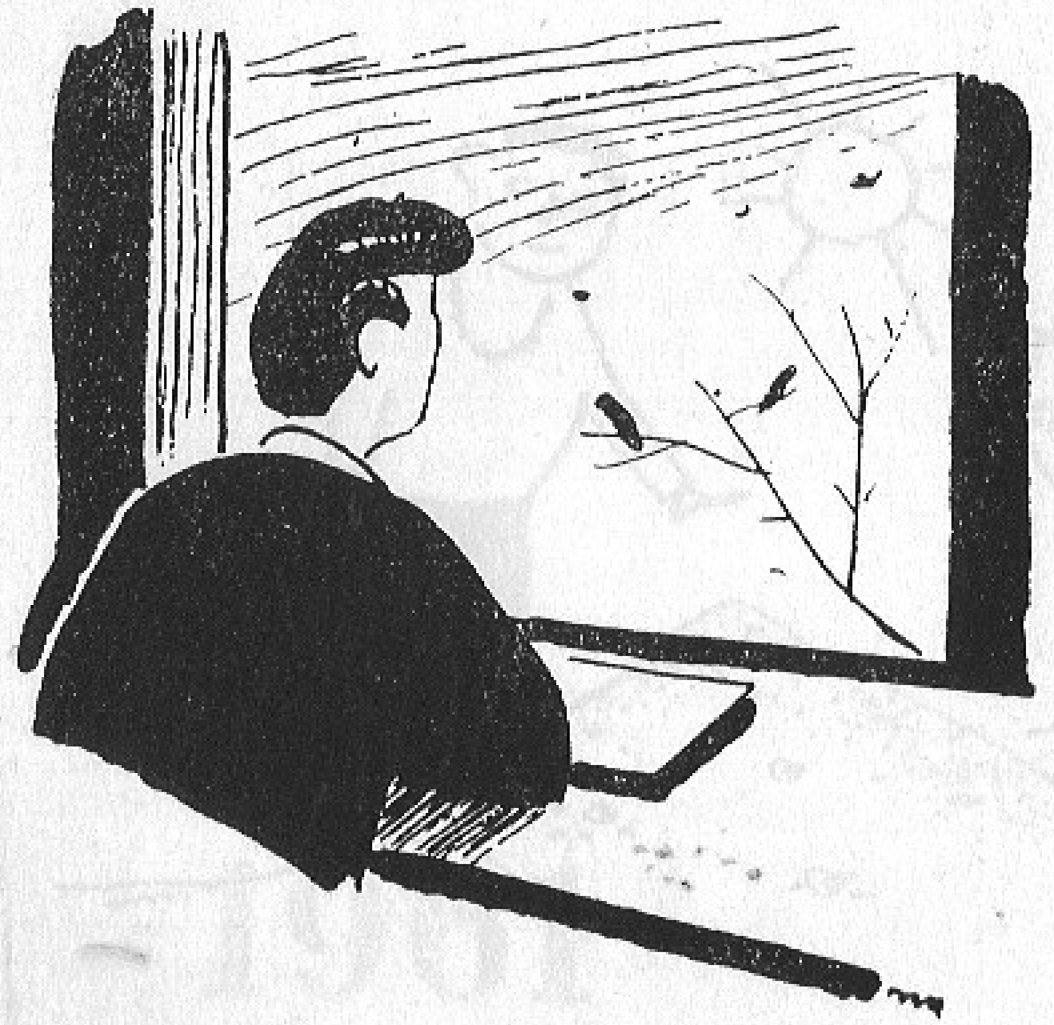
. . . siristas salus linnuke. See oli ööbik, kes laulis õnnest. Tal oli päikest, tal oli oksake, millel istuda ja olla õnnelik. Ka tema ei mõelnud sõjale, sest tal polnud miliestki puudust.

Tal oli hea.

Ükskord . . .

. . . istus noor helilooja pargis, kus kõik sumises ilust ja elust. Mõttes mängis ta klaverit, vajutades selle klahvidel oma uue sümfoonia lõppakorde, mida inspireerisid linnud ja lilled, elu ja ilu. Tal polnud vaja mõelda sõjale, sest ta oli õnnelik. Temas naeratas looja õnn. Ta teadis, et tema sümfooniat hakkab tema enda juhtimisel mängima teatri sümfooniaorkester. Ta armastas elu ja inimest ja. . .

Inimesel oli hea.

Joonistanud
Mati Unt

Ükskord . . .

. . . kasvatas vanamees roose. Kogu oma elu pühendas ta roosidele. Ta aed oli neid täis. Seal oli valgeid, kollaseid, punaseid . . . Ja punaseid, mis olid nagu veri. Aga vanamees ei mõelnud verele, sest ta armastas ilu. Ta oli õnnelik oma punaste rooside keskel, ja ta viis roose tütretütrele, kes sai täna seitsmeaastaseks.

Kõigil oli hea.

Ja äkki tuli sõda, ta tuli väga äkki. Võib-olla sellepärast, et inimesed väga armastasid ilu ja olid unustanud elu vaenlased, kes ei sallinud ilu.

Ja lapsed ei mänginud liivakastis, sest liivakasti ei olnud enam: selle hävitas pomm.

Ja luuletaja ei istunud akna all, ta ei tahtnud seal istuda, ta ei saanudki seal enam istuda: maja hävitas pomm.

Ja linnuke ei siristanud enam. Ta ei saanudki siristada, sest polnud enam puuoksa, polnud linnukestki: needki hävitas pomm.

Ja helilooja ei mõelnud enam oma teosele. Ta ei istunud enam pargis, sest parki polnud: sellegi hävitas pomm.

Luuletaja ja helilooja ei saanud enam ilust luua. Nad ei saanud laulda päikesest ja lindudest, sest kogu maailma oli tabanud sõda, kogu maailma külvasid üle pommid. Ja pommid purustasid ilu, hävitasid linde, lilli, parke . . .

Ja vanamees ei kasvatanud enam roose. Ta ei viinud neid tütretütrele, kui see kaheksaseks sai, sest roosid hävisid sõjatules.

Ja luuletaja ja helilooja ja vanamees — keegi ei tegelnud enam iluga. Neil polnud selleks aega, sest nad võitlesid, hoidsid käes püsse, et tulistada elu ja ilu vaenlasi. Enne nad armastasid elu, nüüd purustasid seda, hävitasid relvadega, aga neil oli õigus, sest need olid vihatud elud, niisugused elud, kes purustasid ilu, hävitasid lilli ja linde, katsid päikese. Ja inimesed läksid surma, läksid kartmatult, sest nad armastasid lapsi, linde, lilli, päikest, nad armastasid laule, muusikat, roose.

Ja inimesed hukkusid. Kuid lilled, linnud, kuid laulud, muusika ja roosid ärkasid. Nad tõusid, sest nüüd oli vaja tõusta. Nad tahtsid elada, aga elamiseks oli vaja vaenlane purustada. Roosid ja linnud, muusika ja laulud — kõik tõusid vaenlase vastu.

Roos oli veel punasemaks muutunud verest ja ta läks

vaenlastele vastu. Ta sirutas oma verise okka nende poole.

Ja linnuke tõusis üles. Tal polnud enam oksa, millel istuda ja laulda. Ta sirutas vaenlasele vastu oma lauludest tumma noka, mis oli muutunud piigiks, ja hävitas vaenlast, kes oli varastanud talt õnne.

Laulud ja muusika ei kõnelnud enam ilust. Nüüd rääkisid nad sõjakoledustest ja kutsusid kõiki võitlema vaenlase vastu, sest ei saanud enam laulda ilust varemete, hukkunud inimeste vahel.

Ja kõik, kes armastasid ilu,
läksid vaenlasele vastu.
Ja nad võitsid vaenlase.

«Tipa-Tapa» III, 1961

Maailma kaardi ees

Ly Seppel, XI kl.

Ma seisan maailma kaardi ees.
Ja kuigi on vaikne,
ma kuulen
merede müha ja tajun
kaugete randade hõngu.

Loen kaardilt
tuntud ja võõraid nimesid,
kuid välja loen:
tehaseid, vabrikuid,
elektrijaamu ja —
aatomirelvade baase.

Näen õitesse uppuvaid aedu,
uusehituste kerkivaid müüre.
Näen pilvelõhkujaid,
lagunenud onne
ja suitsevaid varemeid.

Näen inimesi:
valgeid ja musti,
pruune ja kollaseid,
täissöönuid, nälgivaid,

siidis ja räbalais,
inimesi tulise hinge
ja kuldsete kätega —
ning inimesi-lurjuseid.

Ma seisan maailma kaardi ees.
Ja kuigi on vaikne,
ma kuulen
merede müha ja tajun
kaugete randade hõngu.

Mühisege tugevamini, mered!
Lõõtsuge valjemini,
kaugete randade tuuled!

«Oma Sulega» nr. 4, 1961

Kiri vastutulijale

Mall Unt, X kl.

Ladistab vihma, jahedaks muutuvad
ööd,
Luba, ma vaatan Sind, kuni veel
hõõguvad söed.

U. Laht

Sa tulid mulle vastu. Vaatasin hajameelselt inimesi ja nägin siis Sind. Sul oli pruntis suu ja kelmikate silmade kohal uljas juuksetukk. Su vaates oli natuke maailmavalu ja natuke armunut. Sa olid ilus ja ma vaatasin Sulle järele. Tahtsin Sinuga rääkida, kuid Sa heitsid pea selga ja ruttasid edasi. Sellepärast kirjutan Sulle. Tahan Sinuga rääkida ilust, sest ilu kutsub ikka välja mõtted ilust...

Ilu... Kas tasub üldse rääkida nii suhtelisest ja vaieldavast asjast?

Arvatavasti väärib ta seda, sest terve maailm otsib ju ilu, on seda otsinud juba sajandeid. Otsib maaligaleriides, öeldes: «Ilus nagu loodus!», ja... vastupidi, näeb ilu sulamalmi joas ja ühes silmapaaris.

Täiusliku ilu eeskujuks tuuakse antiikkunsti. Tuleta meelde Veenust! Aga Veenus on ju jumalanna... Võib-olla on tema täiuslik ja kordumatu ilu selles, et antiikkunstnik nägi jumalas inimest ja inimeses jumalat. Neile

polnud jumal pilvedetaguseks habemikuks. Jumal oli inimene, elav ja lähedane, keda võis armastada ja vihata.

Möödus sajandeid. Jumalad tõusid troonidele ja langesid sealt.

Tänapäeva inimene ei tunnusta enam teisi jumalaid peale iseenda. Tema võimete piirid on palju avardunud ja tema mõistus on piiritu.

Ja kuidas see vihastab: näed vaateaknal seitset elevanti, tabad raadionuppu keerates:

> «Ei olnud see me saatus,
> rajooni ülevaatus . . .»,

või kuuled kunstinäitusel: «Vaat kus vanasti olid ikka ilusad ja selged pildid . . .»

Ja ometi armastavad sellise maitsega inimesed igal võimalikul juhul kuulutada, et tänapäeva noorsugu on allakäinud, teel hukatusele ja nii edasi.

Ära usu seda! Mine tänavale ja vaata! Sa näed tellingutel lubjastes tunkedes tüdrukut, kes laulab «Bambinat», ja möödaminev vanamammi heidab talle pahandava pilgu. Aga kui Sa näed teda õhtul maitsekas kleidis kontserdil, kus ta elab kaasa tõsisele muusikale, siis on sul pagana hea meel! Sa tahaksid selle vanamammi tagasi kutsuda ja talle seda näidata. Sa näitaksid talle veel paljugi.

Maailmas on ju nii palju ilusat. Vaata ainult päikest kevadises tänavarentslis, mine ja hinga sisse äsja niidetud heina lõhna, tule siis kuuvalgel ööl tagasi linna ja vaata armunud silmadesse! Ja Sa näed, kui ilus on maailm ja kui ilus on siiski elada, ja sa ei virise enam, kui poes ei ole rubla kuuekümne kopikalist vorsti või kellegi lai selg ja suured kõrvad varjavad Su eest kinoekraani.

Ilu on meile kõige lihtsamas: pilvedes, tuules, linnatuledes ja töölise parkunud kätes, kui ta asetab müüri järjekordse kivi või ostab oma kallimale kinopileti.

Tänapäeva romantika on meie kõrval. Vaata ainult ringi ja elu naeratab Sulle kõikjalt vastu.

Sa lähed. Ma ei tea kuhu . . . Võib-olla tööle, võib-olla kohtamisele . . . Ükskõik kuhu Sa lähed, hoia silmad lahti! Hinga sisse meie tänapäeva, vaata inimesi, kes sulle vastu tulevad, ja Sa näed palju uut ja huvitavat!

Võib-olla kohtume me veel. Kui mitte Sinuga, siis ükskõik missuguse Sinu kaasaegsega, sest Sina oled noorus.

«Tipa-Tapa» III, 1961

L. Simpsoni portree (linoollõige), M. Kaasiku

Ronk Jumpu

Maie Sotnik, VI kl.

Oli õhtu. Üksildased päikesekiired tungisid läbi akna tuppa. Toas oli vaikne. Ema õmbles akna ees oleval laual. Mina aga olin voodis haige. Mul oli halb, pea valutas, olin uimane ja mul oli imelik tunne: olin nagu hoopis teises maailmas; kõik esemed toas, samuti ema näisid olevat kuidagi väga kaugel. Kõik helid kostsid otsekui ääretust kaugusest. See oli vist kõrgest palavikust. Äkki jooksis tuppa vanem õde ja hüüdis: «Maie, me leidsime haavatud ronga, noh, tead, musta, ja halli peaga!» Ma nagu ärkasin sügavast ja raskest unest. Ronk, ronk — need sõnad kordusid lakkamatult mu ajus, ja ühtlasi rõõmustasid mind. Ma tahtsin võimalikult ruttu terveks saada. Kohe ma kraadisin ennast, kuid kahjuks oli palavik ikka veel kõrge. Ma jäin raske ja valusa südamega magama. Möödusid päevad, nädal ja ma võisin juba väljas olla. Siis nägin ma teda, ronka, ise oma silmaga. Mul oli kahju väikesest linnust, sest ta ei saanud lennata vigastatud tiiva tõttu. Lind oli paigutatud kuuri suurde kasti, kuhu panime linnule juua, süüa ja prahti, kus rongal oli hea magada. Ronk oli väga tige ja tahtis meid lüüa oma jämeda nokaga, kui me talle toitu andsime või kasti koristasime.

Kord, kui ma ajalehte lugesin, kuulsin õe hüüdu ja tõttasin kuuri ronga kasti juurde. Õde oli tahtnud talle uut jooki panna, aga lind oli välja pääsenud. Me hakkasime teda kahekesi püüdma. Lind oli väike ja puges kuuris puude alla, oli palju tegemist, enne kui saime linnu puuriida alt välja hirmutada. Ronk aga lendas puuriidale ning kadus, ei tea kuhu. Väike õde hakkas nutma, et võib-olla ei saagi teda enam kätte. Me kõik hakkasime ronka uuesti otsima.

«Seal ta on, puuriida taga, va Jumpu,» hüüdis õde. Mina hakkasin selle nime üle naerma, kuid harjusin varsti ja me hakkasimegi teda Jumpuks hüüdma. Jumput ei saanud me puuriida tagant kätte, sulgesime kuuriukse ja läksime pahaselt õue. Varsti leidsime Jumpu teisest kuurist, kuhu ta oli roninud augu kaudu, mis oli seinas. Seal algas meil jälle suur jaht ronga peale. Ajasime vannid ja kastid ümber, kuur oli täiesti pahupidi pööratud. Kuurist leidsime

vana vaiba, mille viskasime Jumpule peale. Nii me saimegi Jumpu jälle kätte.

Jumpul oli kuuris rõskes kastis väga halb olla. Seda me mõistsime ja otsustasime talle teha õue väikese keppidest aia, kus ta võiks vabalt ringi uidata. Läks palju aega koha otsimisega. Mitmel korral tuli isa või vanaisa keelu järgi meie arvates sobivast kohast loobuda. Lõpuks leidsime paraja paiga sireli alla, kus meid keegi ei seganud. Sinna me tegimegi Jumpule aia, mille valmistamiseks kulus pool päeva. Aiale tegime veel toreda ukse ja varbadest katuse peale. Maasse panime vanni veega nii, nagu oleks see tiik. Söögiks andsime leiba, saia ja vorsti. Jumpu aias olid ka mõned väikesed sirelid, nii et tal pidi olema lõbus ja hea olla.

Möödusid päevad. Kord õhtul, kui päike oli vajunud juba horisondi taha, jooksis tuppa noorem õde, Silvi. Ta hüüdis erutatult:

«Maie, tead sa, Jumput pole kuskil!»

Ma tõmbasin jaki selga ja jooksin Jumpu aia juurde. Ja tõesti teda polnud. Järsku nägin kedagi istuvat pesunööri tugipuul. See polnudki keegi muu kui Jumpu, kes tahtis sealt katusele lennata, kuid haige tiib takistas ja ta kukkus maha. Jumpu tormas pooljoostes, poollennates aeda ning lendas meie ja naaberaia vahel olevale tarale.

Me hiilisime lähemale, et teda sealt tabada. Kuid ronk märkas meid ja lendas naaberaeda, kus teda juba suur kass ootas. Me tardusime paigale, arvates, et nüüd on meie Jumpul lõpp käes. Kuid ei, ronk hakkas kuidagiviisi võõrastavalt ja hirmuäratavalt häälitsema, põikas tema peale hüppava kassi eest kõrvale ja andis kassile kiiresti paar nokahoopi pähe. Kass ehmus veidi. Seda momenti kasutas ronk ja hakkas jälle pooljoostes, poollennates põgenema, kass tema kannul. Me tahtsime selles ebavõrdses võitluses kuidagi ronka abistada, kuid ei saanud, ka kartsime kassi mullatükiga visata, sest võisime tabada kassi asemel ronka. Kass jõudis rongale järele. Siis võttis ronk võitlusasendi, laskis kuulda oma sõjakisa ja vahel õnnestus tal anda kassile ka mõni hoop oma nokaga. Nii veeresid nad aias edasi, ronk ees, kass tema kannul. Viimaks andis ronk kassile nähtavasti eriti valusa hoobi pähe, sest kass tõmbus natuke tagasi. Sel momendil võttis ronk hoogu ja lendas naaberaias kasvavale kasele, aga kass ronis talle ka sinna järele. Ronk lendas nõrkadele okstele, kuhu kass talle

juurde ei pääsenud. Küll jäi aga kass oma oksale istuma ja ronka valvama. Vahepeal oli läinud juba pimedaks. Me ei näinud enam ei ronka ega kassi. Aeg-ajalt kuuldus ronga sõjakisa, arvatavasti siis, kui kass püüdis talle läheneda. Me ootasime õhtul kaua, aga Jumpu ei tulnud tagasi.

Järgmisel päeval polnud Jumput enam kase okstel. Me ei teadnud, kas langes ta kassi ohvriks või õnnestus tal põgeneda. Me uurisime Jumpu puuri läbi, aga ei leidnud sealt ühtki väljapääsu. Lõpuks vanem õde leidis, et Jumpu võis puurist pääseda katuse vahele jäänud väikesest avausest. Ja nii see arvatavasti oligi. Jumpu ei ilmunud ka järgmistel päevadel. Kord, kui vanem õde läks kooli aiatööle, nägi ta poisse tänaval jooksvat, ronk käes. Kohe tundis ta selles ära meie Jumpu. Ja tahtis ütelda poistele, et see on tema Jumpu, kuid samal momendil viskasid poisid Jumpu üle tara Kammivabriku aeda, kus ronk kohe silmist kadus. Ta leidis seal endale vist hea redupaiga.

Veel mitmel korral on nähtud haige tiivaga ronka Kammivabriku ümbruses.

«Tipa-Tapa» III, 1961

Kadunud suvi

Kalle Kurg, XI kl.

Istusin kuusikus,
astusin kaasikus,
tammikust otsisin suve.
Sahinal sorisin
salude seaski,
ahmisin aasade hõngu.
Otsisin ojast
ja orgude murultki,
küngastel kuulasin kaua.
Mõtlesin siin
ja tõtlesin seal,
pilvedest piilusin suve.
Tuulasin tuultes
ja vaatasin välkudes, —
puistasin
päris
pärani
päeva.

Tüdisin kuusikus,
väsisin kaasikus,
astusin
maanteele välja.

Teeparandajad!
«Jõudu!»
«On tarvis!»
Üks labidas jõude.
Üks labidas jõude
ja minu kätepaar.
Kas võtta?
Jaa!
Ma võtsin . . .

ja kaelani
sumasin suves.

«Kajakas» I, 1961

Jäljed lumel

Helga Annist, X kl.

Mürtsatades kukkus ta põhkudesse pikali. Tükil ajal polnud kuulda muud kui rasket hingeldamist. Siis tõusis ta istuli ja jäi läbi lõhkiste ukselaudade vaatama.

Äkki ei suutnud ta enam endale aru anda. Midagi veidrat paistis eemal keset päikeselist lumepinda, seal, kuhu ei ulatunud maja vari. Ja mida rohkem ta neid vaatas, seda selgemini ta nägi, et need on jäljed. Suured päikese käes vormituteks mustadeks loikudeks sulanud jäljed. Kuid need ei olnud tavalised jäljed, neis oli midagi ebaloomulikku. Need jäljed tulid aja edasi minnes üha rohkem tema poole. Hirmunult kössi tõmbudes jäi ta jõllitama neile loikudele, mis aeglaselt, kuid kindlalt tema poole nihkusid.

Kas tõesti on see kadunud partorgi Voldemari vaim, kes, lahkunud oma maistest jäänustest, hiilib üle põllu, et talle kätte maksta rahva vara hävitamise eest? Selle eest, et ta oli oma käe tõstnud kolhoosi ühisvara vastu? Ta tahaks karjuda, kuid ei jõua. Ta näeb juba enda ees Voldemari ähvardavat kuju, ta on juba hirmust hullumas, kuid ei. Kas see on siiski Voldemar? Ta ise lõi ju Voldemari maha. Kas surnud võivad jätta jälgi? Jah,

need jäljed tulevad ju siia, tulevad täpselt tema suunas. See ei saa olla eksitus, see ei saa olla keegi muu kui kadunud Voldemar ise! Oh, issand, mida tahab küll Voldemar veel temast?

Hirmust kangena ja suletud silmadega jääb ta ootama, mida suvatseb Voldemari vaim ette võtta. Mingi jäine külmus halvab ta vaimu, mõistusetult jääb ta lebama.

Järsku tunneb ta, kuidas mingi raskus veereb temalt, ja silmi lahti lüües leiab ta end keset päikese sära. Päike paistab sisse läbi lagunenud ukselaudade, läbi tühja aknaaugu, läbi pragude ja aukude laes. Päike paistab otse tema hallikirjude habemetüügastega kaetud näkku, räpasele ruudulisele sonile ja märgadele säärikutele. Mingi imelik kergus tuleb temasse. Ta ei tunne enam hirmu. Lootus tuleb uuesti tagasi. Lootus, et ta suudab lahti saada teda jälitavast hirmust ja südametunnistuse piinadest. Õhustki on kadunud see raske umbne hais, mis tavaliselt on vanades mahajäetud majades. On tunda vaid värsket sulava lume lõhna. Õndsa naeratusega toetab ta ennast vastu seina ja jääb kuulama väikeste veenirekeste sulinat, mis jooksevad maja taga voolavasse jõkke.

Ja jälle peatuvad ta silmad neil mustadel jälgedel, mis ulatuvad juba majani. Kuid nüüd vaatab ta neid rahulikult. Ta teab, et need on ta enda jäljed, mis ta jättis joostes siia ja mis päikese kõrgemale tõustes sulama hakkasid

Joonistanud Mati Unt

ning teda nii väga hirmutasid. Nüüd ei karda ta enam, ta pole ometi mõni algaja poisike.

Juba hakkab ta mõistus jälle tööle. Võib-olla just need enda jäljed saavad talle saatuslikuks?

Praegu otsitakse terves külas meest, kes tappis Voldemari ja süütas kolhoosi aida. Ja nad teavad, et see on tema. Üha selgemini tunneb ta, et peab põgenema. Kuid kuhu? Ta ei jõua ju. Varsti tullakse siia. Ta vangistatakse ja siis on kõik läbi. Ei, seda ei tohi juhtuda. Ta peab tegutsema. Aeglaselt vaatab ta üle kaugemal lebavate madalate külamajade. Kevadise päikese käes sulavad katused, tilguvad räästad; tundub, et kõikjal on rahulik.

Kuid kas need mustad kogud seal ei olegi need, kes tulevad teda otsima? Ah, kas tõesti pole võimalik enam põgeneda? Kas tõesti pole võimalik pääseda rahva viha eest? Ta ronib pööningule. Ka siia ei saa ta jääda. Miks jäävad küll igast inimese sammust jäljed? Kui poleks neid jälgi, võiks ta rahulikult jääda siia majja; kui poleks tegudel tagajärgi, poleks tal tarvitsenud siia tullagi.

Tal on kiire, ta peab kiiresti otsustama. Juba märkavad nad jälgi, juba hakkavad nad siiapoole tulema. Uksest ei ole enam võimalik põgeneda, nad näeksid teda kohe. Ainus pääsetee oleks maja jõepoolne külg. Ta vaatab alla tühjast, ilma raamideta aknaaugust. Jõgi voolab just maja külje all. Kui ta siit ronib, võib ta vette kukkuda. Kuid tuleb riskeerida.

Ta ronib akna äärele ja tahab hakata laskuma. Kuid kes on seal eemal teisel kaldal? Ka seal on nemad, ta ei pääse. Rahvas on kõikjal. Või milleks peakski ta pääsema? Mille eest peaks ta põgenema? Kas seaduse eest või oma südametunnistuse eest? Ja kas see oleks võimalik? Ja milleks üldse enam? Kas poleks parem, kui ta . . .? Abiotsivalt vaatab ta enda all voolavale jääsupile. Kas tõesti sealt peab otsima lahendust kogu sellele loole?

Mõneks ajaks jäävad veepinnale suured ringid, kuid siis kaovad ka need ja viimane jälg kohast, kuhu vajus inimene, kaob kevadise lumevee voogude alla.

Ja siis jääb kõik vaikseks. Jõgi voolab rahulikult edasi, üha paisudes juurdevoolavast sulaveest, mis kannab endaga mere poole tarbetut saasta. Ainult kevadine tuul lõgistab kuidagi mõtlikult vana maja luukide kallal.

«Tipa-Tapa» III, 1961

Põikpea

Reet Sullan, X kl.

«Ma ei lase seda poissi enam jalgagi üksinda välja! Kujutage ette, tuuakse miilitsaga koju!» teatas Aare ema naabrinaisele ja viskas käes olevad sukavardad vihaselt diivanilauale.

«Mis juhtus? Ta ju teil küll juba varsti koolieäline?» ehmatas naabrinaine Maali.

«Aga näe, see põikpea tuuakse miilitsaga koju!» kordas Aare ema ärritatult.

Maalil andis päris tükk aega pärida, enne kui vihane ema talle kogu loo jutustada suutis.

Poiss käib juba tükk aega üksinda lasteaias. Hommikul saab kuus kopikat raha ja istub tänavanurgal bussile, sõidab otse lasteaia ette ja õhtul tuleb niisamuti tagasi. Ei ole kunagi eksimist olnud. Täna hommikul aga oli buss ilma konduktorita. Poiss laskis kaks kahekopikalist kassasse, rebis pileti, nagu ta seda oli näinud teisi tegevat, ja hakkas siis kassamulgust kopikalist tagasi õngitsema.

«Mis sa, poiss, seal urgitsed!» käratas keegi vana naine ja lükkas ta kassast eemale.

«Ma lasksin ju neli kopikat sisse,» julges poiss öelda.

«Mine, mine ettepoole! Ei saa sa siit kopikatki tagasi, pane või rublaline ise sisse!» ütles vanatädi irooniliselt.

Poiss sõitis lasteaeda. Õhtul aga seisis bussipeatuses ja nuttis, peos järelejäänud 2-kopikaline. Ta teadis väga hästi, et selle raha eest sõita ei saa. Jala ta aga ei osanud koju minna. Seisis, nuttis tasa ja hakkas viimaks bussi järel kodu poole astuma. Buss aga kadus varsti tänavanurga taha. Kuid kodu oli kaugel...

Ja siis eksiski ära. Inimesed küsisid, pärisid, tema aga aina nutab ja surub oma 2-kopikalist peos.

Siis juhtuski nii, et tuli miilitsaonu. Tema sai kohe asjast aru ja läks poisiga lähemasse lasteaeda. Sealt öeldi väikese piripilli aadress ja poiss toodi koju. Miilitsaonu polnud küll kuri, patsutas poisile õlale ja ütles:

«Teinekord ära nuta!»

Aga kodus sai poiss emalt tubli nahatäie ja pidi kogu õhtu nurgas seisma. Hoidis oma 2-kopikalist peos ja nuttis vaikselt.

Joonistanud
Mall Unt

«Ei oska rahaga ümber käia! Eksib ära!» lõpetas ema oma jutu.

Ja sellest päevast peale kaotas Aare vabaduse. Kõndis igal hommikul ema käe kõrval lasteaeda ning õhtul tagasi ja sai pahandada, et ta oma põikpäisuse pärast emal palju aega ära raiskab.

«Tipa-Tapa» III, 1961

Punased lampassid

Ott Herodes, XI kl.

(Vanaema armulugu).

«Oi, kudas munder talle passib!
Ja pükstel punased lampassid!»
— nii memmekesel pea lõid sassi,
me taadi sõjaväelampassid.

Kui õhtuudu loodust kastis,
memm, ärevusest juuksed sassis,
siis taati salamahti passis:
«Oh, küll on ilusad lampassid!»

Memm taadile, näe, hästi passis:
nad endid paari panna lasksid.
Ka nüüd veel punased lampassid
on tallel memme riidekastis.

«Oma Sulega» nr. 4, 1961

Hilinenud sõprus

Ela Liimeon, X kl.

See kevadpäev ületas oma kirka päikesesäraga kõik eelnenud.

Kaheksanda klassi vaikuses puudus tavalisele tunnile omane pinevus ja tähelepanu. Õpetaja küsis, keegi vastas — ja kahekümne kolmelt näolt peegeldus täielik eemalolek joonistest ning valemitest. Aeg-ajalt rebestasid unist vaikust avatud akendest klassi kanduvad hõiked ja kilked. Vist visati spordiväljakul esimesed korvid või «tallati sisse» jooksuradu.

Õpitav tundus kuidagi eriliselt igava ning arusaamatuna. Hakkas ju aprill lõpule jõudma.

Koputus klassiuksele tõi veidi värskust. Tulija oli klassijuhataja — juba aastates naine, kelle iga meenutas ainult veidi hõbedat meelekohtadel. Ta tõi endaga veel kellegi. «Keegi» osutus uueks õpilaseks.

Tumedad siledaks kammitud juuksed tõstsid teravalt esile üsna helehallid silmad veidi päevitunud näos. Ilmselt kitsaks jäänud musta pintsaku varrukatest paistsid suured, veidi kohmakatena tunduvad käed. Poiss hoidis tugevasti — näis, et isegi liiga tugevasti — suurt, nurkadest kulunud portfelli.

«Teie uus klassikaaslane Peeter Kask. Loodan, et saate peagi sõpradeks.»

Ja oligi kõik. Klassijuhataja lahkus, uuele poisile juhatati koht uksepoolse pingirea eelviimases pingis. Tund jätkus, ent üldine roidumus kadus. Igaüks pidi vahetevahel heitma pilgu uustulnukale. Kindlasti märkas ta seda, kuid — kuidas reageerida? Ja poiss istus sirgelt. Istus, otsekui leiaks ta, et maailm koosneb vaid arvudest, nurkadest ning nende mõistmisest!

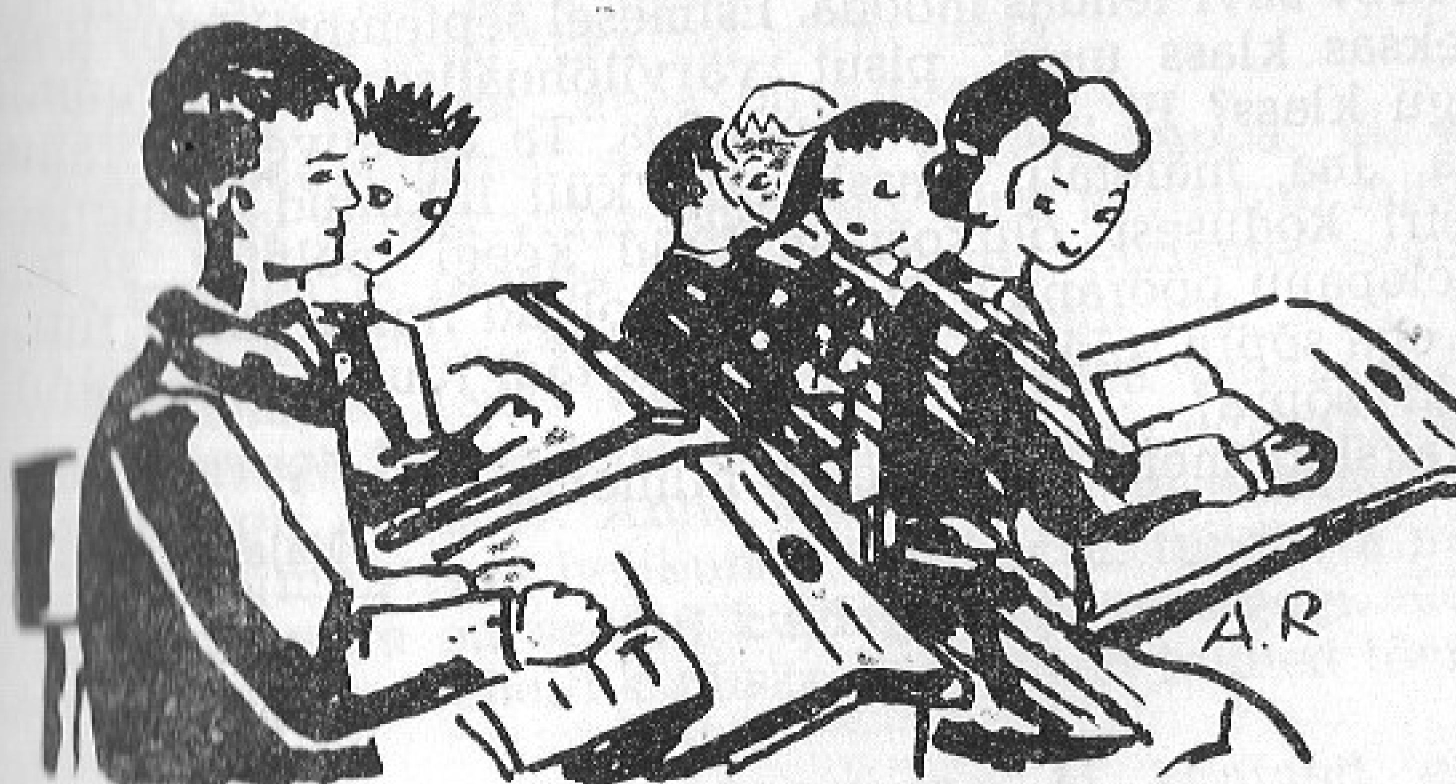
Möödusid nädalad. Peeter oli ning jäi uustulnukaks. Ta võitis küll kohe tütarlaste poolehoiu, kuid — kaheksandas klassis püsis arvamus, et tütarlastel ikka ei sobi poisiga sõbrustada. Uus poiss jäigi tüdrukutele vaid jutuaineks. Ent poisid? Poisid leidsid, et Peeter ei sobi nendega. Sest kuidas sa sõbrustadki poisiga, kes selle asemel, et vihikut mahakirjutamiseks anda, püüab sulle visalt selgitada ülesannet, mida sinu arvates kunagi vaja ei lähe. Või kuidas sa pead omasuguseks poissi, kes on visakas oma klassi tüdrukute vastu, kes pesevat kodus tasse-taldrikuid, ja kes pealegi olevat teistest paar aastat vanem.

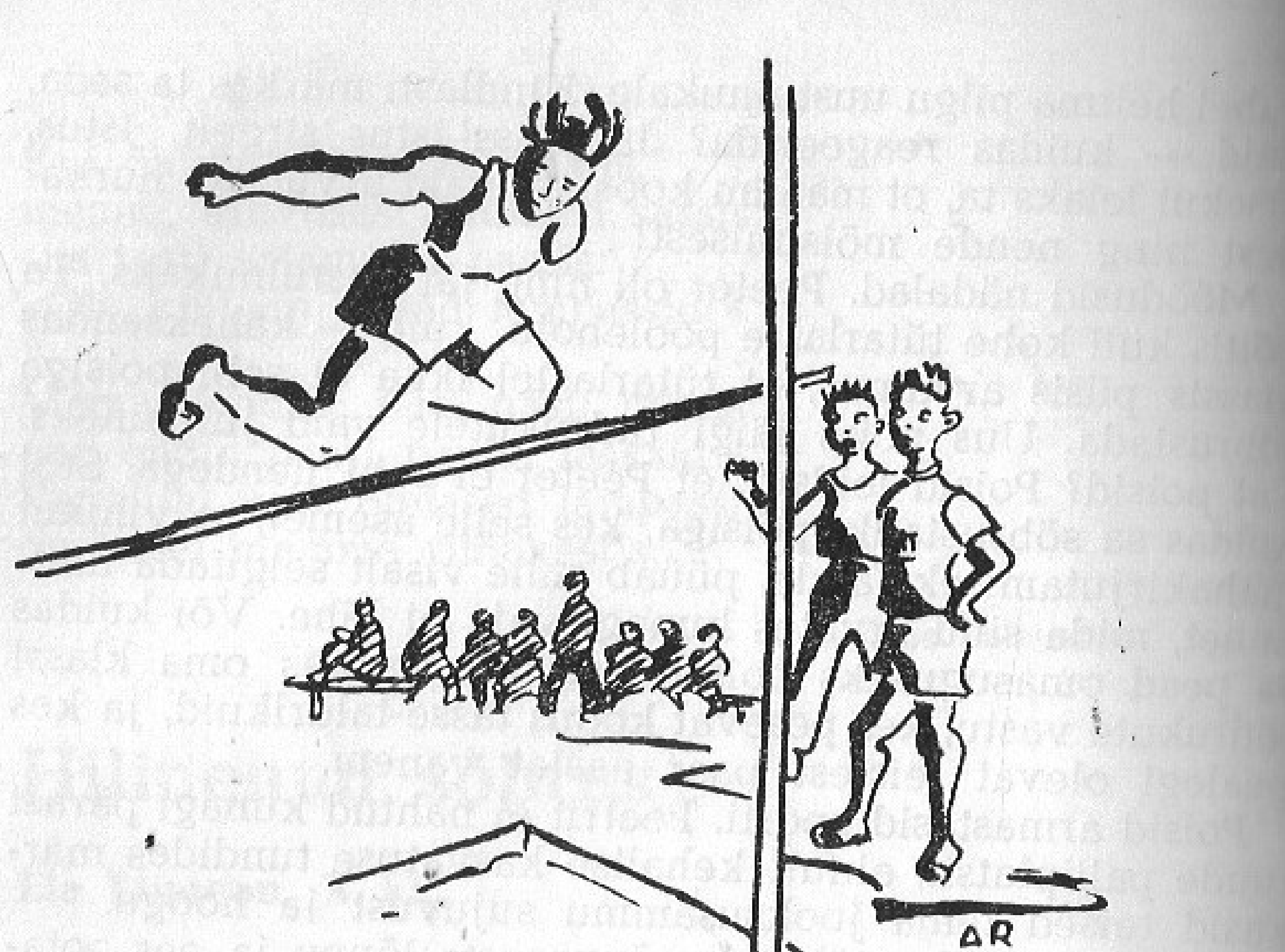
Poisid armastasid sporti. Peetrit ei nähtud kunagi pärast tunde palliplatsil, ainult kehalise kasvatuse tundides märkasid teised tema jooksusammu sujuvust ja hoogu.

Saabus mai. See tähendas õppeaasta lõppu ja ees ootavat tegevusrohket suve.

Otse viimasel koolinädalal peeti klassidevahelisi kergejõustikuvõistlusi. Ainult neli punkti lahutas kaheksandat klassi esikohast. Võistlustulle kõrgushüppes olid jäänud vaid klassi parim — Enn — ning Peeter. Ennu hoojooks oli enesekindel.

Tugev äratõuge — poiss maandus seekord siiski koos latiga.

Joonistanud
Annelii Reimann

«Lootusetu. Ah et veel Peeter... Oh!» Peeter võttis hoogu, tõukas...

Kaheksas klass oli esimene.

Peeter lausa uputati sõprusse. Poisid vaidlesid, tegid suuri plaane järgmiseks aastaks.

Kirev suvi lendas mööda. Esimesel septembril istus kogu üheksas klass uues, pisut värvilõhnalises klassiruumis. Kogu klass? Ei — Peeter puudus. Ta oli suvel kaotanud ema. Jaa, mäletati, klassis olid küll liikunud kuuldused Peetri kodusest olukorrast, kuid keegi polnud sellele tähelepanu pööranud. Et Peetril polnud linnas ühtki tuttavat ega sõpra, pidi ta asuma maale tädi juurde... Ei olnud ühtki sõpra?

Kakskümmend kolm olid hilinenud.

«Kajakas» I, 1961

Klassijuhataja tuli

Regina Herbst, XI kl.

Pereema Pind askeldas supikatla juures. Ta oli juba teist nädalat haige, kuid täna tundis ta end üsna hästi ja tuli üles. Tütar tuleb, on hea sooja suppi pakkuda. Koridoris lesiv Tuks jooksis heameelest niuksudes ukse juurde. Küllap tulija ongi tüdruk. Tuks ju teab, et Anne tema sõprusest lugu peab, eks ta sellepärast rõõmustabki.

Kutsikas hüples saba liputades tulija jalge ümber, kuid... Anne tõukas ta jalaga eemale. Hämmeldunud loom vahtis küsivalt inimest, kes temaga nii toorelt käitunud oli, ja tegi siiski uuesti katset läheneda, kuigi märksa kõhklevamalt. Kui tüdruk ta uuesti eemale tõukas, niutsatas kutsikas nii haledalt (mitte küll valust, vaid solvumisest), et Anne, nagu alles nüüd aru saades, kellega tal on tegemist, tema juurde kummardus ja sosistas:

«Andesta, Tuksike! Sina pole ju milleski süüdi,» ja lisas: «Kerge on sul: haugud või liputad saba, ongi kõik.»

Tüdruk astus köögiukse juurde, sirutas käe lingile, ja kõhelnud hetke, astus sisse. Naeratades pingutatult ainult huultega, ütles ta teeseldult rõõmsalt, kuid siiralt hoolitsevalt:

«Miks sa ometi nii vara üles tõusid, pealegi kohe askeldama hakkasid? Mine puhka nüüd!»

«Aitäh, tütreke! Ega ma väsinud olegi, küllap jõuan. Sul olid isegi iga päev käed tööd täis. Kuidas sa õppimisega said, kas aega ikka nii palju jäi?»

«Oh, ära muretse, aega oli küllalt!»

Jaa, see õppimine! Anne läks kiiresti tuppa, jäi seal istuma, pilk aknast välja suunatud, kuid ei näinud midagi. Peas keerles ja rabeles mõtete virvarr. Südames segunesid viha, kahetsus, armastus ja kes teab mis veel. Üks mõte lämmatas teise, vastandlikud tunded tekitasid tühjuse. Korraga haaras teda tormitsev võimas muusika. Raadios mängis orkester. Anne kuulas ja kuigi ebamusikaalsuse tõttu mõistis ta helikunsti haruharva, tundis ta nüüd, et see muusika on seotud kuidagi nagu temagagi. Silmadesse ilmus meeleheitlik niiske läige, kuid huuled tõmblesid trotslikult.

Siis orkester rahunes, Anne aga ei kuulnud enam midagi. Tema pea oli vallutanud üksainus mõte: klassi-

juhataja tahab emaga käitumise ja õppimise pärast rääkida. Kui aga Vibu (nii hüüdsid õpilased oma klassijuhatajat) juba rääkima hakkab, teeb ta asja kindlasti mitu korda hullemaks kui lugu väärt. Emast on aga kahju, hakkab vanaks jääma, kuidas võib ometi valmistada talle meelehärmi. Häbi on tema ees, raske on otsa vaadatagi. Mis küll tuleb!

Vibu! Ei, Anne ei suuda klassijuhatajat taluda. Juba tema kiilaspea ajab vihale, iga sõna solvab, alandab. Anne ei ole ju enam laps. Vibu näib teda just rumalaks lapseks pidavat. Klassijuhataja solvas tüdrukut. Anne tunnistas, et oli ägeduses tõesti liiga kaugele läinud, kuid Vibu ise oli veel rohkem süüdi, nõuab aga nüüd, et Anne vabandaks. Seda vajab ta ainult alandamiseks, milleks muidu sunniviisiline vabandus. Igatahes Anne veel näitab ennast.

Kuid kahed! Jaa, nendega on tõsi taga. Täna peab algama võitlus. Millest alata? Algebrast! Anne kirjutab, tõstab pea: ikka veel on silmis ema kuju. Ma pean suutma! Ta haarab uuesti otsustavalt sulepea ja kummardub trotslikult vihiku kohale. Aegamööda vallutab algebra kogu aju ja sunnib alistuma kangekaelsed ülesanded.

Klassijuhataja tuli juba samal päeval. Ta rääkis väga kaua, vähemalt Annele näis see nii. Viimaks jättis õpetaja hüvasti.

«Ema!» Anne silmis läikisid pisarad.

«Tean, tüdruk, sul oli raske minu haiguse...»

«Ei, ema! Ainult ma ise olin süüdi, laisk olin. Andesta, emake!»

«Hea, et oskad ennast süüdistada. Ole siis nüüd tubli!... Klassijuhataja on teil hea.»

Annel oli korraga nii kerge. Tõesti, klassijuhatajagi on nagu õpetaja ikka. Mitte küll nende parimate, armastatumate hulgast, vaid keskmine, inimlike vigadega. Anne oli nõus klassijuhatajaga leppima, ainult temaga, mitte «kahtedega». Nende vastu algas võitlus, võitlus «kahtede» vastu, võitlus parema Anne eest. Tüdruk tundis end õnnelikuna, õnnelikuna võitluses.

«Tipa-Tapa» III, 1961

«Indiaanlaste» küüsis

Peeter Rostfeldt, VI kl.

Ants ärkas, ringutas paar korda ja tõusis. Ta läks akna juurde. Tõusev päike heitis punaka varju Antsu näole. Kuid temale ei tõotanud algav päev midagi head. Tal on täna matemaatikas kontrolltöö, mida ta hirmsasti kartis, ja peale tunde pidi tulema pioneerikoondus, kus taheti arutada tema käitumist. Antsu peas küpses plaan täna koolist poppi teha. Kuid mida ütelda homme koolis õpetajale? See tekitas pisut muret, aga võib ju ütelda lihtsalt, et oli haige, ja kõik. Kuid mida teha sel ajal, kui teised koolis on? Äkki tuli hiilgav mõte minna hulkuma vana kindluse varemetesse. Ja sinna ta suunduski.

Ants peitis portfelli varemete lähedale põõsastesse ja astus siis endisest suurest lossiväravast sisse. Ants kujutas, et ta on muistne kuningas, kes on vallutanud lossi ja astub oma lumivalge hobusega läbi tema auks ehitatud triumfiväravate. Kuid ta mõtted katkestas äkki nina alt läbivihisenud nool.

Noole külge oli kinnitatud paber, kuhu oli midagi kirjutatud. Ants võttis selle üles ja luges:

«Ära tule meie kamba piiridesse,
vastik kahvanägu, kui sa ei taha
ilma jääda oma viletsast
skalbist!»

Ants oli nii üllatunud, et suugi jäi lahti. Kuid ta otsustas, maksku mis maksab, varemetesse minna. Ja ta läks. Äkki haarati tal kätest kinni ja väänati need selja taha. Ta tundis, et teda hoiavad raudsed sõrmed. Ja äkki ilmusid tema ümber mingisugused kirjuksvõõbatud nägudega poisid. Ja kui üks poiss, kes oli teistest pea jagu pikem, käskis Antsu «vangitorni» viia, sai Ants aru, et tegemist on pealikuga. Teda kutsuti Mustaks Surmaks. Kui Ants oli tükk aega vanas maa-aluses keldris kinni istunud, kutsuti ta sealt välja ja öeldi, et ta viiakse kohtu ette.

Ühe suure kivi otsas istus Must Surm ja tema ümber kükitasid teised poisid. Ants viidi kohtu ette ja küsiti: «Kes sul lubas tulla meie kamba piiridesse pärast seda,

kui me olime sind hoiatanud? Selle pärast pead sa kannatama koledaid piinu.»

Kaks poissi hoidsid Antsu kinni, kolmas valas talle paarsada sipelgat krae vahele. Seda Ants enam ei talunud ja hakkas nutma. Kõik «indiaanlased» naersid, punaseks võõbatud suud kõrvadeni lahti.

«Kas sa veel koolist poppi teed ja õpetajaid petad?» küsis Must Surm ja tõstis tomahoogi Antsu pea kohale, nagu ähvardaks ta tõesti «vaese kahvanäo» tema viletsast skalbist ilma jätta.

Ants vahtis «indiaanlasi» sõnatult. Ta oli küll neist lugenud, aga polnud veel kuulnud, et nad võiksid popitegijaid kimbutada.

Siis lubati Antsul minna.

Ants pühkis silmad kuivaks ja läks, võttes põõsast portfelli.

Kui ta oleks tagasi vaadanud, oleks talle avanenud järgmine pilt: Musta Surma ja «indiaanlaste» kaela ilmusid punased kaelarätid ja naaberkooli pioneerimaleva 3. rühm jätkas oma koondust.

Aga Antsul ei olnud aega tagasi vaadata: ta kratsis punastest sipelgatest kihelevat kukalt.

Äkki ilmus tänavanurga tagant Mati, Antsu pinginaaber, nende klassi range rühmajuht. Ants tahtis kõrvale põigata, aga, hilja, juba võttis Mati ta kuuenööbist kinni ja suured helesinised silmad ootasid seletust. Ants aga küsis, kuidas kontrolltöö läks ja mida koondusel tehti.

Nüüd kuulis ta, et kontrolltöö oli hoopis ära jäänud ja koondus homseks edasi lükatud.

«Tipa-Tapa» III, 1961

Kevadekõmin

Kalle Kurg, XI kl.

Tuli hele ja naeratav
viimse vareme
kadumispäev, —
päev nagu kevad.
Ja pooleldi oligi kevad,
oli pilgus, mõttes ja sõnas.

Ainult
mõned hakid tiirlesid
valge-määrdunud müüride kohal,
ja mõned hakid
laiiva hulgas:
«Varsti, varsti on käes . . .
Õhku lasevad viimase, —
endisest ajast . . .»
Aga rahvas
seisis ja ootas.
Tuul
viimaseid pilvigi laiali ajas, —
otsis
ajuti kevadet,
ajuti —
ootas.
Ja pooleldi oligi kevad,
oli pilgus, mõttes ja sõnas,
selles ootuses
endaski.
Siis
mürises äkki ja kõmas
kokku varises,
murdus, —
paiskus
õhku tolm
rõõmus ja hele, —
sama hele
kui naeratav päev.
Ja ta oligi käes, —
jälle kevad!
Ja hakidki kadunud olid.

(7. märtsil lasti õhku viimased varemed Pärnus.)

«Kajakas» I, 1961

Isa

Helmi Lääts, XI kl.

Vilma sirutab kauasest istumisest tuimaks jäänud jalgu ja nihutab raamatu eemale.

«Peaks õige kord lambaid vaatama. Noh, mis sa ütled!» kirub tüdruk ja pistab jooksu.

Aia alumine traat on jälle hulga uusi villatutte ehteks saanud ja võngub viimase läbitungija järel.

«Kuts, kas te saate tagasi!» kisab Vilma, jõudnud lammastest ette.

Need ei saa algul aru ja põrkavad kabuhirmus laiali, kuid jooksevad siis robinal karjamaale tagasi. Alles nüüd saab tüdruk aega ümber vaadata, kas keegi ei näinud, muidu jälle külanaised tõstavad kisa, et karjased ei vaata lammaste järele.

Pole näha kedagi. Rõhalaiul ju ainult üks maja ongi. Kõik kindlasti tööl.

Vilma läheb aeglaselt tagasi. Palav on. Sitke rannarohi, mida siin punaseks tudraks kutsutakse, läigib siidiselt.

Päike nihkub pikkamisi kesktaevasse. Kerge tuuleõhk saab jagu ainult üksiku kase lehtedest, kadakamütsakad ei mõtlegi kõikuda. Ümber säärekolmnurga sillerdab meri, mahe ja sädelev nagu juunipäevgi, ainult tagantpoolt, suure mere poolt küljest, nagu rahvas ütleb, on kuulda, kuidas lained kaldale veerevad. Kuigi tuult õieti polegi, aga seal loksub ikkagi. Aga missugune ta on tormi ajal! Vilma mäletab, et möödunud suvel, just tema sünnipäeva eelsel päeval hakkas äkki kogunema tumedaid pilvi, päike kadus, kaugemal kõmises ähvardavalt, tõusis tuul. Kui süngeks läks meri! Tuhkjashall, rebestatud vahusteks lainevallideks, mis terava kohinaga vastu kaldakivisid sööstsid. Tundus, et järgmine ujutab kogu maanina üle.

Nonnirahu karid ulgusid kumedalt. Hirmuäratav oma sünges jõus võib olla meri Rõhalaiu taga.

Ongi sama koht, kus ta enne istus. See on saare keskkoht, kõrgem kruusaseljandik, kaetud pruuni tuhkja mullaga ning kadakatega, kõrgete haraliste ja pisikeste madalate nuttidega.

Aga kui lambad palavuse eest varju otsides põõsaste alla pugesid, sõrgadega radu tampides, paljastus jälle valge kruusaklibu. Küllap oma selgroo pärast kandiski saar Rõhalaiu nimetust ja kõlbas ainult lammaste karjamaaks, kui mitte arvestada kitsast mereäärset heinamaariba.

Nüüd peatub üks väike paat saaretipus ja juba Rõhalaiu taat tulebki, kalanorts üle õla, kühmus ning vanainimeselikult töntsilt.

Jõudnud künkale, istub ta kivile Vilma lähedal. On

kuulda raske südamehaige kähisevat hingeldamist, enne kui vanamees rääkima hakkab.

«Oeh, nõnda väsitas ära, et ... Käisi korra Vahesaares ka ...» ja hakkab pikkamisi taskuid kobades tubakakotti otsima.

Vana Aadu sai noortega hästi läbi, sest ta mõistis neid. Pealegi, ühele meeldis rääkida, teistele kuulata.

Elu polnud teda hellitanud. Viiekümne aasta eest oli saatus «kange kraega» koolmeistri noore naisega Rõhalaiule paisanud. Neti polnud sellise võitlusega harjunud, aasta pärast ta murdus, jättes noorele isale kaks põngerjat, kes oskasid ainult jalgu siputada ja laliseda. Naise viimased sõnad olid: «Kasvata nad tugevamaks kui mina.»

Nüüd sai talle jaanipäeval juba seitse täiskümmet selga, nagu ta ise ütleb, aga pliidi ees istuja pole ta veel kunagi olnud ja vaevalt Aadust seda saabki.

Läinud aastal täitis vanadebrigaad plaani poolteisekordselt ja eks olnud tubli osa sellest ka Aadu ääremõrdadest pärit.

Räägiti, kui Aadu sõja ajal kolm aastat ära olnud ja siis lõpuks koju pääsenud, polevat ta esialgu rannast ära saanudki, käinud, istunud kivil ja käinud jälle mööda saare kivist mereäärt, nii et kodused juba mõtlema hakanud, kas isaga pole sõjakeerises midagi juhtunud.

Vanamees oleks praegu veel lülimeestegagi kampa löönud, kastmõrdu ta ju tundis, kui see va süda poleks alt vedanud.

Vanataat on oma plotskiga valmis saanud ja pahvib nüüd, küünarnukid põlvedele toetatud, mõtlikult merd silmitsedes.

«Kas meestel kala ka oli?» küsib tüdruk, samuti merele vaadates.

«Jah, ikka oli ka. Su isa lülil oli jälle kõige rohkem. Ma ole ikka ütlend, vana merekaru asi, eks ole need kuivad ja nootsud täpipealt teada. Villem hakkas ju ka noorelt pihta. Sinuealiselt oli ta juba mitu aastat merel täismehe eest väljas olnd.»

Tekib paus.

«Ei tea, miks meri siin nii kangesti kohiseb?» alustab Vilma juttu, ise kuulatades.

«Eks ikka rahud. Oi, laps, kui sa teaksid, mis Nonnirahu kuivad on maksma läind! Rõhalaiul oli enne mu siiatule-

mist üheksa hauda. Esimese kevade, kui maja valmis sai, tuli ühekorraga neli meestääre.»

«Kas Vahesaare meestest pole ka mõni siin hädas olnud?»

«Noh, eks ikka ole ka, aga kõik on eluga pääsenud. Ma mäleta veel, kuidas su isa siia ühe sügise maale tuli. Ma otsisi kiikriga oma lehmi. Äkist hakkas mere peal üks ere valge asi silma. Kõva tuul oli ka, kadus ikka kogu aeg lainte vahele ära. Haksi uurima: liigub poollapiti vastu tuult maa poole. See paistis kahtlane. Lehmad jähid kus see ja teine. Läksi vastu, nii kaugele kut jalg ulatas. Vaadan, mees mis mees. Sai ligemale — Villem!

Puuvilla kuli oli nööriga paadipiida külge siutud. Ühe käega hoiab sellest kinni, teisega ujub. Ise pole änam inimese nägugid, laip valmis. Aga ära tuli!

See oli selle sama sui, kui ta neid kalu jälle hullumoodi vedas.

Olnd parajasti täiega tulemas. Muist võrkusid oli veel sisse jäänd. Poolteist pardalauda olnd ainult vee peal, aga hommiku olnd vaikne. Ega see polnd tal esimene kord. Muidu oleks kõik kenasti läind, aga mootor, need olid meestel ikka ühtepuhku rikkis. Sellega läks muidu aega ja lõunatuul on ju ikka sõuke, mis päeva puhub.

Siis Nonnirahul läind nii valjuks, et hoia alt. Loopind küll muist võrkusid välja, aga mis sa üksi teed, kui sa roolis pole, tuleb iga laine üle parda. Täitis ära.

Õnn oli, et ta eelmise õhta oli puuvilla paki leidnud. Muidu mine tea, on ikka kena maa ujuda ka.

Võrgud muidugi jäid, aga paadi ning mootori tõi ära. Kiskus küll mitu päeva, oli ööd läbi sääl, aga ära tõi.

Jah, laps, sinu isal on rohkem kut üks kord surm suu juures olnd. Ühe kevade jälle läks Kakana sääres purjupaadiga veealuse kivimüraka otsa. Kui sul ikka keske merd jalgealune ära kaub, mis sa hing oskad teha. Aga Villem on mees nagu mere jaoks loodud! Siis ta oli ikka kuidagi saand Viirarahu kuivade peale. Sääl on ühes kohas paarikümne meetri pikkune säär, kus jalg ulatub, paar sammu lai, keskmisel mehel rinnust saati vett. Eks ta siis käind seda mööda edasi-tagasi, jäätükkidega segamini vee sees.

Kaua sa oled, hakkand jalgu kangeks tõmbama, sedakorda ta oli ise ka mõteind: nüüd ei aita ikka änam midagid.

Aga näe, näind, et üks paat läheb, tükk maad kaugemal küll, aga igaks juhuks ajand masti püsti ja valged aluspüksid otsa.

Karusoo mehed ometi märkand lõpuks. Aga kaks ja pool tundi oli aprillikuus meres. Meestel olnd õnneks piiritust seltsis. Oli päeva haigemajas ja tuli koju, terve nagu purikas.

Kolmekümne viienda aasta detsembrikuus läksid siit lehmaga Ruhnu. Päeva, kui siit minema haksid, polnd ilmal viga, aga poolest ööst hakkas ikka tasakesi akna taga uluma. Hommiku kella kuue ajal oli nii vali, et kas või lammutab katuse ära. Kaks nädalat puhus järjest. Siis pole kellelgid änam lootust olnd. Aga Villem on Villem! Nääridelaupa oli sii nagu viis kopikat, ankur õlut seltsis.»

Vana Aadu kustutas kalossiga hõõguva suitsuotsa ja tõusis üsna kärmesti püsti, nagu oleks ta oma jutt teda nooremaks teinud.

«Jäi siia nii kauaks istuma, sead lõhuvad kodu aja ära.»

Vilma vahtis mõttessevajunult enda ette. Ta oli varemgi kuulnud üht-teist oma isa tegudest, mis olid tänini kordumatuks jäänud. Kuid selliseid jutte aeti ikka sooja peaga ja kes siis lubas lapsi purjus meeste juures istuda. Nüüd oli ta kolm aastat õe juures elanud, käis kodus ainult koolivaheaegadel. Viimased kaks suve saatis ta mööda sanatooriumis.

Aga Vilma mäletas selgesti, nii selgesti, nagu oleks see olnud päris hiljuti, kevadeid, kui viimased valged jäärüsid olid Rõhalaiu taha kadunud, kui õhk oli täis kajakate kisa, ei näinud ta isa vahel nädalate kaupa. Paadid hakkasid rannast minema koos päikesega ja kuidas ta ka püüdis, ikka vajusid silmad enne kinni, kui isa ära tuli. Lõbutuseks olid kombud lauanurgal ja vahel ka mõni ühe sildiga pudel, mida neil vennaga mängumajas alati tarvis läks.

Või selged võrratud augustihommikud, kui kogu meri kees paatide mitmehäälses podinas, kui kogu külarahvas randa paatide vastu tõttas ja kui isa lüli meestel jälle rohkem soonelt võrke oli. Nad vennaga ei tahtnud kunagi naiste hulgas olla, hoidusid ikka isa lähedale, sest seal oli lõbusam ja isa ise oskas ka nõnda nalja teha, et kõik naersid.

Tal oli hästi meeles, kuidas all heinamaal isa vikat ker-

gesti läbi kõrge rohu vuhises, nagu oleks ta pühkinud enda eest laia vikatitäie. Teda vaadates tuli nii suur niitmise tahtmine, et kuidagi ei saanud niisama joosta. Vilma vikat aga oleks nagu kana katkunud ja tikkus peale selle veel otsapidi maa sisse, mispeale ta löe otsast ära tuli. Kuidas ta siis isa järel käis, ise oma äparduse pärast nuttu tihkudes, et see ta tööriista jälle korda seaks ja kuidas isa teda siis lütt hoidma õpetas. Laiskust peeti ju nende peres kõige häbiväärsemaks asjaks.

Kuidas nad talvel vennaga teineteise võidu mangusid, et isa nad unnale kaasa võtaks! Seda heameelt siis, kui lõpuks lubati!

Praegu vana Aadu suust astus isa tüdruku ette suuremana kui iial enne.

Millist temaealist inimest ei võluks siis vaprad teod, millest on loetud nii palju raamatuid, nähtud kinolinal! Kes poleks õnnelik, kui ta leiab eeskuju tema enda kõrvalt, selle asemel et kuskilt raamatust lugeda, kellest sa ei tea, kas ta on kunagi olemas olnudki.

Nüüd ei jäta ta kunagi enam ühtegi isa käsku täitmata. Ta ei ütle enam, et ei hakka isa sokke kuduma, sest need on nii suured ja ei saa millalgi valmis.

Vali haukumine paneb tüdruku võpatama. Noh, muidugi! Lambad! Kuidas ta ometi võis nii hajameelne olla!

*

Veel paar roigast ukse taha. Ju ta nüüd kinni seisab. Laudast õhkub soojust ja vänget lambasõnniku lehka. Hämaruses valitseb hubane vaikus, mida ainult vahetevahel segab ute hoolitsev nurin ja talle peenike «määl». Hea on neid vaadata, praegu tunduvad nad kõik nii armsad.

«Jah, peab minema hakkama,» lausub Vilma endamisi ja läheb, kus läigib kitsas veeriba, kust pääseb jalgsi Vahesaarele.

Algul on vesi vilu, kuid teise äärde jõudes juba päris soe.

Päike on vahepeal Rõhalaiu taha kadunud, jättes taevale roosatava järelkuma. Maalilistena paistavad selja taha jäänud saare mändide siluetid kergelt tumeneva taevakaare taustal.

Õhk on imeliselt värske, küllastatud noorte kaselehtede

[illegible]mist, mida toetavad piibelehed, siinse nimega vilvallikad, varjulilled ja teised metsarohud, mis siin nii lopsakalt kasvavad, aga mille nime Vilma ei teagi, sest paljudel pole ju rahvasuuski nime.

Vana rohtunud metsatee on põlispuude juurtega ristirästi läbi põimitud. Jalgratas hüpleb ja põrkab, kuid ometi on nii hea sõita.

... Kuskil hakkab popsima mootorratta metalne süda, paisudes samas teise käigu ühtlaseks põrinaks. Vaikus taastub niisama kiiresti kui katkeski. Paljukest saarel seda sõidumaad on.

Ongi kuuris. Tüdruk ajab oma sõiduki kuuri. Isa mootorratas on õues kivi najale vajunud. Kui õige tooks selle ka kuuri ja teeks bensiinilapiga porist puhtaks? Otsustas ta ju võrguparandamisegi ära õppida ja isa nii palju aidata, kui iganes oskab.

Aga mis see siis on? Jälle nässu sõidetud! Valgustuslaterna klaasist vedelevad veel vaid mõned armetud killud siinsamas rohul, bensiinipaak mõlkis, mootori vahelt ripneb mingi rebenenud juhe. Ammuks Arvi parandas ära!

Välisuks on pärani ja praokil köögiuksest poeb ninna värske leiva isuäratavat lõhna.

«Kas süüa ka saab või?» kostab toast isa kannatamatu, purjus inimese vali hääl.

Polnudki enam tahtmist tuppa minna. Ta oli väsinud ja istus siiasamasse juba jahedaks tõmbunud rohule. Käeulatuses vedeles mingi ilma sildita pooleni täidetud pudel. Tüdruk tõstis selle üles. Ninna tõusis vastikut viinalehka. Endalegi aru andmata sellest raevust, mis teda haaras, võttis ta hoogu ja lennutas pudeli selle haiseva vedelikuga üle peenramaa vastu suurt kivi. Kuuldus vaid purunева klaasi heledat klirinat.

«Saarte Tuuled» I, 1961

Kiisu

Kuno Männik, III kl.

Meie kiisul pehme käpp,
nina otsas roosa täpp.
Lõua all on valge lapp,
kõnnib toas tip-tip-tapp.

Nimeks Miisuke on tal,
värvilt on ta tumehall.
Toas ta mängib keraga,
vahel aga minuga.

Öösel hiirejahti peab,
hiire urgu hästi teab.
Toas on väike tassike,
tema juures kassike.

«Kasvumets» nr. 2, 1961

Armides maa

Kuno Otsus, X kl.

... ja Kalevi-Liiva massimõrvarid peavad ilmuma rahva õiglase kohtu ette.

Ajalehest.

Armides maa kõrbenud rinnal
küürutab küngaste rida.
Just nagu plekid liivasel pinnal —
aastad ei muuda seda.

Need punased künkad seal nimetul maal
on nagu haavad rinnas,
mis paisuda tahaks, et kuulda saaks,
kõigest ELAVAD südamed ilmas.

Kui tõusta need haavad kordki seal saaks
ja rindadelt tõuseksid pead,
siis kohe, ma tean, nad purustaks
need rõhuvad ristide read.

Nad janus ei jõua piinelda,
kurku tõhub neil kuivav maa.
Nad tahavad juua ja ... elada,
mida kunagi enam ei saa.

Nad tahavad vaadata rannale,
näha ujuvaid sinipilvi,
heita hõõguva maa rinnale
ja suudelda armsama silmi.

Neid sunniti vaikima.
Vaikida ei suuda nad kaua.
Nad peavad rääkima ...
Rääkima ...
kõik maailma ühishauad.

«Tipa-Tapa» III, 1961

Huntide kohus

Tiiu Jalakas, XI kl.

Lepavere küla majade kobarast umbes kilomeeter eemal künka otsas asus väike kabel. Selle kõrval, paarsada meetrit edasi oli kõrge latt-taraga piiratud hoone, mis varem oli kellegi munga eluasemeks olnud. Nüüd seisis maja tühjana ning kõdunemisele määratuna. Keegi teda enam ei kasutanud.

Oli käes veebruari lõpp. Õhk näis sisaldavat väikesi teravaid nõelu. Seda aga ei tundnud mehed, kes olid majas laua ääres istet võtnud. Leek madalas ahjus hüples poolpõlenud notilt notile. Oli soe ja hubane. Mehed, kasukahõlmad laialt lahti, istusid mugavas poosis ja vestsid jutte, mis lõpuks ikka selleni välja viisid, et kõik sündmused olid endal läbi elatud. Kõik olid tulnud siia, et hävitada üha rohkem kahju tegevat hundikarja.

Sel talvel oli kriimsilmi palju ringi liikumas. Nad ei leidnud enam metsast vajalikku toitu ja tulid siis külla, katsusid taluõuedesse pääseda või luurasid seni, kuni mõne kodulooma kuskilt kätte said. Viimastel päevadel, kui külm eriti liiga tegema hakkas, tungisid nad isegi inimestele kallale.

Kõik ümbruskonna jahimehed — kaheksateist meest — tulid kokku, et kiskjaid hävitada. Just neil päevil oli mõllanud tugev tuisk, mis takistas jahipidamist.

Neil päevil oli ühes talus vana hobune surnud. See viis vanima jahimeestest mõttele kasutada kavalust. Ta laskis hobuse korjuse maha panna, kinnitas kabeli kõrval asuva hoone õuele kummagi väravatiiva külge tugeva köie, nii et väravat võis ka eemalt kinni tõmmata. Õhtu saabudes jaotas vanamees mehed akende taha, laskis tuled kustutada ja värava pärani lahti teha.

Saabus öö. Surmavaikus valitses igal pool. Kaugelt oli kuulda ulgumist. See tuli ikka lähemale ja lähemale. Suur hundikari tormas kabeli poole. Nad tulid oma igaöisele jahiretkele. Jõudnud tara juurde, jäid näljased hundid seisma. Nad olid liha lõhna tundnud ja tahtsid seda nüüd kätte saada. Aga mitte ükski kiskja ei tulnud väravast sisse. Selleks olid nad liiga targad, et uisapäisa hädaohtu joosta. Kriimsilmade ulgumine vaikis. Nad vahtisid kaua õuele, käisid luurates ümber aia, vaatasid igasse nurka ning üles tara poole.

Nõnda oli tükk aega möödunud. Heledas kuuvalguses ilmus väravale tume kogu — karja juht. See oli ilus suursugune loom. Ta silmad särasid tähtedega võidu, poolavatud suust paistsid valged ja teravad hambad, ootevalmilt kohale tardunud kehas peitus jõud ja osavus.

Karja juht uuris umbusklikult õue, astus siis sisse, käis ettevaatlikult ringi, lähenes hobusele ning peatus. Ta nuusutas seda, kuid ei söönud suutäitki. Siis tõstis ta pea ja vaatas teraselt ümberringi. Meeste käed tõmbusid erutusest pingule püssipära ümber. Kuskil ei liikunud midagi, kõik jäi vaikseks. Hunt ruttas hoovist välja. Veidi aja pärast saabus ta, kakskümmend kaaslast kannul. Kõik kargasid korjuse juurde. Algas metsik söömaaeg.

Siis langesid rasked väravapooled raksatades kokku. Ehmunud hundid tormasid värava juurde, kuid see oli ja jäi suletuks. Heitunud loomad jooksid hoovis väljapääsu otsides siia-sinna.

Igast aknast prahvatasid püssipaugud. Võsavillemid, nähes, et pääsu ei ole, pöördusid õue keskkohta tagasi, piirates ümber juhthundi.

Äkki kargasid kõik kaaslased talle kallale, tõmbasid ta maha ja käristasid lõhki. Pärast seda jäid nad oma saatust ootama, rahulikud ja ükskõiksed.

Imelikust vaatepildist hämmastunud kütid ei osanud hetkel midagi peale hakata. Siis kõlasid jälle lasud. Lühikese ajaga oli kogu kiskjate kari maha kõmmutatud.

«Mõttelend» nr. 2, 1961

13.02.61.

Kuno Otsus, X kl.

Hetkeks
abitus leinas
langetas lehed
lootos,
kuumadel mägedel tarretus
viimne
lootus.
Tühjusse vajus verre
uppuv liiv.

Hetkeks
langes oodatud
rõõmupiisk roimade
salve,
kaikus mägede siniuttu
viimane
palve,
röövis tuhanded õnned
surmaviiv.

Hetkeks . . .
. . . ainult hetkeks
liikusid palves
tuhanded
huuled . . .

Hetkeks . . .
. . . ainult hetkeks
kuulid neetud
valget
ei emba.

Alati,
alati
räägivad soojad

tuuled,
mille eest elas,
võitles
ja
hukkus
LUMUMBA.

«Tipa-Tapa» III, 1961

Vilge

Helmi Lääts, XI kl.

Suvi, oli sel aastal erakordselt kuum. Kõik kõrbes ja närbus. Küüni ees kasvava vana lepa alune oli kaetud pruunide käkrutõmbunud lehtedega, nagu oleks olnud september, mitte aga augusti algus.

Meie virn oli küll küüni vilupoolses otsas, kuid ikkagi oli väljakannatamatult palav. Labusid aga aina tuli ja tuli. Naised ruttasid: laupäevane päev, igaühel kodus käed-jalad tööd täis.

Kolm hangujat, kõik tüsedad täismehed, pistsid hangud heintesse, käis kord hopp! ja pool labu oli nagu takukoonal üleval. Noh, mida sa hing sellega peale hakkad! Püüdsime Vilgega mõlemad kõigest jõust heinahunnikut murde alla veeretada, kuid asjata, vajunud labupeal ei olnud sugugi tahtmist paigast nihkuda. Jalad vajusid heintesse, kuivad teravad kõrred torkisid paljaid jalgu ja käsivarsi. Seisteski hakkas kuum, rääkimata siis veel tööst. Kleit kleepus higisele seljale, kuid nii kergesti ei võinud alla anda.

Proovisime uuesti. Seekord asi edenes: meil õnnestus hein laiali ajada ning maha sõtkuda.

Mehed olid vahepeal istunud suitsu tõmbama. Heitsime täies pikkuses heintele. Küll oli mõnus!

Lamasime Vilgega kõrvuti.

Mu pilk peatus ta paljastel käsivartel, mis olid liiga järsust päevitamisest tulipunased.

«Kas valus ei ole?» küsisin ma, puudutades ettevaatlikult punetavat nahka.

«Pisut on kah,» vastas ta ükskõikselt, tõrjudes laubalt tagasi pehmeid juuksesalke, mille värv tuletas meelde

ilusat kivipuravikku ja mis nii hästi sobisid ta helesinise pluusiga.

Imestasin ta sitkuse üle. Vilge oli alles hiljuti Koplikülla tulnud. Kuulu järgi oli ta linnatüdruk, mina olin temaga esimest korda nii kaua koos, seni olime teineteist ainult eemalt näinud.

Velskripunktis tehti remonti, vana velsker oli kõik lohakile jätnud, haigeid juhtus ka üsna rohkesti olema ja Vilgel polnud mahtigi väljas liikuda. Heinamaal oli ta esimest päeva.

Hommikul naised haletsesid teda: linlane ja pealegi veel mandrilt, mis tema teadis saarlase raskest heinatööst. Kõigele lisaks veel kleenuke ja väikest kasvu.

Tõtt öelda, ka mul polnud hommikul kuigi hea meel, kui brigadir meid ühe virna peale määras.

«Küllap mul tuleb varsti üksinda jääda,» mõtlesin. Muigasin omaette, kui ta kiiresti virna peale kippus.

Suur oli aga mu üllatus, kui ta pärast esimest tublit töötundi veel mingit keerulist valssi vilistas. Vilistada oskas Vilge suurepäraselt.

Tuli jälle tööle hakata. Nii raske oli tõusta. Oleks ei tea mida ära andnud, et kas või mõni minut veel lesida. Vilge oli juba mitu hangutäit vastu võtnud, kui ma end lõpuks jalule upitasin.

Töötasime vaikides, ainult harva mõne hädavajaliku sõna vahetades.

«Üks läheb Allika küünist Lepiku küüni,» kostis äkki brigadiri hääl. Tegin, nagu poleks kuulnudki, sest teadsin, et seal paistab kõrvetav päike just otsast sisse. Rääkisin sellest ka Vilgele ja soovitasin tal mitte tähele panna.

«Meil siin tööd rohkem kui vaja!» hüüdsin ma pahaselt.

«Tulgu juba rutem,» nõudis Liise, ilmselt oli ta selliste vasturääkimistega juba ammu harjunud.

«Mina tulen,» ütles korraga Vilge ja ronis otsustavalt alla.

«Kas sina seal üksinda hakkama saad,» kahtles brigadir.

«Küllap saan,» vastas tüdruk nagu muuseas, jättes Liise umbusu tähele panemata.

«Mis sa poed brigadiri ees?» noris Aare, kes hangus küüni teises otsas kuhja juures.

Mulle see poiss ei meeldinud. Ta oli endast kõige paremal arvamusel ja armastas alati nina püsti ajada. Selleks

oli ju omajagu põhjustki: kuulus ta ju rajooni parimate noorkalurite hulka ja oli ka üsna hea sportlane, möödunud aastal sai rajooni sõudevõistlustel teise koha.

Räägiti, et uus velsker olevat Aarele mingi ninanipsu mänginud, ja küllap sellepärast poiss nii vimma täis oligi.

Vilge ei pidanud vajalikuks sellele märkusele vastata. Ta isegi ei vaadanud tagasi, vaid kadus oma kergel, alati nagu tõttaval kõnnakul põõsaste taha.

Olin vihane ja toppisin murdeid, nii et katuseroo kinnitusväädid raksusid. Müttasin nii päris tükk aega, kuid üha rohkem hakkas väsimus võimust võtma. Jalad olid rasked, polnud mingit tahtmist tampida, aga tampima pidi, ja tugevasti, muidu vajub virn ära, talvel tuiskab lund sisse.

Lõpuks ometi jõudis õhtu. Keskpäevane leitsak raugeb. Veel viimased sületäied päris harja alla. Need topitakse juba hanguga redeli pealt, mind pole sinna enam vaja.

Jalad surisesid, kuid see ei varjutanud, pigemini lisas seda tunnet, mis mind valdas, kui vaatasin küüni, täis head lõhnavat heina, ja inimesi, väsinuid, ent rõõmsaid, sest päev oli läinud viperusteta ja tööd sai tehtud tublisti.

«Hakkad sa koju tulema ka?» küsis äkki Vilge, kes oli märkamatult meie juurde ilmunud.

Mul oli häbi päevase loo pärast, aga korjasin siiski oma varanatukese kokku, mis koosnes tühjast leivakotist, ja hakkasime tulema.

Oli meeldivalt jahe. Jahedust õhkus juba niiskeks tõmbunud ädalast, kaselehtedelt — kõikjalt. Augustiõhtu oli tuuletu ja värske ning ka mind haaras mingi seletamatu kergustunne ja hea tuju, oli kange tahtmine joosta.

«Oli sul seal hirmus raske ka?» söandasin ma küsida.

Vilge tegi tõsise näo ja vaatas mulle peaaegu karmilt otsa, aga ei pidanud siis vastu ja puhkes naerma, haaras mul käest ja me pistsime jooksu mööda pehme rohuga kaetud heinamaateed.

«Saarte Tuuled» I, 1961

Jaan Kärneri sünnikohas

Jaak Simm, XI kl.

Tänavune talv oli erakordselt soe ja pehme. Kuid päev, mil otsustasime külastada kirjanik Jaan Kärneri sünnikohta Kinksepal, üllatas meid külma ja vinge tuulega. Sammusime Mitšurini tänavat mööda linnast välja. Kõndinud kaks kilomeetrit, nägime teest vasakul laugjal kinguharjal asuvat talu. See oligi Kinksepa. Möödusime endisest Käo mõisahoonest, mis kunagise härrasrahva suurust ja võimu meenutab. Rahva võitlus on mõisnikud ammugi minema pühkinud, aga Kärneri lapsepõlves oli mõisnik veel valitseja. Mõisa rikkus ja valla vaesus saigi esimeseks probleemiks, mis pani tulevase kirjaniku ühiskonnast, õiglusest ja ülekohtust mõtlema.

Käo mõisast pöördusime Kalmele viivale kõrvalisele teele, mida Jaan Kärner loendamatuid kordi on käinud. Kinksepani jääb siit veel umbes pool kilomeetrit. Aegamisi tõuseb maapind. Jõuame künkale. Otse ees on Kärneri sünnitalu oma kõrvalhoonete ja põliste puudega. Paremal põldude keskel hakkab silma väike metsatukk. Vasakule vaadates näeb iga aastaga kasvava Elva uute majade heledaid katuseid. Ümberringi aina metsatukad, lamedad künkad, põllud ja heinamaad. Silm haarab seda muutlikku maastikku kaugele üle Elva, mille taga maapind veelgi tõuseb, kuni silmapiiril taevas ja sinises hämus metsad ühte sulavad.

Astume õue. Hooned on ehitatud oja põhjapoolsele kaldale. Meenub lõiguke kirjaniku memuaarteosest «Kadunud aegade hämarusest»: «Talu on pikk, mahukas palkhoone. Hoone kambritepoolne ots on rajatud kingu nõlvale, suurtest maakividest keldri moodustavale alusmüürile. Nii ta tõuseb kõrgena ning nägusana esile üle teda piirava tiheda läätspuuheki ja nõlva katva viljapuuaia.» Läätspuuhekki ei ole küll enam, kuid viljapuuaia asemele, mis külmus 1939. aastal, on istutatud uus. Endiselt püsivad vana ait, mille poolhämaruses ja rahus Jaan oma lugemishuvi rahuldas, ja väike saunake teisel pool oja. Küllap tegi kirjanik oma esimesed iseseisvad loomingukatsedki selles aidas. Hävinud on õlgkatusega küün. Selle juures kasvanud hõbepajude reast on järele jäänud ainult kaks. Ei ole ka enam kirjaniku lemmikut — kaharat pärna.

Hiljem ehitatud kuur ja pikk laut muudavad väljavaate kitsamaks.

Koputasime. Ukse avas seitsmendasse aastakümnesse jõudnud, kuid elav ja kärme naine. Tutvusime. J. Kärneri vennanaine Emmi Kärner, kes kunagisest suurest perest nüüd ainsana majja on jäänud, pani meid lahkesti istuma. Meelsasti nõustus ta meiega vestlema.

Kuulsime, et ta tutvus Jaan Kärneriga sai alguse kirjaniku abiellumisel 1914. aasta kevadel ühel reedesel päeval. Tollal elas Jaan Tallinnas, kus töötas ajakirjanikuna. Teed ja rajad olid ta kodust kaugele kandnud. Vahepeal käis isegi Moskvas — Šanjavski eraülikoolis ajalugu õppimas. Aga kodukoht jäi kirjaniku südamele ikka kalliks. Selle järele igatses ta ka küpses meheeas. Kodukohas viibis Jaan vähemalt kaks korda aastas. Tingimata külastas ta isatalu igal suvel 17. augustil oma vanema venna Aleksandri (1886—1955) sünnipäeval. Sel tähtpäeval tulid koju kõik õed ja vennad. Pere polnud väike: viis õde ja kolm venda. Perekondlikel sündmustel viibis tavaliselt kolmteist kuni viisteist inimest, peamiselt omaksed, harva sattus nende hulka ka võõraid. Kord suvel oli kirjanik sünnikohas kaks nädalat koos Johannes Semperiga. Jõudetunnid kodupaigas veetis ta noorusajast armsaks saanud kohtades. Kunagi ei jätnud Jaan külastamata talust Konguta pool asuvat kasesalu. Seal kasvab suur ja haraline kask, mis oli kirjanikule väga armas. Tal oli harjumuseks selle all istuda ja mõtteid mõlgutada. Vennanaise teatel ütles Jaan kodustele selle kohta: «Ma pean seal ikka ära käima, ja kui ma olen seal ära käinud, siis pean midagi kirjutama.» Võib-olla siit kase alt saidki alguse paljud tema loodusluuletused.

J. Kärner oli võitleja. Mure ühiskonna saatuse pärast, mõtted selle arenemisest ei jätnud teda ka kodutalus puhates maha. Ikka tõi ta kaasa filosoofilist kirjandust. Ja polnud harvad juhtumid, kui perekonnas puhkesid vaidlused sotsiaalsete probleemide ümber. Oma demokraatlikke tõekspidamisi kaitses kirjanik ägedalt. Tal jätkus mehisust ja kindlust ka siis, kui tema mõtteid teised ei toetanud. Vaidlustest hoolimata suhtus Jaan oma vendadesse-õdedesse, kaugemalt sugulastesse ja kaasinimestesse südamlikult ja hästi.

Lõpuks näitas Emmi Kärner meile ka kambrit, kus elati Jaani noorusaastail. (Nüüd on eluruumid nihkunud maja

Jaan Kärner (linoollõige), A. Mäger

sellesse ossa, mis omal ajal oli rehetoaks.) Kambris akna all nägime vanamoelist kirjutuslauda, palju raamatuid, mõnd «Loomingu» aastakäiku ja muudki, mida ikka leidub elamiseks kasutamata tubades. Silma hakkasid põllumajandusliku ajakirja «Agronoomia» aastakäigud. Jaani vend Aleksander oli põllumees, kes otsis raamatutest ja ajakirjadest abi oma teadmistele.

Enne kui lahkusime, jäime veel korraks peatuma raamaturiiuli ette praeguses elutoas. Seda riiulit, mida täitsid Ed. Vilde, O. Lutsu, H. Balzaci ja teiste autorite teosed, olime silmitsenud juba vestluse ajal. Ei puudunud sealt ka hiljuti ilmunud «Ilias». Meie pärimise peale vastas Emmi Kärner: «Jah, raamatud on head sõbrad. Ennem jätan mõne igapäevase tarbeeseme ostmata kui hea raamatu.»

Lahkusime sooja tundega südames. Tore oli teada, et armastus kirjanduse vastu on jäänud majja, kuigi kirjanikku seal enam pole.

«Esimesed Vaod» II, 1961

Kalamees

Toivo Lambur, VI kl.

Jõe käärus seisab kalamees.
Ta kasvult õige väike.
Tal püksisääred ligun'd veest.
Ja teda paitab päike.

Ta kõhnu õlgu katab särk,
nii pleekinud ja vana.
Ja taskust paistab ussikarp,
mis täidetud on täna.

Ta silmi varjab mütsilott,
mis kord on olnud soni.
Ja kaldal määrdun'd kalakott —
silk välja sealt ei roni.

Ta kõrval heinal kastepiisk,
veel pole langen'd maha.
Ja kivi taga tukkuv kiisk
ei ussi võtta taha.

See on see õige kalamees,
kes tunneb tühja kõhtu,
kel varbad punased on veest —
ja koju saabub õhtul.

«Tipa-Tapa» III, 1961

1962

Varjud suvistel blokilehtedel

Mati Unt, XI kl.

Inimesed on, mis nad on, kui nad on
Victor Stafford Reid

1. KOHTUMINE

Ma nägin eile oma koolivenda. Me polnud kohtunud mitu aastat ja olin mõnevõrra üllatunud, kui tema vibalik kuju ilmus põõsaste vahelt jõe kaldale.

«Tere kah!» ütles ta ja välgutas silmi.

«Nagu Othello,» mõtlesin mina.

Koolivenna hääl oli äkki muutunud uskumatult jämedaks. Minu mälus püsis ta ikka endisena. Peenikese häälega kõrend, kes alati peksa sai.

«Tere!» vastasin mina.

Vaikus.

Me polnud kunagi läbi saanud, olime suurimad vaenlased ja vahel kiskusime teineteist karvust. Muidugi olid need lapsepõlve rumalused ja praegu oli mul koolivenda nähes lihtsalt hea meel.

«Noh, kuidas sa ka elad?» küsis koolivend.

«Elan ka kuidagi,» ütlesin mina.

«Kas see parukas on sul oma või on külge kleebitud?» küsis ta siis äkki ja välgutas jälle veidralt silmi.

«Omad,» vastasin mina.

«Ahah!»

Koolivend sügas vasaku käega paremat jalga, nuuskas nina ja vaikis siis pikemat aega. Vaikisin samuti.

Äkki koolivend köhatas ja avas suu.

«Noh, mina olen sinust ka päris palju kuulnud,» ütles ta teatud uhkusega, «sul minevat päris kehvasti!»

«Või nii... Kes seda siis rääkis?»

«Üks... tüdruk.»

«Nii. Mis ta siis ikka rääkis?»

Koolivend tammus ühelt jalale teisele, heitis põlastavalt käega ja viskas:

«Ah, või nüüd minul meeles on...»

Jälle vaikus. Viimaks küsis ta veidi haletsevalt:

«Mis sa siis muidu teed?»

Lõin mängule kaasa. Ohkasin:

«Käin järjest alla. Hakkan jooma ja vargile. Siis pannakse mind muidugi vangi.»

Koolivend vaatas mulle kahtlevalt otsa. Noogutasin. Koolivenna tuju läks palju paremaks.

«Hüvasti siis,» ütles ta rõõmsalt.

«Hüvasti jah!» vastasin mina.

Varsti kadus ta põõsaste vahele.

2. QUASI UNA FURIA

Sellel õhtul oli Tamme staadionil Emil Laansoo ansambli kontsert. Tulin rahvast tulvil staadionile otse enne algust ja seisatasin hetkeks barjääri juures, et otsida oma sõpru. Nad olid siinsamas...

«Kuidas te julgete!» kõlas äkki metalne hääl otse minu kõrvalt.

Vaatasin ehmunult alla ja nägin istuvat daami, kes heitis mulle nõelteravaid pilke. Ta oli riietatud odavalt, kuid elegantselt. Tema kõrval istus sõbranna.

Vabandasin, taipamata oma süüd. Terava pilguga naine aga jätkas:

«Häbematu poisinolk! Mis te kortsutate minu kleiti! Ega see pole siin teie seisukoht!»

Vabandasin veel kord ja astusin oma kohale. See oli otse daami selja taga.

Ta heitis mulle veel mõned hüpnotiseerivad pilgud üle hõbedaste prilliraamide ja lõpetas:

«Te olete veel liiga noor, et minuga n i i käituda...»

Keegi noormees kõndis mööda staadioni. Daam informeeris teda otsekohe:

«Siin ei kõnnita! Siin on muru.»

Vaene noormees kaotas pea ja unustas, kuhu ta pidi minema. Daam aga vaatas võidukalt ringi.

Tema kõrval oli vaba istekoht. Küsimusele vastas daam:

«Minu abikaasa läks buffetti.»

Abikaasa jäi tulemata ja daam täitis koha käekotiga.

Lavale ilmus lauljanna.

Daam kommenteeris:

«Seda nailooni on Ittyl paar resti.»

Kogu ülejäänud aja vestles daam väga terava häälega naiste pesuesemetest.

Ma ei saa öelda, et ta poleks muusika vastu huvi tundnud. Kord näitas ta sõrmega Aarne Oidile ja ütles:

«See akkordeooniga on Emil Laansoo.»

«Tipa-Tapa» IV, 1962

Papa Vesiroosi puhkepäev

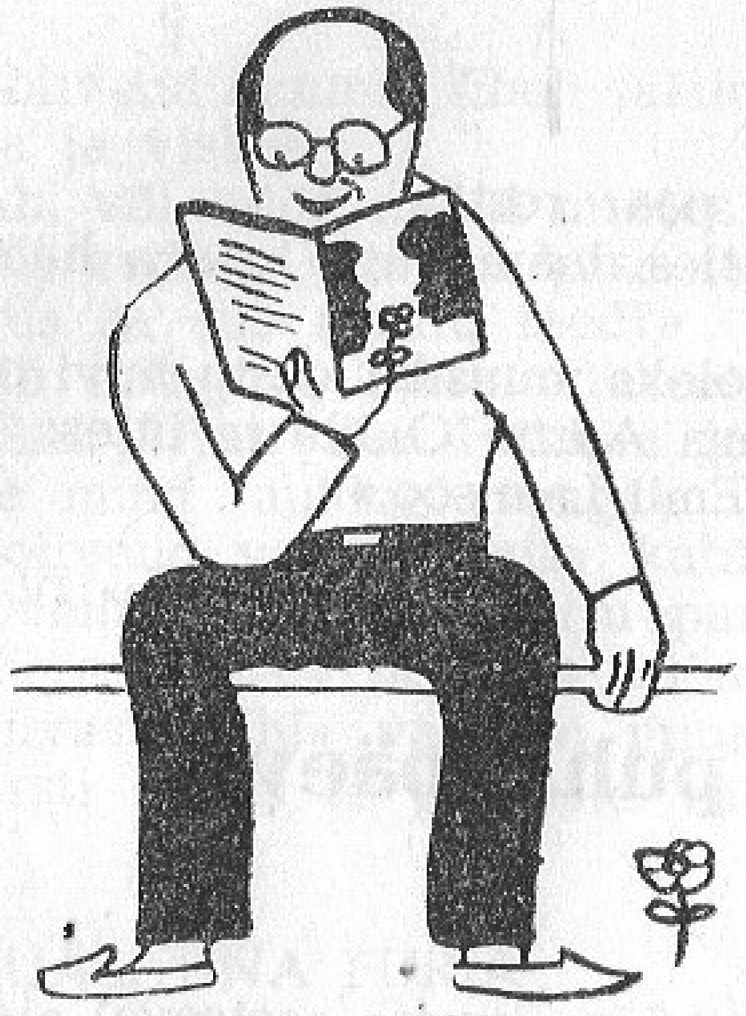
Madis Paide, IX kl.

Papa Vesiroos istus roosipõõsa juures asetseval aiapingil ja luges hoolsasti raamatut. Aeg-ajalt tõstis ta pilgu raamatult ja vahtis teraselt ringi. Parajasti söötis tüdrukuke vastasmajast tuvisid. Papa Vesiroos, kellel oli saanud harjumuseks seda toimingut jälgida, märkas kohe, et üks tuvi oli täna juurde tulnud. Selline hallikaspruun, lilla kaelaga ja ümmargune, ning nagu paistis, suur riiukukk...

Papa Vesiroos keeras raamatu viimase lehekülje ja kohendas prille: «Läbi see ilus jutukene... Oleks aga selliseid raamatuid rohkem!... Vaat kus poiss, sai rikka naise ja puha! Nojah, ilus jutukene teine...»

Vesiroos võttis oma vesihalli vesti taskust suure hõbeuuri ja kiikas üle prillide. Juba kaksteist! Oligi aeg hakata minema; nimelt algas papa Vesiroosi järjekordne teekond «Dünamo» kauplusesse, kuhu oli oodata lähemal ajal uut kaupa, — ja mis peamine — motorollereid «Vjatka». Aga ennekõike tuli läbi viia erutav ja närvesööv toiming — rahalugemine. Pagana rahad, ise sellised väikesed ja kenad, aga kui neid üle lugema hakkad, võtab otsaesise higist lausa läikima... Aga olid ikka alles kõik — jumalale tänu!

Ja sammuski Villibald Vesiroos südalinna poole. Ilus ilm oli, paljutõotav. Järsku märkas Vesiroos õngetarvete kaupluse aknal uhiuusi läikiv-poleeritud spinningulatte. Ja vaateakna kõige kaugemas nurgas sädeles mustavärviline kalaspordi tehnika «ime» — statsionaarne spinningu-

rull. Ja veel saksa toode! Vesiroos tundis, kui tugevasti põksub ta süda, nii tugevasti, et vähemalt kõrvalseisjad pidid seda kindlasti kuulma.

Papa Vesiroos pidas mehist võitlust; ta nägi oma unelmates läikiva uhiuue motorolleri pehmet sadulat; kujutas ette, kuidas ta sügisel jõhvikale sõidab: nägi kusagil üsna enda lähedal marjapüügist saadud poolt tosinat roosakaid kümnerublalisi ja astus paar sammu edasi «Dünamo» poole. Samas nägi ta aga veevahus möllava puudase havi tähnilist helkivat turjakat selga, nägi looka paindunud spinningulatti ja . . . läks tagasi ning sisenes kauplusse.

Kümme minutit higistamist, südamevalu ja hirmu (järsku on bambuslatt või koguni rull praaktoode), ja Villibald Vesiroos jättis vähemalt esialgu «Vjatkaga» jumalaga. Nüüd võis koju minna, ja seda papa Vesiroos tegigi. Ootamatult meenus talle, et tal on püksitaskus veel üks mingisugune vana münt ja raudteejaama sõitval autobussil pole konduktorit. Ettevaatlikult spinningulatti hoides astus Villibald Vesiroos bussiuksest sisse. Tema õnneks oligi bussis üsna vähe rahvast. «Hea juhus, tuleb ära kasutada!» mõtles Vesiroos. Vargsi libistas ta käe püksitaskusse ja võttis sealt mündikese. Vanaaegne kahesendine oli. Ja pistiski papa Vesiroos selle raha kassaprao vahelt sisse ning rebis pileti.

«Vabandage, palju teie, kodanik, tasusite sõidupileti eest?» tõusis tagaistmelt pikakasvuline pruuni baretiga noormees.

«Mis? Ma . . . mina . . .» kogeles Vesiroos ja piilus hirmunult kassasse, kus tema kahesendiline oli ilusasti näha.

«Ah, mis sa veel nii pikalt!» segas vahele teine noormees. «Asi on niikuinii selge. Teie nimi, kodanik? . . . Ja nüüd 50 kopikat, palun!»

Siin vilksatas läbi papa Vesiroosi pea päästev idee.

«Mis te nüüd?» muheles ta. «Noored inimesed, soovite te siis vanainimesele halba . . . Ega ma siis teinekord enam . . .»

«50 kopikat, palun!» ägestus nüüd ka pruuni baretiga mees.

«Ah soo!?» Vesiroosi kulmukarvad tõusid turri. «Kas teil pole juhuslikult ka . . . noh nii mingisugust . . . paberikest? Kas tohib üldse tülitada ausaid inimesi, ja kes te olete?»

«Siin on minu ametitunnistus,» ulatati papa Vesiroosi poole kokkumurtud paber, «ja nüüd palun tasuge teile määratud trahv, muidu . . .»

Üsna tigedalt välkusid Villibald Vesiroosi vesihallid silmad, aga miski ei aidanud, ta ulatas raha, ise pobisedes: «Aga oodake te veel . . . seda ma juba nii ei jäta!» Terve bussitäis rahvast, kes seda uudishimulikult jälgis, naeris.

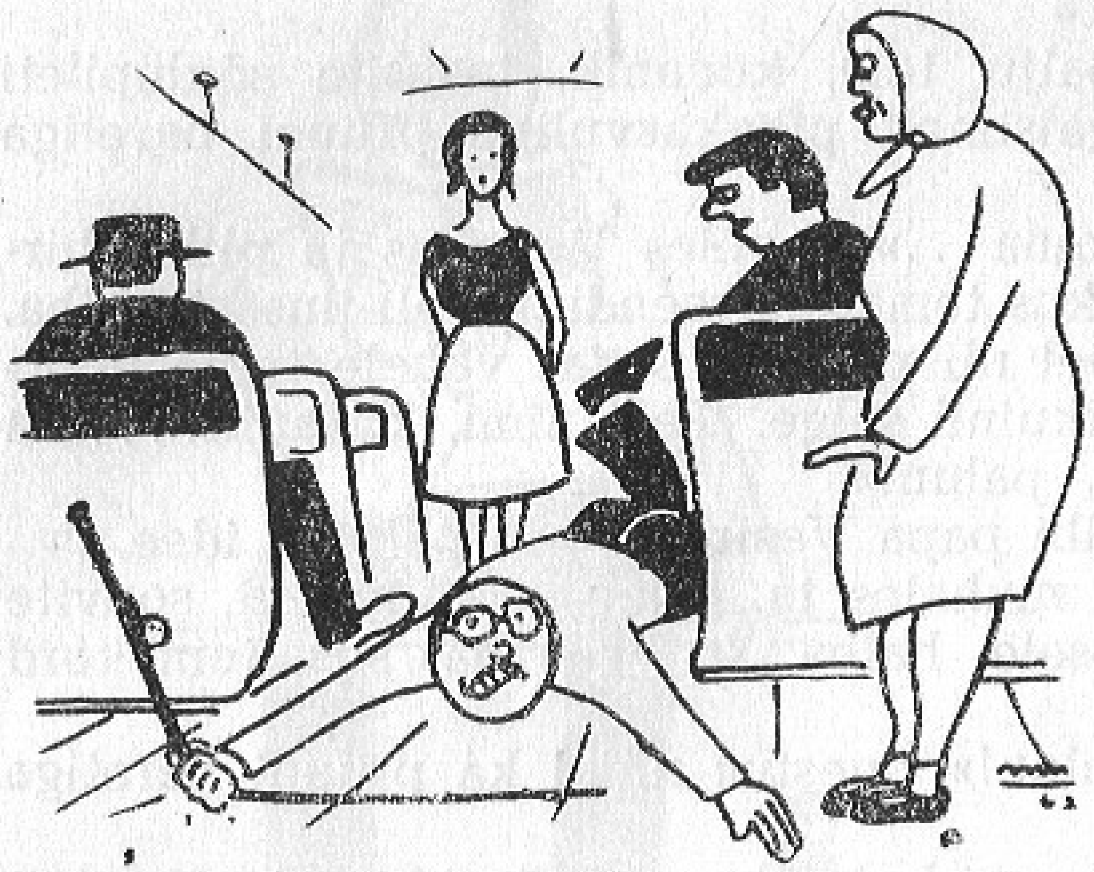
Ehmatades märkas papa Vesiroos eespool tuttavat mütsikest. Issand hoidku! See oli ju Virve! Seesama Virve, kellega ta koos töötab. Ja tõenäoliselt kuulis ta kõike . . .

Vahepeal oli autobuss jõudnud lõpp-peatusse. Papa Vesiroos oli praegu hirmus vihane, ta hakkas trügima ettepoole. Ja siis juhtuski see kõige hirmsam: bambuslati ots jäi kusagile istme vahele kinni ja papa Vesiroos, kes kandus edasimineva inimmassiga edasi, komistas ja kukkus. Kostis tugev raksatus ja ühest spinningulatist sai . . . kaks.

«Kae nüit!» parastas keegi vanamammi. «Kis käskse sul oma orkega siia inemiste sisse tulla! Torkad veel mõnel silmad piast välja. Om ka inemisel aru pian . . .»

Viimaks ometi sai Vesiroos autobussist välja. Algas jälle kodutee, kurvem kui kunagi varem. Sasitud, määrdunud riietega ja surmväsinud Villibald Vidriku poeg Vesiroos jõudis viimaks koju.

«Bussisõit maksis 6 rubla (spinningulatt) + 50 kopikat trahvi + kahesendiline,» arvestas Vesiroos laohoidja täp-

Joonistanud
Mati Unt

susega. Pealekauba pidi ta ka tükk maad tagasi kõmpima, hoopis rohkem kui ta bussiga sõitis.

Selliste kurbade mõtetega sammus Vesiroos trepist üles ja avas oma korteri ukse. Hämar oli juba. Papa Vesiroos riietus lahti ja istus toolile.

«Millised ajad!» mõtles ta. «Vanasti küll selliseid asju poleks juhtunud.»

Kõige juhtunu krooniks avastas papa Vesiroos, et ta oli oma rahakoti ära kaotanud. Rahakoti, milles oli motorolleri ostmise raha. Raha!!!

Papa Vesiroos pidi just ära minestama, kui kuulis, et uksekell heliseb. Ta tuigerdas ukse juurde ja avas selle. Keegi nooruke tütarlaps palus V. Vesiroosi ja lisas:

«Leidsin rahakoti . . .»

Kaugemale ta ei jõudnud, sest Vesiroos haaras temalt rahakoti ja hakkas värisevate kätega raha üle lugema:

«Sada . . . sada kümme . . .»

«Kakssada üheksakümmend rubla,» aitas tütarlaps.

«Mis? Ainult?» hüüatas Vesiroos. «Kuulge, teie olete minult 16 rubla ära võtnud! Andke kohe siia!»

Tütarlapse silmadesse ilmusid solvumispisarad ja ta väljus vaikides.

«Milline häbematus!» praalis Vesiroos. «Ma kaeban . . .»

Ta vaikis järsku, sest talle tuli meelde, et puuduva raha eest ostis ta spinningurulli ja -lati . . .

«Issand, milline aeg! Isegi inimese mälu nüristub! Kas oleks midagi taolist vanasti võinud juhtuda?! Ei oleks!»

Nii mõtleb papa Vesiroos õhtul voodis lamades. Ja ta mõtleb valjusti, sest mine tea, järsku lakkab ka ise uskumast seda, mida mõtleb, millest räägib . . .

«Tipa-Tapa» IV, 1962

Vana raudteelane

Reet Amberg, XI kl.

Sügisene pimedus valitseb kõikjal. Ta on neelanud endasse majad, küünid, kaks kuuske künkal, üksiku metsatuka — kogu kolhoosiküla oma rõõmude ja muredega.

Eemal kumab tuluke, mis valgustab tumepunaseks värvitud jaamahoone esikülge, selle ees kasvava kase valget tüve ja roopapaari, mis näivad kaugemal koonduvat.

Jaama ees pingil istub vanem mees ja ootab rongi. Ta hoiab käes karku ja mõtleb millelegi väga süvenenult, pilk suunatud roobastele.

Need roopad on olnud kogu su elu — igapäevane töö,

Joonistanud
R. Amberg

leib ja armastus. Nad on võtnud sult tervise, kuid sa armastad neid. Jah, sa peadki neid armastama, sest juba su isa saatus oli seotud nendega.

Siit, sellesama jaamahoone eest saatsid sa oma tütre esmakordselt kooliteele. Siin ootasid sa teda äreva, põksuva südamega koju, kui ta oli lõpule jõudnud oma õpingutega. Talvel pakasega, kui sa ikka ja jälle tööpostil olles teed kontrollisid, astusid sa sageli sellesse vanasse majakesse kas jalgu puhkama, külma eest peitu või toidupoolist maitsma.

Missuguse hoolega sa keerasid iga mutrit. Sa täitsid püüdlikult raudteelase tööülesandeid, sest sa teadsid, et sinul lasub vastutus.

Kuid siis murdis sind raske haigus. Sa kannatasid kaua, kaotasid ühe jala, kuid sa pidasid vastu. Sa arvasid, et sellest ajast peale oled sa ühiskonnale tarbetu. Kuid sa ei talunud seda mõtet ja palusid endale jõukohast tööd. Sa soovisid töötada, et anda oma osa tulevikule. Sul on soov

elada nii, et kahekümne aasta pärast võiksid sa öelda: «Üks miljondik kommunismist on loodud minu kätega.»

Juba praegu võid sa rahulikult veeta oma vanaduspuhkust. Su endisel tööpostil on noor energiline mees. Kuid tänase valvekorra on ta usaldanud sulle. Varsti peaks saabuma rong, mis viib Moskvasse XXII kongressi delegaate. Ja sellepärast istudki sa praegu siin pingil ja ootad. Sa nagu tahaksid saata sinna kommunismiehitajate kongressile oma isikliku tervituse ja raporti, mis tulevad vana raudteelase tulisest südamest. Ja juba hakkavadki silmapiirilt paistma kolm tibatillukest hõõguvat silma, mis järjest suurenevad.

Sa tõused ja tõstad käe väikese kollase lipukesega, mis kohe tuules lehvima lööb, ning su süda taob kiiresti. Korraks läbib vaikust kohutav kära, mis aga sulle on nii südamelähedane.

Ja jälle valitsevad vaikus ning pimedus. Tumesinisel taevavõlvil säravad tähelaternad ja naeratab kuu, nagu kiidaksid nad heaks vana töömehe mõttekäigu.

«Kutsuv Rada». Kevad, 1962

Pilved ei tule tagasi

Andres Tampere, XI kl.

I

Istun katusel — Olen viieaastane — Kolm pilti enne nelja-aastaseks saamist — Tõendid on kadunud

Ma istun katusel. Siin on hea istuda, ja pärast lõunat, kui päike hakkab madalamale vajuma ja vastu maja järvepoolset otsa paistma, on siin veel parem. Ema teab küll, et ma siin katusel istun. Ega ta selle peale ei pahandagi. Vahel ainult ütleb, et lõpuks ma selle seakuudi katuse sisse tallan. Aga ega ma siis päris katusel ei istugi, istun seal ülemise serva peal ja toetan seljaga vastu maja seina. Maja katus on mul pea kohal ja siia ei tule tuule õhkugi. Siin võib lõpmatuseni istuda ja vaadata, kuidas kollased ja tumedad sinakashallid vöödid üle järve tulevad, siis üle Niitaia libisevad ja teisele poole maja kaovad. Ma tean

küll, mis need on. Need on päikesest. Kui päikest ei oleks, siis ei oleks ka ühtegi kollast vööti, puhugu tuul nii kõvasti kui tahes. Aga kui päike ja pilved liiguvad, siis nad ei lase päikesel igale poole paista ja seal ongi tumedam koht. Mõnikord on kõik kollane, siis ei ole jälle pilvi. Peaaegu see mind enam ei huvitagi, kas vöödid on või ei ole. Mulle tuli hoopis uus mõte. Täna on mul sünnipäev. Ema ütles, et nüüd ma olen viieaastane ja et mineva-aasta olin nelja, ja üks aasta on jälle möödas.

Seda ma tean isegi, et kui neljale üks juurde panna, siis saab viis, sest kui oleks käsi ilma pöidlata, siis oleks ainult neli sõrme, aga kui pöial kah on, siis on viis. Ja nüüd pean ma kõigile ütlema, et olen viieaastane, kui küsitakse, kui vana ma olen.

Aga kui peale pöidla veel üks sõrm ära võtta, siis jääb ju kolm. Kus mina siis olin, kui veel üks aasta ära võtta neljast aastast? Ma olen seda ema käest küsinud, aga tema ütleb, et kus sa ikka olid, ikka siinsamas. Aga mispärast mina sellest midagi ei tea? Vahel võtab päris vee silma, kui järele mõtled nende suurte juttude üle. Ja üldse, kuhu nad mu peitnud olid kolmeks aastaks, et ma sellest ajast midagi ei tea? Ainult kolme asja mäletan ja nendestki ei ole enam mingit jälge, nagu oleksid nad maa pealt ära kadunud.

Selgesti on meeles, et ma istusin tagatoas voodi peal. Voodi oli seal, kust uks väikesesse tuppa viib. Uks oli hoopis kinni ja sealt ei saanud üldse ilma voodit liigutamata käia. Voodil istus üks vanainimene. See oli vanaema. (Seda ütles mulle ükskord ema, et see oli isa ema ehk minu vanaema. Mul oli siis kangesti hea meel, sest teistel lastel on ka kõikidel vanaemad.) Vanaema istus voodil ja mina istusin ka voodil ja vanaema laulis. Ja vanaema laulis ikka ühte sedasama laulu, et tii-tii-tihane, vaa-vaa-varblane, ja ta otsis teki veere vahelt kirpu ja sai mõne kätte ja tegi kahe küüne vahel prõksti katki ja otsis jälle ja ei leidnud enam midagi. Aga ta otsis ikka seni, kuni kõik teki ääred olid läbi otsitud, ja hakkas siis jälle otsast peale, et tii-tii-tihane.

Teine asi, mis mul meelde on jäänud, oli minu sinine kleit. Mina ei tea ilmaski, kust kleit saadi, sest ega seda minu jaoks küll ei tehtud. Ma olen ju ometi poiss ja ega poiste jaoks kleite ei tehta. Aga see kleit oli mul ikkagi, sest ta pandi mulle selga ja ma olin siis täitsa nagu tüdruk,

sest mul on pikad juuksed nagu tüdrukul. Ja kui ma ennast peeglist nägin, siis ma ütlesin emale, et nüüd ma olen vist tüdruk ja mulle tuleb uus nimi panna. Aga mis ema selle peale ütles, seda ma ei tea. Ja üldse ma ei mäleta enam, mis edasi tuli ja kuidas minust jälle poiss sai.

Siis on veel see meeles, et vanaema puust kasti pandi ja ära viidi ja kõik nutsid, aga ma ei saanud üldse aru, mispärast nad nutsid. Mina mõtlesin ainult, et nüüd vanaema ei ole enam meil ja nüüd viiakse ta voodi ka ära ja siis saab see uks lahti ja niiviisi läbi köögi ja tubade ringi joosta. Ja siis ma mõtlesin veel, et nüüd ei ole enam kedagi, kelle juures voodis istuda ja kuulata, kuidas ta laulab ja teki veere vahelt . . . Aga nii ma ei tohi mõelda, sest kui ma nii kõvasti ütlen, siis saab ema alati kurjaks.

Ja kus need asjad siis kõik on? Vanaema viidi puust kastiga ära. Vanaema voodist ei ole enam pilbastki järel. Ema ütleb, et suure voodi tekk oli enne vanaema voodi peal, aga kust mina seda võin teada. Sinise kleidi oli ema ära Lätti saatnud. Ma küll ütlesin, et oleks võinud alles jätta, aga tema ikka, et nüüd oleks ta ammu väike, nagu mineva-aastased püksid tänavu väikseks jäid. Mina lõin selle peale käega. Ütlesin küll, et ega püksid kleit ei ole, aga tulin tulema: kaua sa nende suurtega ikka vaielda jõuad.

II

Mul on hea meel, et mäletan möödunud aastast palju asju — Sain neljaaastaseks — Hakkan seebimulle tegema — Seep teeb katuse libedaks — Saan ema käest pahandada

Nojah, kui ma ei tea sellest kolmest aastast midagi, siis hea küll, ei tea, ei tea. Ega sinna enam midagi teha ei saa. Aga selle eest eelmine aasta on mul täiesti peas ega lähe üldse sassi ja ma ei aja sügist segi kevadega. Ärge arvakegi, et ma hakkan rääkima, et kevadel lammast tapeti ja sügisel pääsusilmi istutasin, ja et isa mulle suvel sünnipäevaks suusad tõi. Hoopiski mitte nii. Lammas tapeti sügisel ja lilli istutati kevadel ja suusad tõi isa talvel. Ja see päev polnud üldse mitte sünnipäev, ka mitte isa sünnipäev, vaid harilik laupäev. Aga ma ei hakkagi praegu sellest rääkima, sest siis arvatakse, et mul on kõik jälle segi.

Ei aja segi, just kiuste ei aja. Ja nüüd te enam ei saa mind kuhugi ära peita.

Ja esimene oligi sünnipäev. Ega ma hästi ei mäletagi, kuidas see sünnipäev käis, aga seda päeva ma mäletan küll hästi. Ema ütles siis jälle, et nüüd olen ma nelja-aastane ja kui keegi küsib, et kui vana ma olen, siis pean ütlema, et olen nelja-aastane. Ja siis olid mul uued riided seljas. Ema ütles, et need on tondinahast — see oli imelik karvane riie —, aga see ei olnud üldse nahk. Oli küll karvane, aga mitte nahk. Nagu ma ei teaks! Oli lihtsalt niisugune riie. Ja tonte ei ole üldse olemas, kust siis nende nahkagi võtta. Igatahes olid need riided mul esimest korda seljas, vist sellepärast, et sünnipäeva ajal natuke viisakamalt riides olla. Ja mul tuli kange tahtmine seebimulle teha. Naabrilapsed olid ükskord teinud seebimulle ja ma teadsin, et tuleb võtta leiget vett ja panna sinna seepi sisse ja siis segada, kuni vesi seebiseks saab. Aga vahtu ei tohi vee peal olla, sest siis ei tule head mullid. Kui vesi on valmis, siis tuleb otsida tükk roogu ja otsapidi vette kasta ja siis puhuda. Nii ma tegingi. Võtsin vee ja seebi ja jupi roogu ning ronisin üles lakka. Siis tegin järvepoolse otsa luugi lahti ja ronisin seakuudi katusele ja istusin maja räästa alla, kus ma ikka sageli istun. Segasin küll vett ettevaatlikult, aga vaht tuli ikkagi peale ja ma pidin tükk aega ootama, kuni vaht ära kadus, ja ma vaatasin, kuidas kollased ja sinakashallid triibud tulid üle järve. Aga nad tulid nii aeglaselt, sest oli seebimulli tegemise ilm. Ja lõpuks ei olnudki enam vahtu seebivee peal ja ma hakkasin mulle tegema. Mul ei tulnud ühtegi õiget mulli, ainult seebivett ajasin katuse peale. Aga ma proovisin ikka edasi ja ei jätnudki enne, kui tundsin, et hakkan katust mööda alla liikuma. Püüdsin küll veel katuse äärest kinni haarata, aga selle asemel lõin hoopis seebivee ümber ja vesi jooksis kõik mulle järele. Ja siis hakkasin ma kiiremini libisema ja ma sain aru, et mida rohkem seebivett katusel on, seda kiiremini ma alla jõuan. Ja mul oli kangesti hea meel, et vett enam kuskilt tulemas ei olnud. Aga ma libisesin ikka allapoole ja mul oli tunne, nagu ikka siis, kui mööda laastukatust libisetakse. Lõpuks sain ma alla vaadata ja siis tahtsin kangesti, et enam edasi ei libiseks, aga . . . Ja siis ma kukkusin alla ja otse seaaeda molli taha porilompi. Küll ma tahtsin, et nüüd mul vähemalt vanad riided seljas oleksid. Ja siis hakkas mul emast kahju, et nüüd peab ta

jälle pahandama. Ja ma hakkasin nutma ja läksin tuppa. Aga toas ei pahandanudki keegi, vaid kõik naersid, nii et kõveras, ja mul sai süda nii täis, et ma ei nutnudki enam. Panin teised riided selga ja lõin toa ukse aeda minnes suure pauguga kinni ja pobisesin, et ilmaski ei saa nende suurtega ühtki asja mõistlikult ära ajada.

III

Hakkasin põlluharijaks — Esimene külv — Kanad koristasid saagi

Sünnipäevast oli juba mitu päeva möödas. Ma ei saa küll öelda, kui palju, aga igatahes eile ega üleeile see ei olnud. Mul ei olnud mitte midagi teha, sest teised lapsed olid karjas ja kus keegi. Ja siis mul tuli mõte hakata põlluharijaks. Seda mängu olin ma liivakastis ennegi mänginud, aga nüüd otsustasin ka midagi maha külvata. Ja siis ma hakkasin oma põldu kündma. Traktorit ja atra mul ei olnud. Rääkisin küll isale alati, et toogu mulle linnast traktor, aga tema tõi alati ainult kommi. Pärast sain mina jälle ema käest pahandada, et ma kõik kommid ära jaotan. Aga mis mina sinna teha sain, et teistel isa linnas tööl ei käinud ja et teised ka kommi tahtsid. Ja ega ma siis kõiki ära ei jaotanudki. Aknalaual raamatute vahel ja voodi all klotsikastis oli neid küllalt, mis sest, et nad natuke sulanud olid. Ja nii mul ei olnudki traktorit ja ma pidin näppudega liivakastis kündma. Aga ma kündsin ikkagi nagu päris traktoriga. Hakkasin ühest põllu servast peale ja tegin siis nii kaua ringe, kuni pool põldu ära oli, ja pärast tegin teise poolega samuti. Kanad käisid ikka vahel õueväravа peal uudistamas, et mis ma teen. Ja mul ei tulnud üldse pähegi, et nad mõtlevad, et vaata, vaata, poiss teeb põldu, varsti saab siis siit ka meile midagi. Mina kündsin aga rahumeelega edasi ja äestasin ka veel ja siis läksin tuppa vilja otsima. Küsisin ema käest, et kas ma võin aidast ühe peotäie teri võtta. Ja ema ütles, et võta, võta, et seal uksepoolses kirstus on kaeru, neid võib võtta. Ma läksingi aita ja tõstsin kirstu kaane üles. Aga nagu ma hakkasin vilja võtma, kukkus kaas jälle tagasi. Siis toetasin ma kaane ääre pea peale ja võtsin vilja terve ruhimiku täie. Kui ma nüüd pea jälle ära tõmbasin, kukkus kaas suure kolksuga kinni ja . . . ja näpud jäid vahele. Ja mul hakkas näppudest kangesti kahju, et küll neil võib

nüüd valus olla. Ja lausa vesi tuli silma, aga ma ei teinud sest väljagi, muidu ema hakkab jälle ütlema, et midagi sa ka ei oska mõistlikult teha. Terad jäid kõik mulle pihku ja ainult mõned kukkusid maha. Needki ajasin jalaga kirstu alla. Ja siis ma hakkasin külvama. Aga kanad käisid ikka õuevärava peal vaatamas ja panid pead viltu. Ma sain aru, et nad mind ei vaata, vaid teri tahavad. Siis oli kaer külvatud ja ma näitasin neile pikka nina. Nüüd trullisin ma põllu kinni ja panin neile telliskivid peale. Ise läksin eemale ja vaatasin, kuidas kanad kive takseerisid ja jälle õue tagasi läksid. Ja ma mõtlesin, et kanad peavad kas pururumalad olema, või ei ole neil üldse mõistust peas, kui nad arvavad, et nad minust targemad on.

Ja siis ei olnud mitu päeva jälle midagi erilist teha. Uut põldu ei saanud ka kuskile künda ja ma õiendasin niisama, kuni ema ütles, et nüüd on vili kindlasti juba kasvama läinud.

Siis ma läksin ja võtsingi kivid pealt ära ja kivide all oli vili juba vaksapikkuseks kasvanud. Aga see vili ei olnud üldse vilja moodi. Olid niisugused valged pikad varrekesed ja ainult kaks lehekest olid otsas, needki valged. Ja mul läks hing nii täis, ma läksin tuppa ja ütlesin emale, et ta on mulle vale vilja andnud ja et see ei ole üldse kellegi vili, mis niimoodi kasvab. Ema rääkis küll, et kui vili pimedas kasvab ja päikest ei saa, siis tulevad niisugused valged varred. Aga mina ei uskunud, sest ega põllul vili öösel kunagi valgeks ei lähe. Öösel on ju ka pime. Sügisel läheb ta küll peaaegu valgeks, aga siis on ta juba tükk aega kasvanud ja on valmis. Ega minu vili siis mõne päevaga valmis ei saanud ja peadki polnud neil veel otsas. Ema ajas ikka oma juttu edasi, et põllul saab vili päevalgi päikest, aga minu oma ei saanud üldse. Ja ma tulin toast välja tagasi. Ja . . . ja vilja ei olnudki enam! Paljalt kanade jälgi oli minu põld täis. Siis ma ei tea, mida ma oleksin neile teinud, aga nemad olid targu kuhugi varju pugenud ja kihistasid nüüd naerda, ja neil oli kindlasti kangesti hea meel, et said mulle kätte maksta. Aga mina tegin hoopis näo, et parem ongi, et sellest viljast lahti sain, ja hakkasin liivast koobast ehitama.

IV

Palli on hea koer — Palli võtab rotimürki — Palli on haige — Näen halba und — Pallit ei ole enam

Mul oli koer Palli. Palli oli väga hea koer ja ta polnud üldse niisugune koer, nagu Tomi oli. Aga ma ei teagi, kuhu Tomi jäi ja kunas ta meie koer oli. Aga ta oli kole halb koer, sest ta tuli mulle kallale ja hammustas huule katki, nii et mul praegugi veel ülemise huule peal arm järel on. Palli ei olnud sugugi niisugune ja ta oli ka välimuselt teistmoodi. Tomil oli pikk hall karv, ja suured ütlesid, et ta on nagu hunt. Mina küll ei tea, kas ta oli nagu hunt, sest mina ei ole veel ilmaski hunti näinud, ja ega ma tahagi teda näha, kui ta nii halb on nagu Tomi. Jänest olen ma küllalt näinud, aga rebast jälle ei ole, aga küll ma näen, kui suureks kasvan.

Palli oli hoopis teistmoodi: sileda karvaga ja teda ei pandud kunagi ketti. Palli on mulle hea sõber, ja me ei saanud ilmaski aru, mis me teineteisele ütlesime, aga mängisime ikka koos ja nüüd . . . nüüd jääb selle peale ainult ohata, nagu suured teevad, kui neil kellestki kahju on.

Ei saa küll aru, kuidas see Palli nii rumal oli, et sauna eest rotimürki võttis. Mina ei teagi, kuidas see käis, sest mina mängisin parasjagu naabrilastega, et teeme süüa ja poodi ja kes teab mis veel. Mina olin laps ja teised mängisid isa ja ema ja poemüüjat. Ema tegi siis süüa ja tõi poest saiakesi ja me hakkasime sööma. Aga kust mina võisin teada, et porist kukleid ja saiakesi ei sööda, sest mina ei ole iialgi niisugust mängu mänginud. Ja siis ma võtsin ühe porist saia ja pistsin pool suhu. Siis ma sülgasin selle välja ja ütlesin, et muud te ei tahagi teha kui ainult mind narrida, ja ma tulin tulema.

Siis ema ütleski, et Palli sõi sauna eest rotimürki ja me andsime talle piima, aga kes teab, kas ta enam elama jääbki. Ma jooksin kohe sauna esikusse, et vaadata, mida Palli seal teeb, aga ta ei teinud midagi. Lamas niisama ühe vana koti peal ja pea oli käppadele pandud. Ja tema silmad olid kurvad ja mustad ja niisked. Ta lamas seal nii vaikselt, nagu poleks teda olemaski, ja ma hakkasin kartma, et teda ei olegi, ja mul oli nii kahju, et vesi tuli kohe silma. Siis hakkas mul kangesti häbi, et mina nutan ja tema ei nuta üldse, ja ma jooksin uksest välja. Aga

enne, kui ma sauna esikust välja jõudsin, kuulsin ma, kuidas ta tasa niuksatas, ja mul tuli nagu kibe prunt kurku ja see tahtis mul hinge kinni matta. Siis jooksin ma aeda ja ronisin oma õunapuu otsa ja nutsin seal tükk aega, kuni ema mu õhtust sööma kutsus. Pärast õhtusööki pidin kohe magama minema ega saanudki enam Pallit vaatama minna.

Öösel nägin unes, kuidas ma Palliga järve ääres pajude juures mängimas käisin. Ja kui me tükk aega olime mänginud, tuli üks võõras poiss ja hakkas ise Palliga mängima. Ja siis nad läksid ära ja mina jäin üksi. Siis oli mul täpselt sama tunne kui õhtul saunast välja tulles. Ja ma ronisin ühe paju otsa ja nutsin seal seni, kuni ema hõikas, et tõuse juba üles, söök jahtub muidu ära.

Siis ma ärkasin üles. Ja kui ma ära sõin, siis läksin ma sauna ette, et vaadata, mida Palli teeb. Aga Pallit ei olnud enam seal, ainult kott oli maas. Läksin ja küsisin ema käest, kus Palli on. Ja ema ütles, et vist aias. Ma jooksin kohe aeda, aga seal ei olnud kedagi. Siis ma ütlesin emale, et aias ei ole kedagi. Ja ema ajas ikka oma juttu, et Palli on küll aias, aga ma ei näe teda enam, sest ta on martsipani alla maha maetud. Nüüd ma jooksin uuesti aeda ja otse martsipani juurde, aga seal oli ainult kuhi värskelt kaevatud mulda. Siis sain ma aru, et Pallit tõesti ei ole. Ma ei teadnud kohe, mida teha. Kõndisin terve päeva ilma mingi sihita ringi. Ema ütles küll, et mis sa nüüd sellest nii südamesse võtad. Küllap toome varsti uue koera. Mina ütlesin selle peale, et ei te too midagi, räägite ainult, või kui toote, siis niisuguse nagu Tomi, et ainult siis võib õues ringi liikuda, kui tal kett kaelas on. Nii see jutt jäigi. Ja ega nad koera nii pea toonudki.

V

Ei ole midagi teha — Lähen järve äärde — Läheb vaja isiklikku tikutoosi — Proovime lugadest suitsu teha — Esimene plotski masinakuuris — Ema tuleb nagu ikka ebasobival momendil

Nüüd mul ei olegi enam kellegagi mängida! Ja kodus on üldse kole igav. Siis ma ütlesin emale, et ma lähen alla järve äärde ja vaatan, mis seal ka tehakse. Ema ei öelnud selle peale midagi, ainult et vaata, et sa söögi ajaks tagasi oled. Nii ma siis traavisin tanumat mööda alla ja varsti

tegin koos teiste poistega savist igasuguseid asju. Üldse on imelik, et järve ääres on rodu maju ja need talud on kõik vanapoisse ja vanatüdrukuid ja leski täis. Ainult ühes talus on kaks poissi: üks on minuvanune, teine natuke vanem. Nendega ma hakkasingi mängima. Aga kaua me saviga plätserdada ei viitsinudki, ja et meil muud midagi teha ei olnud, siis otsustasime hakata suitsu tegema, nii nagu isa ja teised suured mehed teevad. Ja me tahtsime päris tulega suitsu teha, aga tikku ei olnud ja teised ei julgenud toast tooma minna. Siis ma ütlesin, et küllap mina saan, ja tegin tähtsa näo ja pistsin kodu poole jooksma. Mul on oma tikutoos klotsikastis ja ma võin sellega teha, mida tahan. Vahel, kui suured mehed meile tulid ja laua ääres suitsu tegema hakkasid, siis läksin ma ja võtsin klotsikastist tikutopsi ja andsin neile kasutada.

Nüüd ma siis jooksingi koju selle tikutopsi järele.

Kui ma koju jõudsin, õiendas ema pliidi juures. Ma hiilisin tasakesi tuppa ja ta ei näinudki mind üldse. Siis võtsin ma oma tikutoosi voodi alt ja . . . ja ei julgenudki enam toast välja minna, sest ma kartsin, et ema küsib, mida ma seal toas tegin. Aga ega ma tuppa jäänud. Mul tuli hea mõte, et aknast võib ka välja ronida ja sest pole midagi, et aken jääb haaki panemata. Nii ma siis ronisingi aknast välja ja lükkasin akna veel väljastpoolt kinni. Siis jooksin ma taha aeda ja pugesin aia augus välja, sest kui ma üle õue oleksin läinud, oleks ema mind köögi aknast näha võinud. Siis ma lidusin tuldud teed tagasi ja me pugesime kartulikoopasse. Kõik, kes järve ääres perve peal elavad, on endile suured koopad teinud, ja Hirve pool on neid koguni kaks tükki tehtud. Ühte pannakse talvel kartulid ja teise juurvili. Meie pugesime sinna, kuhu kartulid pannakse, ja sellepärast oligi see kartulikoobas. Juurviljakoobas oli kitsam ja sügavam ja pimedam ja seal pidid suured võhrud ringi jooksma. Sinna me ei julgenud minna. Hirve poisid olid toonud lugasid, sest ega meil päris suitsu polnud kuskilt võtta. Ja suured mehedki ütlesid sageli, et neid suitse kurjevaime ei jõuagi nii palju osta, ja keerasid ajalehepaberi sisse omakasvatatud tubakat. Siis nad tõmbasid sellest keelega üle ja ütlesid, et häda ajab härja kaevu. Siis me võtsime igaüks endale paraja suitsupikkuse loatüki ja panime tule otsa. See oli mul esimene ja viimane kord, kui loast suits läbi tuli. Kalev ütles asjatundlikult, et ega see pole ikka see, ja

peitis ruttu «suitsu» ära ja vaatas kohkunult ukse poole. Ja meie vaatasime ka sinna ja kohkusime veel rohkem ära, sest ukse peal seisis Huugo ja ütles, et vaata aga vaata, et kas viime nüüd ema juurde. Aga ta ei viinud ühtigi ja läks minema ja ütles, et kui ma veel näen, siis . . .

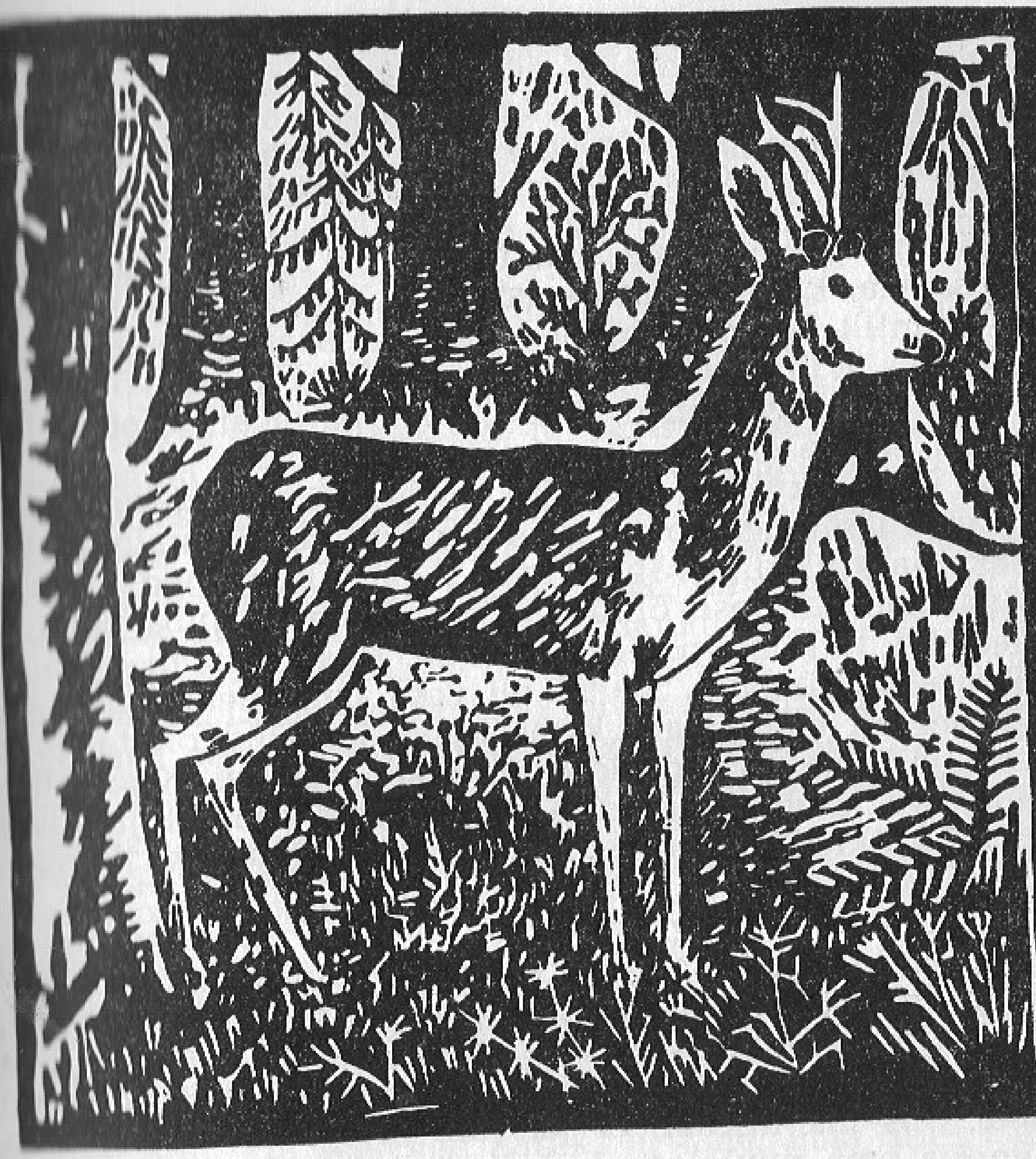
Siis me otsustasime, et kartulikoobas ei ole kellegi suitsutegemise koht ja et loajupp ei ole kellegi suits, vaid tuleb ajalehepaberist ja tubakast tõeline suits teha. Ja Rein ütles, et ta läheb toob toast ajalehepaberit ja Kalju tubakakarbist tubakat ja et hakaku me juba ees masinakuuri poole minema, seal ei sega meid keegi.

Masinakuur oli üldse üks hea koht, kus sai autot mängida ja viljapeksumasinas peitust mängida ja kuuri ees saviaukudes saviga mängida ja veel palju asju. Vahel ronis Kalev üles sarikate juurde ja kiusas väikesi varblasepoegi. Ja nad kisasid nii, et suud olid kõrvuni. Üldse tundus, nagu oleks neil ainult suur suu ja kisa ja muud midagi.

Kui me masinakuuri jõudsime, oli Rein ka meil järel. Ja ma hakkasin uskuma, et suurtel tõesti õigus on, kui nad ütlevad, et nägu säras õnnest, sest Reinu nägu säras tõepoolest, kui ta meile ajalehetükki ja peotäit tubakat näitas.

Siis tegime endile Kalevi õpetuse järgi pläru ja tõmbasime keelega üle paberi ääre, et paber kinni jääks. Ja nüüd hakkasime oma suitsu tõmbama ja panime enne ikka tule ka otsa. Kalev ütles, et tuleb sügavale alla tõmmata, kohe sisse hingata. Siis ma tõmbasingi suitsu sisse ja ma arvan, et Rein tõmbas ka, sest me kukkusime korraga läkastama, ja oli tunne, et kogu sisikond tahab välja tulla ja vesi tuli silma. Aga ma ütlesin, et kur-r-radi vahva, ja tõmbasin veel ühe mahvi.

Ja siis ma nägin läbi vesiste silmade, et keegi tuli järvepoolsest uksest sisse. Ja mul tekkis kuri kahtlus, et . . . Siis ma pühkisin silmad kuivaks . . . Ja see oligi ema ja küsis, et kaua ta peab mind sööma ootama. Aga siis ta nägi, mis me seal tegime, ja läks kole kurjaks. Ja mina mõtlesin, et küll see ema oskab ikka ebasobival ajal tulla. Teised vaatasid kord minu, kord ema otsa ja neil olid käed selja taga ja nad liikusid tasakesi masina varju. Siis ütles ema, et tule kohe koju, ja mul oli tunne, nagu oleks ta ütelnud, et nüüd sa kurjavaimu poiss saad. Siis läksid mul silmad jälle vesiseks ja see ei olnud üldse mitte suitsust.

Hirv (linool), Liia Migur

VI.

Miks rätsep ei tule juba? — Puujalg saabub — Mulle tehakse ülikond — Puujalg kaupleb — Olen purjus — Puujalg läheb ära

Rätsepat oodati väga. Ema ütles, et ei tea, mis küll peaks siis saama, kui ta tänavuaasta ei tulegi, et isale on vaja uut mantlit ja poisipõnnile oleks ka paar paremat hilpu vaja. Siis ta ütles, et võiks mindki kuhugi kaasa võtta, aga kus sa sellisega lähed, kui ühtegi paremat riiet selga panna ei ole.

Ja üldse, kui ma naabrite poole või alla järve äärde läksin, räägiti igal pool, et kuhu küll see Puujalg jääma peaks, ja kõik olid väga mures. Aga ta ei jäänud kuhugi.

Istusime parajasti õhtust sööma. Tuba oli juba pime ja ema pidi tattnina põlema panema. Ega me alati tattnina valgusel ei olnudki. Vahel oli ikka petrooleumilamp ka, aga sel oli alalõpmata klaas katki ja nüüd oli ta jälle katki ja mina polnud üldse mitte selles süüdi. Kass, kurivaim, oli lambi pliidi otsa pealt maha ajanud ja klaas oli nii katki läinud, et ei saanud poolt klaasi ka lambile peale panna.

Tattnina pandi taignarulli otsa ja rasva pandi ka juurde ja siis oli täitsa valge. Hakkasimegi sööma ja ema tõstis mulle just kartuleid taldriku peale, kui keegi koputas. Ema ütles, et mine vaata, ja ma jooksingi vaatama, aga kaugemale toa lävest ei julgenud minna, sest köök oli pime. Siis ma ütlesin, et jaa-jah, ja siis ta tuli sisse ja kompsis oma puujalaga köögi põrandal ja ütles, et siin on ka nii pime, et ei näe näppugi suhu pista. Mina mõtlesin, et mis ta sest näpust suhu küll peaks pistma. Ja ma läksin laua äärde ja ütlesin, et Puujalg tuli, ja hakkasin sööma. Siis ta tuli sisse ja ütles, et tere õhtust ja jätku leiba. Ja ema kutsus ta lauda sööma ja ta hakkas siis linnast rääkima. Ma tahtsin küsida, et kas linnas ikka veel palju autosid on, aga ema segas vahele, et mul on aeg magama minna. Siis ma istusin hiirvagusi ja püüdsin mitte silma paista, et ainult saaks ülal olla, kuni rätsep hakkab magama minema. Ma tahtsin kangesti näha, kuidas rätsep oma puujala alt ära võtab. Ja ma saingi seda näha, sest pärast sööki ütles ema, et vahest külaline on sõidust väsinud ja tahab puhkama minna. Ja rätsep oli sellega nõus. Siis tehti talle ase ettetuppa voodisse. Teised läksid siis

tahatuppa ja rätsep võttis riidest lahti. Ta tegi paar rihma lahti ja jalg oligi alt ära. Siis ei olnud tal üldse enam jalga. Puust jala pani ta nurka ja hüppas ühe jala peal voodisse. Siis ütles ta head ööd ja vaadaku, et ma sinna supikausside vahele magama ei jää, muidu ema viskab mu koos toidujäätmetega välja. Ma tegin näo, nagu poleks seda kuulnudki, ja läksin ka ära magama.

Järgmisel päeval hakkas rätsep juba tööle. Ta harutas isa vana halli ülikonna üles ja hakkas siis mõõtma. Siis kutsuti mind ka sinna juurde ja ema ütles, et sellest riidest tehakse mulle ülikond ja päris ülikond kohe. Siis hakati mind igast kandist mõõtma. Kui mind ära oli mõõdetud, ütles ema, et rohkem mind ei ole vaja. Nüüd hakkas rätsep isa ülikonna tükkide peale seebiga joonistama. Ja ta joonistas sinna nii palju imevigureid peale, et mina arvasin, et mind jälle tahetakse ninapidi vedada, ja läksin hoopis ära välja. Ja üldse need päevad ei teinud ma rätsepa õiendamisest väljagi. Siis prooviti mulle ühte pulsti selga, aga ma ei teinud jälle sellest väljagi, sest ma arvasin, et küllap nad pärast kõik jälle heaks teevad. Ja tegidki.

Paari päeva pärast oli pintsak valmis ja ma võisin seda selga proovida ja ta oli nagu päris pintsak ja ta oligi päris pintsak.

Siis küsis rätsep minu käest, et mitu taskut ta pükstele teeb. Ma ütlesin, et kolm tükki ikka: üks taha ja kaks külje peale, et käsi saaks taskusse panna. Siis ta küsis, et kas ma kellataskut ka tahan. Ja ma ütlesin asjalikult, et võib kah, kui see liiga kalliks ei lähe. Ema ütles alati nii, kui ta setu käest kruuse ostis ja too talle mõne kruusi veel juurde ajas, et armas proua, võtke, võtke, kui kerge see kruusike katki minema ei ole, ja kohe on uut tarvis ja kust ta siis võtab.

Siis ütles Puujalg, et iga tasku pealt tuleb kolm rubla maksta ja kellatasku pealt viis. See jutt lõi mind päris kohkuma, sest mul ei ole üldse raha, ja siis ma ütlesin, et siis kellataskut polegi vaja ja et käib niisama kah. Aga rätsep ütles, et nüüd tuleb iga tasku pealt viis rubla maksta. Nüüd ma pidin nõusse jääma ja ütlesin, et hea küll. Ja ma mõtlesin, et küllap ema ikka mõne tasku lubab teha ja eks ta siis rätsepaga ka arved ära klaarib.

Lõpuks oli siis ülikond valmis ja ma lõin end ornungisse, nagu ütles rätsep, ja siis vahiti mind igast kandist ja kõik

olid ülikonnaga rahul. Ainult mina ei olnud päris rahul, sest püksid ei olnud pikad. Aga siis ma jälle mõtlesin, et võib-olla ei andnud riidest välja, ja siis oli mul ikkagi hea meel, et mul nüüd uus ülikond on ja nüüd igale poole külla saan kaasa minna.

Siis ütles rätsep mulle, kas ma ülikonna liiku ei teegi, aga ema ütles, et temast nüüd mõni liigutegija, et nüüd peab tema veel minu eest liigud ja kõik tegema. Siis läks ta tahatuppa ja tõi ühe viinapudeli ja kolm pitsi. Nad kallasid endile ja jõid, siis kallasid jälle ja jõid ja pärast oli neil väga hea tuju ja nad naersid kõvasti ja pakkusid mulle ka pitsi seest ja igaüks pakkus natuke. Aga ma ei saanud palju võtta, sest viin kõrvetas väga ja pea hakkas ringi käima ja ma ütlesin, et ma olen nagu kõrge kuuse ladvas. Siis hakkasid nad jälle naerma ja ma läksin magama.

Hommikul, kui ma üles ärkasin, valutas mul pea kangesti ja ma sain aru, et see oli õhtusest liigutegemisest, ja ma mõtlesin, et ilmaski ei hakka ma enam liiku tegema.

Pärast hommikusööki ütles rätsep, et tal vaja nüüd mujale ka minna ja siis pärast saab vahest isegi kalale minna. Ja ta pakkis oma riistad kohvrisse ja ütles, et nägemiseni siis. Mina läksin temaga järvepoolse väravani kaasa ja vaatasin, kuidas ta alla Niitaia poole läks ikka jõnkadi, jõnkadi ja kuidas ta oma puujalaga keerutas, nagu ükski inimene iialgi oma jalga ei keeruta.

VII

Ema ütleb, et Viltsil on kurg käinud — Hakkame kaejatsisse minema — Panen esimest korda asjapärast ülikonna selga — Pill tuleb pika ilu peale — Mind pannakse voodisse

Ühel päeval tuli ema külast ja ütles, et Lonna on nüüd jälle linnast tagasi ja et poeg on. Siis ütles ta mulle, et homme läheme kaejatsi ja siis tuleb mul uus ülikond selga panna.

Mina küsisin ema käest, et mis me kaejatsi läheme ja kuhu me kaejatsi läheme ja miks me kaejatsi läheme. Ja tema vastas, et Viltsile on kurg väikese poisi toonud ja nüüd hakatakse talle nime panema, siis tulebki sinna külalisi ja peetakse üks väike olemine väikese poisi ja

tema nime auks. Sinna me siis homme lähemegi, sest meid on ka kutsutud.

Siis ma hakkasingi homset päeva ootama ja see ootamine kestis kole kaua. Üldse on nii, et kui midagi ootad, siis läheb aeg kole pikkamööda ja vahel ta nagu ei liigugi. Küsisin ema käest, mis kell on, aga tema ütles kogu aeg ikka ühte sedasama arvu, et kell on veerand seitse ja pool seitse ja kolmveerand seitse ja seitse. Ja siis ma ütlesin, et sa ei oska üldse kella vaadata, sest suur seier liigub kogu aeg ja on juba peaaegu terve ringi ära teinud.

Lõpuks sai see päev otsa ja me heitsime magama.

Järgmisel päeval tõusin ma hästi vara üles ja läksin kohe kapi juurde oma ülikonda otsima. Siis tuli ema köögist tuppa ja küsis, mida ma teen. Ja mina ütlesin, et ülikonda otsin, sest hakkan kaejatsi minema, ja otsisin edasi. Ema ütles, et ära praegu otsi ja et kaejatsi läheme alles õhtul. Ja ma panin kapi ukse kinni ja mõtlesin, et õhtu on veel väga kaugel ja nii kaua ma küll oodata ei viitsi ja et lähen parem välja mängima.

Aga õhtu tuli ikkagi, olgugi et ma teda ei oodanudki enam.

Siis hakkasime me riidesse panema ja mulle pandi uus ülikond selga. Ja mul oli kangesti hea meel ja ma jooksin ikka tahatuppa ja tagasi ja jälle tahatuppa. Ja siis ma ei jooksnudki enam, sest jalg jäi vaiba taha kinni ja ma lendasin peaga vastu ust, kohe raua pihta. Siis ei teadnud ma midagi, enne kui seisin ahju juures. Teised olid mul ümber ja mul ei olnud üldse valus. Aga kui ma nägin, et pea on katki ja verd jookseb, siis hakkasin kõvasti nutma. Ja jälle ei mäleta ma tükist ajast midagi, enne kui voodis ärkasin. Mul oli pea kinni mässitud ja Põldre-mamma oli külla tulnud ja mingit imelikku sööki mulle toonud. Ja see oli üks kole imelik söök ja mina ei tahtnud seda üldse, sest sel oli väga võõras maitse.

Ja pärast ütles Põldre-mamma, et mind on tarvis kiiresti linna viia, et õigeaegselt õmmelda saaks, muidu jääb näo peale arm.

Aga linna ei saanud me veel minna, sest mitu päeva oli koledasti sadanud ja ei pääsenud hobusega kuidagi bussi juurde.

Siis jäin ma jälle magama ja nägin unes, kuidas me bussi peale läksime ja vana Valge ei saanud kuidagi porist läbi. Küll ta vedas ja sikutas ja kadus vahel üleni pori

sisse ära. Siis saime me lõpuks bussi peale ja sõitsimegi linna, aga linnas oli kole palju autosid ja kõik nad tuututasid ja tahtsid mulle otsa sõita, aga mina jooksin kogu aja eest ära ja kukkusin ja lõin ikka pea valusasti ära.

Ja kui ma hommikul üles ärkasin, valutas mul pea kõvasti. Siis ütles ema, et ma pean nüüd paariks päevaks voodisse jääma.

VIII

Sõidame linna — Bussijuht Ants — Linnas — Läheme arsti juurde — Jääme veel mõneks päevaks linna

Ühel päeval ütles ema, et nüüd saab juba hobusega poeni minna ja nüüd peame linna sõitma. Minu peaga olevat vaja arsti juurde minna.

Ema hakkas kokku panema asju, mis oli vaja kaasa võtta, ja neid oli parasjagu nii palju, et turukotti ära mahtusid. Siis pandi vana Valge vankri ette ja mulle jälle uus ülikond selga ja nii me hakkasimegi poe poole sõitma. Me sõitsime pikkamööda, sest vana Valge oli kole vana ja ta ei viitsinud oma konte liigutada nagu kõik, kes on hirmus vanad.

Pika sõitmise peale jõudsime ikkagi poe juurde välja ja hakkasime bussi ootama. Aga ta ei tulnud, ja siis hakati ütlema, et Ants, kurivaim, jääb täna jälle hiljaks. Ja kui kõik ootajad olid nii ära ütelnud, siis tuligi buss. See oli suur punane buss ja tal ei olnud nina ega midagi. Ta tuli suure mürina ja lõginaga ja jäi seisma ja tegi tššš. Ja uks läks pooleks ja pooled veel kord pooleks ja uks oligi lahti. Siis hõikas keegi seest, et kümme minutit, ja mootor jäi vait.

Istusime veel tükk aega vankris, kuni kõik sõitjad peale tagasi läksid. Siis hõigati seest, et kas pealetulijaid ka on, ja ema ütles, et on küll, ja me ronisime bussi. Siis küsis bussijuht, et kuhu teile, ja ema ütles, et üks Tartu ja et poisile ei ole vaja, ta veel neljane. Siis andis ta raha ja istus kohe esimesse pinki vabale kohale. Mina jäin seisma ja vaatasin, mida bussijuht teeb.

Mootor hakkas käima ja kuskil tegi jälle tššš ja uks läks ise kinni nii, et keegi teda sõrme otsagagi ei puudutanud. Ja ma ei pannudki tähele, kunas buss sõitma hakkas. Buss sõitis kole kaua aega ja peatus vahetevahel. Pärast peatust

tegi mootor iga kord t-š-i-h-h, nagu oleks tal nohu hakanud tulema.

Siis hõikas keegi, et Tartu paistab, ja me sõitsime pikaree puude vahelt läbi ja jõudsimegi varsti linna. Küll nüüd buss tiirutas tänavaid pidi ja ma kartsin juba, et ta ei lasegi meid enam maha. Aga lõpuks ta ikka laskis ja seal oli kole palju busse. Ma mõtlesin, et see on ikka päris õige jutt, et linnas palju busse on. Aga pärast nägin, et linnas ei olnud neid peaaegu üldse ja ainult bussijaamas olid bussid, sest see oli bussijaam.

Siis me läksime tädi poole või onu poole või koguni mõlema poole, panime oma pambud ära, ja tulime tagasi kesklinna, sest meil oli vaja arsti juurde minna. Aga rahvast oli seal küll palju ja ma pidin ema käest üks kord päris ära kaduma. Ühe suure maja ees luges ema silti ja me läksime sinna sisse. Siis pani ta mu valge pingi peale istuma ja ütles, et läheb registratuuri ja istugu ma senikaua siin. Ja ma istusingi ja vaatasin, kuidas inimesed käisid kogu aja edasi-tagasi, nagu oleks neil kole kiire. Kõikidel olid valged kitlid seljas ja seal oli nii imelik lõhn, et mul hakkasid värinad käima, olgugi et külm ei olnud.

Ema tuli tagasi ja me läksime trepist üles kuhugi kõrgele. Siis läksime me ühest uksest sisse ja saime täpselt samasugusesse valgete laudade ja pinkidega tuppa nagu allgi. Ema ütles, et see on ooteruum ja me peame vist natuke aega istuma ja ootama. Aga nagu me saime istuda, nii läks uks lahti ja üks naine hõikas, et number 7, ja me pidime sisse minema. Seal oli juba üks väike tüdruk. Ja tema oli ka koos emaga. Ta istus ühe kõrge voodi peal ja kõigutas jalgu. Teine niisugune voodi oli veel. Ja tüdrukul oli üks näpp kinni mähitud ja see oli teistest poole pikem.

Siis pandi mind teise voodi peale istuma ja võeti kingad jalast ära ja üks valges kitlis naine harutas sideme pea ümbert lahti. Ja ta ütles emale, et varem oleks pidanud tulema, ja ema rääkis, et me elame maal ja kole pori oli ega saanud varem kuidagi tulla. Siis ütles arst, et me saame õmmelda küll, aga arm jääb ikkagi järele.

Siis pandi mind pikali ja kästi silmad kinni panna ja nad askeldasid natuke aega ja siis tundsin, et kõik tulid minu ümber. Ja järsku ütles väike tüdruk, et ah ja, et oi

ospodi. Ma tean kindlasti, et see oli tema, sest keegi teine ei oleks ilmaski nii öelnud.

Siis torkas mind keegi ja ma tundsin, kuidas veri üle otsaesise jooksis, ja ma tahtsin nutma hakata. Aga ma surusin hambad kõvasti kokku ja ainult üks pisar jooksis üle põse.

Siis seoti pea uuesti kinni ja öeldi, et tulge kolme päeva pärast uuesti tagasi.

Nii me käisime mitu korda seal, kuni sidemed hoopis ära võeti ja öeldi, et ülehomme võtame klambrid välja. Ja me käisime veel üks kord seal ja rohkem ei käinudki enam.

Siis me kolasime veel tükk aega linna mööda ja ma mõtlesin, et maal on ikka palju parem, sest seal ei jää ilmaski auto alla ja võib ilma emata ka igal pool käia.

Järgmisel päeval sõitsime me tagasi maale, aga kole kehva bussiga, sest tal oli pikk nina ees ja uks käis lingiga. Ja ta ei teinud kordagi t-š-i-h-h, nagu oleks aevastada tahtnud.

IX

Esimene hall — Hakatakse lammast tapma — Sea tapmise ajaks pannakse meid tuppa kinni — Lammas tapetakse ära

Siga oli meil juba mitu korda tapetud. Ma ei tea küll, kas sel aastal oli siga tapetud või ei olnud, aga nüüd tuli kord lamba kätte.

See oligi lamba tapmise päev. Ema tuli õuest ja ütles, et täna on päris krehvka külm ja ei tea, kas täna sest lamba tapmisest midagi välja tuleb. Muidugi te arvate kõik, et oleks võinud varem selle asja ära toimetada, aga võta näpust, ega kõiki asju ei saagi varem teha. Suvel oli lambaid pöetud ja nüüd oli vaja oodata, kuni lammas jälle uue villa selga kasvatab, sest mis lambanahast kasukat sa saad, kui villagi ei ole sees.

Aga siis ütles ema, et mehed on juba appi kutsutud, ja kui nad nüüd tulevad, ei saa neid tagasi saata, ja et vahest läheb päeva peale soojemaks.

Ja siis tulidki mehed. Koputasid uksele, tulid sisse ja ütlesid, et tere ja ikka niimoodi edasi, kuni lamba juurde välja jõudsid. Ema kutsus alati mehed appi, kui siga või lammast tappa vaja oli, ja mehed tulidki alati ja ilmaski

ei tulnud nad appi, vaid tegid kõik ise ära, sest see lamba ja sea tapmine on ikka meeste töö. Aga kunagi ei kutsunud ema mehi appi siis, kui oli vaja kukke või hane tappa. Siis ta läks aita ja lõi kapsarauaga kukel või hanel pea maha. Ja ma arvan, et ema ei kutsunud mehi sellepärast, et mehed kapsarauaga midagi teha ei oska.

Kõik olid juba välja läinud ja seekord ei pandud mind üldse haagi taha. Seatapmise ajal pandi mind alati haagi taha ja ma pidin üksi toas olema ja kuulama, kuidas siga väljas kisab. Siis hakkasin ma alati nutma, ja kui siga enam ei vingunud, ronisin ma akna peale püsti ja vaatasin õue, aga ma ei näinud muud kui ainult laua otsa ja mehi ja sea saba. Siis hakati pottide ja pannidega kolistama ja mind lasti välja. Ma läksin õue. Aida seina najale oli laud koos seaga pandud ja see ei olnud üldse enam siga.

Aga nüüd oli mul vaba voli ja ma panin lendurimütsi pähe ja mantli selga ja läksingi õue. Mind ei aetudki tagasi tuppa. Mehed olid parasjagu lamba kinni võtnud ja tõid ta laudast välja. Siis pandi lammas laua peale ja seoti jalad kinni. Ja lammas ei teinud mitte üks hääl, ainult siputas jalgadega.

Siis ma ei tahtnud enam vaadata ja läksin väravast välja. Rohi kõik krõbises jala all ja lompidel oli jää peal. Ma hakkasin kontsaga jääd katki taguma ja õiendasin muidu ka tee peal tükk aega. Kui ma õue tagasi tulin, oli lammas tapetud ja tal võeti kasukat ära. Siis hakkas mul jahe ja ma läksin tuppa ja soojendasin end pliidi ees tükk aega. Ja mul oli lambast kole kahju. Ma mõtlesin, kuidas ta küll nii rumal oli, et laskis enda ära tappa. Siga vähemalt kisaski, aga lammas oli laua peal vagusi, ainult siputas vahel jalgadega, nagu oleksid rihmad teda seganud.

Siis tuli ema tuppa ja viskas paar tükki liha patta keema. Teised õiendasid tükk aega veel väljas. Pärast tulid kõik tuppa, pesid endid ja istusid laua äärde juttu ajama. Ema käis korra tagatoas ja tõi viinapudeli. Mehed vaatasid pudelit, pühkisid vuntse ja rääkisid jälle edasi, aga vahetevahel pöörasid pudelit ja uurisid, et mis viin ja mitu kraadi.

Siis tõi ema söögi lauale ja mehed võtsid söögi alla paar klähvi ja pakkusid mulle ka, aga ütlesin, et ei taha. Ja ma mõtlesin, et arvaku nad, mida tahavad, ega ma enam nii rumal olegi. Ja võtsid mehed veel ühe klähvi

söögi ajal ja ühe veel peale sööki ja hakkasid siis ära minema. Üks ütles veel enne, kui nad uksest välja läksid, et kui jälle midagi vaja peaks minema, küll siis nemad selle asja ära teevad. Ema ütles selle peale, et hagu oleks talveks vaja raiuda. Mehed jälle, et küllap saab, küllap saab, ja et nägemiseni siis. Ja nad läksid ära.

Siis andis ema mulle kausiga liha ja ma pidin selle Väägressele viima.

X

Pühad on möödas — Miks isa alati hiljaks jääb? — Vahepeal pole midagi juhtunud — Õppisin kaarte mängima — Hakkasime tuld tegema — Jälle ema! — Ma ei saagi vitsa

Pühad on juba möödas. Ema ütles, et nüüd on uus aasta ja et jälle tuleb kõik uuesti. Talv lõpeb ära, siis tuleb kevad, siis suvi ja sügis. Ma küsisin, et kui siis jälle näärid tulevad ja meile näärivana tuleb, kas siis isa jälle pärast näärivana tuleb. Ema ütles selle peale, et ei tea, aga kui näärivana jälle nii vara tuleb, siis ta ei tea, kas isa jõuab selleks ajaks.

Alati oli nii, et kui näärivana oli ära läinud, siis alles jõudis isa koju. Ja mul oli alati kole kahju, et isa näärivana ei näinud ja võib-olla tahtis näärivana isale ka midagi anda.

Aga nüüd on sest juba tükk aega möödas. Ja ma ei ole selle aja jooksul veel midagi teinud. Ainult kaarte käisin naabrilastega mängimas.

See oli üks päris sula ilm, aga väljas ei tahtnud ka olla, sest kole vinge tuul oli. Ja toas ei olnud ka midagi teha ja kedagi ei olnud koduski peale minu. Teised olid läinud lepikusse hagu tooma.

Nad olid võtnud naabritalust Klaudi. Meil ei olegi vana Valget enam. Vana Valge müüdi ära mustlastele ja ta oli ära kaugele viidud ja meil ei olegi enam hobust. Sellepärast pidimegi hagude vedamiseks Klaudi küsima.

Teised läksidki Klaudiga ära ja mina jäin Väägresse lastega mängima. Siis me hakkasime kaarte mängima ja ma ei osanud algul üldse ja ei tundnud kaartegi. Pärast oskasin ma juba päris hästi, aga numbreid ei tundnud ikkagi ja kaotasin kogu aja. Ainult pimedas lehes ei kaotanud ma alati, sest seal ei olnudki vaja numbreid tunda

ja seal ei olnud vaja üldse mitte midagi tunda. Peaasi kui ainult mõne õige nime oskad öelda. Aga ega me kogu aja pimedat lehte ei mänginudki. Ja pärast me mängisime linnä põletamist. Siis nad mängisid mul lehed käest ära ja ütlesid, et ma olen kaotanud, aga see ei ole üldse kaotaja, kellel lehed otsa saavad. Ja siis sai mul süda täis ja ma panin kasuka selga ja läksin minema. Aga väljas oli nii kõva tuul, et ma ust kinni enam ei jõudnud panna ja tuul puhus kööki sisse. Ja ta puhus nii kõvasti, et pliidi juurest konksu küljest käteräti lendu ajas ja see pühkis pliidi pealt kõik noad ja kahvlid kilinal-kolinal põrandale.

Siis tuli Valmar ja pistis sõimama. Mina ei pannud seda enam tähelegi, vaid jooksin koju. Uks oli kinni ja ma pidin läbi lauda tuppa minema. Siis ma tegin toolidest endale auto ja hakkasin mängima ja varsti tulid Helga ja ema haokoormaga.

Ega ma kaua Väägresse lastega vihane ei olnudki. Varsti mängisime jälle koos. Ja siis tuligi meil Enega mõte tuld teha. See oli kole halb mõte, sest me ei tahtnud ilmaski tuld teha. Ja ema ütles, et lapsed ei tohi tulega mängida. Aga me tegime ikkagi, sest ei saanud kuidagi vastu seista soovile tikku tõmmata. Siis me võtsime tuusti õlgi ja tikud ja läksime maja taha. Õled panime maja seina äärde, et tuul peale ei käiks, ja ma tõmbasin tikku, aga käed värisesid ja ma ei saanud ühtegi põlema. Juba oli pool toosi tikke ära krapsitud ja ... ja rohkem enam ei läinudki tikke vaja. Keegi ütles kurja häälega meie selja taga, et mis teie siin teete, ja me pöördusime nagu käsu peale korraga ümber. See oli ema ja ta ütles mulle veel, et marss! tuppa. Siis ma läksingi tuppa ja ma arvasin, et nüüd proovitakse värsked haod ära, aga ei proovitudki, ainult pahandada sain koledasti. Ja ma ei ole pärast seda enam proovinudki tuld maja seina äärde teha. Ema ütles, et vaata, kui oleks läinud tuli räästasse ja maja maha põlenud, kuhu me oleksime siis läinud.

Ja mul tuli meelde, et siis oleks meil maja niisama maha põlenud nagu kirikumõisa Roobertil põles. Ja mine tea, järsku oleks mõni majja ära põlenud! Ja kui siis isa laupäeval koju tuleb ja maja enam ei olegi, mida ta siis mõtleb?

Ja ma ei saanud terve selle öö õieti magada, sest ma nägin kogu aja und, et maja läks põlema ja ma jäin ikka

majja sisse ja põlesin koos majaga ära, aga valus ei olnud see üldse, sest see oli uni. Ja mul oli kole hea meel, kui hommikul üles ärgates kõik endist viisi oli.

XI

Väägresse poisid teevad endile suusad — Minu aialipid — Isa toob suusad — Väägresse poisid ei tunne mind enam

Väägresse poisid on ühed imelikud poisid. Nendega ei saa ilmaski mõistlikult mängida, nagu Hirve poistega saab. Nendel on ikka omad õiendamised ja nad peavad ennast juba täitsa suurteks.

Läksin Väägressele vaatama, et kas nendega mängida saab, aga nemad ütlesid, et meil on muudki teha, ja õiendasid pikkade lippidega ja ütlesid, et need on suusad. Lattidel olid otsad teravaks tehtud ja üles painutatud. Siis nad ütlesid, et need on poest ostetud ja ei ole mingid aialipid. Ma vaatasin neid ja sain aru, et nad valetasid, sest neil olid kole imelikud näod ja suuskadel oli mõne koha peal kooretükke küljes. Poest ostetud asjad ei ole iialgi niisugused ja on alati värvitud. Siis ma tulin ära ja hakkasin aia taga Endli põllu peal kelguga sõitma, sest lumel oli kole kõva koorik peal. Ja ma ei saanudki kaua aega sõita, kui Ilmar ja Valmar tulid ja neil olid suusad rihmaga vildi külge pandud ja nad sõitsid tähtsa näoga minust mööda. Aga ega nad palju sõita ei saanudki, sest nad ei osanud ja neil läksid suusad laiali ja risti ja nad kukkusid lumme, aga neil oli ikkagi kole hea meel, et neil olid suusad ja minul polnud. Siis ma pugesin läbi aiaaugu aeda, läksin tuppa ja küsisin ema käest, kas ma võin kaks aialippi võtta ja andku mulle kaks rihma ka, sest ma tahan endale suuski teha, ja ta lubaski. Ma läksin välja, võtsin kaks aialippi ja lõin neile rihmad peale. Need ei olnud küll päris suusad, aga ma läksin ikkagi aia taha sõitma. Ja kui ma Endli põllu peale jõudsin, pistsid Ilmar ja Valmar naerma ja ütlesid, et need pole küll kellegi suusad, sest neil ei ole soontki all ja ninad on ka sirged. Siis ma läksin tagasi õue ega sõitnud terve nädala enam oma aialippidega, ja kelguga ei läinud ka mujale kui Liine aia taha ja lasksin seal pervest alla.

Laupäeval tuli isa koju ja tõi mulle tõelised poesuusad. Ja neil oli soon ja otsad üles keeratud ja isegi auk rihma

jaoks. Mul oli kangesti hea meel, et isa mulle suusad just õigel ajal tõi. Ja ma ei saanud enne rahu, kui suusad täitsa korda tehti. Isal oli veel kaks kummi ostetud ja need tuli ka suuskadele külge panna. Isa ütles, et need on selle jaoks, et lumi talla alla ei koguneks.

Siis me läksime magama ja ma panin suusad voodi peatsisse ja vaatasin suuski kogu aja ja isegi katsusin neid vahetevahel. Neil oli kole imelik lõhn ja ema ütles, et see on tõrva lõhn. Siis ma puudutasin veel üks kord kummi ja rihmu ja jäin magama.

Hommikul, kui üles ärkasin, ei olnud veel keegi üles tõusnud ja ma ei saanud ei süüa ega ka välja uute suuskadega sõitma minna. Kõik magasid sel päeval kole kaua, sest oli pühapäev ja ma pidin peaaegu igavuse pärast ära surema. Aga ma ei saanudki surema hakata, kui ema tuli üles ja andis mulle süüa ja pani soojad riided selga.

Siis ma võtsin suusad ja läksin Väägresse aia taha sõitma, aga keegi ei tulnud vaatama, kuidas ma seal uute suuskadega sõidan, ja nad vist hoopis magasid. Pärast tulid Ilmar ja Valmar välja ja nad pühkisid õue ja kandsid vett ja õiendasid niisama, aga suusatama nad ei hakanud sel päeval üldsegi ja minust ei teinud nad ka välja, nagu oleks ma mõni võõras poiss või ei oleks mind olemaski.

XII

Sel kevadel on suur pori — Väägresse lapsed teevad renni — Vankri puss — Lõhun teiste renni — Saan naha peale

Sel kevadel pidi vist tõesti suur pori olema, sest piimamees tuli ja sõimas, et ilmaski siit tammede alt läbi ei pääse, uputa või hobune ära. Aga kordagi ei uppunud hobune ära ega olnud ka kunagi ennem ära uppunud.

Aga Väägresse hanelombis oli küll kole palju pori ja vett oli veel rohkem. Ilmar ja Valmar ja Ene kaevasid siis sealt renni üle tee ja kõik vesi jooksis aiamaa peale ja sealt edasi Niitaeda, nii et vulises kohe. Ja Väägresse lapsed tegid siis sinna renni peale igasuguseid kaadervärke, tamme ja vesirattaid ja sildu ja kõike, mida sinna üldse teha sai. Mina vaatasin aia tagant kivi otsast ja mul oli kangesti kahju, et meil hanelompi ei olnud. Aga teiste juurde ma ka ei läinud mängima ja nii siis vaatasingi sealt

mullaga mõned lilled kaasa ja paneks sinna maja ette peenra peale kasvama, sest siis poleks vaja nii kaugel toomas käia.

Aga nad läksid enamikus katki, kui ma neid koos mullaga tahtsin võtta, ja ma ei võtnud neid, mis katki olid läinud, sest ema viskab alati need lilletaimed, mis katki on, ära, kui ta toob linnast lilli istutamiseks. Ja ma viskasin ka katkised ära ja võtsin ainult terved, ja neid oli ainult paar tükki. Siis ma ukerdasin jälle kuidagimoodi nendest hirmsatest linaligudest mööda ja läksingi ära koju.

Need lilled, mis ma niisama korjanud olin, viisin emale, et pangu kus tahab, ja tulin ise välja oma lilli istutama. Kõigepealt torkasin kepiga maasse augu, nagu siis, kui ema kapsataimi istutab. Siis panin lille auku ja vajutasin mulla pealt kinni. Ja kui kõik lilled olid maha istutatud, kastsin neid ka veel.

Siis ma ootasin mitu päeva, et vahest hakkavad kasvama, aga ei hakanud veel. Ja mõtlesin, et proovin õige, kas on juba maa külge kinni jäänud. Katsusin ühte, aga see oli täitsa lahti.

Ootasin veel paar päeva, siis läksid lilledel õie ääred siniseks ja varred jäid ikka peenemaks ja peenemaks, kuni nad longu vajusid ja olid täitsa nagu vaasis äranärtsinud lilled. Siis ma tõmbasin nad välja ja viskasin minema, aga aru küll ei saanud, miks nad õieti kasvama ei läinud. Kanad ju neid ei tahtnud ja kive ma neile ka peale ei pannud. Ja ma läksin ema käest küsima, et miks pääsusilmad meil peenra peal ei kasva. Ja ema ütles, et niimoodi suurest peast ei saa ühtegi lille ümber istutada ja et ainult väikesi taimi saab istutada.

Siis ma mõtlesin, et järgmisel aastal toon kindlasti väikesi taimi.

XIV

Tibud on väljas — Kloksuja kana on kuri — Hakkan tibude eest hoolitsema — Minu kukk — Ei kellegi hanepoeg — Mina ja hanepoeg

Ükskord toodi meile kuskilt tibud. Nad pandi korviga kööki ja ma mõtlesin, et ei tea, kas nad taevast alla sadasid või . . . Suured ütlevad ikka nii, kui keegi ootamatult tuleb.

Tibud olid kõik kollased ja ainult ühel olid tumedad trii-

Jänese pea (linool), Jüri Ummelas

bud selja peal. Ema ütles, et sellest saab kirju kukk, aga mina ei saanud üldse aru, kuidas võib väiksest tibust kukk saada, ja ma ütlesin seda emale. Ema jälle, et täpselt niisama, nagu sinust ükskord suur mees saab. Siis ma sain aru, et nii see vist ikka peab olema jah, aga ütlesin ikka, et ega mina tibu ei ole.

Algul olid tibud koos kloksuja kanaga ja kana oli kole kuri, kui neid lähemalt vaadata tahtsin, aga ükskord läks ta kassilegi kallale, nii et karvatutid lendasid. Siis ma mõtlesin, et tibudel on ikka hea ema. Aga pärast jättis kloksuja kana kloksumise maha ja tibud ka. Ja nüüd hakkasin mina tibusid toitma. Ma valasin neile teri kaussi ja vaatasin pealt, kuidas nad sõid, ja püüdsin mõnda silitada, aga nad hüppasid eest ära. Kõige rohkem meeldis mulle kirju kukk ja teda ma püüdsin ka kõige rohkem silitada. Ja lõpuks ta harjus nii ära, et ei kartnudki enam mind. Ja ma võisin teda silitada, kui ta sõi. Teised hüppasid kõik edvistades eemale, aga tema sõi rahulikult edasi. Pärast võtsin ma ta sülle ja ta sõi minu peost ning istus mul õla peal. Ema ikka pahandas, et senikaua sa jandid temaga, kuni ta sulle nokaga silma lööb. Aga tema ei löönud, sest ta sai aru, et heale sõbrale ei või ilmaski silma lüüa. Ja ma sõidutasin teda oma autoga ja ta käis mul igal pool järel.

Aga siis tuli hanepoeg. Ja ma hakkasin temaga sõprust tegema. Ma ei tea praeguseni, kelle hanepoeg see oli, sest meie haned olid tema peale kole vihased ja ajasid teda alalõpmata taga. Väägresse oma ta ka ei olnud, sest nendel olid kõik ripakil sulgedega haned ja nende hanepojad olid palju vanemad, kui tema oli. Siis ma mõtlesin, et kui kõik teda vihkavad, siis mina kasvatan ta üles, ja ma andsin talle teri. Ja ta sai mulle nii heaks sõbraks, et isegi Palli ei olnud nii hea sõber. Me käisime igal pool koos ja järve äärde suplema läksime ka koos. Aga järve ääres oli nii kõrge rohi, et ta vahel mind ei näinudki, siis ma heitsin pikali ja kuulsin, kuidas ta nutuse häälega hädaldas, aga ta leidis mu alati üles ja siis ta sädistas rõõmsalt kaela õieli ajades. Siis oli mul nii hea meel, et ta mind ikkagi üles otsis. Ja ma surusin oma näo tema udusulgedesse ja need olid nii pehmed ja soojad, et... et ma ei oskagi öelda, kui hea meel mul oli.

Siis me suplesime ja ta ujus kole hästi ja mina ei osanud üldse ujuda. Vahel ma kartsin, et ta hoopis ära ujub, aga

nagu ma kaldale tulin, nii ta kohe lausa jooksis mööda vett minu juurde. Siis me läksime koju tagasi ja sõime enne veel perve pealt hapuoblikaid.

Aga nüüd on kukk ja hanepoeg juba suuremaks kasvanud ja niisama kartlikuks muutunud nagu teisedki ja mul on teinekord kole kahju, et nad mind kardavad, aga võibolla lihtsalt häbenevad teisi ja ma ei saa seda ilmaski teada.

Hanepojal on ikkagi ripakil suled ja ta on täpselt nagu Väägresse haned ja ema ütles, et temast saab sügiseks suur rasvane hani, sest Väägresse omad on alati sellised olnud ja et neil on hoopis erinev sort kui teistel ja et see on petseri sort.

Kukest kasvaski kirju kukk ja ema lubas selle sügisel alles jätta, sest meil olevat uut kukke vaja.

Ja mul oli selle peale kangesti hea meel.

XV

Sõidame Tallinna — Rong — Tallinn — Vodja pool — Isa ja onu luba — Lill — Turg — Sõidame tagasi koju

Ühel hommikul tuli ema tuppa, äratas minu üles ja ütles, et tule ruttu sööma ja sea ennast valmis, õhtupoolikul sõidame linna. Ja siis, kui mina sõin, rääkis ta veel, et ega me Tartusse ei jäägi, võtame sealt isa kaasa ja sõidame Tallinna, sinna, kus isa töötab ja elab. Ja et läheme vaatama, mida seal ka tehakse.

Mina ei saanud sest jutust suurt midagi aru, ainult nii palju, et isa ei töötagi üldse Tartu linnas, vaid hoopis ühes teises kohas ja too koht on ka linn ja tolle linna nimi on Tallinn.

Siis me sõitsime õhtupoolikul Tartusse. Ja me sõitsime jälle Antsuga ja buss aevastas ikka iga natukese maa tagant.

Tartus me kaua ei olnudki, ainult käisime korra tädi ja onu pool ja ütlesime neile, et tere ja head aega ja võtsime isa kaasa.

Siis me läksime kõik kolmekesi raudteejaama ja isa ostis rongipiletid, sest me pidime nüüd rongiga sõitma ja me läksimegi rongi juurde.

Rong oli kole suur ja ma arvasin, et tal lõppu ei olegi, aga ikka oli. Ja kõige ees oli vedur nagu vihane pull tal-

vel õue peal ja ajas ninasõõrmetest pahinal auru välja. Aga vedur oli palju suurem kui pull, ja kui ta liigutas ennast, siis kõik maa müdises. Ja mul oli natuke hirm, sest mine sa tea, mida ta võtab kätte teha, kui vihaseks saab. Aga kui me vagunisse ronisime, siis ei olnud mul enam üldse hirmu, sest seal oli nii vaikne nagu toas. Ma istusin kohe akna alla ja vaatasin välja, aga ei näinud midagi, sest akna kõrval oli kohe teine vagun ja sellel ei olnud ühtegi akent.

Siis vilistas keegi ja kohe selle peale huikas vedur kõvasti ja see kõik oli täpselt nii nagu maal karjamaal, kui Väägresse Teodor Klaudit tasakesi vilistab ja see kohe kõvasti vastu hirnub.

Ja kogu rong tegi veduri vile peale nõksti. Siis ma ei saanud aru, mis juhtus, sest tundsin, nagu oleks hakanud kõrval seisev rong sõitma. Ja ma arvasingi algul nii, aga pärast vaatasin teisest aknast välja . . . ja jaama ei olnudki enam.

Rong sõitis kole kiiresti, nii et majad ja puud ja postid ainult vilkusid mööda.

Rattad tegid ikka ta-tat-taa, ta-tat-taa ja pärast, et taa-tat, taa-tat . . . ja siis ei olnudki enam midagi.

Kui ma üles ärkasin, oli väljas juba täitsa pime ja eespool vilkusid tuled. Isa ütles, et Kehra vist . . . ja kui ma uuesti üles ärkasin, et ongi Tallinn.

Igal pool oli kole palju tulesid ja rong kihutas nende vahel. Tulesid tuli ikka juurde, ja kui rong seisma jäi, oli neid nii palju, et ma ei oska öeldagi, kui palju neid oli.

Siis me läksime välja ja sõitsime ühe väikese ilma vedurita rongiga kuhugi. Ema ütles mulle, et see on tramm. Aga mina ei saanud enam tolkugi aru, sest ma olin kole unine. Ümberringi olid suured majad ja ilma vedurita rongid kihutasid ulgudes mööda tänavaid. Lõpuks läksime ühe maja uksest sisse ja isa ütles, et mine tea, võib-olla Vodjad juba magavad, ja koputas kohe ukse peale.

Siis me läksime sisse . . . ja mind pandi kuhugi magama . . . ja laua peal põles roheline valgus . . . ja siis ma ärkasin üles, aga oli juba hommik. Ema tuli tuppa ja vahepeal panime mind riidesse ja ta ütles, et ole senikaua siin, kuni ma sind sööma kutsun.

Ma istusin tükk aega niisama ja ronisin siis laua juurde. Laua peal oli lamp. See oligi toosama, mis õhtul põles.

Lambi küljes oli nupp ja sellest sai lampi põlema panna ja ära kustutada ka. Ma panin ta siis ikka põlema ja kustutasin ära, kuni ta enam põlema ei läinudki.

Me olime ikka hästi mitu päeva Tallinnas, aga mul ei ole suurt midagi meelde jäänud, sest meelde jätta oli nii kole palju, et ma ei teadnud, mis ma pean jätma või mis ma ei pea. Aga liftiga sõitmine jäi küll meelde.

Vodja-mamma viiski mind liftiga sõitma. Me läksime ühe ukse juurde kohe välisukse kõrval ja tema vajutas nupu peale. Mina enam ei julgenud ühegi nupu peale vajutada, sest mine sa tea, mis võib veel juhtuda. Ja kui ta oli nupu peale vajutanud, siis me läksime uksest sisse ühte väikesesse ruumi ja sõitsimegi selle ruumi sees üles. Nii me sõitsime mitu korda ja ronisime pööningul sealt välja. Siis me vaatasime aknast alla õue peale, kuidas ema pesu nööri peale riputas, ja sõitsime alla tagasi ja Vodja-mamma ütles emale, et me läheme poisiga turu peale. Ja me läksimegi. Turg oli putkasid ja rahvast täis ja ma tahtsin õuna süüa, aga ei saanud, sest Vodja-mamma ütles, et need on mineva-aastased õunad ja kole kallid.

Siis ma mõtlesin, et mina küll ilmaski linna elama ei tule, sest siin tahetakse kogu aja raha ja isegi õunu ei saa ilma rahata.

Me olime veel paar päeva Tallinnas ja siis sõitsime tagasi. Tagasisõit läks ikka samamoodi kui tulekki, ainult et rongiga sõitsime päeval ja ma ei maganud sõidu ajal. Ja meie vastas istusid kaks meest ja küsisid ema ja isa käest, et kas ma kunstnik olen, ja ema ja isa naersid selle peale.

Siis ma sain aru, et nad arvavad sellepärast nii, et mul pikad juuksed on, ja ma panin Tallinnast ostetud soge pähe.

Tartus olime öö ja hommikul sõitsime Antsuga tagasi maale.

XVI

Pean katuselt alla tulema — Hakkame sünnipäeva pidama

Ma ei saagi enam siin katusel istuda, sest ema kutsub tuppa. Ja ta on juba mitu korda köögi ukse peal hõikamas käinud, aga ma ei ole häältki teinud, sest siin on hea istuda ja ega seal toaski midagi teha veel ei ole.

«Andre-e-s, tule tuppa! Isa tuli. Hakkame nüüd sünnipäeva pidama.»

Oi, isa on juba tulnud! Siis ma pean küll tuppa minema. Ei tea, mida ta linnast ka tõi.

«Tipa Tapa» IV, 1962

Öö

Kuno Otsus, XI kl.

Mu agul magab.
Latern vaatleb end rentsliveest.
Akna taga jalutab öö.
Mu agul magab.

Magavad majad
ja kastene rohi
hallide kivide vahel.
Taevameri veel ei tohi
tüürida koidulahel.

Tänavanurgal ei suudle paar.
Tõuseb udu.
Taevasse lükkub koidukaar.
Ärkab agul — mu kodu!

Päev

Virgus mu suvine linn,
algavat päeva teretas,
punane päike katustel veretas.
Virgus mu suvine linn.

Õhku rüüpasid korstnad,
aiad ja vanad pargid,
kerkisid rohmakad tellinguhargid.
Õhku rüüpasid korstnad.

Lilled piilusid päikest,
imedes piimjat udu,
liikus kämmas autode rodu.
Lilled piilusid päikest.

Tänaval leidis neid arm.
Poiss suudles tüdruku huuli,
värelevaid nii kuumi.
Tänaval leidis neid arm.

Algas jällegi päev,
tulvil õnne ja võite.
Sõbrad, hõisata võite!
Algas jällegi päev!

Ellupöördujad

Mu sõbrad!
Te kallite silmade järgi
leian endale
hõbeda
lõpumärgil.

Ja varjude nurgast leian öö,
tõstan üles ta tähtede harja.
Miraažid ja lummus mind
puruks ei löö,
elementide rida ei varja.

Las langeb elukulla alkeemik,
jätke talle ta surirüü —
sest kindlasti teises ilmas
see küünik
end alasti võtab ja selle müüb.

Las langeb petlik
miraažide inime,
ajastu kesta nöörduja.

Taevas, mu sõbrad,
on alati sinine!
Oleme ellupöördujad.

Päikeselapsed

Hõiskan kõigile — tere!
luule
ja äikese
helkjas pilvekast.

Oleme sinuga mere,
tuule
ja päikese
kaks kelmikat last.

Kui meri on õõtsuvalt kollane
ja kallistab vaikivat randa,
siis tahaksin olla mina see,
kes laseb end sinuni kanda.

Kui päike end õõtsudes kummardab,
et määrida pruuniks su keha,
ma seisan naervana, tummana
ja mõistan vaid vallatust teha.

Hõiskan kõigile —
elagu elu!
Jagu ma saanud tast.
Oleme sinuga
rõõmsatest rõõmsamad,
kaks päikeselast.

«Tipa-Tapa» IV, 1962

Liiri-lõõri!

Kirsti Ehaveer, IV kl.

Lõokene! Lõokene!
Armas väike linnuke.
Ise laulad üleval
taevas, taevas.
Pesake sul põõsa all
armas, armas.

Liiri-lõõri, lõoke,
kallis väike linnuke.
Pesakeses munake
väike, väike.
Munakeses pojake
kallis, kallis.

«Lävel» II, 1962

1963

Kas tavaline päev?

Ann Siitam, X kl.

See oli päris tavaline koolipäev, mis hakkas lõppema. Klassis midagi erilist ei juhtunud. Oli toimunud kontrolltöö algebrast. Mõnel läks paremini, mõnel halvemini, kuid üldiselt ei mõjunud tulemused eriti oluliselt kellegi hinnetele. Algebra oli viimane tund ja pärast seda oleks klass võinud koju minna, kui poleks tulnud ootamatut teadet, et saalis on loeng — osavõtt mõlemale kümnendale klassile kohustuslik. Käratseti, pahutseti. Mõni selle pärast, et jääb nüüd «trenni» hiljaks. Teine selle pärast, et kellelgi on kodus sünnipäev. Siis mindi saali, võeti kohad sisse, loeng algas.

Liivile juhtus äärepealne koht. See pahandas teda, sest seal ei saanud kellegagi juttu ajada. Aga õieti polnudki millestki rääkida — päev oli olnud nii tavaline ja lektor kõneles ka tavalisest asjast — rahvusvahelisest olukorrast, riikide sõjalisest võimsusest. Auditoorium, kes esimesed sõnad võttis vastu vaikides, hakkas algul tagasihoidlikult, hiljem veidi kõvemini sumisema: tehti plaane, mida pärastlõunal ette võtta.

Liivil oli igav. Marti polnud ka näha. Ta vaatas tahapoole. No muidugi, seal ta on, suure poistekamba keskel midagi seletamas.

«. . . Ameerika Ühendriigid plaanitsevad kallaletungi noorele sotsialistlikule Kuubale,» kostab lektori hääl. Kuid Liivi selja taga arutavad tüdrukud, et Leida oleks pidanud laskma kleidi teha vastandvoltidega, sest talle ühepoolsed voldid ei sobi. «Pealegi veel mahapressimata. Need pole ju üldse enam moes!» ütleb Kai — veidi liiga valjusti. Mõned poisid turtsatavad. Lektor peatub hetkeks ja jätkab siis uuesti ühetoonilise häälega: «Nõukogude Liit on loonud raketi, mis tabab vaenlase raketi õhus ja hävitab selle. See tõstab meie kaitsevõimet tunduvalt.»

Väljas aga tibab halli nukrat vihma.

Liivile algas tänane päev, nagu alati, äratuskella tirinaga ja unise külmatundega teki alt tõustes. Teist korda algas ta siis, kui läbi sumiseva ja kiirustava koolimaja kõlas kell, mis tähistas starti eelolevasse koolipäeva. Närvipinget oli selles küllalt — mõnes tunnis vähem, teises rohkem, kuid aju sattus õieti harva tõelise pinge alla. Seda pigem küll ükskõiksuse või rohkem tuimuse kui laiskuse tõttu. On need kuus-seitse tundi läbi, läheb Liivi koju, sööb lõunat, võtab raamatu, kuulab raadiot. Siis muidugi peab ta veel õppima.

Üldiselt on Liivi õppeedukus keskmine — ei eriti hea ega ka halb. Ühtki õppeainet, mis teda tõsiselt huvitaks, Liivil ei ole. Hiljem läheb ta sõbrataridega kinno või jalutab niisama hämarduvatel tänavatel. Mõttetult. Võib-olla seda mõtet otsides. Õhtul tuleb televiisor. Siis on ka oma asju kohendada: silkasilm üles võtta, kleit triikida. Ja nii sügisest kevadeni. Muidugi on raamatuid, filme või lihtsalt muljeid ja stseene tänavalt või koolist, mis panevad mõtlema. Mõnikord need isegi üllatavad. Kuid midagi, mis oleks tõeliselt erutanud, Liivi seni pole tundnud.

Et ta nüüd just selle otsapealse koha pidi võtma!... Tema kõrval lahendab Anne füüsikaülesandeid. Ja Mart ei tee Liivist ka välja. Ometi alles täna küsis ta Liivilt konspekti ja naeratas nii toredasti! Paha poiss. Siis meenub Liivile see, et ta ei pannud hommikul riietehoius vihmavarju kuivama. Vastik vihm. Kuid praegu näib akna taga sadu vähemaks jäävat.

«Kogu maailmas tegeleb praegu sõjaasjandusega 20 miljonit inimest,» jääb lause Liivile kõrvu. Ta ei loe ajalehtedest poliitilisi uudiseid; telekommentaatori vestlused kuulab ta vahel ära, kuid sellel pole otseselt tema jaoks mingit tähtsust. Aga ometi — 20 miljonit inimest? Kui palju on üldse inimesi maailmas? Vist midagi 3 miljardit? Maa, riigid, linnad — ja kõikjal inimesed. Kui palju neid on! Nad töötavad, õpivad, reisivad. Ja mõtlevad — igaüks erinevalt, erinevatele asjadele. Kui imeliselt suur on siiski maailm!

«Hirošimas kasutatud pommi võimsusega võrreldes on tänapäeval aatomipommide võimsus kasvanud rohkem kui 200 korda,» räägib lektor.

Jah, aatomipommid. Massilise hävitamise relvad. Inimeste hävitamise relvad. Inimeste eneste loodud relvad

inimeste eneste hävitamiseks. Miks küll inimesed hävitavad inimesi?... kerkib üles Liivi jaoks suur, kohutav, õudselt erendama hakkav mõte. Kõik ajaloo sõjad seostuvad ja põimuvad läbi ta mõttes. Aga iialgi pole kasutatud aatomipomme...

Siis korraga tungib lektori rõhutatud lause keset saalivaikust nagu piitsahoop talle kõrvu: «Iga maakeral elava inimese kohta on praegu 80 tonni lõhkeainet!» Millegipärast sõlmus see 80 tonni Liivi mõtetes otsekohe nende 2-tonniste briketihunnikutega, mis neile sügiseti koju toodi. Igaühe kohta on lõhkeainet nelikümmend korda rohkem! Ka nende kõigi kohta siin saalis. Samuti kodus emale, naabritele... Kus küll on inimeste mõistus?!

Saalis on hauavaikus.

Selja tagant müksab siiski Liivit keegi ja talle pistetakse pihku väike kokkumurtud paberitükk. Liivi ei ava seda. Alles tüki aja pärast on sõrmed paberi iseenesest lahti rullinud.

«Laupäeval puhkeõhtule tuled? M.»

Tähendab Mart... Liivi ei taipagi korrapealt, ent siis tabab teda erutus. Ta ootab, kuni veri põskedest tagasi valgub ja vaatab taha. Mart pilgutab silma. Liivi noogutab.

Saal ümberringi sumiseb jälle ja ootab loengu lõppu. Keegi neist pole näinud sõda, nad ei tea sellest midagi. Ei taha teada. Nende vanemad elasid üle õudsed sõja-aastad, nende isad olid rindel vastamisi sakslastega, käisid hiljem taastamistöödel... Nemad ise siin on aga nii seotud oma väikeste murede ja suurte rõõmudega. Nad ei mõista mõelda minevikule ja veel vähem kujutleda tulevikku, mis võtaks neilt kõik: toreda koolimaja, puhkeõhtud, vaidlused, isegi rõõmu päikesest ja puhtast tuulest.

Lõpuks loeng lõppes. Vihm oli lakanud ja isegi päike pilub pilvede vahelt nagu arglik lootus. Elada, kaua elada selles kolletanult langevate lehtedega linnas, selles imeilusas maailmas! Nagu mesilasparv sööstavad vabaks saanud õpilased koolimaja laiade klaasuste vahelt välja.

Mis päev täna ometi on, et Liivi niisuguseid asju näeb ja nii mõtleb?

Kummaline, ebatavaline ja ometi nii tavaline päev.

Ta avastas täna enda jaoks maailma ja märkas selle probleemide suurust. Kuid võib-olla peabki iga päris tavaline päev olema inimestele uute avastuste ja mõtete allikaks?

Liivi ei jõua seda kõike lõpuni mõelda. Elus kulub alati palju päevi, enne kui talle midagi selgeks saab. Kuid täna märkas ta, kui kaunis ja väärtuslik on elu, ning hakkas aru saama, miks rahu eest on vaja võidelda.

Nüüd on see selge.

Tuleb võidelda enda ja Mardi, oma klassi ja kooli, ema ja kodu, kogu linna ja oma rahva pärast. Kõigi rahvaste ja kogu inimkonna pärast. Kogu imekauni ja nii rikka maailma pärast.

«Noorustuli» nr. 1, 1962/63

Suusatamas

Marika Pruuli, IV kl.

Põski paitab karge tuul,
härmaehe kuusepuul,
mäest alla vuhinal,
metsarüppe tuhinal.

Lumehelbeid hõbedasi
puistab külmataadi käsi.
Õhtu laotab üle lume
õrnalt sinetava jume.

On vast nalja! Lausa lusti!
Vopsti lumme — jälle püsti!
Kihutan ma künkast alla,
sallgi kaelas pääseb valla.

Keset laineid

Vahuharjaline laine,
sinuga me sõbraks saime,
jooksed vastu mulle,
hüppan sinu sülle.

Pead sa püsti hoiad,
vetehõlmad laiad,
laevukesi randa
on sul lihtne kanda.

Mässad vetehoos,
laksud pilliroos,
vastu kallast raksad,
kive tõsta jaksad.

Jälgi liivalt uhud,
salajuttu puhud,
embad tuulte vuhinas
mindki mängutuhinas.

Oh, mu vahuharjaline laine,
sinuga me sõbraks saime!

«Tipa-Tapa» V, 1963

Kus sa käisid, kus sa käisid, sokukene

Tiina Mõtus, VIII kl.

Oli mäeküngas ja selle jalamil majake. Maja eest viis mööda külavahetee. Juhtus niiviisi, et sellel teel ukerdas mustakirju kassipoeg, majaelanike omandus.

Kui kassike oli natuke edasi jõudnud, vudis künkarinnakut pidi alla poisipõnn, määrdunud ja tegutsemishimuline. Vaevalt märkas ta kiisut, kui arvas, et selline omavoliline kasside jalutamine päise päeva ajal keset teed on selge häbematus — isegi tema jalutas alati ainult vanaema saatel.

«Nüüd da, Kiita ei pääde . . . Võtan tu kinni ja da pead mulle eluda hiile püüdma!» vudisid sõnad väikemehe suust.

Aga kassike, olgugi väike, oli küllalt kärmas ja kaval. Ei aidanud poisi meelitused — kass lihtsalt tõstis oma kahuse saba püsti ja silkas teed mööda edasi.

Poiss läks täit mehesammu järele. No ütelge ise, kuidas ta pidigi jätma kassi vabadusse, kui ta ise oli nii optimistlikes aastates! Ta muudkui läks ja lõpuks ulataski kangekaelse põgeniku saba haarama.

Järgnes kassi kräunuv hädakisa ja selle peale kohe ka inimlapse nutuhääleline protest. Kannatadasaanud saba omanik tegi hüppe põõsasse. Kriibitud kätega kinnivõtja jäi nuuksuma ja pahandama «lolli kati» üle.

Nüüd pööras väljapahandatud mehehakatis sammud jõe äärde (kui kass võis minna, miks siis tema ei või; kass oli ju palju noorem!). Mõne sammu pärast rebestas aga õhku ainult ahastav «Ema-a!» Veski poolt tulid kruusatatud teed mööda tolmu üles keerutades ja harkis jalgu kergitades teravate sarvedega ning laiade kõrvadega elukad. Miski asi, mis lohises maas, oli löönud ennast esimesele elukale ümber kaela.

«Madu!!!» ehmatas kange mees. Kiiresti ära siit! Ja väikesed tallad käisid jooksul kuklani.

Et kiirel põgenemisel polnud aega teed valida, sai suur varvas kõva hoobi. Silmist paisati korraga nii palju soolast märga välja, et terve maailm muutus uduseks. Määrdunud rusikad pandi tööle ja põsed muutusid kriimuks, kuid silmapiir siiski selgines.

Eneselegi märkamatult oli poiss sattunud põõsaste vahele. Siin uhas aga uus hädalaine üle maailma — tal polnud enam aimugi, kuhupoole kodu jääb!

«Me-he-hee» kostis korraga kuskilt üsna lähedalt hirmuäratav mökitus ja seal põõsastes sahistas keegi! Pisarad kuivasid. Silmad läksid suureks-suureks hirmsa vaatepildi ootel, mis iga hetk võis ennast ilmutada. Nähtamatu lähenes sah-sah-sah läbi põõsaste ja siis pisteti välja valge kõverate sarvedega melanhoolse unistajanäoga pea: pikk habemetutt terava roosaka koonu otsas.

«Toku-tokukene . . .» kallistas marakratt rõõmsas ehmatuses vanaema kitse ja hakkas laulma täiesti omal viisil: «Kuta käidid, kuta kääiidid kiiteekeene? . . .»

Niiviisi kaelakuti nad saabusidki viimaks vanaema silma alla.

«Noorustuli», 1962/63

Kuidas hiir pika saba sai

Olavi Vaher, II kl.

Kord elas üks hiir. Ta läks metsa äärde ja ütles ussile: «Varsti lendavad kured lõunasse. Tule aga julgesti varjust välja!»

«Mis hullu juttu sa ajad? Ma täna hommikul ise oma silmaga nägin kurgi,» ütles uss.

Joonistanud Maimu Sotnik

«Ära peta! Viimane kurg lendas juba eile ära.»

«Ei või olla. On ju alles augustikuu.»

«Kuule, uss, mis sul täna arus on? Juba ammu on oktoober käes.»

«Ei ole, ei ole, ei ole,» susises uss vihaselt ja haaras hiirest kinni. Aga kui ta end lahti hakkas kiskuma, siis ei saanudki. Uss sikutas küll kõvasti, aga jäi ikka hiire külge.

Ja nii on hiirel tänapäeval pikk saba.

«Tipa-Tapa» V, 1963

Tootval tööl

Riivo Sinijärv, IX kl.

Esmaspäev.

Aiand, kuhu ma läbi varahommikuste, alles liiklusse ärkavate tänavate jalgrattaga tööle kihutan, asub Lasnamäe kõrgel paekaldal. Ilm on suurepärane. Õhk puhas ja selge. Kui keeran rannaäärsele teelõigule, annab mere kohale tõusnud varahommikune päike peegelsiledale lahele leegitseva sädeluse. Kaugel silmapiiril tossutab üksik aurik.

Ongi aiand.

Ruttu väravast sisse, mäest üles. Ratas ära. Tööriided selga. Paviljoni.

Töödejuhataja Reino oma tavalises ruudulises pluusis ja luitunud treeningupükstes, sandaletid paljaste jalgade otsas, jagab juba ülesandeid. Varsti on järg meiegi käes.

«Palju siis üle jäi?» vaatab ta ringi. «Kokku viis . . . Tore. Hakkate kõik puhastama hekialuseid.»

Väljume.

«Jälle rohima!» lükkab Anne, suveks tööle tulnud kooliõpilane nagu minagi, õlekarva juuksesalgu tusasena silmadelt kõrvale.

«Mis sa siis veel tahaksid?» imestab Karla, viiekümnendatesse aastatesse jõudnud mees. «See ju küll kerge amet. Päev on päev.»

Võtame kõplamiskäpad, reha ja ämbri umbrohujuurte jaoks ning alustame. Ligikaudu poolteistsada meetrit hekialust peab lõunaks puhas olema. Seda tööd võib jaotada mitut moodi. Näiteks igaüks saab oma mõõdumaa ja teeb

selle puhtaks. Kuid võib ka ühiselt, kõik koos. Karla on alati kollektiivse töö poolt. Minul, Annel ja Maretil (ka tema on õpilane) pole selle vastu midagi, sest seltsis on lõbusam, saab juttu ajada. Helmile, kräbedale töönaisele, on ükskõik, kas nii või naa — temal läheb aeg alati täie eest.

Päike kerib end järjest kõrgemale.

Kui lõunaoode peetud, viskan treeningupluusi maha, saab päikest. Helmi on kerges varrukateta sitskleidis, tüdrukud samuti. Karla toetub ühele põlvele, turi vastu päikest. Tema ei kääri läbihigistatud võidunud töömehepluusi käiseid kunagi üles.

. . . Rohkem kui pool tööst on viimaks tehtud.

Helmi sõrmed siblivad ikka veel väledalt nagu «Singeri» õmblusmasin. Meie püüame temaga sammu pidada. Karla viskab heki varju selili, paneb käed pea alla, kõneleb ja puhub suitsurõngaid.

«Hommikul bussis raadio rääkis, et tahavad kahekümne aastaga kommunismi minna . . . Ei sellest tule midagi välja. Ei ole veel seesugust inimest sündinud, kelle küüned endast eemale kasvaksid. Sõrmed on ikka oma poole.»

«Eks sinul muidugi,» ütleb Helmi. «Aga on teistsuguseidki. Näe, meil pole ühelgi omal maja ega poe me sel ajal, kui teised tööd teevad, sinuviisi vilusse . . .»

«See minut sul nüüd tüki küljest võtab?» uriseb Karla. «Kui tuleb kommunism, siis nagunii on igaühel mahv sellest; katsu sa siis veel suitsu teha. Siis saab sinu viisi hekialust kraapida küll; oled hommikust õhtuni justkui Fordi vabrikus!»

Kruusal krõbisevad kellegi liginevad sammud ja Karla on poolelt sõnalt vups! kükakil, sõrmed mullas. Meie hakkame laginal naerma.

«Konverentsi peate?» paistab üle madala hekiserva töödejuhataja Reino pikk kogu.

«Pole meil siin mingit konverentsi,» ütleb Helmi. «Karla aitas meil tööpäeva tihendada. Pidas maha poliitloengu, kuidas inimesed kommunismis elama hakkavad. Hommikul bussis olevat raadio kaudu räägitud.»

Teisipäev.

Vihma valab kui oavarrest. Istume paviljonis. Sellessamas ilusas punastest tellistest puhta vuugiga hoones,

mis Pirita tee ääres alla mere poole laskuval mäeküljel seisab.

Naised võtavad vanu näituseplakateid maha, mehed veavad kärudega uute väljapanekute kujundamiseks vajalikke paelahmakaid. Helmi ja tüdrukud puhastavad basseini. Meie Karlaga vestame rehapulki, sest varsti läheb heinatööks.

Näen vaeva, pulgad kipuvad tulema kõverikud ja mühklikud. Karlal käib nuga suih-siuh ja pulgad on siledad-saledad nagu vabrikust välja lastud. Vaatan teda. Tunnen kadedust tema oskuse ja pahameelt oma oskamatuse üle. Höövli ja treipingiga õppisime koolis tööõpetuse tundides üsna osavalt ümber käima, võiksin Karlale kõrvale asuda, kuid nüüd näen, et natuke noatööd oleks kulunud ka marjaks ära.

Ajapikka hakkab asi siiski minugi käes minema. Ei öelda asjatult, et harjutamine teeb meistriks.

Karla jutustab:

«Teil, noortel, laotakse nüüd koolis pead kõiksugu tarkust täis... Ega kool iseenesest paha asi ole. Mina ka käisin. Neli klassi lõpetasin ära; mõnel jäi see esimesest-teisest talvest juba pooleli. Aga rehkenduse said selgeks, lehte loevad. Mis inimesel veel vaja? Mida näiteks sina oma suure kooliskäimise peale minust rohkem oskad? Sul vist kaheksą klassi lõpetatud, lähed muidugi üheksandasse?»

«Üht-teist ikka tean ka. Näiteks võõrkeelest, geograafiast, ajaloost on kahe-talve-mehel vist küll vähe aimu...» katsun vastu vaielda.

«Tühi jutt! See, mis sa ennast rohkem arvad teadvat, on sulle puha valega pooleks õpetatud, eriti see ajalugu,» arvab Karla. «Näiteks minu ajal räägiti koolis, et Watt (Karla ütles vatt) aurumasina leiutas, teile aga seletatakse, et selle tegi keegi Uraalist...»

«Jaa, Polzunov,» ütlen mina.

«No vaata! Eks ma ütlesingi!» võiduröõmutseb Karla ning jätkab edasi: «Aga katsu nüüd ise mõelda... Sellelsamal pimedal Venemaal, kus Lenin ütles, et ainult kolm inimest kümnest oskasid revolutsiooni ajal lugeda, sellel maal üks mõisniku ori sai nüüd mitusada aastat tagasi välja mõelda aurumasina! Ei tea, mis need koolitatud krahvid ja mõisnikud kõik magasid, et seda au endale ei osanud võtta?... Ei ole aurumasinat leiutanud ükski

teine kui Watt, kes elas purutargal Inglismaal. Sinu haridus ja elu-olemine on tühi täpes selle kõrval, mis Wattiaegsed inimesed seal sada aastat tagasi oskasid!» ütleb Karla veendunult.

Katsun talle vastu vaielda. Püüan seletada, et suured avastused tekivad mitte kuulsuse otsimise, vaid selle tõttu, et tootmise areng nõuab ühe või teise täiustuse tegemist ja tõukab inimest maakera mitmesugustes paikades senikaua taga, kuni üks või teine tarviliku asja teoks teeb. Näiteks aurumasina leiutamisega on tegelnud mitte ainult Watt ja Polzunov, vaid terve rida teisigi. Kreeklane Heron valmistas Aleksandrias juba 120 aastat enne meie ajaarvamist masina, mis pandi pöörlema sellest väljavoolava veeauruga. See näitab, et inimsugu on murdnud juba paar tuhat aastat selle üle pead, kuidas auru oma teenistusse rakendada. Watt'il vedas ainult selle poolest teistest rohkem, et tema ideed võeti tolleks ajaks tekkinud ketrusvabrikutes kasutusele.

Karla kuulab tähelepanelikult, kuid ei jää rahule.

«See idee jutt, noormees, millega sa mulle praegu kärbseid pähe katsud ajada,» ütleb ta tolligi järele andmata, «see näitab kõige selgemini, missugust valet teile kool praegu pähe paneb!»

Ta hakkab mürinal naerma. Kogu paviljon kõmiseb. Kõik — liiva kärutajad, seinte värvijad, taimede istutajad —, kes parajasti paviljonis viibivad, katkestavad töö ja vaatavad meie poole.

Näen, et Karlaga pole selle koha pealt midagi teha. Ta on kui kalju. Temale teaduse progressist rääkida või vasikaga võidu joosta on tühi töö. Viskan valmis rehapulga teiste kõrvale ja hakkan uut vestma.

Kolmapäev.

Ilm on ilus. Korrastame sajuvetest rikutud teed. See tuleb jätta keskelt kõrgem, teha kumer.

«Miks?» vaatab Karla mulle otsa ja tunneb ilmselt mõnu minu kimbatusest: noh, koolitark, nuputa! Näed, kui vähe on su õppimistest kasu! Ja esimesel pilgul ma hoobipealt tõesti ei taipa.

Kuid pingutan, nii et ajud ragisevad. Mingi mõistlik, praktiline otstarve sellel kumerusel peab ju olema, sest ega seda ainult ilu pärast üksi päris kindlasti ei tehta.

Laudtasased teed oleksid minu meelest võib-olla ilusamadki.
Siis järsku... Kõigi füüsika seaduste põhjal — muidugi!
«Et vihmavesi teelt ära voolaks!» vastan üsna ükskõikse rahulikkusega.
«Hmjah,» köhatab Karla ja tekkima hakanud kahjurõõmuirvitus kaob. Tähendab, märki tabasin! Kuigi kaheksaklassilises koolis teede ehitamise kunsti pole õpetatud, on senine füüsikaprogrammi läbivõtmine ometi nii palju kasu toonud, et oskad raskusjõule leida praktikas loogilist rakendust.
Tükk aega küürutame ja parandame vaikides teed. Kuidas ma ka ei pinguta, läheb Karla ometi minust tublisti ette ja viskab kuuri kohal labida seina äärde: noh, könn, jäid maha, jõua mehele järele!
Näen, et Maret ja Anne tulevad lavade juurest, kastid süles. Kummardun sügavamalt ja viskan paksult teerenni uhutud liiva välja nii kärmesti, kui jaksan. Tunnen, kuidas puna tõuseb põske. Kuidagi ei mahu hinge, et nende silmis Karlast viletsamaks jään.
«Sa, Karla, vist rohkem puhkad kui töötad,» kuulen korraga Helmi häält. Taimekast süles, seisab ta ja silmitseb teed: «Näed, selle servagi oled endale valinud, kuhu vesi vähem liiva kannab. Lased siin poisi naha peal liugu? See küll ilus tegu ei ole.»
Ajan selja sirgu ja vaatan mäekallakut pidi kulgevat teed, kus ülevalt murult valguv sajuvesi tõepoolest uhub risti üle tee kogu liiva minu poolele. Mina aga mõtlesin, et ei jõua Karlaga sammu pidada oma nigela jõu ja oskamatuse pärast.

Neljapäev.
Teeme heina. On õige heinailm, nagu vanad heinategijad räägivad, ja töö läheb mis mühiseb.
Üheteistkümne paiku istusime üheskoos murule lõunaoodet võtma.
Sinistes tunkedes töömees, nimi on tal Juhan, võtab võileiva paberist, hammustab ja jääb suutäit puredes ajalehte silmitsema.
«Näe, jälle lasti välja uus tehiskaaslane,» ütleb ta rasvast pealkirja nähes.

«Ega nad meil neid kosmoselaevu ise...» arvab Karla, plaskust kohvi rüübates. «See on vangivõetud saksa kindralite töö. Nendeta oleksime veel sada aastat kosmoserakettideta.»
«Kuidas siis kindralid kosmoselaevu teevad,» muigab Anne. «Nad ju rohkem ikka sõjamehed!»
«Miks ei tee,» väidab Karla vastu. «Nüüdseaja kindralid teevad välismaal kõike.»
«Algab Tallinna Linna Töörahva Saadikute Nõukogu istungjärk,» loeb sinistes tunkedes mees ajalehest.
«Mis saadikutel viga istungit pidada,» sõnab Karla. «Raekojas hea jahe saal. Kuid tulgu istugu siin, kus meie vennikesed päikese lõõsa käes kõrbeme!»
«Ega see saadiku töö seal saaliski nii kerge ole,» arvab Helmi. «Ja kasu on sellest ikka omajagu ka.»
«Või kasu!» mühatab Karla. «Pane näiteks mind saadikuks. Siis saad kasu küll! Vaata, kus vanasti olid saadikud: advokaadid Teemant, Poska ja puha. Aga mis nüüd on? Ei tea, mis meiesugune tööinimene seal ka otsustada oskab!»
«Ärge muretsege, ega teid keegi saadikuks panegi!» naerab sellepeale Anne.
«Aga vaat kui paneks Helmi,» ütleb sinistes tunkedes töömees tõsiselt.
«Ei seda hullu tohi sinna lasta,» kohmab ruttu Karla. «Siis on varsti tramp peal, vehi tööd hullemini kui vanasti peremehe leivas!»
«Kuule, Karla! Majad natsionaliseeritakse!» ütlevad korraga naised, kes vahepeal ajalehe enda kätte on saanud. «Näe — täitevkomitee istungil on päevakord: Esiteks. Mittetöise tuluga saadud individuaalmajade võõrandamise küsimuse läbiarutamine...»
«Mis moodi see oli?» kahmab Karla ajalehe.
«Ja-jaa. Nüüd sinu oma läheb!» naeravad naised laginal. «Kust sa oma sead-kanad-lehmad muidu üles nuumatud saad? Kõik poest kokkuostetud leiva ja tangudega...»
«Mis te norite?» keerab Karla ajalehe kokku. «Mul pole juba üle aasta ühtegi lehma enam. Ja majad võetakse tööpõlgureilt. Ma ise lugesin.»
Ta võtab vikati ja läheb seekord esimesena heinakaarele.

Reede.

Udutab nõrka vihma. Tüdrukud töötavad paviljonis. Helmi, Karla ja mina veame robotiga* tee tegemiseks liiva.

Olen kaua nurisenud: rohi ja rehitse, puhasta ja paranda — saaks ometi kord mehetööd. Nüüd sain. Tõstame suurte kühvellabidatega liiva madalasse järelvankrisse.

Võtab hingeldama.

Karlalgi on otsaesine märg. Vajutab labida liivakuhja. Mina seekord ka — ei jaksa enam. Helmi viskab veel edasi. Karla võtab rinnataskust pooliku suitsu, süütab ja alustab järjekordset suitsujutlust.

«Hea, et mina kommunismini ei ela!»

«Miks?» küsib Helmi ja tõmbab ka hinge.

«See kommunism mõni elu. Võta või see ühiskondlik toitlustamine, mis nüüd välja on mõeldud. Raadio oli eile turul kuulutanud, kui eit sibulavarsi ja lavakurki müütas. Lüüakse meile varsti Keskväljakule katlad üles ja siis sõidame kõik, kausid kaasas, iga päev lõunaks laket saama.»

«Kas te seda ise ka usute?» küsin Karlalt.

«Usun?» ühmab Karla. «Kui need päevad sul, poiss, ükskord käes, küll siis tulevad minu sõnad meelde,» ütleb ta, saades isegi aru, et on seekord üle pakkunud.

Laupäev.

Järjekordne neljatunnine tööpäev on läbi. Kihutan vuhinal mäest alla, väravast välja ning keeran nagu iga päev Pirita poole.

Enne sillale jõudmist möödub minust täistuubitud autobuss. Peatuskohas purskab sellest inimesi välja kui mesilasi tarust pereheitmise ajal.

«Riivo! Oota!» hüüab keegi.

Pidurdan ja võtan ratta käekõrvale. See on koolivend Peep, kellega elame ühes tänavas. Hakkame seltsis alla jõe poole astuma.

«No on nuhtlus see meie bussidega igapäevane randasõit!» pühib Peep higi ja kergitab pükse. «Kõigepealt

---

* Kerge aiatraktor, millega saab väga mitmesuguseid töid teha; on suure universaalsuse tõttu tööliste keskel teeninud endale hellitusnime «robot».

kaks tundi seisa linnas sabas, siis pressitakse sind kui kilu karpi ja lõpuks on pool päeva otsas, kui ükskord Pirti saad.»

Eks sellest kohast ole Peebul kirumiseks põhjust küll. Minul on hea, on ratas. Sain tookord kevadel üheteistkümneaastaseks, kui läksin Tallinna Linnuvabrikusse juurvilja kõplama. Sellest tööst ongi mul mälestuseks käekell. Pärast seda käin igal suvel tööl ja niiviisi on ka ratas oma teenitud. Peebul, tõsi küll, on kell hinnalisem kui minul — selle kinkis talle isa pärast seda, kui mina oma töö eest saadud kellaga sügisel kooli läksin. Ratast talle veel kingitud pole, kuid lubadus on antud motorolleri peale. Et selle seljas esialgu veel sõita ei saa, siis ta ongi jalamees.

Küsin Peebult, kas ta meie juurde aiandisse tööle tulla ei tahaks.

«Ei paku pinget,» kehitab Peep õlgu. «Oleks mõni priimam ots, siis ehk veel.»

Kuulan. Kangesti tuttavad sõnad. Jah, Karla vaatab ju elule ka umbes sedamoodi. Aga et mu enese koolivend, kes sügisel üheksandasse klassi läheb, võib nii arutleda, see on uudis.

Panen ratta puu alla, võtame riided seljast. Praeme endid tulikuumal liival. Supleme. Õhtu eel, kui päike hakkab kalduma jõetaguste mändide varju, seame sammud tagasi kodu poole. Mina hüppan bensiinijaama juures ratta selga, Peep läheb üle tee seitsme versta pikkusesse bussijärjekorda.

Veeren üle silla.

Mere poolt puhub mõnus jahe tuul, mis kannab kõdunenud adru lehka. Ratas vuhiseb puude varju peidetud värvilistest majakestest mööda.

Siis hakkab ees, üle lahe, paistma paljutorniline Tallinn — pulbitsev, töökas, teguderohke.

«Noorustuli», 1962/63

Jutustus elus kogenematust varblasepoisist

Rein Roost, VIII kl.

Oli käre külm, nii et pakane paukus aiateibas, kuid silmipimestav päike pani lume igal pool sätendama.

Õueaia ühel sammaldunud teibal konutas turris ja puhevil hall tombuke. Lähemal vaatlemisel osutus see varblasepoisiks, kes näis välimuselt ja suuruselt üsna noorukeolevat. Ta uuris ümbrust pilguga, millest peegeldus nii kurbust ja muret kui ka uudishimu. Oli ta ju alles elus kogenematu ja vähe näinud kaitsetu olend.

Värvule meenus ta ema, kes oli teda päevast päeva peale tema ilmaletulekut toitnud, kuid nüüd, kus üks imelik saba ja vurrudega elukas oli emale ühel heal päeval lõpu peale teinud, ja veel oma kodu juures, muutus säutsu elu-olu: ta pidi enesele ise toitu muretsema ja leidma laias ääretus maailmas õige tee, mis oleks talle võib-olla isegi õnne toonud. Kurb säutsatus tuli kuuldavale pisikese kollaka tömbi noka vahelt. Külm on ka. Prrrr! Nüüd ta siis konutab seal aiateibal ja uudistab oma suurte selgete silmadega maailma.

Varblasele tundus väga imelikuna ja kentsakana punase nöpsis nina ja roosade põskedega väikemees, kes vedas enda järel kelku. «Mis või kes see niisugune võib olla!» arutas varblasepoiss endamisi. Küll on imestamist: tänaval jooksevad imelikud olendid, suured mustad rattad all. Küll on sagimist, pea hakkab päris ringi käima! Järsku ilmusid ei tea kust välja poisid, kes panid aeda üles väikese majakese, mis sarnanes suurtele majadele. Enne äraminekut puistasid poisid majakesse natuke tanguteri ja leotatud leivaraasukesi. Väike varblane pööras pea viltu ja vaatas tüki aega majakest. Uudishimu sai värvukese kahtlusest võitu. Vurrdi — lendas ta maja katusele ja sealt otse tanguterade keskele. «Kui prooviks õige maitsta?» mõtles varblane ja juba prooviski. Oi imestust, need palakesed kõlbasid ju süüa! Naks! Naks! nokkis varblasepoiss tanguteri ja leivaraasukesi.

Äkitselt köitis säutsu tähelepanu lähemale hiiliv kass — nüüd ta juba tundis ära selle vurrudega nurrulööja. Linnukese süda hakkas kiiremini ja kiiremini kloppima, ähvardades lõhkeda. Kass tuli sabaga vihaseid liigutusi tehes järjest lähemale ja... juba valmistus hüppeks: esiti ikka ühe jala pealt teisele, nagu sütel, ja siis: hopp! Nüüd sündis küll ime — kassi küüned tungisid puuoksasse, aga mitte linnu pehmetesse sulgedesse. Ega varblane ka päris ilma mõistuseta ilmale sünni, liiatigi, kui ollakse juba mitu kuud vana. Vurr! lendas väike elus kogenematu sulekandja linnumajast minema, vastu teadmatusele, vastu uutele ohtudele ja muredele — vastu tundmatule saatusele.

«Selginud Sihid» nr. 2, 1963

Truudus

Taimi Elemaa, X kl.

Tuul pöördus. Selge taevas kattus pilvedega ja algas meeletu tuisk. Valged vihurid kihutasid maa kohal, sekunditega kerkisid lumehanged.

Istusime akna all — mina ja tädi. Tädi majake on äärmine majade reas, üsna metsa ääres. Tädi elab siin juba mitukümmend aastat. Kaks aastat tagasi suri ta mees ning tütred õpivad linnas. Talvel on tädi tihti üksinda majas. Tal võiks olla koergi, aga niipalju kui ma mäletan, pole tal teda iialgi olnud.

Küsisin seda tädilt. Tädi ei vastanud midagi. Kuid täna vaatas tuisku ja ütles äkki: «Nagu siis, kui minu Hundu...»

Hundu? Kes see oli?

Palusin, et tädi jutustaks. Ja tädi rääkis.

«Ma olin siis sinust natuke vanem, kuid töötasin juba. Elasin linnas ja igal vabal päeval sõitsin maale onule külla. Mu onu oli metsavaht. Tema elumaja oli paksu metsa sees, kitsas rööpaline tee viis sinna. Läbi metsa tuli minna oma 3—4 km. Ükskord teatasin ette ja saabusin õhtu eel. Onunaine ootas mind, onu oli jahile läinud.

«Hunte on meil palju, tikuvad loomadele kallale,» selgitas Liisa.

Hilisõhtul tulid kütid jahimehejutuga onu poole. Mets oli läbi kammitud ja mitmele hundile kuul pähe lastud. Onu oli väga lõbus. Äkki meenus talle midagi. Ta tõi oma jahimehepauna keset kööki ja tiris sealt välja tigeda ja imetillukese kutsika, kes kohe hirmunult nurka puges.

«Kes see on?» küsisime tädiga nagu ühest suust.
«Eks te näe! Noor hunt!» naersid mehed.
«Selle loomahakatuse kingin sulle!» oli onu heas tuju. Õhtu otsa jändasin kutsikaga. Ta oli kartlik ja kohmakas, püüdis isegi uriseda, kuigi oli vaevalt minu kahe rusika suurune.

Varsti sõitsin linna ja ligi aasta ei külastanud onu. Hundikese nimeks saigi Hundu. Ta kodunes ruttu. Linnas elas ta majakeses aia ääres, läheduses loomi ei olnud. Hundu võimupiirkond piirdus aiaga. Ta metsikus kadus, silmad vaatasid targalt ja julgelt. Minusse kiindus ta kogu oma hundihingega. Õpetasin teda kodu valvama sel ajal, kui olin tööl. Hundu kasvas ruttu ja oli peaaegu täiskasvanud hundi moodi.

Siis sõitsin jälle kord onule külla. Lahutamatu Hundu järgnes mulle varjuna. Veoauto kastis istus ta paigal, metsateel hoidus minu lähedusse. Jõudsime onu majakese juurde. Onu üllatus väga, kui nägi ilusat Hundut. Kuid Hundu urin keelas tal oma tundeid energilisemalt avaldamast.

Hundu jälgis iga mu sammu. Ööseks aga ajas onu ta õue. Hommikul tuli esimene pahandus. Varajane kana jalutas koos poegadega Hundu nina eest mööda. Hundu aga oli näljane. Ta ei teadnud midagi koduloomadest ja hommikul väljunud onu märkas maas verejälgi. Kolm kanapoega puudus. Pahandasin Hunduga tõsiselt. Hundu nähtavasti sai aru, et kanapoegi murda ei tohi. Kuid verest oli maik suus ja samal õhtul ilmus ta õue, murtud jänes hambus. Onu oli väga vihane. Ma oleksin heameelega kiiresti ära sõitnud, kuid enne kahte päeva oli see võimatu ja ma olin sunnitud jääma. Onu sidus Hundu kaelarihma külge tugeva nööri, sest ketti majas polnud. Öösel Hundu ulus kaua. Hommikul lamas maas katki näritud otsaga nöör. Hundut ei olnud. Alles lõunaks tuli Hundu ja puges kohe tuppa minu juurde. Tema alandlik käitumine äratas kahtlust ja see osutus tõeks: Hundu oli lambatalle maha murdnud.

Metsavahi-Jants tuli õhtul koju, tiris Hundu kohtu ette, mis koosnes minust ja onust, ning otsustas natuke kangemat õpetust jagada. Püüdsin onu takistada, kuid onu tegi, mida tahtis.

Hundu solvus hirmsasti. Onu peksis teda kepiga, aga hundike oli siiani kõige rohkem vitsaga paar laksu saa-

Joonistanud Maimu Sotnik

nud. Valust hullunud loom muutus metsikuks, rebis enda lahti ja kadus.

Enam ta majakesse tagasi ei tulnud.

Järgmistel õhtutel kuulsin ta ulgumist, kuid onu ei lubanud välja minna. Ja siis saatis Liisa mu jaama rongile. Linnas oli mul igav ja kurb Hunduta. Ent siis sõitsin ära. Mitu kuud hiljem komandeeringust tulnud, leidsin onu kirja. Oli juba talve lõpp. Sõitsin onu poole.

Hundut ei olnud.

Onu jutustas, et hundike uluvat igal ööl, külas murrab

ettevaatamatuid koeri, metsas loomi ja teeb palju kurja. Nädalapäevad tagasi olevat röövretked lakanud.

Varsti sõitsin jälle linna. Mul oli väga kahju oma sõbrast ja truust majavalvurist.

Kord veebruaris pidin onunaisele viima rohtu, mida ostsin talle linnast. Sõitsin õhtuse rongiga, kuid väljusin kogemata ühe jaama võrra varem. Väljas oli juba pime, tõusis tuul ja tuisk. Ümbruses ei paistnud ühtegi tulukest. Hakkasin minema mööda puutumatut lagendikku hea õnne peale. Väsimus oli suur, olin mitu kilomeetrit maha käinud ja istusin puhkama. Mulle näis, nagu oleks eemal vilksatanud hall kogu. Hunt! Võtsin end kokku ja läksin edasi, kuni jõudsin väikese majakeseni. Palusin öömaja, mida mulle ka lubati.

Heitsin riietes pikali ja uinusin rahutusse unne. Äkki ärkasin kära peale. Perenaine seletas midagi hundist ja lammastest, peremees haaras kasuka selga, võttis püssi ja väljus. Ma mõtlesin kohe hallile kogule lagendikul. Viskasin rätiku pähe ja panin vildid jalga. Väljas kõlasid lasud. Haarasin mantli ja hüppasin trepile. Läbi tuisupilvede nägin peremeest eemaldumas. Järgnesin talle. Ta kummardus halli kogu kohale ja hüüatas äkki ehmunult. Jooksin hange. Hundu! Ta elas veel, niuksatas ja tundis mu ära. Siis tema oli seal lagendikul! Taasleitud sõpra oli ta jälginud ja tuisk mattis selle jäljed. Hundu jäi maha... Hundu niuksatas veel mõned korrad ja siis lamas hanges laip. Aga mina mäletan teda veel siiani! Ja...»

«Tere õhtust ka, siitpere rahvas!»

Me võpatasime. Toas oli väga pime ja väljas möllas tuisk. Tulija oli naaber, tuli tikke laenama. Tädi läks kööki. Ma jäin istuma ja mõtlesin Hundule ja... truudusele. Äkki näis mulle, et väljas ulub hunt. Kuulatasin... See ainult näis mulle nii, väljas ulus vaid tuul.

«Tipa-Tapa» V, 1963

Väikesele vennale

Anne Mahlapuu, X kl.

Sa praegu oled alles väike
ja muresid ei tunne sa.
On elu sinu jaoks vaid päike,
mis iial kustuda ei saa.

Sa praegu aknast välja vaatad,
kuis teised käivad kooliteed.
Kui võiks, siis ruttaks neile kaasa,
kuid kasvama pead veidi veel.

Ma sulle tähti õpetada tahan,
sul' kunagi ei meeldi see.
Kuid, väike poiss, kui kooli minna tahad,
siis selgeks saama pead sa palju veel.

Ma vaatan sind, su rõõmsat naeru kuulen,
ja sinu sädelevaid silmi näen.
Ning mõtlen, seistes aknal sinu juures,
et õnnelikum veel su homne päev.

Võib-olla tulevikus linna rajad,
või autorooli hoiavad su käed.
Siis oma töö ja õnne najal
sa helget homset ise näed.

«Esimesed Read» nr. 2, 1963

Tuisusel õhtul

Tuuli Kruus, VI kl.

Viimaks ometi on kõik õpitud! Nüüd võib veidi lugedagi. Tõmbun tugitoolis mõnusasti kerra ja haaran raamatu kätte. Juba ma olengi kõrbes. Kuumus tahab hinge matta. Kuskil pole tilkagi vett. Otse pea kohal kõrvetab halastamatult päike. Palav! Järsku märkab rändurite salgake kauguses rohelist palmisalu... Kas tõelisus või miraaž? Viimast jõudu kokku võttes rutatakse edasi ja...

«Sa armas aeg! Leiba polegi! Tuuli, kallis, ole nii hea ja lippa poodi leiba tooma!» äratab mind ema hääl. Küll tahaksin veel lugeda, aga ... Ajan palitu selga, rahman koti, avan ukse ja ...

Esimesel hetkel ei näe ma midagi. Kõikjal on lumi, lumi, lumi. Lumi on minu all, minu kõrval ja isegi minu kohal. Poolpimesi astun mõned sammud ja satun maja nurga varju. Mis see siis tähendab? Miks on järsku nii külm? Kuhu jäi kõrb? Siis hakkan taipama — mind saadeti ju poodi leiba tooma, mingit kõrbe aga pole olemas. Tuul keerutab katustelt lund, paiskab selle otsekui vihaga laiali, ise vingudes ja kiljudes. Puuoksad, mis eile olid paksus härmas, on nüüd paljad ja kohisevad, nagu nutaksid nad taga oma endist sära. Kõikjal on vaid hanged. Ähmaselt vilguvad läbi selle möllu elektrituled. Võimas ja huvitav vaatepilt!

Niipea kui ma nurga varjust väljun, märkab mind tuisutaat. Siuh! virutab ta mulle oma lumise kämblaga näkku. Säuh! tabab mind teine jäine hoop. Ja nagu sellest lõbu

tundes, kuidas ma krae vahelt lund roogin, naerab ta ulguvalt ja tõttab siis uusi ohvreid otsima. Surun mütsi sügavamalt pähe ja jätkan oma teed lumehelveste pöörases tantsus. Kord astun ma hange, kord põrkan vastu posti, kord takerdub kandekott millessegi. Lumehelbed mu krae vahel hakkavad sulama. Hädavaevu jõuan kaupluse juurde ja vajun nagu kott uksest sisse. Siin võib veidi hinge tagasi tõmmata. Ostan leiva, seisatan veel jõudu kogudes ukse juures ja astun siis uuesti tuisusesse õhtusse.

Hangedes sumades meenub mulle nagu midagi ... Kes oli see mees, kes päevast päeva, igasuguse ilmaga hulkus mööda teid, rändas külast külla suvises kuumuses ja talvises tuisus?

See oli ... See oli ju Juhan Liiv! Kui külm võis tal olla, kui ei leidnud tasast perenaist ja tükikest sooja leiba! Temal ei olnud ju kodu ... Mina aga lähen nüüd koju. Minul on kodu. Ka teistel minust möödarühkivatel inimestel on kodud, sest kuhu nad muidu ruttavad.

Prantsatades langeb kinni välisuks. Kui hea, kui soe ja vaikne on kodus! Ronin uuesti tugitooli ja võtan kätte raamatu, kuid seekord Juhan Liivi luuletused:

> «Tulin linnast. Lumesadu.
> Tööd ei leidnud kusagilt ...»

«Kajakas» III, 1963

Hommik kalavetes

Ella Parijõgi, VII kl.

Tuhmjas-halli udu taga
tukuvad veel kaldapuud.
Hommik lähenemas juba,
pilve taga varjul kuu.

Mere rüppe tinahalli
sulpsatades kala kaob.
Udu mähib nagu salli
sini-sünged lainevaod.

Kõrkjais külmad kastepiisad,
pikad varjud kaldavees.
Aga sillal püügiriistad
paneb valmis kalamees.

Juba kaater ankru hiivab,
mootor surisema lööb.
Jäävad maha rannaliivad,
ees on meri, kalad, töö.

«Kajakas» III, 1963

Tommi

Reet Külmet, IX kl.

On õhtu. Riina on end diivanile mugavalt istuma seadnud ja alustanud poolelioleva kinda kudumist. Kudumine läheb tal juba nagu iseenesest, ainult vahetevahel tuleb veel mustrilehelt näpuga järge vedada.

Järsku tõmbab Riina tähelepanu endale diivani ees vaibal magav suur lokkiskarvaline koer. See lööb sabaga põnts-põnts vastu põrandat ja jalad liiguvad, nagu tahaks ta kuskile ruttu-ruttu joosta. Riina nägu läheb naerule. Koer vist näeb unes, et tema perenaine, Riina ema, tuleb koju; tema, peni, jookseb aga vastu rõõmsalt saba liputades ja haukudes.

Riinal langevad vardad rüppe. Ta hakkab huviga jälgima magava koera iga liigutust, oletades ise sealjuures, mida Tommi — nii on koera nimi — unes veel võiks näha.

Ammuks see oli, kui Tommi nende majja toodi. Aga siiski on sellest nüüd juba kuus aastat möödas. Riina oli siis alles väike tüdruk, käis lasteaias. Riina ema sünnipäeval tuli tädi neile külla ja pani lauale musta kandekoti. Riina märkas kohe, et kott võbises imelikult. Järsku ukerdas kotist välja ilus karvane kutsikas. Riina keksis rõõmu pärast. Kui tädi kutsika põrandale tõstis, värises see kogu kehast ega julgenud paigalt liikuda. Ta oli nii naljakas: halli-mustakirju, saba peal kolmnurkne must laik, ise pisike, aga jalad hästi tugevad. Vanaema arvas kohe, et sellest tuleb suur koer. Kui siis tädi valas talle natuke piima lakkuda, muutus kutsikas juba julgemaks.

Tol ajal oli neil veel ka vana koer Maks. Too, kuulnud, et köögis on võõras kutsikas, oli väga erutatud ja tahtis uut sõpra kohe näha. Vanaema ei julgenud teda kuidagi sisse lasta, kartis, et teab, mis see veel kutsikale teeb. Kuid lõpuks laskis siiski. Maks jooksis kutsika juurde, nuusutas teda ja jäi rahule. Ka kutsikas ei kartnud Maksi, kes näis tema kõrval suure lõvina. Seejärel otsis vanaema välja sinise siidpaela ja sidus selle kutsikale kaela ning tegi talle kööki kapi kõrvale aseme. Aga siis kerkis suur probleem: mis kutsikale nimeks panna? Lõpuks jõuti ühisele otsusele ja kutsu sai nimeks Tommi.

Iga päevaga muutus Tommi toredamaks. Riinale meeldis temaga mürada ja vaadata, kuidas Tommi jooksis köögist tuppa ja toast kööki, ikka pänt-pänt-pänt-pänt, küüned kripa-krapa krabisemas. Kui Riina ühel päeval haigeks jäi, tuli Tommi Riina juurde voodisse. Küll siis oli lõbu laialt! Kutsikas tallas oma pehmete käppadega Riina peal, nuuskis ninaga, astus talle pähegi.

Tommi sai Maksiga ruttu sõbraks. Nad sõid ühest kausist, mürasid üheskoos ja ainult vahel urises Maks pahuralt, kui Tommi müramises liiga hoogu sattus ja tal sabast või kõrvast teravate hammastega valusasti kinni naksas. Maks oli ju ikkagi vana koer ja talle sellised kutsikalikud tembud enam ei meeldinud. Ta õpetas ka Tommit viisakas olema. Kui ükskord Tommi tõusis laua najale püsti, et laualt nuuskida, siis Maks lükkas ta ninaga eemale ja urises, nagu mõista andes, et niisugust asja ei tohi olla.

Peale selle oli Tommi kutsikaeas ka väga hell. Vahel juhtus, et aias ringi joostes tegi ta käpale natuke haiget. Kus siis pääses lahti hirmus kisa: «Au-ai, au-ai . . .!» Tommi seisis, hoidis käppa üleval ega liikunud paigastki ja kiunus, nii et terve maailm haledust täis. Ei aidanud muu, kui vanaema pidi juurde ruttama, käppa silitama ja peale puhuma. Kui siis Tommi jala jälle maha pani, polnud valust jälge. Jooksis edasi, nagu poleks midagi juhtunud.

Vanaema õpetas Tommit sitsima ja üle kepi hüppama. Tasuks pidi alati varuks olema suhkrutükk, ilma selleta ei tulnud hüppamisest midagi välja. Nii õpetati Tommi maiaks ja nüüd ta sööb lihasuppigi ainult pika palumise peale. Tuleb näpuga näidata: «Vaata, Tommike, siin, supis, on lihatükk!»

Mõnikord, kui Tommi on pahas tujus ja miski talle nahka ei lähe, võtab vanaema nurgast kepi ja ütleb: «Kui

sina ei söö, siis kepp tuleb võtab ära.» Või: «Oota, ma viin selle supi naabri Tobile!» Vahel need sõnad aitavad, vahel ka mitte. Kui aga keegi hakkab välja minema ja ütleb Tommile, et muidu kaasa ei saa tulla, kui on supi ära söönud, siis on kauss paari silmapilgu pärast tühi.

Tommil on ka kaks tennisepalli: üks ilus terve, teine lõhkine. Need seisavad köögis, isa tööriistade sahtlis. Kui Tommil tuleb mängutuju, siis läheb ja nügib ninaga seda, kes juhtub köögis olema, andes märku, et tahab mürada. Kui sellele märguandele ei reageerita, istub ta kapi ette, sitsib ning hakkab haukuma. Kui siis kapi sahtel lahti tõmmata, on ta kahevahel, kas võtta katkine või terve pall.

Tavaliselt ta võtab vana katkise palli, mis on talle millegipärast armsam kui uus. Mõnikord aga tahab haarata hambusse kaks palli korraga. Siis alles algab trall! Tommi lennutab palli, siis pakub teistele, kuni lõpuks on pall kapi all. Ta kaapab küll kohe käpaga, kuid tavaliselt ajab palli nii veel kaugemale. Siis tõmbab kapi ääre alt välja sussid või kingad, mis seal parajasti juhtuvad olema, nuusib ja vaatab ringi ning tuleb abi paluma. Küll tal siis on hea meel, kui Riina võtab taskulambi ja vanaema kepi, millega nad tulevad palli otsima. On pall käes, läheb mänguks lahti. Kui kõik hullamisest väsivad, heidab ka Tommi maha ja hakkab palli närima. Varsti ta magab, pea käppadel, katkine pall kõrval.

Kõige toredam on Riina meelest see, kui Tommi hakkab saba taga ajama. Siis ta tiirutab, nii et kõik põrandariided on hunnikus. Kord saab saba kätte, siis lipsab see tal jälle hammaste vahelt minema ja varsti on Tommil keel vesti peal. Ta ruttab kraani juurde, et talle keelekastet antaks. Vahel, kui Riinal aega üle jääb, mängib ta Tommiga peitust. Riina peidab end ära, Tommi otsib ja tasuks otsimise eest on suhkrutükk.

Toas valitsenud vaikuse katkestab uksekella helin. Riina mõtisklus katkeb. Tommi on kraps! maast üleval ja jookseb koos Riinaga ust avama. Seal seisab ema.

Tommil on väga hea meel. Ta kargab ema najale püsti, tõmbab tal keelega limps-limps! üle käte. Riina aga hakkab emale jutustama, kuidas Tommi äsja und nägi.

«Noorustuli» 1962/63

Torni vari

Arne Laik, XI kl.

> Tõelised kristlased on loodud selleks, et olla orjad.
>
> Jean Jacques Rousseau

Tõusis tuul.

Mustast kõmatormist jäi taevaservale rippu hall tühjaks jooksnud pilveräbal. Sinise kupli foonil teravnes ristiga torni must siluett. Kammitsaist vabanenud elukera saatis jälle kiiri linnale. Viimse hingetõmbeni ammutasid neid ka nüüd juba majade varju mattuvate tornide tipud. Tornid olid kunagi ammu noore orasena raudkivist vundamendile sirgunud, aga varsti . . . varre puitudes nagu mustade tiivakontidega rongad «tõe» nimel valitsejateks hakanud.

«Miks ei võiks siia teha esmaklassilist võimlat?» vilksatab peas.

Taso silm märkab varju maapinnal. See ei ulatu kaugele, ainult mõni meeter raudkivist, paisudes torni all, eemal aga katuse sakke välja joonistades. Vari ei ulatu kõrval asuva koolimajani, vaid jääb peatuma pulbitseva elujanu ees.

Piki kõnniteed läheneb salk rõõmsaid, äsja ajalooeksami andnud noormehi-neide. Niiskele asfaldile jäävad päikese sillerduses nende varjud, mis liiguvad, varjutades ainult hetkeks vihmamärjas elutut tänavakatet. Kolossi nurgeline varjutiib aga seisab paigal.

Kiriku kohal puhkevad nad naerma. Taso, olles mõtetega ametis, ei kuulnud, mille üle.

Tosin meetrit noortest taga möödub keegi vanaeideke turukorviga.

«Paganad! Oh, te . . . jumalavallatud, püsti paganad!» Kärisev hääl tungib välja hääbuvast rinnast.

Seda saadab tõusev naeruturtsatus eesminejate suust. Nad isegi ei vaadanud tagasi.

Vanaeit kohendab rätiku silmile ning tudib pomisedes edasi. Ta ei saanud linna näha heledas õnnevalguses, silmad oli altarihämarus tõmmanud ainult endasse.

Taso keerab ümber.

Mutike sibab ikka, jäädes üha rohkem maha noortest. Ta eemaldub ka punakivist kolossist.

Kas päriselt?

Vaevalt.
Elu jooksul mitte ...
«Tõepoolest, siin peaks olema võimla!»

Taso mõttepildis ähmastub varju must imav tiib üle taeva. Rusuvas halluses hakkab kõik kustuma. Poiss purustab mõtteniidi. Vari seina ääres seisab porri sõtkutud sammuna, mis elu kiirte all koorikuks tõmbub, kuid siiski peab end sisemistest tungidest lõhestama.

Teisel pool tänavat kõrguvad kasvavate müüride heledad sakid, mördist lõhnavad. Nende kohal laiub kraananoole lai haare.

Teraskonstruktsiooni tipus kummardub juhikabiinist välja neiu tuules ja päikeses parkunud nägu. Tumedad kiharad katab enda alla pleekinud-punane rätikukolmnurk, mis sugugi ei keela tuulel mõnd kelmikat juust silma keerutamast. Ta lehvitab segutegijatele, silmis kilgendab vallatu päikesehelk. Siis kerkib taeva ja maa vahele paneeli tsementhall mürakas.

Töö laabub.

Ja vari on nende vastu võimetu. Ehitusjärgus müüride poolt peab ta küüned maapinnast lahti laskma, vundamendile veel ligemale roomama.

«Lapsesilm oleks selle kivilasu asemel parema meelega uidanud küll pehmel murukamaral ja liivakastil, kus pärast kerget vihmasagarat ema keelust hoolimata on nii imehea meisterdada märja liiva pihutäitest maju, terveid linnu, ise vuristades autot mängida. Aga kordagi vist ei ehita sa selle kolossi taolist maja.» Taso mõtted on läinud väikevennale.

Taso pöördub ära eidekesest, kaugenevad ka naerutujus noored.

Ajastute vahed suurenesid.

«Sulesepad» nr. 3, 1963

Sõrmeharjutusi kooliteemadel

Illimar Külvand, X kl.

Kui ma kooli lähen, tõuseb helevalge kask minu õue majade vahelt suurde sinisesse õhe ja hiilgab seal üle terve laotuse. Minu teel olles hakkab nagu kusagil kaugel, seal, kus jõgi silmapiirile jõuab, midagi helendama, nii et

jõesildki helendab, aga kõik lambid ja tänavakellad tuhmuvad ning värisevad tasa — kui tuult on — nagu üleni härmatises õunad. Niisugused helendavad hommikud panevad mu maailma asjade üle mõtlema ja teevad meele nukraks, nii et ma vahel kooli hiljakski jään. Nüüd aga on kõik kuidagi uudne, sest meil on koolis imeilus inglise keele õpetaja, keda mina armastan, aga kes nüüd tahab meie juurest ära minna. Ta ütleb, et tal on maailm lahti, et miks peab ta siin olema meie näägutada ja teiste ütelda, et ta tunnis korda pidada ei oska.

Oma õpetajatest saame me juba esimesel pilgul aru ja just siin üllatab mind meie tähelepanelikkus, kes me muidu midagi ei märka ega hooligi, et märgata. Aga maailm on selge meie ees, nii noored me oleme.

Mina ei tea, millest see tuli, vahest sellest, et ta noor mees oli, et tüdrukud ikka naersid, nii et temagi kaasa naeris, ja poisid temast sugugi ei hoolinud, peale minu, sest minul oli temast kahju. Aga kõik minu armastused on ikka sellest tulnud, et kahju on või oli. Ja sellest peale ei ole minul olnud ei muud soovi kui temaga rääkida, sest minu arvates saab inimesest aru, kui temaga rääkida. Mind pole elu kunagi asetanud olukordadesse, kus sõnad midagi ei ütle. Need asjad tulevad hiljem ja nende võrra olen ma sessinatses elus teistest palju vaesem. Nii sai tema tundides palju naerda, sest meie poiss Madiberg rääkis talle alati vastu inglise keeles, mida ta sugugi ei osanud, aga ometi rääkis, nii et meie õpetajagi naeris, ja ka mina, kes ma oma naeru tagasi hoida ei saanud, kuigi ma väga hästi teadsin Madibergi. Kui vahetund tuli, siis tormasid tüdrukud kõik kleidisabade välkudes tema laua juurde ja peale, ainult poisid mitte, sest poisid ei torma kunagi, kuigi nad on muidu palju siiramad. Meie inglise keele õpetaja rääkis, et ta on germaani ja romaani keeli õppinud, kõik inglise ja prantsuse ja itaalia keeled ning teab mis veel, nii et tüdrukud lõid käsi kokku ja kutsusid teda meile klassijuhatajaks, sest meil oli parajasti jälle interregnum. Küllap ta vahest olekski tulnud, sest kui ta klassist ära läks, siis ta alati nagu kahtles, kas minna, ja ikka ta rääkis, kui keegi temaga veel rääkima tuli, ning kui ta üle meie pika koridori läks, siis vaatas ta tagasi, nagu ootaks ta veel rääkijaid. Ma nägin seda ja ma oleksin peaaegu läinud, aga kõhklesin.

Siis läksid meie tunnid õudseks, sest tüdrukud kolisid

esimestesse pinkidesse, et sealt paremini ette öelda, ja naersid ja itsitasid seal, kuni meie inglise mees — nii kutsusime teda — neid püsti käskis seista, nii et nad solvunut said mängida ja Velne isegi sosistas oma pinginaabrile, nii et õpetaja seda kuulis: «Küll on tobedus.» — «Tänan,» ütles inglise mees, mille peale tüdrukud jälle naerma hakkasid. Aga kõige hullem oli Madiberg, kes oskas oma nägu moonutada nii hästi, et ta vihast kahvatuks muutus ja sellevõrra ta tedretähed rohkem särasid, kui ta vandus oma tõde ja kunagi ei läinud klassist välja, ka siis mitte, kui õpetaja tundi edasi keeldus võtmast, sest õpetaja võttis ikka, mis siis, et Madiberg välja ei läinud, kuigi tüdrukud talle seda hüüdsid ja ka mina. Mina karjusin talle: «Mida sa, lollpea, mõtled endast!» Ja siis olin ma tõepoolest vihane, aga mitte kauaks, sest kumbki meist ei tahtnud seda. Me olime Madibergiga juba aastaid kakelnud: algul rusikatega, ja siis, kui meie mõistused maailmast paisusid,

siis sõnadega. Ja ma oleksin temaga nüüdki kakelnud, sest ma uskusin, et minul on õigus, aga ma ei teinud seda. Me teadsime, et kui ükskord võitlused õiguse pärast tulevad, siis tulgu nad kõrgel tasemel, kus pole enam midagi kõikuda, ning et kõik praegune meie vahel on lihtsalt irisemine.

Minul oli aga ometi valus seda vaadata, kuidas nad nüüdki pärast tunni lõppu tema laua juurde tormasid, justkui haletsust polekski neis. «Kas te tulete meile klassijuhatajaks?» küsisid nad. Siiski sai meie inglise keele mees maha sellega, et ütles: «Teie juurde? Ei ilmaski.» Aga tal nagu oleks sellest häbi olnud, et ta niiviisi ütles, või oli ta lihtsalt selline häbelik.

Ma rääkisin vaheajal tüdrukutega ja enamik ütles, et ta on hea mees. Nad ütlesid seda nii, nagu minagi mõtlesin, ainult mõned tahtsid: «Parem, kui ta ära läheb!» — «Kuidas te võite nii lollisti tahta? Kuidas võib üks inimene nii lollisti mõelda!» ütlesin mina, aga mitte tõsiselt. «Ta on ju hea mees. Mida te veel tahate? Mul on kohe nii kahju temast,» ütlesin avameelselt. «Ja teie olete ühed kalgi südamega tütarlapsed!» Mis siis, et ma nii ütlesin. Tegelikult on tüdrukuid olemas palju kalgima südamega kui meie omad.

Sel pärastlõunal läksin ma koju oma pinginaabriga. Muidu me harva juhtusime koos minema, sest temal oli küll tüdrukute, küll teistega küllalt minna. Aga mulle meeldis mu pinginaaber. Temaga oli hea rääkida tõsiseist asjust ja mulle paistis, et ta tavatseb nende üle mõeldagi. Täna me rääkisime Puškinist ja tema ajast ning imestasime, kuidas siis kõik teisiti oli, sest sõbrad kallistasid ja suudlesid sõpruse pärast. «Nähtavasti pole me näinud tõelist sõprust,» arvasin mina. «Tänapäeva inimesed on teised,» ütles tema, «nii noh, külmemad. Aga hakkame meie tõelist sõprust mängima: kallistame ja suudleme!»

Mina ka naersin. Ma olin nõus, et olid ajad, kus oli aega oma tundeid näidata, aga ma polnud nõus, et inimesed on nüüd külmemad.

«Head on vähem,» ütles tema. «Eks ole? Kõik kuidagi kavaldavad. Tüdrukud samuti valetavad, et neid pole ükski poiss suudelnud. Mina ka valetan neile. Pole veel aeg, et tõtt rääkida.»

«Mis nüüd tüdrukutest rääkida või . . . aga meie klassi tüdrukud on kohe nii armsad, et ma ei saagi muidu kui

neid armastada. Mis siis, et nad meie inglise mehega nii palju trikke teevad.»

«Hehee,» naeris ta, «sa oled üsna kaval.»

«Aga muidugi,» naersin ma. «Kas inimene siis ei taha kaval olla? Mis selles maailmas selge pole, selle peab rusikaga klaariks tegema.»

«Ära räägi,» ütles ta. «Sa pole ju kunagi olnud jõupoliitika mees.»

Siis me jõudsime tänavanurgale, kus lahku läksime, ja ma hõikasin talle veel järele: «Me veel räägime neist asjust!»

Niipea kui inglise keele tund tuli, ei andnud ma talle oma vihikuid maha kirjutada ning kontrolltöö ajal oli mul kahju, kibedasti kahju, et ma ei võinud midagi teha, kui ta pingi praost kõik sõnad maha vaatas, sest kui ma teda takistada tahtsin, siis hõikas ta üle klassi, et ma ei laskvat teda kirjutada. Siis ma mõtlesin, et ta polegi nii hea poiss, kui ma enne arvasin. Meil oli palju paremaid poisse kui tema, olgugi et need kõigist asjust küll nii palju ei rääkinud kui tema, kuid ikkagi olime head sõbrad. Ja nendele ei saanud ma ette ütlemata jätta, mis siis, et inglise keele õpetaja mind keelas, mis siis, et ta nüüd terve tunni keelama pidi ega saanudki konversatsiooni teha, mida tahtis.

Kuid tunni lõpus, kui ta jälle klassi viivitama jäi nagu ennegi, tormasin ma tema laua juurde ilma häbenemata, nagu ma ikka kedagi ei häbene, ja hüüdsin: «Te olge jõhkram nende metsaliste vastu siin ümber! Põrutage neile töid, tunnikontrolle, küll nad siis mäletavad!» Aga tema ei osanud selle peale midagi öelda, vist sellepärast, et ma nii kõvasti põrutasin. Ma ei rääkinud enam temaga, sest tuli nii välja, nagu oleksin ma teda õpetada tahtnud, vaid läksin Ene juurde ja ütlesin talle kõik selle, mis ma meie inglise mehest mõelnud olin.

«Mina olen ka sellest mõelnud,» ütles ta.

«Sa oled nii kallis tüdruk, kui sa sellest mõelnud oled,» ütlesin mina ja mõtlesin, et Ene oleks ainuke tüdruk, kellega ma meie klassist abiellunud oleksin. Tema ei käinud kunagi poistega ja tal oli alati õpitud. Kindlasti oleksin ma ta naiseks võtnud, sest ta oli nii korralik ja tal polnud mõttetuid tundeid, aga kõik tunded on mõttetud, kui neid ei juhi mõistus. Peaaegu oleksin ma tantsukursustelegi läinud ja kõigi kiuste ainult temaga tantsinud, aga mul ei

olnud parajasti raha ja ma mõtlesin, et mul on muudki teha. Lollisti igatahes!

«Ja-jaa,» vastas ta. «Nii ei saa tõesti edasi õppida. Aga mina ei tea, mida peale hakata.»

«Räägime temaga. Las pressib rohkem peale, kohe nii et aitab.»

«Ma olen selle üle mõelnud ja ma olen selle üle temaga rääkinud ka. Ta ütles, et tal on meiega suured plaanid: ta tahab, et vähemalt pool meie klassist inglise keele konkursist osa võtaks.»

«Aga räägime temaga,» ütlesin mina. «Koos läheme ja räägime.»

Me kõndisime veel tükk aega ja rääkisime, et tuleb olla rangem, rangem ja veel kord rangem, aga siis ma ei osanud enam midagi öelda ja läksin klassi. Ma ütlesin nii mõnelegi klassis: «Tahad ju, eks, et meie inglise mees siia jääks? Me võtame need asjad käsile. Teda ei või ilma peal ära lasta minna, sest nii head ei saa me enam kunagi.»

Pärast kella läksime koridori, ja kui see tühjaks jäi, tantsisime seal. Ja siis ma nägingi meie inglise meest, kui Ene temaga rääkis ja mees punas kui õun ning ise naeris. Mul oli kohe nii kahju, et minagi rääkida ei saanud, ja ma kõndisin ümber nende, aga ei osanud midagi öelda, nii et ma kaugelt vaatasin, kuidas nad seal punasid. Oli ilus. Nad rääkisid seal terve tunni, nii et Ene tundigi enam ei tulnud ja mina ei saanud temaga ühtki sõna enam rääkida, enne kui õhtul klassiga kinno läksime.

Kõige ilusam on, kui me klassiga koos midagi teeme, nagu kinno minekki, kuid siiski istuvad kinos kõik nii vaikselt, et ei saa arugi, et midagi koos tehakse. Mis siis, et enne üks igavene sõda on kohtade pärast. Nii oli eelmisel aastal, kui ma päris üksi pidin koju minema, aga tänavu pole see nii, vaid tänavu lähen ma Enega, kelle kõrvale enda istumagi norisin. Mari tuleb ka meiega, sest nad lähevad kõik bussi peale. Mari on hea tüdruk, aga mitte nii hea kui Ene, sest temast ei saa aru, mida ta mõtleb ja mida ütleb. Nii kinnine on ta. Aga see ei tähenda, et Ene poleks. On ka. Ainult mõnikord, kui me klassi aknast paistvasse kaugusse vaatama juhtume, sinna, kust sinine udu algab ja mõned metsade täpid valgel lumeväljal mustavad, siis me alles hakkame rääkima. Vestleme näiteks kommunismist. Me usume tema tulekusse, aga ei

oska kujutleda, missugune võiks siis elu olla. Aga ühes oleme kõik kindlad: kommunism on saavutatav igaühe ennastsalgava tööga ja ta ei tule iseenesest. Kui silmi päris pärani lahti ei tee, siis nagu ei näeks tema algeidki, kommunismi esimesi võrseid, aga see tuleb sellest, et me ei kujutlegi niisugust elu, kus pole sotsialismi hüvesid, millega me oleme juba nii harjunud, et nad on nagu endastmõistetavad.

«Noh, kuidas meeldis?» küsisin ma Ene käest, kui kinost välja tulime. Ma küsisin seda talt juba filmi ajal, ise ta käest kinni haarates, nii vaimustatud ma olin. Aga tema ütles:

«Ma vaatan filmi enne rahulikult lõpuni, siis ütlen.»

Vaat niisugune ta oli!

«Kuule, Mari, see oli üsna hea film,» ütles ta, «kuigi mulle meie filmid üldiselt ei meeldi.»

«Ei meeldi?» imestasin mina. «Minu arust on need ainsad filmid, mis midagi väärt on. Meie oskame ju kõige paremini mõelda. Meie ühiskond on kõige kõrgemale arenemistasemele jõudnud.»

«Aga minule ei meeldi,» ütles Ene. «Neis pole ju ilusaid näitlejaid.»

«Tohoh! Kallis Ene, kas ka sina oled niisugune nagu kõik teised noored neiud? Kes ei mõtle, see läheb paksuks. Vaata, mis kodanlikul ajal oli: ajakirjade kaanepiltidel muud ei näinudki kui täissöönud nägusid. Mul on kohe nii hale meel, et inimesele on elus antud võimalus ka mõtlemata jätta . . .»

«Kuule, Mari, mis juttu see ajab,» naeris Ene. Aga ise on ta hea tüdruk. Nägugi säras lampide paistes.

«Ei aja ju,» ütlesin. «Mari, ütle sinagi, et ei aja! Kõike, mis ma ütlen, ütlen ikka tõsiselt.»

«Mis sa lobised,» ütles Mari.

«Lobisen, siis lobisen. Aga mil viisil saan ma teist siis teada? Pole ju enam paljajalu liivakastis mängimise aeg. Nüüd kukume kohe käima, ikka ainult ühe tüdrukuga. Aga minule olete kõik kohe nii armsad, et ei taha kellegagi käia. Olgu kas või nii nagu «Ohtlikus eas», ikka ei taha.»

«Aga mulle «Ohtlik iga» meeldis,» ütles Mari hästi avameelselt. «Kusagil ei näidata ju kooli nii õiglaselt.»

«Noh, olgu. Aga ikkagi on koolis palju rohkem teisi suhteid kui need käimised. Eks ole, sina, Mari, ei käi ju

Joonistanud Maimu Sotnik

mitte kellegagi. Küll oled sina üks mõistlik tüdruk! Kallis, kallis Mari,» ütlesin ma.

«Sinule meeldivad ikka niisugused filmid, milles sind ennast pole.»

«Küllap, küllap. Noh, vähemalt tahaksin saada! Usk ja igatsus on saada paremaks. Varsti lähen armeesse, seal tehakse must inimene. Meil kõik poisid tahavad minna.»

Teel koju mõtlesin, et ma ikkagi ei abielluks Enega, kuigi ta on nii rahulik ja mõistlik tüdruk. Armastus tuleb ikka ühisest tööst, eks ole? Aga näe! Terve tee me ei rääkinud sõnagi inglise mehest.

Kui me suusamatkale valmistusime, algasid meie klassil imelised päevad. Palju oli kahtlejaid, kas minna või mitte? — lõpuks otsustasime kõik minna. Laupäeva õhtul läksime oma suuski ära tooma, mis meile ülikooli spordibaasist oli lubatud. Ruum oli täis meie tüdrukuid ja poisse, kellel polnud oma suuski. Ruum lõhnas suuskadest nii, et oli soe ja armas ja Madiberg tegi oma nalju iga võõrast tervitades ja suuski paludes. Tüdrukud naersid ning soe

ruum pani meie mõtted ja tunded kihama, sest suuskade tõrvalõhn lõi pähe. Suuskade väljaandjat aga ei tulnud ja sellest saimegi üheks oma õnnes ja õnnetuses, nii et me kõik nagu tahtsime üksteisele head teha, tantsisime ja laulsime seal ja avaldasime üksteisele armastust. Ja äkki tuli meie inglise mees, keda me üldse oodatagi ei teadnud. Aga kui me talle teatasime, et suuski ei laenutatagi meile ja et päästku ta meid välja, siis lõi ta verest ära. Meie oma norimist ei jätnud, nii et ta pidi ikkagi meile appi tulema. Kolm korda käis ta tulutult ja näe! — lõpuks paluski suusad välja.

Pärast ütlesin ma Madibergile: «Meie inglise keele mees on ikka ehtne küll. Aga eks ole, liiga arg? Mis saab tänapäeval inimesest, kui ta nii arg on?» — «Just on õige mees,» ütles ta. «Ainuke mees, kes meid alt ei vedanud.» Madiberg ütles seda nii hästi ja nii tõsiselt, et ma sain aru: tuhandeil korril, mil sõnad meie vahel teravad on olnud, on tema pool enamasti õigus. Tema ei räägi kunagi tühiseid sõnu ja temale ei paku kunagi lõbu iseendast rääkida nagu mulle. Seljataga ta ka ei räägi, vaid ütleb otse näkku, või ei ütlegi, kui tarvis pole.

Madiberg jäi veel oma trikke tegema, kui ma oma pinginaabriga ära läksin. Meiega juhtus koos minema meie inglise mees. Kui ma teda küljelt vaatasin, siis nägin, kuidas ta kõigutas käies oma pikka kõhna kuju, nii et ma mõtlesin: ta pole kunagi sporti teinud.

«Kas te tõesti kavatsete meilt ära minna,» küsisin ma, et juttu teha.

«Jah. Miks lasta ennast solvata . . .?»

«Kes teid solvas?»

«Noh oli . . . Teie klassist. Kõik oleks täna muidu hea olnud, kui poleks seda ütlemist . . .»

«Kas Velne või? Temast võib seda uskuda. Ta on niisugune, ei tasu rääkidagi,» ütles pinginaaber. «Jah, tõesti, üks sõna võib su tuju nii ära rikkuda.»

«Velne küll jah . . .»

«Ei tasu rikkuda . . . Ilmaski ei tasu teiste inimeste pärast. Mis vale on, selle peale sülita . . . või põruta rusikaga. Aga üldiselt on meil sõbralik klass.»

«Siiski tuleb ära minna,» ütles inglise mees. «Mul on terve ilm lahti. Mind kutsutakse Tallinnasse kirjastusse tööle, see tähendab aga pisut rohkem rublalisi kui õpetajana . . .» ütles ta huumoriga. Kaval huumor on tal,

nii pisike ja vaevu üle huulenurga. Me saame sellest aru, nagu kõik poisid saavad. Võib-olla me ei võta seda ainult nii omaks, kuidas teised võtavad, sest meie tõed tulevad ikka ainult vaidluste läbi.

«Aga kuhu teie lähete edasi õppima, kui keskkooli lõpetate?» küsis ta minult.

«Ülikooli. Kuhu siis muidu?» ütlesin ma talle, kuigi tegelikult valetasin. «Aga öelge, missugune on elu ülikoolis?»

«Õpitakse. Kõige tähtsam on õppimine. Noh, aga muidugi, eks teadmised olegi ju kõige tähtsamad.»

Siis jõudsime minu väravani ja ma ütlesin veel:

«Nii et te siis lähete ikka ära?»

«Nojah . . . Meid saadetakse varsti kuuks ajaks suusalaagrisse, sealt ei saa ära jääda . . . Noh, ja kui teile asendaja leitakse, eks ma siis katsugi nii, et ta jääb . . . Teie pöörate siit ära?»

«Jah.»

«Noh, head edu siis teile . . . et teil ilm kena oleks, et te suuski ära ei lõhuks, et te ise tervelt tagasi tuleksite . . . et teil rõõmus tuju oleks . . .»

«Muidugi, muidugi,» ütlesin mina ja imestasin, et pole enne tundnud kedagi, kes nii pikalt head sooviks. Kellelgi teisel pole nii kombeks. Ainult temal . . . Siis nad kadusid mu pinginaabriga tänavanurga taha.

Terve järgmine päev sõitsime nagu hullud. Õhtul, päris pimedas, läksime Madibergiga mäele ja olime tõesti head sõbrad, mis siis, et ta laskis mind alati ees mäest alla sõita, kui ees oli pilkane pimedus ja me mõlemad kartsime. Punane kuu tõusis üles, aga ei valgustanud, nii et midagi polnud ümber näha. Nagu oleks olnud üks mõõtmatu inimhingetu lagendik ja ei sugugi Eestimaa, kus ikka keegi on sul ees. Aga meie ei kohanud kedagi. Hing ainult pakitses, nii et roni kõrge mäe otsa ja karju seal. Öösel kõik tantsisid koolimajas ja mina olin valmis neid terve öö siin ukse vahel vahtima, sest oma põhimõtete pärast mina ei tantsi ja ei Madibergki. Teised olid saabastes, sokkide väel ja oma tõrvaga määritud pükstes, klaveril mängisid nad oma kõige lollimaid džässmuusika viise, mis ikka hakkasid pähe, et lahti neist ei saa, ja meelegi teevad nad nukraks, nii et on kahju endast ja inglise mehest, kes varsti ära läheb.

Aga üle kõige armastan mina oma klassi ja mina ei tea isegi, kust see armastus tuleb, vähest sellest, et tüdrukud

mind tantsima kutsuvad, ja mina ei lähe. Aga minul on hea vaadata neid. Punane valgus põles laes kui kuuõun. Ja terve ilm säras ja põles.

*

Varsti on kevad.

Meie inglise mees pole ühtigi veel ära läinud, kuigi räägib ikka sellest, et läheb. Tal polegi nii väga vajadust minna, sest ta on nüüd kavalaks muutunud, nii et keegi ei julge tunnis iitsatadagi: kohe küsib. Pealegi on ta poistele igasuguseid noote toonud ja need nüüd õpivad pille mängima, sest selgus, et meie inglise mees on džässorkestris kitarrimängija olnud. Meil oli klassi pidugi ära, kus ta palju nalja tegi oma seltskondlike mängudega, mida ta nii palju teadis. Aga kõigile oli üllatus see, et ta sugugi tantsida ei oska. Me rääkisime pärast temaga sellest ja ta ütles, et ta tantsimisest lugu ei pea. Aga mina hakkasin küll sellel peol tantsima. Kõik oma põhimõtted hülgasin ja tantsisin kogu oma oskusega ja ilma häbenemiseta, sest nagu öeldud: kui mina ennast kätte võtan, ei häbene ma kedagi. Väga ilus oli. Vahest oleks veelgi ilusam olnud, kui Madibergi-poiss poleks tuju oma lobisemisega ära rikkunud. Aga mina Madibergi teadsin, et ma kaugeltki ei lasknud oma tuju rikkuda.

«Tipa-Tapa» V, 1963

Rändlinnud lähevad

Maire Türn, XI kl.

Jälle on käes sügis. Sügis nagu igal aastal. Siiski ka pisut erinev, kuigi mitte kõigile...

Viimast korda 1. septembril helises meile tavaline koolikell. Järjekordne rändlindude parv valmistub teeleminekuks.

Kuidas rändlinnud? Kes?

Eks ikka needsamad, keda üksteist aastat tagasi hüüti Jütsideks ja Atsideks. Nüüd on nad juba Juhanid ja Andresed.

Nad on abituriendid.

Enam ei ole Marikal patsi, mida võiks Peeter sikutada, ja Peetergi on oma kingad nii läikima löönud, et Marika võib neilt kui peeglist ennast vaadata.

«Tiina, ma tahan sinuga veidi rääkida.» Nipsakas vastus — «Aga mina sinuga ei taha» — jääb tulemata. Õhtul võid sa neid näha koos kinno minemas või jalutavad nad Emajõe ääres, arutades, kas Hamlet oli või ei olnud hull.

«Hannes, kas sul on aega? Seleta mulle veidi füüsikat.» See «veidi» venib vahel kaheks või kolmeks tunniks.

Kui aga see lahtise peaga tüdruk, keda kaaslased Nääpsuks kutsuvad, leidis möödunud aastal ainult veidi aega ka õppimiseks muude toimetuste kõrval, siis nüüd nagu polekski muid toimetusi.

Paks ja hästi peenikese häälega Viiuldaja on söögi- ja kirjutuslaua hoopis üheks ristinud. Aga Tarzan ja Don Juan on hakanud isegi lipsu kandma. Väikesel Siisikesel ei ole enam kunagi kleidikrae viltu. Nad ei räägi enam omavahel Tipsist ja Lombi-Antsust, vaid õpetaja Saarandist ja õpetaja Tiigist.

Kõik nad seisavad elu lävel. Veel üks aste ja siis ulatatakse neile küpsustunnistus: «Te olete küpsed.»

Väljas oli esimene septembritorm. Jüri või Reet või keegi kolmas, neljas... istub laua taga ja kirjutab. Kui ta oleks luuletaja, siis kirjutaks ta võib-olla nii:

«‹Palun mind suunata...›
Kes mind siis suunab?
Kas ma ise ei suuda
leida õiget teed?
‹Palun mind saata...›
Kas mina ise minna
ei oska sinna, kus ma midagi ära teeks?»

Kirjanikuna oleks ta oma unistusega juba kaugel tähtederiigis.

Nüüd kirjutab ta aga lihtsalt: «Palun mulle võimaldada...»

Kurgede kolmnurk on taeva all. «Kruu-kruu, kruu-kruu...» Nad kardavad sügist ja ruttavad kevadele vastu.

Meiegi oma vanas koolis läheme kevadele vastu.

«Hüvasti, hüvasti! Tormine sõiduk läheb teele! Kui taas kohtume, oleme uued!»

«Sulesepad» nr. 3, 1963

Puškini koduradadel

Marju Hunt, X kl.

Me sõidame! Esimene tõeline ekskursioon üheksa aasta jooksul!

Paar nädalat pärast kooli algust, kui me vene keeles Puškinit läbi võtsime, tuli jutt, et võiks sõita Mihhailovskojesse, Puškini elukohta. Ei teagi õieti, kes niisuguse ettepaneku tegi, aga kõik võtsid selle idee väga tormiliselt vastu. Sõidupäev määrati kohe kindlaks. Hakati hankima autot ja lubasid.

Kuid möödus üks nädal, teine; meie polnud veel ikka sõitnud. Kas öeldi auto ära viimasel minutil või tuli midagi muud vahele. Energilisemad tüdrukud jooksid terve linna läbi, aga sõidukit ei saanud. Oli ju kolhoosides koristustööde aeg, autot tähtsamatele vedudele vaja.

Meie lootus hakkas kaduma — kellel ei vea, sellel ei vea ju kunagi. Isegi paralleelklass, kelle ees olime sõiduga hoobelnud, vaatas meile pilkavalt.

Veel nädal läks, kuid siis meil ikkagi vedas. Ühel päeval muutus väike lootus metsikuks rõõmuks: buss on saabunud, load on olemas. Ühesõnaga: sõidame! Väike kartus aga püsis siiski; ta püsis niikaua, kuni me bussi istusime ja koolimaja seljataha jäi. Lõpuks ometi olime teel!

Kodulinna piirkonnas olime veidi vaiksemad, aga kui akende taga jäi maju vähemaks, lõime laulu lahti.

Sõitsime lõuna poole. Tartusse jõudsime keskpäevaks, seal tegime pikema peatuse, et keha kinnitada ja linna vaadata.

Käisime Toomemäel ja imetlesime Tartu Riiklikku Ülikooli. Tartu on küll ülikoolilinn, aga inimesed ei olnud kitargemate nägudega kui mujal.

Paari tunni pärast sõitsime edasi. Poisid olid Tartust ostnud hiiglasuure arbuusi. Nüüd käis pidulik toiming: arbuusi lahtilõikamine ja jaotamine vägeva noaga. Küll oli mahlane ja magus!

Tartust edasi muutus loodus märgatavalt, hakkas tulema ahvatlev Lõuna-Eesti maastik. Pärast Võrut väänles tee nagu uss üles-alla ja paremale-vasakule mägede ja orgude vahel. Tore ja ilus!

Sõit läks ikka edasi, eesmärgi poole. Õhtuks jõudsime Pihkvasse. Käisime vaatamas ühte sealset suuremat kirikut. Jumalateenistus toimus väikeses kõrvalruumis, palvetoas, kuid meid lasti ka kirikusse.

Ikoonide ees põlesid küünlad. Nende vastuhelk sädeles tuhmunud kullatud nikerdustel. Kirik ise jäi poolhämarusse. Pani tõesti imestama ja imetlema see suur nikerdustöö, mis hoones oli tehtud: terved seinad olid kaetud peente siiru-viirutustega.

Palvetoas olid seinad samuti täis ikoone. Pikas kollases hõbedaga tikitud talaaris papp käis ringi viirukipanniga. Väike «ansambel», mis koosnes kolmest naisest ja ühest mehest, laulis tasa, meloodiliselt ja mahedalt. Pole sugugi imeks panna, et kirjaoskamatud inimesed sel ajal, kui polnud kinosid ega teatreid, hulganisti kirikusse kogunesid. Oli see neile ju ainsaks kunsti- ja muusikajanu kustutavaks meelelahutuseks. Papid ja mõisnikud aga kasutasid seda muidugi inimesse usu istutamise otstarbel.

Kui kirikust väljusime, hämardus juba. Otsustasime siiski edasi sõita Trigorskojesse.

Ei oska kirjeldada, kui tore on sõita õhtul hämaras bussis. Välja küll palju ei näe, aga bussis on omapäraselt õdus: räägitakse juttu, tehakse nalja. Kohale jõudsime täiesti pimedas, kuid sellegipärast oodati meid turismibaasis, kus pidime ööbima.

Siin juhatati meid puhastesse viie voodiga tubadesse. Kõik rõõmustas meid. See oli soe sõbralik vastuvõtt pärast muljeterohket päeva.

Hommikul vara läksime ümbrust vaatama. Väljas nägime imelikul kombel ainult vanu inimesi. Nad olid pikkades kleitides ja rätikutega, just nagu samad inimesed, kes elasid Puškiniga ühel ajal.

Me vestlesime nendega, nad olid meie vastu väga lahked. Kuulsime, et Trigorskoje on oma nime saanud kolme mäe järgi, mis seal lähestikku seisavad. Seal elasid Puškini sõbrad, kelle juures ta tihti viibis.

Ühelt mäelt avanes meile imepärane vaade. Oli näha kaks mäge, nende vahel voolas kaugusesse jõgi, eemalt paistsid põllud ja metsad. Kui see maastik isegi hilissügisel, pärast raaguminekut nii ilus oli, mis ta siis veel paar nädalat varem värviliste lehtede või kevadise õide puhkemise ajal oleks olnud! Nüüd vast saime aru, miks Puškinile meeldis kõige rohkem sügis ja miks ta on kirjuta-

nud nii palju luuletusi oma kodukoha küladest ja maa-
tikust.

Ühel mäel asus muuseum. See oli restaureeritud maja, kus olid elanud Puškini sõbrad. Enne muuseumi avamist jalutasime maja ümbritsevas pargis. Nägime pinki, millel oli istunud Puškin, ja alleesid, kus ta oli jalutanud koos oma sõpradega. Seal kasvas igivana pärn, mis oli Puškini ajal niisama suur ja võimas. Puškin ütles õigesti selle puu kohta, et see pärn kasvas inimpõlved enne teda ja seisab veel sajandeid pärast tedagi.

Muuseumis rääkis Puškinist ja tema sõpradest noor ekskursioonijuht. Ta ütles, et maja on üles ehitatud täpselt nii, nagu oli enne. Tubades olid esemed, mida Puškin ja tema sõbrad olid puudutanud. Võõrastetoas seisis vana klavessiin. Selles toas Puškin kuulas muusikat, luges oma luuletusi. Peale elutubade olid seal veel ruumid, kuhu Puškini sõbrad pärast tema surma kogunesid ja mälestusesemeid tõid. Silmitsesime maale temast, tema kirju ja raamatuid. Muuseumist saime mälestuseks brošüüre Puškinist.

Mihhailovskoje ei ole kaugel Trigorskojest. Me jõudsime sinna kiiresti. Ka Mihhailovskojes oli mitu Puškiniga seotud hoonet — maja, kus ta ise elas, teenijate ja amme maja.

Ka Puškini majas oli tuba tema amme jaoks, keda ta armastas üle kõige. Tubades oli palju raamatuid ja tema isiklikud asjad: kirjad, pildid sõpradest.

Tagasiteel peatusime Svjatogorski kloostri juures. Seal on Puškini haud. Haud asus kirikuõues. Sinna oli püstitatud väike obelisk. Selles kirikus oli olnud Puškini surnukeha enne matust. Nüüd oli seal mitu büsti Puškinist ja pärjad, mis talle toodi.

Edasi sõitsime läbi Pihkva Petserisse. Petserist jättis väga masendava, peaaegu õudse mulje klooster. Munkade hulgas oli palju noori mehi. Nad olid kõhnad nagu luukered. Ei suuda tänaseni mõista, missugune hirmus vaimuatakk või hingeline arusaamatus inimest praegusel ajal sunnib veel ennast sel viisil elusalt matma usu ajendil. Tuleb välja, et see maheda muusikaga «kirikuteater», mida me päev tagasi Pihkvas peaaegu hardusega vaatasime, polegi nii süütu. Mäherdust vapustavat osa võis ta aga inimsoo elus etendada neil aegadel, kui veel hariduselaternat polnud laiadele inimhulkadele teed valgustamas.

Petserist läks sõit edasi kodu poole. Nüüd tundus tee juba tuttav. Tegime väikese kõrvalepõike Munamäele, kuid just siis hakkas vihma sadama ning tornist ei olnud midagi näha. Oleks siiski väga tahtnud, et ilm oleks olnud selge. Siis oleks siit Eestimaa kõige kõrgemast paigast saanud mõõta oma väikese sünnimaa haljendavaid avarusi ja tunda sellest rõõmu, nagu tundsid endiste põlvede laulikud, kes jätsid meile kustumatult ilusad sõnad ja viisi:

Kui siit pilvepiirilt alla vaatan
üle õitsva Eestimaa.
Rõõmulaulud siit maailma saadan.
Hüüan üle ilmamaa:
Siin on ilus elada!
Siin on ilus elada!

Tartu saabus liiga kiiresti. Siis hakkasime Tallinna lähedusse jõudma. Buss tõi meid koolimaja juurde, sealt juba läksime laiali kodudesse pulbitsevate muljetega ja üle kõigi anumaservade voolava tujuga. Ei lugenud väsimus! Oleks olnud võimalik edasi sõita — kindlasti oleksime vaimustusega läinud.

Need päevad jäävad kauaks meelde.

Järgmisel hommikul ilmusime värsketena kooli. Klassiruum, õpetajad, raamatud ja õppeained olid samad ja ometi hoopiski mitte endised. Argipäevane elu läks edasi, kuid sellesse oli tulnud ääretu palju uut värskust ja jõudu.

«Noorustuli» 1962/63

1964

Kohtumised Illimariga

Ülo Matjus

Kohtumine Illimariga, kuigi see oli pikem kohtumine,
mis vältas kolm aastat, näiks taas vaid nägemusena, kui
ei oleks tema väikese, vaevu loetava käekirjaga kaetud
käsikirju, kui ei oleks tema harva trükitud töid, kui ei
oleks temaga seotud asju ja kohti. Ent kõik see on —
asjad ja kohad, mida ta armastas, on käsikirjad ja ilmu-
nud lood, millega ta kunagi rahule ei jäänud. Ma ei taha
luua legendi uppunud imelapsest, mis lõbustaks vaid Illi-
mar Külvandi kõige halvemat vaenlast — vaimset väike-
kodanlust, mis ikka ümberringi vohab. Sest Illimar kõne-
les nii: «Luuletada võib igaüks! Mul on olnud mitmeid
pettumusi, just omas eesti luules. Paljud noored poeedid
teevad haltuurat esteetilisel turul ning Enn Enngi lööb
suurtel laadapäevadel oma palagani üles!» Illimari sõimati:
sa oled juba seitsmeteistkümneselt dogmaatik! Muidugi
pole vaikimine või teisiti arvamine sel ajal, kui kõik teised
eesti luulepõllul kooris kiidulaulu laulavad, veel mingi
dogmatism või muu patt. Üheks Illimari probleemiks vii-
masel kevadel olid erinevad suhtumised ühte asja; ta
arutles nõnda: «Mina hindan Juhan Liivi, August Sanga,
Mats Traati. Aga neid — eriti Liivi ja Sanga — nimetavad
lemmikuteks väga erinevate ellusuhtumistega inimesed.
Mis see siis on: nii kommunist kui väikekodanlane hinda-
vad ühte meest ühevõrra?» Ja edasi läks ta nii: «Väike-
kodanlase puhul on tegu hea tooniga, mõne aja järel teki-
vad uued lemmikud. On muidugi erinevad hindamise
aspektid: väikekodanlane samastab Sanga protesti isiku-
kultuse vastu anarhia ja absoluutse vabaduse taotlusega,
võtab seda kui väljaastumist meie elu ja tavade vastu,
imetleb vormi, hindab seda üle kui Liivigi puhul. Vii-
maks mõtleb meie aja erudeeritud väikekodanlane Liivi

katatoonia'le ja *mania grandiosa*'le, selle kõditunde kilahtab välja aga kohvitante: «Küll oli huvitav mees!»»

Mõned üksikud teavad, et Illimar armastas matemaatikat. Seda huvi ei dikteerinud ei mood ega etikett või hea toon — vapustada oma isiku vastuolulisusega, nagu tegid Külvandi ajal ja teevad veelgi näiteks mõned näitlejad või mõned algavad kirjamehed või mõned keskeas trikimehed. Illimarigi huvi ei ole seletamatu: nagu kirjanikki peab olema esmaavastaja, nii tegeleb ka algebraist iga päev niisuguste kõveratega, mida me keegi maailmas ei ole näinud, sest me ei oska neid joonestada.

Romaani pidas Illimar kirjanduse juhtivaks žanriks. Sellest, mida ta plaanitses, jõudis ta lugeda ainult tühise osa; õppis armastama Gorkit, Galsworthyt, Tuglast («Ühe lapsepõlve loos ei ole suuri probleeme, peent ühiskondlikku käsitlust . . . aga ta on ilus ja jääb alati väga ilusaks raamatuks . . .»), hindas Nikolajeva romaani «Võitlus teel» kangelast Bahhirevi, kiitis Arbuzovi teatrijutustust «Kusagil meid oodatakse», Tammsaaret pidas ta suureks kirjameheks, kuigi tundis mingit rahulolematustki «Tõe ja õiguse» juures, teda paelus Kitzbergi «Tuulte pöörises». Lugemata jäid Tšehhov, Lev Tolstoi, Balzac, milleks oli kaua valmistunud. Vahel arutlesime: «Nagu ütleb Smuulgi ühes laastus, tuleb taas üle lugeda noorpõlve raamatuid, et näha rõõmuga: ma mõistan seda nüüd palju rohkem, palju sügavamalt näen ma kangelastki, näen, et ta on nagu tuttav ja ei ole ka. Ikka taas ja taas üle lugeda — see pakub üht omalaadi avastamisrõõmu. Nii on meie vaimne evolutsioongi jälgitav. Võtta eksperimendiks lühem romaan või novell, nad aastas üle lugeda ja leitud asjade rubriiki üles tähendada see uus, mida varem ei tundnud. Ja kui ühel päeval leiad, et sa enam midagi uut ei avasta, osta revolver ja lase end maha, sest sa oled hakanud manduma . . .»

Illimar tunnistas korduvalt, et ta elusihiks on kirjutada, palju kirjutada. Igaüks ei saa, ei jõua enesele niisugust sihti seada, mis tõepoolest ei olegi siht, mis on pigem tähistatud rada, mis vältab eluaja ja millel on ainult üks lõpp. «Viiendas klassis kirjutasin esimese luuletuse,» ütles ta. «See kukkus haledalt läbi ja ma nutsin. Aga kuuendas läks kirjutamine juba hästi. Igasuguseid asju, palju tühiseid luuletusi tüdrukutele armastusest ja puha. Siis kirjutasin ühel mõjutusel umbes poolesajaleheküljе-

Tartu (linoollõige), Enn Tegova

lise jutu Siberist ja huntidest. See oli pikk lugu ja ühe pisikese katkendi eest samast jutust sain kirjandusvõistlusel oma esimese auhinna — teise preemia. Seitsmendas klassis sain veel ühe vanamehejutu eest kolmanda auhinna... Enne keskkooli kirjutasin kriminaalromaani, kus kõik oli teistmoodi kui harilikult, siis indiaanlasromaani, mis pooleli jäi. Mõlemad on säilinud. Tollal oli kirjutamine kerge, tuli iseenesest. Keskkoolis olen end alati sundinud kirjutama.»

Palju kirjutanud, vähe avaldanud. Tema enese sõnade järgi oli tal peale nimetatud asjade käsikirjas veel kaks romaani valmimata või viimistlemata kujul, mis mõlemad puudutavad igapäevase elu ja kooliprobleeme. Neis on palju autobiograafilist. Mõni jutustus ja kriitikat on ilmunud almanahhi 3., 4. ja 5. numbris. Illimaril on isikupärane, kordumatu mõtlemis- ja kirjutamisviis. Loetagu vaid ta «Sõrmeharjutusi kooliteemadel» või lühijuttu «Meil on roheline klaas», viimase pealkiri annab päris hästi edasi kogu ta loomingu põhitooni. Illimari dialoogid on tugevalt läbi elatud, pildid sugestiivsed. Tema kangelast, kelleks ikka on Illimar ise, eraldab teistest uljuse ja nukruse imepäraselt puhas kombinatsioon, eemalseisja optimism. Tema piiritu austus töölisklassi vastu, mis esialgu oli pikka aega vaid abstraktne, pinnatu, muutus viimasel ajal üpris põhjendatuks, mis omakorda kajastus ta viimaseski, poolelijäänud, veel pealkirjata jutustuses ühe vabriku konfliktirikkast argipäevast. Illimar nägi töölisklassis jõudu, selle kõrval nägi ühe osa intelligentsi uskumatut jõuetust. Ta teadis, et on ja jääb intelligendiks ja oli õigustatud kartuses kaotada jalge alt pind. Kõik see kokku viiski ta suveti vabrikusse, uut miljööd otsis ta 1964. aasta suvekski.

Tema temperament oli sügav, siseelu üliaktiivne. Et selles veenduda, tuleks üle lugeda see vihane, otse raevukas protestikõne, millega ta esines noorte autorite õhtul vaimse väikekodanluse vastu. Et kõik oli veidi nurgeline, suurel määral abstraktne, siis jäi muidugi kajatuks, aga illustreerib Illimari ellu, kirjandusse ja kirjanduskriitikasse suhtumist, mis oli nekrassovlik. Ta vihkas sedavõrd väikekodanlust, et paljude jaoks, keda ta sellesse lahtrisse liigitas, polnud teda sageli kodus! Temas oli ammendamatu teadmisjanu, mis üha kindlamalt kompenseeris ta kohatist mitteadekvaatset maailma ja inimeste taju. Ma

kõhklen, kui kirjutan seda: võib-olla on hoopis meie siiruses lünki? Vahel oli ta naiivne, vahel meeldivalt romantiseeritud, vahel käis tüdrukutega. Kuigi olime lähimad sõbrad, siiski ainult intellektuaalsel pinnal, huvide ühtsuses. Peamine Illimari jaoks oli aga ideeline lähedus.

Varaküpsenud, sünnipäraselt andekas, suure kirjanduslikku loomevõimega — sellisena oli ta viimasel ajal enam eemalseisja, aktiivne vaatleja kui vahetult kaasalööja. Tema jaoks olid rajad märgitud, ta teadis, mis selleks vaja, ja kujundas eneses järjekindlalt tööharjumust. Nagu teades, nagu aimates, et elu on lühike, kasutas ta piinlikult iga minutit. Illimar Külvand elas ühe tühise lõigu aja lõpmata voolust. Meie lõik võib olla mitu korda pikem, ent see ei saa olla garantiiks väärtuse kohta. Üksikud elud on nii lühikesed ja nii hinnalised, kui oli seda Illimar Külvandi tee. See on nii kurb, et mida enam me väärt oleme, seda enam ihkab meid surm. Ja on teadmata, kas meis kelleski ülepea Illimar Külvandi vaim elabki?

Illimari looming jäi suurelt jaolt viimistlemata, ta ei kiirustanud selle ilmutamisega. Ta ei ihanud andeka nooruki põgusat kuulsust. Ihkas küll kuulsustki, ent seda töö läbi, mis kuulsusele väärtuse annaks. Illimar Külvand tegi tööd, järsku tuli teelahe ja talle langes see, mida keegi ei aimanud ja milleks alati võimalus on. Ta läks ära, täis loominguröömu.

«Tipa-Tapa» VII, 1964

Meil on suur roheline klaas

Illimar Külvand, XI kl.

Rada raja taga. Mälestus mälestuses. Nii nad tulevad kõik: kord küünla vari valgel linal, kord suitsune lumi, kord silmad, kord suur raske roheline klaas.

Keegi ehk nuttis. Kui maetakse, nutavad ju kõik. Inimestest oli väga kahju. Elu oleks vajunud nagu teeskluse taha; aga kui tuli tõeline pisar, tõeline kurbus, näis ka see teesklusena.

Nüüd süütasime viimased küünlad, kuusk oli juba när-

bunud, okkaid pudenes põrandale. Homme müüme diivani, homme müüme tualettlaua, mille peegli ees on valge riie, homme sõidame ka ära. Kuid täna ju oleme viimast korda selles toas. Meil on veel kaks pehmet tooli, nende peal on pudelid ja konservikarbid — sprotid, lõhe, kalamari. Toolid jäävad veel siia, neid me ei müü, neid ei saa ka kaasa viia. Kell üks läheb Moskva rong — kaks aastat tagasi sõitsime Moskvasse, homme ei sõida, homme sõidame palju lähemale.

Akna taga aga on öö.

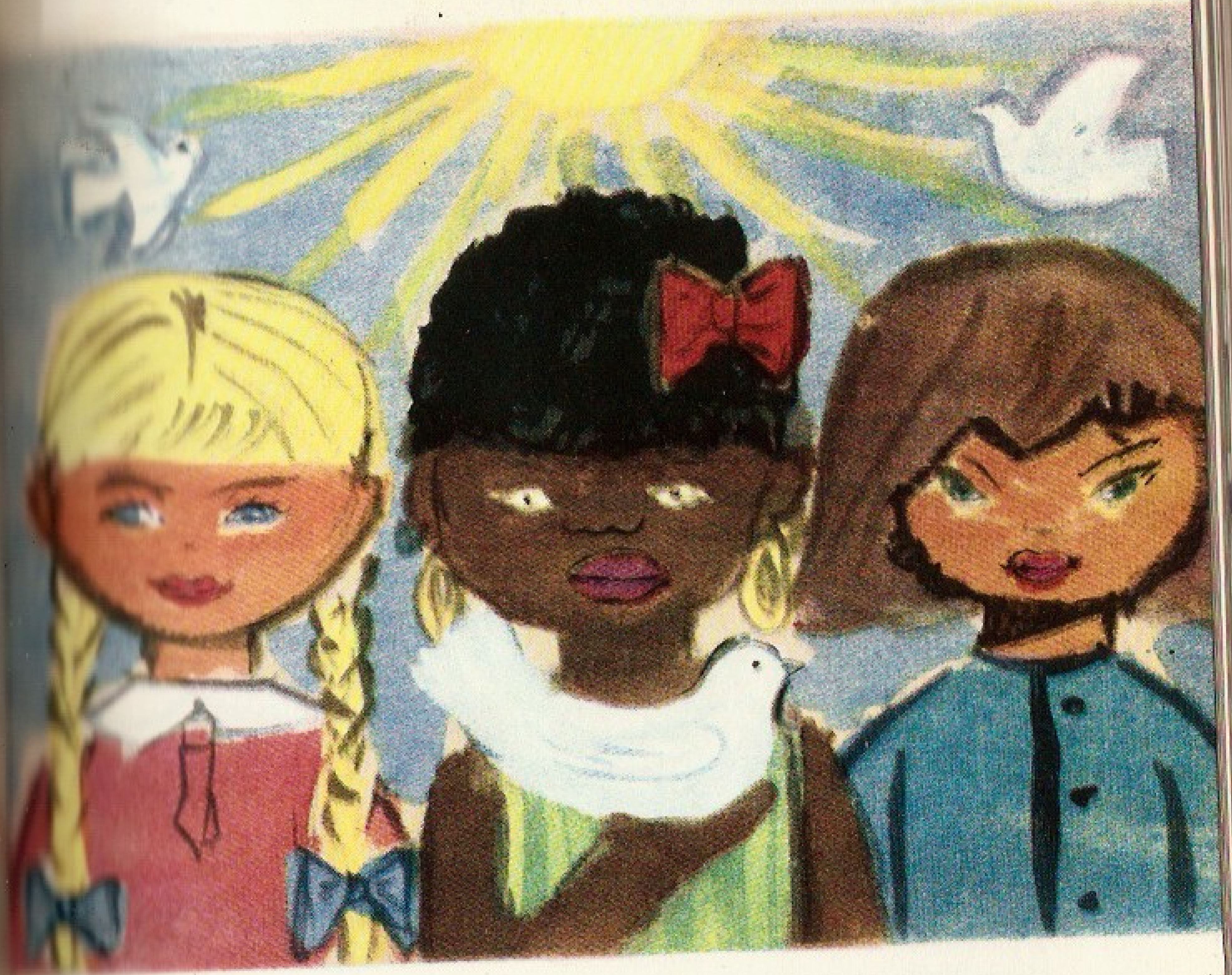
«Vahel, kui Ta mulle meenub, tõuseb midagi kurku. Aga ma saan sellest ruttu üle. Ma lohutan ennast sellega, et nii see peab olema,» ütleb tema.

Me kõik vaikime, meil on piinlik, sest me ei oska midagi teha, me tahame, et seda õhtut ei oleks, ei . . . kuid meil on laud, pehmed toolid on ju nii rikkalikult kaetud, meil on marineeritud tomatid ja viinamarjad, meil on õlu suurtes kuldsete triipudega klaasides, need on väga tumedad triibud, neil on paks klaas, nüüd sellist enam ei tehta, see oli ammu, möödunud sajandil. Kõik on täna mälestus. Meil on nüüd palju raha. Ta oli selle korjanud ja säästnud ning homme müüme ka mööbli. Ja siis on meil veel rohkem raha. Me oleme seda ka juba väga palju kulutanud, me ostsime väga palju kõikidele, kes Teda saatma tulid. Nii ju peab. Peab.

«See on ju nüüd kõik meie . . . te kardate, nagu oleksite võõrad . . . kuid see on ju nüüd kõik meie,» ütleb tema ja püüab isegi naeratada. Ta oskab naeratada, varem ta nagu ei osanud.

See on ju nüüd kõik meie. Kui palju on nüüd kõik meie! Me ei mäleta, kui ammu meil nii palju oleks olnud. Seda ei olegi ju olnud. Aga me ei ole vaesed ka kunagi olnud. Kui naljakas! Ka tema naerab täna.

Me olime veel hilja õhtul poes. Enne tahtsime me kuhugi sööklasse minna, kuhugi kesklinna, kallisse, kuid temal polnud lipsu. Me pisut ka pelgasime neid sööklaid ja pisut põlgasime. Me olime poes ja tema ostis väga palju. Varem ta poleks kunagi nii palju ostnud, täna pidi aga olema kõik, kõik veel olematu. Me ei saanud sellest algul aru, me kartsime seda suurt raha, mis meil välja anda tuli. Ja siis ütleski üks meist meile, et nii pole meil ju kunagi olnud, mis sest, et me nii palju raha kulutame, mis sest; täna on nii ja me ei tohi seda temale öelda, me

RAHU JA SÕPRUS (guašš)

Küllike Grauberg
Pärnu II Keskkool, 4. kl.

«KALEVIPOJA VÕITLUS RAUDMEESTEGA» Edgar Haavik
Tallinna 46. Keskkool, 4. kl.

teame seda ja me hoiatame üksteist. Ka täna me valetame, kuid suure pühaduse nimel.

Ta valab suurde rohelisse klaasi. See on väga paks klaas, veel paksem kui kuldtriipudega, see on veel vanem. Niisuguseid kohmakaid rohelisi klaase tehti vanasti. Tema toas seinal on veel vanaaegsed värvilised Jeesuse pildid ja salm: Meie isa majas on palju eluasemeid. Seda ütles ka kirikuõpetaja. Me olime esimest korda kirikus. Meile oli see võõras ja isegi tülgastav. Me ei armastanud orelimuusikat, kuid sel hetkel me olime seal ja nutsime. Kirik oli väga külm, teda ei suudetud soojaks kütta. See on kaduv, me teadsime, kuid Tema tahtis nii.

Ja nüüd oli meil suur roheline klaas. See oli tema käes.

«Ma tahan, et te ei kardaks ...» ütles tema, «et teil poleks piinlik. Kõik on ju nüüd meie ... meie!»

Meid aga on kaks. Oleme meie ja on tema. Me oleme ju talle võõrad. See naine on tema naine, need lapsed aga ... Tema on ju meile võõrasisa, kasuisa.

Nüüd joome tema terviseks. Terviseks? Tema nagu solvub sellest. Terviseks ei ole enam vaja juua, nüüd juuakse mälestuseks. Igaüks peab midagi ütlema. Keegi ei oska. Kõigil on piinlik midagi ütelda. Kuid kõik ikkagi ütlevad.

See on viimane õhtu paksu rohelise klaasi ümber.

Meid on kaks.

Kunas me siis saame üheks ja tervikuks? Me oleme talle ju nii võõrad, ikkagi võõraslapsed.

Me mäletame, kuidas ta nuttis. Ta pole kunagi nutnud, seekord ta nuttis. Ja siis hakkas meil temast kahju, mitte Temast, aga sellest, kes nuttis. Suur mees nuttis. Võib-olla oleme varem üksi olnud, aga me pole seda märganud.

Meil on veel kapp, suur kapp. Ta leidis sellest rosinatega saia, mis on Tema küpsetatud. Oli Tema. Ta tahab, et me täna ei häbeneks, et me oleksime vabalt sellel viimasel õhtul, olgugi et see viimane õhtu teda ahistab. Ja meid ka. Tema ja möödunu pärast.

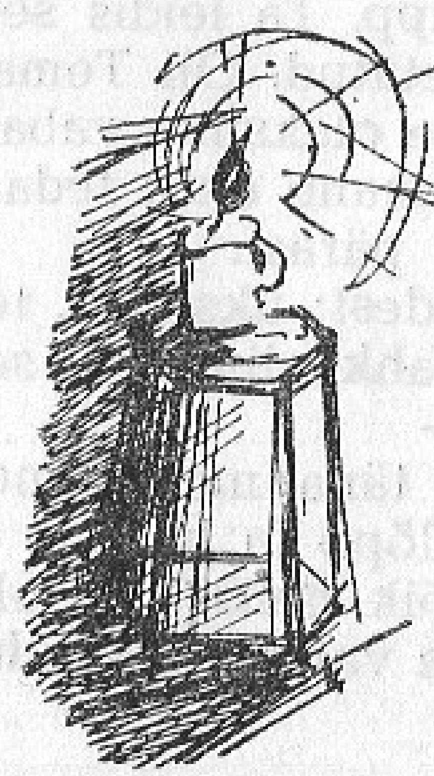
Kogu õhtu koosneb vinjettidest: üks seal, teine siin. Ja miski mängib nendega, üks tahk siin, kild seal.

Ja akende taga on öö. —

Meil on roheline klaas ja täna me sööme, nagu me kunagi pole söönud, täna on lõpp ja homme algab algus. Vaikne on. Vaikus heliseb, kõik heliseb, ei olegi vaikust. Kõik tahavad, aga keegi ei saa vaikust rikkuda. Osa meist peab täna valetama.

Meid on kaks ja see ahistab meid. Kas alati?
Me joome suurest rohelisest klaasist.
Ja äkki me ütleme, et joome lõbusa tuju terviseks. See ei ole veel täpselt see, kuid on juba midagi sellist, mida me varjame. Võib-olla on see juba midagi tasakaalutu list.
Me murdume. Klaas, suur roheline klaas on kleepuv. Ja äkki tahame me kõik rääkida. Küünlad kustuvad üks teise järel. Meil on nüüd väga pime. Me ei armasta pimedust. Kas rikume pühamu, kui tule süütame? Me süütame tule. Me ei riku pühamut, me oleme teda varjanud.
Kallis, kui suur ja ilus ja kui paksust klaasist on roheline klaas! Kas tead, täna me tahame armastada, armastada nagu ei kunagi.
Me sööme rohelisi viinamarju.
Maja on vaikne. Me räägime väga kõvasti.
Meil on roheline klaas.
Ta on nüüd meie ja teame seda.
«Oh te, sõbrakesed, oh te, sõbrakesed!» — «Me armastame üksteist!» — «Kallistagem kõvasti!»
Fakt on aga, et meid on kaks. Kas võidame eelarvamused? Homme on ju veel ees, kui algab kõik, uuesti.
Meil on suur roheline klaas. Meil on vanaema surnud ja nüüd on kõik meie.
Homme algab kõik teisiti.
Roheline klaas helgib, tema peal on valge põlev küünal nagu peeglis. Varsti ta kustub.
Kas sa tead, mis sädemed seal õhetavad? Kas sa tead?

«Tipa-Tapa» VII, 1964

Joonistanud
Maimu Sotnik

Minu isa käed

Evi Valdov, VIII kl.

Olin väike plikatirts valge pea ja harva esineva nöbininaga. Minu päevad olid täidetud selle sagimisega, mis on nii iseloomulik väikestele lastele. Kuid iga päev teatud kindlal kellaajal muutusin ma rahutuks. Mulle tundus, et ootan kedagi, kuigi teadsin kindlalt, et ühtegi kutsutud ega kutsumata külalist ei tule. Vaevalt olid mulle nii tuttavad, veidi rasked, kuid kindlad ja kiired sammud jõudnud peatuda ukse juures ning klõpsatas võti, kui ma rippusin tal mantlihõlmas. Ja siis järgnes see, mida ma nii ootasin! Isa haaras mu oma suurte, raualõhnaliste, kuid soojade ja väga heade käte vahele ja ma lendasin lae alla. Kilkasin, kuigi teadsin, et need käed ei pilla mind kunagi maha. All aga sinetasid kaks päikesekiirtest täidetud silma.

Siis aga seisin ta kõrval, hoidsin käterätikut ning jälgisin, kuidas ta peseb. Ta pesi oma käsi alati kaua, aeglaselt. Lai, läbipaistvalt selge veejuga langes neile imelistele kätele ning purunes miljoniks väikeseks killuks. Sellistel juhtudel vallutas mind suur ja kuum soov saada niisuguseks nagu tema. Olla nii suur, nii hirmus tugev, nii hea . . .

Ma pole sellele varem kunagi mõelnud, kuid äkki ma mõistan, et olen alati püüdnud olla sarnane temale. Miks? Seda ma ei tea. Meie saatused on ju nii teravalt erinevad, et ma ei saa endale püstitada eesmärke toimida samuti, nagu toimis tema minu aastates.

Mina lõpetan kaheksandat klassi ning enesestmõistetavalt õpin edasi. Veel enam! Kõrvuti õppetööga omandan elukutse, mis on nii lähedane minu tulevikuunistustele. Kui ma vaatan tagasi möödunud kaheksale aastale, siis on kõik kulgenud lihtsalt ja libedalt nagu mööda sirget ja siledat asfaltteed. Aga temal?

Kuus klassi, siis tehas. Vanematel ei jätkunud raha.

«Mind tõmbasid suured majad, ehitused . . . Oleksin tahtnud neid kujundada . . .» lausub ta napilt, kui ma just väga tema minevikku püüan tungida.

Ta tahtis saada arhitektiks, temast sai aga lihtne rauatööline. Mida oleksin mina sellises olukorras teinud? Ahastanud, tagunud peaga vastu seina, oleksin kaotanud oma eesmärgi. Ta ei armasta rääkida oma elu sellest lõigust. Võib-olla tuleb see sellest, et on veidi oskamatu,

ennast väljendama asjus, mis on seotud õrnemate tunnetega.

Möödusid aastad. 15-aastasest lukksepaõpilasest oli saanud tööline. See tööline seisis nüüd sellesama vabriku väravate taga. Ta oli vallandatud, sest ta oli olnud üks streigi juhte. Tõsi küll, ta oleks ju saanud asuda tagasi oma tööpostile, oleks tarvitsenud vaid kirjutada alla väikesele paberile, mis talle tehase kontoris nina alla topiti. Ainult allkiri!

«Ei!» vastas ta. Ta ei kirjutanud paberile alla. Sellele paberile oli kirjutatud, et ta ei hakka enam kunagi streikima.

Ja jällegi möödusid aastad, hoopis erinevad eelnevaist. Ja jällegi kuulan teatud kellaajal samme trepikojast. Endiselt peseb ta kaua ning põhjalikult käsi, endiselt puruneb selge veejuga ta kätel tuhandeks killuks. Need suured, pahklikud, raualõhnalised käed... Ning veel kirglikumalt kui kunagi aastate eest täidab mind soov saada sarnaseks temale.

«Suleproovid» nr. 12, 1964

Esimene matkaöö

Karin Aasakivi, XI kl.

Kuusirp metsajärvel helgib,
mina laman. Arva, kus?
Imekenas väikses telgis
kohisevas kuusikus.

Maanteel tolm on juba niiskund,
kustund jäljed päevased.
Tasa, tasa kastepiisku
langenud on rohule.

Laulab unelaulu kuusik
hoolitseva emana.
Tirts, see väsimatu muusik,
virgalt poognat liigutab.

Kustunud on viimne süsi,
nukker lõkke kohal maa.
Järve kohal udu püsib
justkui pruudiloorina.

Uni tulnud tuule sammul,
kaenlas kirev pildipunt.
Laulvad puud ei tea, et ammu
magan.
Magan matkaund!

«Oma Sulega» nr. 6, 1964

Kiusaja

Silvia Allikhein, XI kl.

Kui killuke kevade algust on
toas päikese kullakat valgust.
Oh sa kelmsilmne päevakiir,
mis täna sul arus on siis?
Kas rõõmus, et pilve vallist
nii hallist
sa lõpuks pääsesid valla?

Juba minu raamatutel keksid:
mõtled meelitada mind? Eksid!
Sa ajad tähti segi mul,
kuid petta end ei lase sul.
Peeglisse kiikad, silmi poed
ning siis loed
mu vihikust arvude rida.

Äkki kõlinal räästast langeb
piisk särav akna taga hange.
Oi, päikese kelmikas kiir,
miks ringi rõõmsalt tantsid nii?
Urbadelt tolmu raputad,
sakutad kärbest
unist akna peal.

Nii väga tahan kaema minna,
kuis saabub kevad meie linna . . .
Olen keset kevadvihma.
Päike pilgutab mul silma,
ise poeb pooleldi pilve.
Ja ilme —
kui lootusrikas on kõigil!

Ma otsima hakkan kevadet
jääpurikaist, mis voolavad vett,
suurtest pungadest vahtrapuul,
inimeste naerukil suult,
tuultest, kuigi veel külmadest,
silmadest,
kus alati midagi uut!

«Sulesepad» nr. 4, 1964

Kolimine

Viive Astmäe, IX kl.

Ootasime, ootasime mõlemad seda päeva ja ta tuligi.

Oli päikesepaisteline hommik, teadsin seda, kuigi meie tuppa ei tunginud päikesekiired kunagi. Tema tuppa ka ei pistnud päike oma naerust nägu. Ja võib-olla sellepärast me kolisimegi. Kolisime meie ja kolis tema.

Läksin välja, koos minu korteriukse lingi klõpsatusega avanes ka vastasolev uks. Nägin, et ta naeratas. Arvate võib-olla, et me teretasime teineteist, ei. Kunagi oli tema seda teinud, ta oli viisakas, ja et mina ei vaevunud talle vastama, siis oli see iseenesest muutunud naeratuseks. Ta oli väga ilus sel päeval, mustade lokkis juuste, kuldpruuni näonaha ja suurte ebatavaliselt nukrate pruunide silmadega. Majaelanikud rääkisid, et ta on mustlane. Tema ema ega isa ei ole ma näinud, ta elas koos vanaemaga. Kord küsisin midagi ta elu kohta, kuid ta vaikis. Mõistsin siis, et sellele küsimusele ei saa ma kunagi vastust. Vanaemaga olid nad aga väga sarnased. Kunagi elus ei ole ma näinud kahte nii sarnast inimest. Tema perekonnanime ma ei mäleta, aga eesnimi oli tal Ivar, kuigi teda kutsuti mustlaseks.

Seisime nüüd vastamisi ja naeratasime. Siis tüdinesin

ma ära. Tean, Ivar oleks võinud tundide kaupa nii seista. Hüppasin trepi käsipuule ja lendasin linnuna alla. Ja oh imet, Ivar tegi sedasama. Kõndisime vaikides mööda meie suurt metsikuks muutunud aeda, läksime alla jõe äärde ja sealt ikka edasi ja edasi. Viimaks istus ta maha ja mina tegin samuti. Sulpsisin jalgupidi vees ja vaatasin veidi imestunult ringi, ei malda ma ju kunagi vaikselt istuda.

Mõtlesin sellele, et täna kolime siit ära, et ema on selle üle nii rõõmus. Ma ise ei tea, kas ma olen.

Mulle meenus, kui Ivar meile elama tuli, kuidas kõik neid vaatama tulid, ja ka see, kuidas ma temaga sõbraks sain. Meie iseloomud on väga erinevad.

Kui meie maja õuel kakeldi, siis süüdlastest üks olin kindlasti mina. Mängisin jalgpalli ja olin tingimata väravavaht. Kui meie maja poisid korraldasid poksivõistlusi, siis loomulikult võtsin mina nendest osa ja ega ma alati kaotanudki. Puruks löödud aknad, äratrambitud lillepeenrad ja mahamurtud puuoksad — kõik võis ajada minu kaela, mind võis leida kõikjalt.

Joonistanud
Maimu Sotnik

Ei mäleta, mis ma just teinud olin, kuid meil oli juba äge kaklus käimas. Järsku nägin Ivarit, ta tuli mulle appi. Nägin teda esimest korda elus vihasena. Ja minu suureks imestuseks oskas see memmepoeg ja mustlasepoiss (nagu ma teda tihti olin sõimanud) kakelda. Minu vastased olid üks-kaks-kolm laiali löödud. Ja mina, selle asemel et tänada, virutasin talle kõigest jõust vastu nägu ja jooksin minema.

Aga järgmisel hommikul olime igatahes suured sõbrad. Nii jäigi. Nad ei elanud eriti jõukalt, ja vanaema oli tihti kodunt ära. Siis kutsusin teda meile sööma, ta tuli, algul aralt, hiljem käis sageli. Ka kodus harjuti temaga ära ja varsti ei olnud päeva, kui ta ei oleks käinud meil. Avastasin, et ta on väga tark oma kolmeteistkümne aasta kohta. Ivaril olid iga asja kohta oma arvamused ja mõtted ja nii sain minagi targemaks. Kunagi ei tunnistanud ma, et tal õigus on, igale sõnale andsin kümme vastu. Aga kui olin ta jutust tüdinud, siis ütlesin:

«Mine ära!»

Ja ta läks.

Kunagi, mitte kunagi ei saanud ta vihaseks. Ma arvan, et just sellepärast saimegi olla sõbrad. Kuidas saad sa olla vihane, kui teine seda ei ole, ja süüdi oled sa ise. Kui ma nüüd ise midagi mõelda oskan, siis kõik selle võlgnen temale. Aga päris tõelised sõbrad me temaga ei ole. Meil ei ole ühiseid mõtteid, meie iseloomud ei sobi, aga läbi saame oivaliselt.

Nii jooksid mul mõtted siia-sinna. Ivari mõtteid ma ei tea ja ega vist saagi enam teada. Meil ei olnud enam aega, mind oodati ja teda samuti. Läksime tagasi. Kui ronisin autole ja tema hakkas koos vanaemaga, rasked kohvrid käes, jaama poole kõndima, ütles ta:

«Ma tean, sa ei kirjuta.»

«Jah!» ütlesin vastu ja samas lisasin: «Hedda kirjutab mulle kindlasti, te saate headeks sõpradeks.»

«Jah!» ütles nüüd Ivar ja naeratas.

Ja jälle oli tal õigus.

Ta elab nüüd pealinnas, minu sugulaste ligidal, ja on minu sõbratarile suur-suur sõber.

Hedda kirjutab mulle sagedasti ja tema kirjades on palju ühist Ivari mõtetega. Mul on alati hea meel, kui nendele mõtlen. Suvevaheajal pealinnas käies oli meil palju rääkida.

Astusin koos perega uue maja uksest sisse. Ema hüüatas:

«Kui valge ja avar siin on, kui palju päikest!»

Ja valge oli siin tõesti, nii valge ja hele, et silmadel hakkas valus, aga imelikult valus oli ka veel kaotatud naeratuse pärast, mis ei ilmunud enam vastaskorteri uksele.

«Tipa-Tapa» VII, 1964

Tiidu-lood

Reet Viilup, VIII kl.

VÄIKE KINGSEPP

Oli esmaspäeva hommik. Ema avas akna ja vaatas tänavale. Tänaval astusid inimesed oma tavalise argipäevase kõnnakuga. Ikka rutatakse kuhugi, kiirustatakse. Inimesed on juba ammu ärkvel.

Aga toas, mille akna ema avas, magab veel keegi. See on pisike Tiit. Ei, mitte pisike! Tiidule ei meeldi, et teda väikeseks peetakse. Ja mis väike see viieaastane mees siis ikka on! Kuid juba hakkabki voodis tekk liikuma ja keegi sirutab ennast. No muidugi, Tiit ärkas! Nüüd riietub ta kiiresti. (Ilma ema abita!) Tähtsal sammul astub ta oma «emmekese» juurde, haarab kinni tema põllesiilust ja sikutab. Ise hüüab ta rõõmsa häälega:

«Emme! Emm! Mina juba ärkasin! Nüüd lähen ma isa juurde!»

Tiidu isa töötab jalatsite kiirparanduse töökojas ja Tiidule meeldib vaadata, kuidas onud seal töötavad.

«Ei, Tiit,» on ema Tiidu soovi vastu, «kõigepealt lähed sa sööma. Alles siis räägime isa juurde minekust!»

Tiit vaatab küll emale, kulm kortsus, otsa, seab huuled prunti, pilgutab paar korda kiiresti silmi, aga mis see aitab! Tohid sa vastu rääkida! Aga ega söömine siiski nii palju aega ei võtagi, eriti siis, kui sööja püüab oma suud võimalikult kiiremini liigutada. Ja Tiit seda püüab!

«Emm, mu kõht on nüüd nii-i täis!»

«Tahad isa juurde minna? No mine siis pealegi, pisike kingsepp!»

«Emm, no miks pisike! Ma olen ju juba viieaastane ja varsti saan kuueaastaseks! Ja siis veel üks aasta ja ma lähen kooli! Ma pole ju pisike!»

«No hea küll! Olgu pealegi! Jookse pealegi, sina «täitsa-mees»!»

Tiit haarab oma mütsi, mantli ja salli ja vahetab sussid kingade vastu. Lisaks sellele annab ema talle veel kindad.

Ja lõpuks sammub Tiit tänavale. Näe, loikudel on õrn jääkirmegi peal!

Isa juures ei olnud Tiit täna kaua.

«Tellijaid oli palju, isal polnud aega,» põhjendab Tiit ise oma kiiret kojujõudmist.

Tiit istub laua ääres ja mõtleb. Talle jäid meelde ühe tädi kingad. Kui peened kontsad neil olid! Tiit päris imestas, kuidas tädi sellistega käia saab. Tiit ruttab esikusse ja otsib karbist välja ema peokingad.

Näe, nendelgi on sellised ilusad peened kontsad.

«Kui õige prooviks neid parandada!» tekib mõte Tiidu peas ja pikemalt kaalumata otsib Tiit haamri. Toks! Toks! Kuid järsku kõlab prõks! Küllap aimate isegi, mis juhtus. Konts murdus! Ehmunult vaatab Tiit katkist kinga.

No mis sa oskad kosta! Kes võis arvata, et see konts ühtegi tugevamat hoopi välja ei kannata. Tiit peidab katkise kinga karpi, mõtleb hetke ja paneb sinna ka tema terve paarilise. Terve päeva vaevleb Tiit selle paha teoga seoses olevate mõtete keerulises labürindis. Õhtul teki alla pugedes oli tal soov kõik emale ära rääkida. Tiit avas suu, aga nähes lahket naeratust, millega ema teda vaatles, ei suutnud Tiit teda kurvastada. Tiit uinus, aga ta silmade ette jäid keerlema kingad . . .

Järsku märkas Tiit nende kingade seas üht katkist kinga, kes tuli longates. See king toetus raskelt kepile. Tiit tundis teda! See oli ema king . . .

Tiit magas väga rahutult. Hommikul ärgates jooksis Tiit ema juurde ja jutustas kogu loo. Tasuks selle parandamise eest pidi Tiit küll leppima ühe valusa tutistusega, aga juba lõuna ajal olid nad emaga jälle endised head sõbrad. Ja õhtul peitis Tiit pea ema sülle ja sosistas:

«Ema, ma ostan sulle uued kingad . . . kui suureks saan. See on ju varsti!»

MUINASJUTTUDES ON VÕLU

Ilus piltidega raamat. Näe, sellelt leheküljelt vaatab vastu imeilus Lumivalgeke, sealt kõõritab võigas nõid-Konksnina, siin löövad tantsu seitse pöialpoissi . . .

Just sellise raamatu leidis Tiit täna ema kandekotist. Hüpeldes liikus Tiit laua poole.

«Aga «tänan»?!» kuulis ta ema häält, milles peegeldus etteheidet.

«Aitäh!» ütles Tiit emale, kuid silmad jälgisid uudishimulikult pildiraamatut.

«Em . . . u . . . i . . . en . . . a . . . es . . . jot . . . u . . . te . . . u . . . de . . .» veerib Tiit vaevaliselt.

«Emuienaesjotuteude . . .» häälitseb ta uuesti.

Ei tule midagi välja! Parem minna Malle käest abi paluma.

«Malle! Malle!» hüüab Tiit ja ruttab õe juurde, näpp arusaamatul sõnal raamatu kaanel.

«Muinasjutud . . .» ütleb Malle ja vaatab Tiidule naeratades otsa.

«Muinasjutud . . .» kordab Tiit pisut pettunult, kuna ta ei suuda kuidagi mõista, kuidas see lihtne sõna tema suus nii keeruliseks muutus.

«Malle, loe!»

«Ma ju õpin!»

«Ahah . . .» noogutab Tiit arusaava ilmega pead, sest kui ikka õpib, siis . . .

«Emm, loe!»

«Oota natuke!»

«Viis minutit?» pärib Tiit.

«Eks näe!»

Ja lõpuks lamab Tiit oma väikeses voodikeses ja kuulab ema vaikset, mahedat häält.

«Kuid kuri nõid otsustas siiski Lumivalgekese surmata . . .» Ema vaatab Tiidu poole. Väsimus on väikese mehikese maha murdnud.

Kuid näe, kes istub ema asemel toolil?! See on ju Lumivalgeke ise! Näe, juuksed mustad nagu eebenipuu . . . Laua tagant ilmuvad nähtavale seitse pöialpoissi. Oi, kui naljakalt hüppab väike pöialpoiss! Kuid samas vilksatab akna taga nõia-võõrasema kole nägu. Lumivalgeke laulab, kuid nõid ronib aknast sisse ja haarab Tiidu laualt raamatu. Tiit tahab Lumivalgekesele öelda, et kuri nõid on toas, kuid ei saa . . . Oi, oi, oi! Mis see siis on? Lumivalgekese asemel on toolil hoopis nõid!

«Ma lähen nüüd ära!»

Ei, Tiit ei taha jääda nõiaga kahekesi! Nõid kummardub Tiidu voodi kohale ja avab oma koledate suurte hammastega suu . . .

«Ma lähen nüüd ära, Tiit?»

Tiit ärkab. Ah, see on memme, kes ära läheb! Muidugi, aknast vaatab sisse särav kevadpäike. No muidugi, on hommik ja memme ruttab tööle.

«Head aega, memme!»

8. MÄRTS

Tiit teab hästi seda päeva, mis nüüd nii suure hooga läheneb, ent Tiidul vaesekesel läks hoopis meelest ära emale kingituse otsimine.

Nüüd istub see mehike akna juures toolil ja mõlgutab

murest päris mustaks läinud mõtteid. Vahel heidab ta kiiresti kõrvalpilke oma õele Mallele. Malle õpib ja teda ei tohi segada. Aga kui siiski . . .

«Malle, kunas see naistepäev tuleb?» pärib Tiit ärevusest pisut värisema löönud häälega.

«Varsti,» vastab oma töösse süvenenud Malle lühidalt.

«Kui varsti?»

«Kolme päeva pärast!»

Jaa . . . Kolm päeva, need mööduvad väga kiiresti. Mis Mallel viga, tema tikib emale linikut. Tema oskab . . . Kuid järsku tuleb Tiidule tore mõte. Las Malle tikib pealegi, aga Tiit jälle joonistab. Joonistab Malle ja ema ja isa ja lilled ja kui ruumi üle jääb, siis joonistab Tiidu ka . . . Tiit mõtleb . . . Asi on mõtlemist väärt. No kuidas sa paned Malle ja ema ja isa ja veel nii palju huvitavat väikesele paberilehele?! Tuleks vist ikka nii nagu lumememme . . . Et ikka üks kera, see on keha, teine kera, see on pea ja siis veel jalad, käed ka . . .

Tiit võtab otsustavalt puhta blokilehe ja asub tööle. Paberile ilmub üks pikergune ja lopergune kera, siis teine kera selle esimese kukile. Ning nüüd joonistab Tiit sellele esimesele kerale veel käed ja jalad külge, kuigi nad paistavad rohkem viini vorstidena. Siis maalib ta sinise pliiatsiga silmad ja jääb mõttesse. Sellest kerade kogumikust peab saama Malle ja nüüd peab Tiit Mallele suu joonistama, aga mis värvi . . . Asi on nimelt selles, et kui Malle lahendab mõnd rasket ülesannet ja see tal välja ei taha tulla (nagu Malle ise ütleb), pistab Malle sulepea otsa suhu. Aga mõnikord juhtub sulepeal see tindine ots ülessuhu. Aga mõnikord juhtub sulepeal see tindine ots ülespidi olema ja siis on Malle suu sinine. Ja nüüd Tiit ei teagi, mis värvi peaks Malle suu joonistama. Kas sinine või punane . . . No olgu pealegi! Las Malle saab siiski punase suu. Ja Tiit tõmbab väiksemale kerale, mis joonisel Malle pea aset täidab, otsustavalt punase kriipsu. Punase pliiatsiga teeb Tiit ka kaks täppi, mis peavad pildi peal Mallele nina eest olema. Nüüd võtab väike kunstnik kollase pliiatsi ja joonistab Mallele veel kollastest kriipsukestest koosnevad juuksed. Ning nüüd vaatleb Tiit arvustavalt oma joonistust. Midagi nagu puuduks . . . No muidugi, Mallel pole ju veel seelikut seljas! Selle vea parandab Tiit kohe!

Järjekorras ilmuvad paberile ema, isa ja Tiit ise. Emale annab Tiit kätte veel lilled.

«Need on isalt,» mõtleb ta.
Ja pildi alla maalib Tiiduke ebaühtlaste trükitähtedega
«Palju õnne naistepäevaks!»

POJA KINGITUS

See kõik algas juba kevadel. Tiiduke oli küll veel päris väike, aga eks temalgi peab olema oma ülesanne, mille täitmisest väikemees võiks rõõmu tunda. Ja nii andis ema Tiidule väikese reha ja näitas talle koduaias lillepeenart, kus olid läbi maakamara tunginud esimesed õrnrohelised lehetipukesed.

«Need on tulbid,» ütles ema.

«Need?!» oli Tiit ülimalt üllatunud. «Kas tõesti need? Aga kus on siis õied? Kus on päris tulbid?»

Ema seletas Tiidule palju, rääkis, et need on alles lehed, et õied tulevad hiljem. Tiit sai teada, et lehekestest saavad «päris õied» alles siis, kui Tiit ise neil kasvada aitab. See aitamine tähendas muidugi seda, et Tiidu hoole alla usaldatud liilepeenral alati valitseksid tulbid ja umbrohi peaks kaotajana taganema.

Tiiduke asus tööle.

Saabusid soojad maipäevad. Päike jagas soojust ja kosutav kevadvihm kastis, kuid mis kõige tähtsam — Tiidu peenrakesel õõtsusid kerges tuules tulbid: punased, kollased, roosad...

Nüüd oli suurem osa tööst tehtud, kuid Tiidu väikeses peanupus tekkis uus mõte. Ema on lastele alati kinnitanud, et parim kingitus on see, mille lapsed oma kätega valmis on meisterdanud.

Tiit kükitab oma lillepeenra juures. Aias on endale tegevust leidnud ka Malle.

«Malle, mis päev täna on?» annab Tiiduke oma olemasolust märki.

«Teisipäev.»

«On, seda ma tean isegi! Mis number tänasel päeval on?»

«Mis number?» viibib Malle täielikus arusaamatuses väikevelle mõttekäigust.

«Number, noh, see number, mis kalendris on!»

«Ah kuupäev!» taipab Malle.

«Kuupäev jah!» kinnitab Tiit rõõmsalt. «No ütle juba, number... kuupäev täna on?»

«Täna on kahekümnes mai.»

«Aga Malle, kunas ema sünnipäev on?» jääb Tiit vastust ootama.

«Ema sünnipäev on esimesel juunil.»

«Ahah...»

Ja Tiidu pea on järsku täis kõige erinevamaid mõtteid. Kohe kuidagi ei oska nende seast kõige tähtsamat välja valida. Aga siiski üks neist tõrjub teised kõrvale ja jääb selle väikese mehikese paljude mõtete ainuvalitsejaks.

«Mida emale kinkida? Kas joonistada pilt? Või hoopis osta selle raha eest, mis ema Tiidule jäätiserahaks annab, emale kingitus. Võiks osta kommi või midagi muud head... Või kinkida emale hoopis neid tulpe siit peenralt? Aga ema ütleb, et kõige parem kingitus on see, mis ikka oma kätega on tehtud... Ega ma tulpe ju ise teinud... Ja komme ka mitte... Pildi aga joonistasin emale juba naistepäevaks...»

Tiit silmitseb mõtlikult kerges tuules õõtsuvaid tulbiõisi.

«Malle, kas tulbid on minu tehtud?»

«Kuidas siis sinu?» ei oska Malle jälle vellekese küsimusele vastust leida.

«Noh, saa aru, ma mõtlesin neid emale sünnipäevaks kinkida, aga ema räägib ju, et kõige parem kingitus on see, mis on oma kätega valmis tehtud, ma siis küsingi...»

«Muidugi võid sa tulpe kinkida! Sa ju hoolitsed nende eest nii hästi. Kingi, Tiiduke, kingi!»

Ja poiss hoolitseb oma lillepeenra eest veelgi suurema innukusega.

On esimese juuni hommik. Tiit ruttab aeda ja seisatab oma tulbipeenra juures. Paljud lilled on juba kaotanud oma ilusad õielehed. Siiski märkab Tiit veel mõnd värvilist uhkeldavat tulbiõit. Tiiduke murrab ettevaatlikult mõned tulbid ja neid selja taha peites jookseb maja poole. Esikus Tiit seisatab ja kuulatab. Köögist kostab vaikset toidunõude klirinat ja esikusse tungib magusat toidulõhna. Ema on juba ärkvel. Tiit avab köögiukse ja läheb ema juurde. Poiss jääb ema ette seisma.

«Palju õnne sün...» jääb Tiiduke järsku vait. Ta on selja tagant välja toonud oma tulbikimbu. Aga missugune pilt avaneb kahele silmapaarile! Ühelgi tulbil pole enam

värvilisi õisi, Tiidu peos on ainult rohekad varred. Tiidu silmad täituvad pisaratega. Näe, juba veerebki üks läbipaistev pisarapärl üle Tiidu ümara põse. Kohe järgnevad sellele esimesele teerajale teised samasugused pärlid. Ema aga kükitab ja muutub ka Tiiduga ühepikkuseks.

«Tiiduke, mis sa nüüd selle pisiasja pärast nii tujust ära oled! Mulle pole kõige tähtsam mitte see, mitu värvilist õit sa mulle annad, tähtis on hoopis see, et sa kogu kevade peenra eest nii hästi hoolitsenud oled!»

Ja Tiidu pisarad on peagi kuivanud nagu kastepiisad sooja päikese käes.

Lõunalauas istudes ja ema küpsetatud suurt rabarberikooki maitstes sosistab Tiit Mallele:

«Küll meil on tore ema!»

ÜKS LUGU

Hommik algas väikesele mehehakatisele kuidagi eriliselt. Ei olnud tavalist söögiisu, puudus tahtmine tekk üle pea tõmmata ja õe äratussõnadele käega lüüa. Täiesti vastupidiselt igahommikusele jonnimisele, kes esimesena oma nägu saab pesta, oli Tiit sellel hommikul väga leplik oma vanema õe Malle suhtes. Kuid milleks sellise muutuse üle pikalt mõtelda, parem kohe ära öelda, et Mallel ja Tiit-poisil seisis täna ees tore seenelkäik. Vanaema oli õhtul Tiidu jaoks väikese korvigi otsinud. Ja nüüd on see päev alanud.

«Tiit, vast sa ehk sööksid ikka enne minekut?» pärib Malle. Vastuseks õe sõnadele hammustab Tiit võileiva küljest suure suutäie. Tiit tahab Mallele kinnitada, et ta kõht niigi eileõhtusest munapudrust päris punnis on, aga kus sa seda ikka öelda saad, kui suu on leiba nii täis, et isegi piima jaoks ei näi enam ruumi jätkuvat. Malle saab aga vennakese ärevusest aru ja annab Tiidule väikese paberisse pakitud võileiva, mille väikeveli tõsise näoga oma suvepükste taskusse topib.

No nüüd saab ometi hoovist välja! Mets, mille poole Tiit ja Malle oma sandaalininad seavad, ei ole vanaema kodust kuigi kaugel. Varsti on väikesed seenelised metsa rohekas valguses. Äkki jookseb Tiit kibekiiresti edasi.

«Näe! Näe!» kilkab ta ise rõõmsalt.

«Mida?» pärib Malle ja lisab sammu.

«Vaata, kui ilus! See on küll kohe päris seen! Ise selline punane ja valgete täpikestega nagu meie lasteaia seen kohe! Ainult lasteaia seen on veel palju suurem ja ta on puust tehtud, aga see on päris seen. Malle, vaata ometi kui ilus! Miks vanaema kunagi metsast selliseid seeni ei too?» Tiidu jutt voolab kiiresti nagu väike käresekuline mägijõgi.

«Tiit, see on väga paha seen. See on kärbseseen! Neid seeni ei tohi süüa, nad on mürgised!»

«Ei ole ühti!» pahvatab Tiit. «Sa vaata ometi, kui ilus ta on. See on kindlasti väga hea seen. Võib-olla niisama maitsev nagu martsipan!» Et aga Malle oma arvamusele kindlaks jääb, on Tiit sunnitud oma ilusa seene metsa kaunistuseks jätma. Kohe aga näeb Tiit veel üht seent ning ka sellel on punane mütsike, ainult ilma täppideta. Tiiduke jookseb seene juurde ja hakkab kurjustama:

«Ah, sina paha! Kuhu sa oma täpid oled peitnud? Ma tunnen su ikkagi ära, kavalpea! Vaat, kui astun sulle peale!»

Tiit tõstab otsustavalt oma väikese sandaalis jala.

«Tiit, see on ju pilvik!» hüüatab Malle.

«Ah nii!»

Seda nime Tiit tunneb ja nii ei satu seenepoiss mitte Tiidu jala alla, vaid hoopis väikesesse korvi.

«Mina mõtlesin, et ta peitis täpid ära,» sosistab Tiit õele usaldavalt.

Malle ainult naeratab.

Metsas möödub aeg kiiresti. Juba on päikeseketas üsna pika teeosa mööda sinetavat taevavõlvi edasi liikunud ja Malle kiirustab vellekest kojuminekuks. Vanaema vist ootabki juba. Nii Malle kui ka Tiidu korvides leidub päris palju seeni: punaseid ja kollaseid pilvikuid, pruune puravikke, oranže kukeseeni...

«Malle, aga kuspool vanaema on?» küsib Tiit äkki ärevaks muutunud häälega.

Mallegi vaatab kõhklevalt ringi. Et aga venna tähelepanu teemuredelt kõrvale juhtida, ütleb Malle äkki elavalt:

«Vaata, Tiit, kukeseened!»

«Ma ei taha neid rumalaid kukeseeni! Ei taha-a! Saad sa aru? Ma tahan koju, vanaema juurde tahan!» turtsub Tiit nagu väike vihane kassipoeg. «Ja süüa tahaks ka...» lisab ta vaiksel häälel juurde, ise peaaegu nutma puhke-

des. Võileivast, mis enne Tiidu taskut pungitas, on veel ainult lõhn taskusse jäänud, võileib ise läks juba ammu seltsiks eileõhtusele munapudrule. Kuid ega kõik eksimised kurvalt lõpe. Malle silmab puude vahelt valendavat maanteelinti ja varsti on nad juba koduõues.

Õhtul ei väsi Tiidu väike suu vanaemale jutustamast, kui palju seeni on metsas, ja väike käeke näitab vanaemale väsimatult seeni, mis täidavad väikest korvikest kööginurgas.

Tiit lausub veel enne uinumist: «Aga kärbseseeni ei tohi süüa . . .»

TA ON INIMENE

Kärekülm talvepäev. Ka sellisel kõrvetavalt külmal päeval vajab inimene värsket õhku, nagu kinnitab Malle. Ehkki Tiit on alles väike inimene, käib temagi selle tõsise põhimõtte järgi. Nii sammub ta sellegi päeva lõuna paiku ajalehtede müügipunkti poole, jalas uued talvesaapad, peas soe müts ja üldse seljas päris palju sellist, mille kohta öeldakse lihtsalt — soe.

Tänavail liigub praegu vähe inimesi. Kes on tööl, kes koolis, kes otsib peidukohta pakase eest ahju juures. Esimene vastutulija, kes kohe Tiidu tähelepanu äratab, on üks naljakas onu. Tiit seisatab ja uudistab. Onu välimus on kuidagi naljakas. Müts viltu peas, juuksed punetaval näol, mantlihõlmad lahti, sall ühe õla peal. Onu möödub Tiidust ja poiss märkab, et onu räägib või laulab midagi omaette. See ei ole küll sugugi harilik, et inimene läheb üksinda mööda tänavat ja räägib.

«Võib-olla õpib onu salmi. Näärivana tuleb ju varsti . . .» mõtleb Tiit omaette ja kavatseb jätkata teed. Ema ootab ajalehte. Kuid onu on nii huvitav, et Tiit siiski veel kord tema poole vaatab. Ja vaatamine on tõesti vajalik. Onu läheb taarudes edasi, aga tema ruuduline sall lebab lumisel kõnniteel. Tiiduke teab, et ei ole kuigi hea kaotada salli, siis võib külmetuda ja haigeks jääda, siis on kurk valus ja rohtu peab ka võtma. Arstitädi annab alati rohupudelis midagi väga kibedat ja halba. Üks paha asi on veel, kui salli ära kaotad: ema pahandab . . . Nii läheb Tiit sallini, tõstab selle üles ja ruttab eemalduvale onule järele.

«Onu, teil kadus sall!»

«Ahaa . . .»

Onu sirutab käe ja Tiit annab talle salli. Onu vaatab Tiidule naerdes otsa ja vaarub jalgadel. Tiit mõistab järsku, et see on just selline, kelle kohta öeldakse, et ta on purjus. Tiit tahab nüüd onu juurest kiiresti ära minna, aga onu muudkui naeratab ja hoiab Tiidu pisikest kätt oma suures peos. Nendeni jõuab tädi kandekotiga. Tiit sikutab kätt agaralt onu peost. Tädi tuleb talle appi.

«No mis te ometi last kiusate!» Tiidu käsi vabaneb ja onu läheb edasi, ikka tuikudes ja omaette rääkides. Tiit jätkab teed koos tädiga.

«Mis su nimi on, väikemees? Kui vana sa oled?»

«Mina olen Tiit. Ma lähen varsti kooli. Praegu olen kuueaastane.»

«Kuhu sa nüüd kiirustad?»

«Ma lähen ajalehte ostma.» Nüüd lähevad nad koos edasi.

«Tädi, kes see onu oli?»

«Inimene,» vastab tädi.

«Inimene . . .» kordab Tiit.

«Jah . . . Kahjuks inimene . . .»

«Kutsuv Rada». Kevad 1964

Kirju liblikas

Madis Paide, XI kl.

Oli selle kevade kõige selgem ilm. Ja soe. Erkroheline muru oli täis külvatud kollaseid võililli. Oli õnnelik päev.

Väikesel tüdrukul oli sünnipäev. Ta sai kolmeseks. Ema sidus tütre tumedaisse juustesse valge lindi, pani selga piduliku kleidikese. Siis võis väike tüdruk minna. Võis joosta ja kilgata, ainult võililli korjata ei tohtinud, sest need määrisid ära käed, siis suu, põsed, aga ka kleidi. Sünnipäeval seda ei tohtinud. Nii ütles ema.

Väike tüdruk läks. Astus mööda kitsukest jalgrada, valge lint väreles juustes. Taevas oli lapsepõlvesinine, õhk täis mesist lõhna. Oli kõige ilusam päev väikese tüdruku elus!

Joonistanud
Maimu Sotnik

Tüdrukuke kummardas maha ja vaatas siis murule. See sätendas nagu kuldkollane vaip. Võilille̱õitel lendles mesilasi. Ja üle kogu selle ilu laotus puhas selge sinine taevas. Kui väike tüdruk sinna vaatas, peegeldus ta pruunides silmades vastu kogu tema maailm. Nii väike oli veel see tüdruk ja lõpmata siiras. Ta oli ju vaid kolmene!

Ilm oli võrratu, aga pikapeale hakkas igav.

Järsku märkas väike tüdruk ühel võililleõiel liblikat. Oi, kui värviline see oli! Ja seal oli teinegi, eemal kolmas!

Hinge kinni pidades jälgis tüdruk liblikat, silmad vaimustusest sädelevad. Teda valdas vastupandamatu soov tasa-tasa hiilida lähemale, võtta see ilus värviline olevus oma peopesale, õrnalt silitada.

See polnud kuigi lihtne.

Ükski liblikas ei lasknud ennast peopesale võtta. Tuli haarata ootamatult. Viimaks sattus üks värviline liblikas tüdruku käe alla ja ta hoidis kätt tugevasti vastu maad.

Ettevaatlikult kergitas väike tüdruk kätt ja piilus liblikat. See ei liigutanudki. Natuke nukker oli vaadata liblikat, kes alles äsja lõbusalt lendles lilledel, aga nüüd lebas liikumatult väikese tüdruku käe all. Aga ilus oli ta siiski, ja samas kadus hetkeline kahjutunne.

Seal oli ju veel teisigi! Palju ilusamaid.

Lõbusalt jooksis tüdrukuke keset võilillі, püüdes tabada liblikaid. Ega see polnud kerge.

Tükikese aja pärast tuli liblikaid õige mitu. Kõik nad olid imeilusat värvi, kirjud, ja väike tüdruk vaatas neid vaimustatult.

Õrnalt võttis ta liblikad peopesale ja jooksis ema juurde.

«Vaata!» kilkas ta ja kaks pruuni sädelevat silma ootasid heakskiitu.

Ema tõsines.

«Miks sa nad surmasid?»

Tüdruku sädelevad silmad hirmusid järsku.

«Mõned neist liblikaist elavad vaid ühe päeva. Neil pole üldse sünnipäeva. Aga sina lühendasid nende niigi lühikest elu.»

Väike tüdruk laskis kohkunult liblikatel peost kukkuda. Ta pruunidesse silmadesse ilmusid pisarad. Siis surus ta ennast tugevasti vastu ema ja nuttis.

Ema aga mõtles. Kui raske on elu, aga alati ei saa siis nutta, ei tohi, sest taevas pole enam lapsepõlvesinine.

Võilillede kohal lendlesid endiselt liblikad. Neid oli seal palju . . .

«Tipa-Tapa» VII, 1964

Sügismeeleolu

Leonti Spassov, X kl.

Juba esimesed pilvesagarad
ja ojadki voolasid agaralt,
rajades jõe poole teed.

Läbi saju langeb kolletanud lehti
märjalt läikivale teele.
Juba kurekolmnurki näha võib tihti
lendamas kaugele talveteele.

Kurvalt ja mõtlikult
langeb piisa järel piisk,
kiirelt ja tõtlikult
kukub lehe järel leht.
Venivalt kruuksudes
lendab kureparv.

Siin rannas laine peseb kive
ja silub siledat liiva.
Siit kaks paari jälgi
kaugusse kõrvuti viivad.
Laine tuli . . . — kõik kaasa viis.

«Atra Seades» nr. 1, 1964

Igavene armastus

Madis Paide, XI kl.

1. UKS JÄI LAHTI

Ema vaatas pliidi all pragisevatele halgudele, suitsust tumepruunidele seintele, kuhu tuli heitis kummalisi varje, pojale. Poeg seisis pesukausi juures ja hõõrus käterätikuga nägu.

Poeg emale ei vaadanud. Või kui vaataski, siis ainult vilksamisi, et näha, kuidas ema tema järjekordsetesse ettevalmistustesse suhtub.

Rein sai kevadel üheksateistkümneaastaseks. Ta töötas sovhoosi autojuhina. Oli käinud paar talve linnas keskkoolis, aga siis järsku pooleli jätnud.

Kooli poolelijätmisest tuli kodus suur pahandus. Emale tähendas see palju pisaraid, unetuid öid. Rein jäi endiselt lõbusaks elumeheks, nagu ta kogu aeg oli olnud. Ema mõtles selle peale tihti.

— Ta pole ju enam poisike. Aeg oleks jätta lollused. Jättis kooli pooleli, aga südametunnistus ei piina mitte põrmugi!

Nii mõtles ema. Rein mõtles teisiti. Ta ei talunud, et ema nii palju hädaldab. Tal polnud kerge, vastupidi: koolist lahkumine valmistas talle palju piina, kõhklusi. Rein nuttis oma nutmised siis, kui keegi ei näinud, väliselt aga jäi

endiseks. Pojad ei armasta nutta ema nähes. Ema hellust ei märgatagi, nii igapäevane on see; ema usaldada aga tavaliselt ei osata.

Tööga sai Rein hästi hakkama. Poole palgast andis emale; ei suitsetanud ega võtnud napsi. Ema muutus rahulikumaks.

Sügisel, siis kui lõikuseaeg möödas oli, ostis Rein akordioni. Tal oli muusikalist annet ja ta oskas laulda.

Nüüd muutus kodus lõbusamaks.

Õhtuti võttis Rein pilli, laulis ja mängis vaikselt saateks. See meeldis emale.

Ema vaatas, kuidas poeg mängib. Reinu tumedad karedad juuksed langesid laubale, silmad olid pruunid, pehmed. Rein armastas lõbusaid lugusid. Need olid kõige ilusamad õhtud majas.

Viimasel ajal oli Rein harvemini kodus. Õhtuti pani selga valge särgi, uue tumesinise ülikonna ja läks. Tagasi tuli hilja.

Joonistanud Maimu Sotnik

«Tal on oma tüdruk,» otsustas ema.
Kui Rein nüüd mängis, olid ta lood nukrad. Ta ei laulnud enam, vaatas igatsevate silmadega kaugusse ja naeratas. Tihti nägi ema seda naeratust vaid poja pruunidest silmadest. See naeratus oli igatsev, uudne; ema tundis pisut kadedust.
Ema oli üheksateist aastat näinud oma poja naeratust. Kui poeg väikene oli, kuulus ta naeratus jäägitult emale. Ema tundis Reinu naeratust ainuüksi silmade särastki; tal polnud ju kedagi peale ainsa kalli poja. Hiljem poeg hakkas oma tundeid häbenema; niisugused on enamasti kõik pojad. Ja kui Rein nüüd naeratas kas sõbrale, külalisele või mõnele tütarlapsele, tundis ema kusagil kauges südamesopis mingit kadedust.
Nüüd vaatas poeg kaugusse ja naeratas endamisi. Vaikis. Varsti kohtus ema sellega, kellele tema poeg naeratas, kui mängis igatsevat viisi ja vaatas kaugusse.
Ema vaatas Hellet ärevusega, uurivalt, nii et tüdrukul hakkas pisut ebamugav. Helle oli keskmist kasvu, heledate juustega, üsna ilus tüdruk. Ta ei meeldinud emale.
— Pole aus vaade ... —
Nii meenutas ema Helle pilku. Tal oli õigus ...
Rein ei küsinud ema käest, kas tema neiu talle meeldib. Ema aga ainult sellest mõtleski. Mõtles hommikul, siis kui poeg tõsisena, aga õnnelikkude silmadega temale vaadates jõi kohvi ja läks siis tööle; mõtles õhtul, kui Rein oli kodunt ära ja akordion vedeles diivanil; mõtles öösel, kui und ei tulnud ja poeg polnud ikka veel tulnud.
Selle peale mõtles ta ka seekord, kui vaatas tules praksuvatele hagudele.
Rein pani valge särgi selga, sidus kaela halli täpikestega kaelasideme.
Ema vaatas, kuidas poeg riietub. Reinul olid tumedad jonnakad juuksesalgud, ta oli pikka kasvu ja laiaõlgne. Isasse ...
Reinu isa peale ema enam ei mõelnud. Kodus ei räägitud temast. Rein mäletas, et kunagi olid perekonnaalbumi vahel mõned fotod isast: noorukina, isa ja ema abielludes, siis ema ja Reinuga, veel üks — saksa ohvitseri mundris ...
Ema kujutles Reinu ja Hellet kahekesi. Ta ei uskunud nende õnnesse, ta oli veendunud, et poeg ei sobi selle tüdrukuga. Ja kui Rein mütsi pähe vajutas, et jälle minna, läks ema ta juurde ja vaatas otse poja silmadesse.

«Sa jõuad veel minna, istu, räägime.»
Rein vaatas põigeldes kõrvale, aga istus siiski.
Ema rääkis pojale armastusest. Ta oli küllalt noor, et kõike mäletada ja mõista.
Reinu ärritas ema õpetlik toon. Kuid ta kuulas, et ema mitte pahandada.
«Esimene armastus on tavaliselt rumal,» rääkis ema. «Sina aga oled peaaegu mees. Sa ei tohi rutata järelduste tegemisega. Mulle tundub, et sa ei sobi Hellega. Te olete liiga ...»
Rein vaatas järsku emale otsa. Oli saabunud hetk ütelda välja see, mis kogu aeg südant vaevas.
«Me abiellume,» ütles ta vaikselt, «veel enne uusaastat.»
Ema võpatas. Ta vaatas hirmunult pojale otsa. Oli kuulda, kuidas tuul vilistab korstnas ja kuidas haod pliidi all pragisevad — nii vaikne oli.
Ema tõusis püsti, ka poeg, ja nüüd seisid nad vastamisi.
«Sa ei tohi, ma ei luba sul teha rumalaid samme! Ma olen sinu ema!»
«Aga kelle käest sina luba küsisid, kui abiellusid ... reeturiga?» pahvatas Rein.
Ema vaatas tummalt poja raevust leegitsevatesse silmadesse. Sekundi jooksul käis tal peast läbi mitu piinavat mõtet. Kuidas suudab poeg olla nii jultunud? On teda liialt hellitatud?
Rein tundis põsel kõrvetavat plaksu, siis teisel, ja vasttekkinud kahetsustunne kadus sedamaid. Ta haaras ema mõlemad käed, hoidis neid tugevasti kinni, lükkas siis pisut tagasi ... ja läks uksest välja.
Tugevasti kinnivirutatud uks põrkas tagasi ja jäi lahti.

2. EMA KÄED

Rein ei abiellunud Hellega, sest tol õhtul ta ei leidnud tütarlast kodunt. Ta ei kohtunud enam kunagi Hellega, kes oli sovhoosist jalga lasknud ja otsis uues kohas järjekordset ohvrit-peigmeest.
Reinu ja ema leppimine toimus sõnadeta. Juhtunud tülist ei räägitud kordagi; selles majas ei olnud kombeks meenutada halba. Aga seda ei unustatud.
Ema ei saanud unustada, kuidas ta ainus armastatud poeg

karjus talle halastamatuid sõnu. Rein ei suutnud endale andestada ema ränka solvamist.

Akordion vaikis. Mõnikord õhtul proovis Rein mängida, aga sellest ei tulnud midagi välja. Sedagi juhtus väga harva.

Ema vaikis nukralt, õiendades oma tavalisi askeldusi.

Rein istus vaikides; mõnikord luges, aga enamasti istus niisama. Ta jälgis ema tegevust, aga jäi mulje, nagu ei näekski ta üldse, mis tema ümber toimub.

Nii vaikiti selles majas. Muudatuse tõi aga kutse sõjakomissariaati. Eelseisev lahkumine lähendas ema ja poega ning sulatas jää nende vahelt.

Ema askeldas köögis. Reinu pilk peatus ta kätel. Rein tundis järsku seletamatut õrnust. Ema käed! Needsamad, mis hoidsid teda imikupäevil, surusid tugevasti vastu rinda erutavatel sõja-aastatel, libisesid õrnalt üle juuste . . . andsid esimesed, aga teenitud kõrvakiilud.

«Ema, andesta mulle,» alustas ta vaikselt.

Ema naeratas.

«Ma olen sulle juba ammu andestanud. Ema suudab kõik andestada. Aga usu, poeg, elus ei tohi alati kõike ütelda.»

Ema embas poega. Rein võttis ema käed, just nagu tookordki, aga nüüd hoidis ta neid hellalt. Emal olid palavad õrnad käed ja Rein tundis, et ainult ema suudab oma kätega nii hellalt hoida, nii kõrvetavalt valusasti lüüa.

Kaks päeva hiljem sõitis Rein aega teenima. Ja veel jaamaski, enne rongile minekut, vaatas Rein ema kätele, justkui tahaks nende soojust endaga kaasa viia.

. . . Rong kadus hämarasse õhe, aga ema seisis veel natuke aega ja vaatas sinnapoole, kuhu rong oli viinud ta poja.

Nüüd oli ema üksi.

Rein nägi ema käsi vaid kujutelmades, aga seda juhtus tihti. Ikka ja jälle meenusid talle ema käed. Ta ei unustanud ema, sest ema ei saa iialgi unustada.

Ema sai vahel kirju. Need olid lihtsates margita ümbrikkudes, mitte väga pikad. Poeg oli sellest east välja kasvanud, kus kõik valud emaarmastusest vaigistatakse ja kus ei häbeneta väljendada oma tundeid ema vastu.

Ema kätes oli lõpmata palju sinna kogunenud hellust, kui ta avas poja kirju. Lugedes niisutas ta neid pisaratega igatsusest, aga ka õnnest, pani siis hellalt sinna, kus olid varemsaadetud.

Nii möödus aasta.

Samasuguse õrnusega avas ta kuumal suvepäeval telegrammi, lootes saada teadet poja puhkuse kohta, ja luges mitu korda, taipamata nende ridade õiget, kohutavat mõtet.

«Loodame, et olete tugev, lugedes seda teadet. Eile, 19. juulil k. a. suri Teie poeg. Ta langes eriülesande täitmisel. Avaldame kogu südamest kaastunnet.»

Ema vaatas kivistunud silmadega imeselgesse taevasse, ta lõtvunud käte vahelt kukkus maha telegramm: poja surmateade . . .

3. KÜÜNLAD KUSTUSID

Ema süütas küünlaid poja haual. Reinu surmast oli möödunud aasta. Ema vaatas tardunud pilgul värelevaid küünlaleeke. Talle meenus hetki möödunud elust.

Ema viibis poja kalmul kaua. Alles siis, kui küünlad üksteise järel kustusid, läks ta ära.

Ma nägin, kuidas kustus viimane küünal ja kuidas ema silmadest langesid kalmule viimased pisarad. Mul on kõik täpselt meeles: õrn, nukker küünlaleek, ema pruunide silmade ahastav vaade. Kui ma selle peale mõtlen, meenub mulle, kuidas me mõnikord käitume oma emadega. Meenub palju . . .

Ma ei mõista, ma ei suuda uskuda, et maailmas on inimesi, kes tahavad sõda. Sõda on inimlikkuse suurim vaenlane. Kõik emad maailmas vihkavad sõda, neavad sõdade algatajaid, sest emad kannavad edasi elu ega suuda näha, kuidas seda hävitatakse.

Ma jutustasin Reinu ja ta ema loo selleks, et meenutada kõige suuremat tunnet — emaarmastust. Rein oli mu parim sõber, ehkki ta oli minust mitu aastat vanem.

Ja kui mulle kõik see meenub, siis ma usun inimeste õnnesse ja tulevikku.

Sinu haual, Rein, paljude inimeste haudadel kustuvad küünlad, aga elu kestab, muutub kaunimaks ja õnnelikumaks, niikaua kui põleb emaarmastuse igavene tuli.

«Tipa-Tapa» VII, 1964

Kevadõhtul

Aive Kasak, XI kl.

Ma seisan üksi keset tuba
ja vaatan õhtuhämarust.
On taevas roosaks tõmbund juba
ja tardund nagu ootuses.

Ma tahaks jalutama minna
ning vesta juttu sõbraga.
Ma käiksin kaua mööda linna
ja lobiseksin temaga.

Koos vaatleksime Emajõge
ning sõuaksime paadiga,
ning alles siis, kui päris pime,
ma koju tuleks temaga.

Mu südames on täna kevad,
ka ümberringi kevad on
ja taevas tähed sädelevad,
seepärast minulgi see jonn

on täna jalutama minna
just oma uue sõbraga,
ning temaga siis mööda linna
ükskõik kui kaua rännata.

«Tipa-Tapa» VII, 1964

Juhan Liivile

Tiiu Hanni, X kl.

Kui seadsin esmakordselt koolikoti valmis
ja kogu öö ei tulnud unetaat,
kui ema sinilindi juuksepatsi palmis
ning päike värvis alles idakaart,
siis ma ei teadnud, et mu lapsehinges
saab leidma koha luulekeel.

Siis tahtsin meelde jätta seda nukrat laulu,
mis pisarad mul silmanurka tõi,
veel hiljaaegu selle luuletuse kaudu
ma oma värsid temalegi lõin.
Ma pole kunagi ta kurba nägu näinud
või kuulnud tema hääle nukrat kirt,
kuid tean, et ta on ikka meie juurde jäänud
ja jätnud lihtsa nime: Juhan Liiv.

«Tipa-Tapa» VII, 1964

Emale

Marika Pruuli, V kl.

Peidan su sülle nüüd väsinud pea,
tuge sest rüpest ma leian,
oled siin, emake, nõnda on hea,
väga sind armastan, hoian!

Soojust kui õhkub su pilk ja need käed,
halli on poetumas juustes,
muresid, rõõme meil tunned ja näed
kodus ja kooligi saates.

Täna su voodi ees peatun viivu,
sinilillekimbukse tõin,
lillede sisse peidan ma rõõmu,
sulle kas anda nad võin?

Kuigi väljas vaid tuiskude halli
nutab ja kihistab tuul,
meie südameis kevad peab tralli
lumevaibaga talvekuul.

Sinu pilku, mis sädeleb rõõmust,
täna tunnen, mõistan ja tean, —
seda põues sul peituvat soojust
üle kõige kallimaks pean!

«Tipa-Tapa» VII, 1964

On kastest niiske ruuge rukkisülem...

Anne Vanatoa, X kl.

On kastest niiske ruuge rukkisülem,
siin igal kõrrel hommikune piisk.
Ma suvepäiksest pruunina nüüd tulen
ja huulil meretuulte kauge viis.

Mu rännu auks siin oma sinilipud
nüüd heiskab rukkilill ja punab moon.
Mind tervitavad pargipuude tipud
ja huulil meretuulte kauge viis.

Ma tulen. Tean siin kõike ammust ajast,
on tuttav sametpehme lõhnav muld.
Tean, et mu kodurahvas õnne rajab,
et voogab tuules pleekuv viljakuld.

Siitsamast põllult ruuge rukkisülem
ja kirkalt helkiv, ümar kastepiisk.
Ma suvepäiksest pruunina nüüd tulen,
mu huulil meretuulte kauge viis.

«Mahtra Lähistelt» nr. 2, 1963/64

Eakaaslane

Silvia Allikhein, XI kl.

Ma arvasin nõnda, et meri
on alati sinine
ja et varjatud kullateri
täis on viimne kui inime.

Eakaaslane! Sa sündisid siia maailma, kui äike oli möödas. Su vanemad mäletavad veel selgesti, kuidas põlesid majad, sähvisid surmavad välgud ja mürises lakkamatu kanonaad. Sinu jaoks oli vaid päike, mida Sa joonistasid kollase pliiatsiga, olid lilled, mida korjasid varemete kõrvalt murult. Sa kasvasid, õppisid vaatama ja nägema, tahtsid ruttu suureks ja tugevaks saada.

Et merel sõites tuleb
julgelt tuuli trotsida
ja väsimust võites tuleb
ilmast imesid otsida.

Sa läksid kooli, leidsid sõbrad, said teada, et on olemas raamat. Mis sellest, et esialgu A ja O ära vahetasid, siiski sai selgeks see, ilma milleta Sa poleks väärt, et praegu Sinust kirjutaksin.

Sind köitsid muinasjutud, kus alati hea võitis kurja. Kindlasti on eluski alati nii, mõtlesid. Üsna pea said Sinu eeskujuks üllad kangelased sõjajuttudest. Suure erutusega lugesid Sa neid, saamata isegi mahti ema käskusid täita. Olid kangekaelne ja jonnakas. Tihti näis, et vanemad inimesed ajavad lihtsalt kiusu, et nad ei saa Sinust aru, ei lase Sul otsida ja leida, vaid muudkui õpetavad. «Ei, mina ise!» hõikasid Sa neile, tahtes tingimata olla sarnane Volodja Dubininiga — oma lemmikkangelasega.

Ma sõudsin, südames kohin,
ümber lained sumasid,
taevarannad ja merepõhi
mulle vastu kumasid.

Sinust saab õpetaja! Selline, nagu oli kirjandusõpetaja Mänd. Ei, paremgi! Jah, peab saama! Tuleb otsida, võidelda ja mitte alla anda!

Uhkeid mõtteid rinnas kandes õppisid alati hoolega. Kõikjale Sa jõudsid, kõike tegid. Alati ütlesid: «Issand, tüdrukud, mul on kiire!» Ja olidki jälle kadunud. Kusagilt koridorist kostis veel Su heledat naeru.

Sain teada, et meri harva,
õige harva on sinine
ning et tühi ja halli karva
on sageli inime.

Vahel Su silmad ei säranud. Neis olid pisarad, kui ema ütles, et peaksid leeri minema. Sa teadsid kindlalt, et siin ei või alla anda: Sul oli oma tõde. Emast oli kahju, kui ta ütles: «Sinu pärast, laps, saan ma pähe hallid juuksed. Millega olen seda ära teeninud? Sa katsu t e d a uskuda. Sa ainult palu ja ta aitab.» Kuid Sina ei palu, vaid teed alati ise, mida suudad.

Sul oli valus, kui Su õigus jalge alla tallati ja selle üle naerdi. Pidid kuulma, et Sul polevat sugugi elutarkust, et tulevat võtta sealt, kust võtta annab. Sina aga ei tahtnud koos lõbutseda nendega, kes elust aina võtta oskavad. Mõistes, et see elutarkus Sinu jaoks pole, keerasid neile selja, pead trotslikult püsti lüües.

Sa usaldasid paljusid, rääkisid neile oma muredest, soovidest, rõõmudest. Sulle öeldi, et oled naiivne, et Sa arvad elu olevat lilleaia. Siis kohtasid Sa toredat inimest ja teist said head sõbrad. Kahjuks varsti pettusid, sest ta polnud selline, kui olid oodanud, ta teeskles. Sina aga otsisid tõelist sõprust.

> Nägin maid ma, mis järvetud,
> jõetud,
> tolm ja põrm, muud ei olegi,
> inimlapsi, kes mullast võetud,
> kus kulda polegi.

Sa lõid kõhklema. Kas on üldse elus seda, mida otsid? Kas on nii, et ainult filmides ja raamatutes on sõprus, armastus ja tõde? Sina pole teda leidnud. Inimesed on alatud. Milleks elada?

Aga, sõber, Sa tahtsid ju saada pedagoogiks. — Jah, aga kui saan, ja äkki selliseks nagu õpetaja Vagur, kes tunnis alati haigutab? Elada võib ainult siis, kui elad väärtuslikku elu. Kui aga seda ei suuda, siis pole elul mõtet — nii vastad Sa. Tõsi, ka see on omaette kangelastegu, et õigel ajal osata surra. Palju väärtuslikum tegu aga on jääda elama ka siis, kui surra oleks kergem kui elada.

Sa mõtle, sõber, et on inimesi, kes tahavad, et Sa elad. Sulle näib, et Sa ei leia elus oma kohta, et oled ülearune ja täiesti üksi.

> Kuid ma arvan, et siiski tasub
> olla, eksida, ihata,
> teada tahta, kus tera asub,
> armastada ja vihata,

Sa loed Einar Maasikut. Ta kirjutab, et elus on kangelaslikkust, tõde, sõprust, armastust ja tuhat muud asja rohkem kui kõigis raamatutes kokku, kus seda kangesti püütakse kujutada. Sa tahaksid seda uskuda, kuid ei julge. Sa loed J. Liivi, kes ütleb: kui sul kedagi ei ole, keda armastada, kalliks pidada, ja kui sul ka midagi ei ole, aga midagi

KAARNA JÄRV

Eve Tramberg
Tallinna 46. Keskkool, 11. kl.

MERESÜGAVUSES (monotüüpia)

Vladimir Timofejev
Pärnu II Keskkool, 8. kl.

soovimatut küll on, siis vali endale üks omaks, kes õige truu sõber on — vali töö. Sa õpid rahuldust leidma töös. Sa hakkad lugema siis ka Gorkit. Loed, saamata veel kõigest arugi, ja tunned, et on midagi ka peale selle, mida oled harjunud nägema. Sa hakkad kõike nägema uue pilguga, õpid mõtlema.

> ning näha, et hallist hallim
> meri vahel on sinine,
> ja tunda: on kallist kallim
> kullateraga inime.
>
> («Ma arvasin», E. Niit)

Sa kirjutad oma lugemispäevikusse, et inimese õnn seisab tema enda headuses. Võib-olla praegu veel mitte, aga tulevikus kindlasti saavad Su sõnad teoks. Sa leiad ka inimese, kes tõestab, et armastus ja sõprus on ka Sinu jaoks. See on hea, et Sa näed eluteel veel palju künkaid, mis tuleb tasaseks teha, ja palju orgusid, mida on vaja täita. Karidki pole kadunud ja kõikjal ei ole ka majakaid veel.

Selline Sa oled, eakaaslane — meie päevade kangelane —, otsija ja leidja. Suurem kangelastegu ongi mitte lasta end murda argipäevastest pisimuredest, kui ohverdada elu raskel hetkel. Sa oled Inimene-võitleja, ära siis alistu argipäevale!

«Sulesepad» nr. 4, 1964

1965

Lehekülgi päevikust

Aldo Roomere, VII kl.

Õpetaja ütles, et kirjutaksime kirjandi Leninist. «Kes tahab,» lausus ta, «võib ka kirjutada pikemalt, nii-öelda oma esimese raamatu, ja selle ilusasti ära köita.»

Raske asi!

Muide, see poleks mulle sugugi esimeseks raamatuks. Esimese kirjutasin juba siis, kui ma veel kooliski ei käinud ega ühtegi kirjatähte tundnud. Õieti oli see ajaleht. Nägin, kuidas isa iga päev lehti luges, ja tegin endale ka «Metsaajalehe».

Joonistasin sinna karusid, liblikaid, jäneseid, vareseid, sipelgaid ja teab keda veel. Artiklid kirjutasin selliselt:

——————— ——————— ———————

——————— ——————— ———————

Mõned neist olid päris pikad, täites terve veeru. Siis aga kirjutasin nii pika loo, et see enam ajalehte ära ei mahtunud. Seal jutustasid reinuvader, kass, öökull, karumõmmid ja pöialpoisid muinasjutte. Sirgeldasin need ülaltoodud viisil paberilehtedele ja ema köitis nad kokku. See teos, paraja kaustiku paksune, on mul veel praegugi alles.

Pärast seda jäi kirjanduse tegemine kümneks aastaks unarusse.

Järgmine raamat sündis mõne «kriminulli» lugemise õhinast. Tuupisin õppetükid kähku pähe ja kirjutasin suure vaimustusega paar vihikut täis. Pooleliolev suurteos ei leidnud aga kriitikute poolt kuigi sooja vastuvõttu. Isa väitis, et «sopakaid» ei kõlbavat lugedagi, veel vähem kirjutada.

Paar nädalat hiljem haarasin sarvist hoopis positiivsemal teemal. Kosmoselend!

Kodused leidsid, et lugu olevat päris hea. Hiljem, kui mu kangelased tundmatule planeedile jõudsid, muutus asi raskemaks. Pole ma ju ise veel kosmoses käinud ja palju sa ikka sulevarrest välja imed...

Nii et Leninist kirjutada oleks juba üsna mitmes raamat.

5. aprill

Lugesin kirjutatu üle. Tavaliseks kirjandiks sellest võib-olla jätkukski, kuid — kus on siin Lenin? Ja järsku haaras mind midagi ahastusetaolist.

Mida oskan mina kirjutada Leninist?

Leninist, kes ise kirjutas kümneid raamatuid ja sadu artikleid. Leninist, kelle iga sõna uurivad tuntud teadlased ja keda on lugematutes romaanides, näidendites ning värssides kujutanud maailmakuulsad kirjanikud.

Leninist, kes seisab pronksis ning marmoris sadade linnade väljakuil ja elab miljonite inimeste südameis.

Mulle näis, et kõik, mida tema kohta üldse öelda võib, on juba ammu öeldud.

Ja kust võiksin mina, koolipoiss, kes alles nii vähe teab, leida sõnu ja mõtteid, mis pole nii tuttavaks kulunud nagu igapäevane koolitee?

6. aprill

Kurtsin oma häda isale. Tema teab Leninist palju. Lootsin salaja, et ehk...

Aga kus sa sellega! Andis mõned üldsõnalised näpunäited, et nii ja naa, et inimene peab kirjutama sellest, mida hästi teab, ja kõik. Lisas veel, et kirjanduses tuleb käia oma saabastes. Kuid seda ei mõtelnud tema ise välja, vaid ütles hoopis Juhan Smuul «Sirbis ja Vasaras».

7. aprill

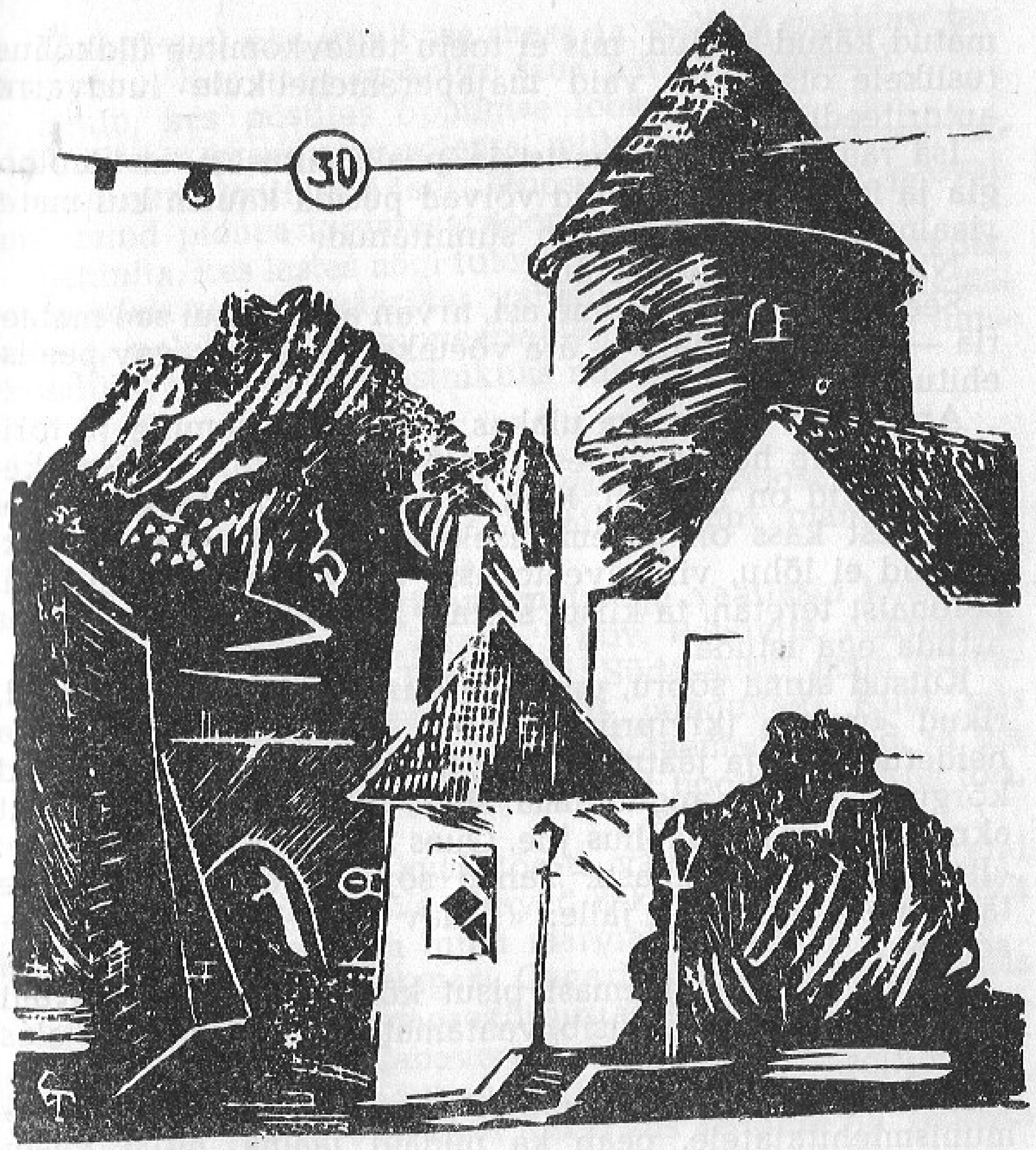
Oma saapad...

Hurraa! Päästev idee on käes! Kirjutades iseendast, kirjutan ühtlasi ka Leninist, sest kõik minu ümber ja võib-olla ka minus eneses on ju «kuidagi» temaga seotud. Harilikult me ainult ei mõtle sellele, ei oska seda märgata.

Alustan majast, kus ma elan.

See on eramaja. Mitte «individuaal», vaid just eramaja. Kuidas see kommunismi ehitava ühiskonnaga kokku sobib, seda ma ei tea.

Esialgu on aga meie majas kõik vana viisi. Isegi luge-

Tallinna motiiv (linoollõige), Enn Tegeva

matud käsud-keelud, mis ei toetu täitevkomitee üldkohustuslikele otsustele, vaid majaperemehelikule luuavarreautoriteedile.
Isa räägib midagi baasist ja pealisehitusest, et ideoloogia ja igasugused igandid võivad püsida kauem kui materiaalne alus, mis need on sünnitanud.
Nii on õpetanud Lenin.
See on mulle alles tume asi, arvan aga, et kui see mateeria — tähendab maja — ära võetaks, vajuks pragav pealisehitus kokku.
Arvate, et olen väga ulakas ning et turtsumine ja torisemine võib hoopis sellest tingitud olla. Noh, oma väikesed vigurid on igaühel, kuid kassi pihta ma ragulkaga ei lase, sest kass on parema iseloomuga kui tema omanik. Aknaid ei lõhu, vihmaveetorusid mööda katusele ei roni, perenaist teretan, ta kiisut silitan, kuid ikkagi ei tohi õues astuda ega istuda.
Kutsud sinna sõpru, on kohe kuri karjas. Sõidad rattal, rikud «muru» (kiviprügise mulla, perenaise poolt sinna heidetud tuha ja jäätmete ning umbrohu segadik), hüppad kõrgust, jäävad augud maa sisse, mängid palli, olevat aknad hirmsas hädaohus jne. Õues mängin üksi. Öeldakse: «Istu viksilt ja kenasti. Tahad sõpradega tegelda, mine tänavale.» Vanemad jälle: «Tänav pole lastele mängimiseks.»
Küllap ma olen teemast pisut kõrvale kaldunud. Kuid see, millest räägin, püsib, vaatamata sellele, et Lenin elas ja võitles.
Pole viga. Meile, tänastele pioneeridele, homsetele kommunismiehitajatele, peab ka midagi jääma, mille vastu võidelda. Oleks kurb, kui kõik oleks meie eest ära tehtud.
Ent nüüd on viimane aeg kõnelda sellest, mis meil on tänu Leninile.

10. aprill

Koolis õppemaksu ei võeta. See näib nii enesestmõistetav, et sellest ei tasu rääkidagi. Sama lugu on ülikooliga. Makstakse veel pealegi, kui korralikult õpid.
Kuid alles 25 aastat tagasi polnud see hoopiski nii. Hariduse saamine olenes rahakotist. Ja sellepärast, et see nii oli, jäid emal õpingud kunstikoolis pooleli ja isal ülikool lõpetamata.

Tänapäeval ole ainult ise mees ja mahuta pakutav tarkus pähe. Kes avas «rohelise tee» hariduse juurde?
Lenin, kes püstitas õppimise loosungi.
Hakkasin praegu juurdlema, millal astusin esimese väikese sammu leninlikul teel. Jõudsin otsusele, et sel päeval, mil mind pioneeriorganisatsiooni vastu võeti.
Leninita, kes lastes nägi tulevikku ning püüdis teha kõik, et nendest sirguks väärikas vahetus isadele-revolutsionääridele, poleks olnud pioneeriajalehte «Säde», mille ühiskondliku toimetuse kunstnikuks nüüd olen.

12. aprill

Kosmonautika päev. Juri Gagarini kosmoselennu kolmandal aastapäeval startis maailmaruumi manööverdav kosmoseaparaat «Poljot-2».
Võtsin välja oma «ribaraamatu» ja vaatlesin kosmosemarke. Seal nad on: Gagarin, Titov, Popovitš, Nikolajev, Bõkovski, Nikolajeva-Tereškova. Süda siiski pisut kihvatas. Uuemad kosmosemargid mul puuduvad. Kuid mis parata — omad vitsad peksavad. Vanemad leidsid, et ma eelmisel veerandil ei õppinud küllalt hoolega . . . Mis tõsi, see tõsi.
Kolmesid oleks võinud tõesti vähem olla. Vaja end käsile võtta! Küllap siis jätavad raketid jälgi mitte ainult taevalaotusse, vaid ka minu margialbumisse.
Kuid tuleme jälle tagasi Gagarini juurde. Miks tõusis esimene inimene kosmosekõrgustesse Baikonuri kosmodroomilt, mitte aga Canaverali neemelt? Vastus on lihtne: selle põhjuseks on nõukogude kord, Lenini loodud Kommunistliku Partei väsimatu hoolitsus teaduse ja tehnika eest.

13. aprill

Olen leninlikku komsomoli vastu võetud. See on siis teiseks, juba pikemaks sammuks . . . Uue, alles kirjutatava peatüki alguseks. Õieti see oli ainult nii-öelda eelvastuvõtmine koolis ja komsomolipileti saan alles Lenini sünnipäeval, kuid ikkagi olen niisama hästi kui vastu võetud. Ütelge veel, et kolmeteistkümnes on õnnetu kuupäev! Isa ei taha minust maha jääda. Ta taotleb kommunistliku töö eesrindlase austavat nimetust. Võin julgesti ennustada, et ta saavutab selle eesmärgi maipühadeks.
Kas see kõik oleks võinud olla Leninita?

14. aprill

Üht-teist mõlgub veel meeles, millest oleks tahtnud rääkida, kuid pean lõpetama. Kirjand tuleb homme ära anda. Natuke ärev tunne on. Võib-olla on kõik viltu läinud. Ehk oleks tulnud kirjutada hoopis Lenini elust ja revolutsioonilisest tegevusest, tohutust tööst, mida ta tegi noore Nõukogude riigi rajamisel, tema ülemaailmsest tähtsusest. Kuid mõtlesin, et sellest on kirjutatud sadu raamatuid, kus see on kümneid kordi ilmekamalt ja põhjalikumalt esile toodud, kui mina seda oleksin suutnud.

Sellepärast mõtlesingi piirduda ainult mõningate niitidega, mis seovad meie perekonda nagu kõiki perekondi meie maal suure Leniniga.

«Trükitähed» nr. 1, 1965

Kiitleja

Valm

Elle Kull, V kl.

Kord õhtu eel, kui päike vajus
juba metsa taha,
kaks peni kokku said.
Üks rääkis, kuidas otsinud ta
jahimaid
ning kümme karu murdnud üksipäini maha.
Sealsamas aga jooksis üle õue
üks hallivöödiline kirju kass.
Siis kostis julge peni karjatus nii õudne:
«Appi! Tiiger!» Põmm ja trahh!
Ja penid kadusid siis kähku nurga taha,
selg küürus, jalge vahel saba.

Me elus juhtub sagedasti nii,
et kiideldakse üleliia.
Kui aga julgust vaja vähegi,
siis jalad kannavad neid nagu tiivad.

«Esimesed Vaod» nr. 1, 1965

Minu esimene töökoht

Aldo Roomere, VIII kl.

Saanud isalt teada, et mu sõber Jürka on sealsesse tsehhi toodangut suurendama värvatud, tekkis minuski soov miljonäriks saada. Hakkasin isalt suure agarusega pärima, kas ehk minagi võiksin töömeheks hakata. Esmalt vaidles ta vastu, et poolteise kuu pärast algab juba kooliorjus, väsitad end ilmaaegu ära jne. Mina aga hoidsin kõigi hammaste ja küüntega oma soovist kindlalt kinni ja suutsin isa «pehmeks rääkida».

Järgmisel hommikul sain teada, et tulgu ma pealegi, küllap võetakse vastu.

Astusime siis isaga kombinaadi «peakorteri» poole. Meeleolu oli mul suurepärane, oli mul ju kaasas ülitähtis, oma käega kritseldatud dokument — avaldus — ja vaimusilmas nägin ennast juba tunnustatud lööktöölisena, kelle taskus krabisevad uhiuued «materiaalsed stiimulid».

Koputasin julgelt kaadriinspektori kabineti uksele.

See tervitas mind aga külma dušiga: «Miks sa nii hilja tulid, juba võtsime mitu poissi tööle!» Mu meeleolu langes paari kraadi võrra. Kuid ta asus siiski pabereid sorima, märkis midagi siia ja sinna ning küsis: «Kui vana?»

«Neliteist.»

«Neli tundi,» lausus ta seepeale pisut mõistatuslikult. Alles hiljem taipasin, et see tähendas mu tööpäeva pikkust. Siis kästi mul minna laiatarbekaupade tsehhi juhataja juurde nõusolekut saama.

Seadsin sammud sinnapoole. Marssida tuli oma paarsada meetrit, sellest suurem osa ettevõtte õuel, ja silmad pidid sul seal olema ees ja taga, et elektrikärud sind pikali ei sõidaks. Need ei tunnistanud nähtavasti mingeid liikluseeskirju. Jõudsin siiski terve nahaga kohale. Kui kontoriuksest sisse astucin, siis päris ehmatasin. Tsehhijuhataja oli nii paks, et näis, nagu ei mahuks mitte tema tillukesesse kontoriruumi, vaid ruum temasse. Mees seiras mind korraks jõehobupilguga, päris järele, mis mu soov on, ja selle teada saanud, ühmas: «Miks sa varem ei tulnud, me alles võtsime mitu poissi tööle. Mina nõusolekut anda ei saa, mine meistri juurde.»

Poetasin pisut arglikult, et temaga on juba räägitud.

«Sellest on vähe, vajan tema allkirja.»
Võtsingi uue kursi, sedapuhku poole kilomeetri pikkuse, aga minu lootuste kõver langes järsult. Meister vajutas seda kõverat veelgi allapoole teatega, et tema läheb homme puhkusele.
«Jääd minu asemel peremeheks,» pöördus ta kontrollmeistri poole, «mis sina sellest poisist arvad?»
«Siin niigi terve lasteaed koos, Vetka Anton käib juba teist kuud, aga asja tast pole, on üks siidikäsi. Siis Kalmuse tüdruk — see on vähemalt tragi. Üleeile tuli brigadiri poiss. Noortöölisi ka mitu. Praakı tuleb uksest ja aknast. Ja nüüd sina. Ei mina jõua neid valvata ega õpetada, kõik käed tööd täis, homsest veel meistri ülesanded,» hädaldas ta.
Teadagi, see naiste asi!
«Kui sind just mõni vana tööline oma hoole alla võtab, et mul sinuga muret poleks...»
«Las läheb juurdelõikaja manu,» tuli meister appi. «Kui see talle tööd annab...»
Juba seisingi mehe palge ees, kes pidi minu kohta langetama lõpliku otsuse. Siis olin liiga ärevil, et sellele mõelda, ent tagantjärele näib veidrana, et selleks otsustajaks polnud mitte direktor, nagu oleks võinud arvata, vaid hoopis mees tööpingi tagant. Oli see paljas juhus või on see kuidagi seoses nõukogude demokraatiaga?
«Tahad mulle appi tulla? Polegi laita mõte. Mul paarimees haige. Ei see enne kuud aega nägu näita. Mõni päev tagasi käisid «natšalnikud» küsimas, kas tulen ikka plaaniga toime. Noh, küll me sinuga koos talle tuule alla teeme!» Ja ainsana ei nõudnud ta mingit allkirja...
Mu sisetunde graafik tegi otse brumelliku hüppe tasapinna esimese veerandi sügavustest kolmanda kõrgustesse (vt. «Matemaatika VIII klassile» lk. 24). Meister panigi avaldusele allkirja ja mina oma sõgeda peaga mõtlesin, et nüüd võin masina taha asuda. Kuid pidin uuesti tsehhijuhataja juurde minema, sest minu dokumendile sooviti ka teist allkirja. Tsehhijuhataja ütles midagi oma suurele kõhule ja vormistas mind I kategooria tööliseks, ent seda ainult kümneks päevaks. «Rohkem ei saa,» sõnas ta, «ajad meil muidu tööjõuplaani lõhki. Ja tasu ainult tükitöö alusel. Ajatööna ei saa, siis on jälle palgafond ohus. Puidutsehhis alles oli niisugune lugu, võtsid kümme poissi tööle,

ajatöö alusel. Keegi neid ei juhendanud ega valvanud. Tööd nad ei teinud, aga palk jooksis. Palgafond läkski «lõhki».»
«Soo,» mõtlesin, «nemad lõid lulli, mina aga ole lahke, hakka nende pärast higistama! Ei ole ikka õigust maa peal...»
«Nüüd lähed kaadriinspektori juurde, tema teeb käskkirja.» Vantsisin kohale. Kaadriinspektor imestas, miks ma ainult kümneks päevaks vormistatud olen.
«Parem juba koolivaheaja lõpuni, ega tööpuudust ole.»
Pomisesin midagi tööjõuplaanist.
«Abitööline sellesse ei puutu, mine tsehhijuhataja juurde tagasi, las vormistab ümber.» Jalgu järele vedades ja vihaselt enese ette turtsudes liikusin halli hoone poole. Kohale jõudnud, sain teada, et tsehhijuhataja on lõunale läinud. Jäin ootama, kuid ei julgenud loota, et ta niipea saabub.
«Sihukest kogu, nagu temal, annab pool päeva toita,» mõtlesin. Seisin nii kaua, kuni liigesed kangeks jäid, ja otsustasin siis kaadriinspektori juurde tagasi minna. Rääkisin oma häda ära ja mees vormistas ise avalduse ümber ning andis kolmanda allkirja. Nüüd oli veel isa nõusolekut tarvis, milleks jällegi oma poolteist kilomeetrit tuli maha kõmpida.
Saanud nõutava, ilmusin juba kolmandat korda kaadriinspektori juurde, kes andis käskkirja. Siis sain direktorilt viienda allkirja. Avalduselt silm enam muud ei seletanud kui ainult allkirju. Ja mind saadeti ohutustehnika inseneri juurde instrueerimisele. Instruktor lõi lahti paar kausta, kirjutas sinna midagi, käskis sedapuhku minul allkirja anda, pistis paberi pihku, kus seisis «instrueeritud», ja ütles naeratades: «Võid tööle minna, ainult vaata, et sa midagi kuskile vahele ei jäta!»
Mina olin juba päris «groggi»: vähemalt viis kilomeetrit edasi-tagasi traavitud, eluga riskides elektrikärude vahel laveeritud, paar tundi seismist, siis veel igasugused «hingelised vapustused» allkirjade hankimisel.
Heitsin pilgu kellale ja ohkasin kergendatult, minu esimene tööpäev oligi läbi.
Kuna see möödus nii, et ma tööle ligigi ei pääsenud, kavatsen kirjeldada ka oma teist päeva.
See algas «kohvile» kutsumisega. Meister — inventuuri tõttu polnud ta veel puhkusele saanud — hakkas loetlema,

mida mul pole lubatud teha. Mina sain sellest moraalijutlusest nii aru, et on lubatud vaid uksest sisse astumisel ja väljumisel «head aega». Muu tegevus oli öelda «tere» ja väljumisel «head aega». Muu tegevus oli keelatud, ka mootormasinatel töötamine. Kuid esimene asi, mida ma tsehhi astudes nägin, oli see, et mu sõber Jürka laskis masinast plekitükke läbi, nii et sädemete rodu taga. Ja mina siis nüsigu pappi ainult nende ürgaegsete, vist manufaktuuride asutamise ajast pärinevate käsikääridega. Milline ülekohus! Kuidagiviisi ajasin siiski selle asja sirgeks ja sain loa masinal töötamiseks. Kuid vägeval, nurgas seisval suurel pressil oli töötamine «üli-ultrakategooriliselt» keelatud. «Asi seegi,» mõtlesin, silmitsedes teist, halli papilõikamismasinat ja otsustasin kohe käed külge lüüa. Haarasin innukalt kättenäidatud papivirnast paraja portsjoni ja asusin juurdelõikaja näpunäidete kohaselt tööle. Võtsin esimese papitüki pihku ja lasksin ta masina vahele. Sel hetkel tajusin ülevat tunnet: minu esimene toodang! Kuid heitnud pilgu valmisdetailile, osutus see rööpkülikuks! Millest see siis tuli, kas valest töövõttest või minu vähestest geomeetria-alastest teadmistest? Juurdelõikaja arvas, et säärane «moodne» karbikaas on tingitud minu üliagarusest, ja tegi selgeks, kuidas papitükke masina alla saata, et nad nõutava kuju võtaksid. Sain nõksu ruttu selgeks ja töö laabus üpris libedasti, välja arvatud paar rööpkülikut, mis minu napi oskuse tõttu siiski ilmavalgust nägid.

Peagi ilmnes ometi, et rõõmustamine on enneaegne. Brigadir hakkas stantsima. Varsti läks ta nägu pilve ning kuulsin torisemist, et neid noormehi ei või vastutavale tööle lasta, peaksid ikka lihtsamast alustama. Ta näitas midagi mu juhendajale. See kutsuski mind masina juurest ära, pani käsikääride taha ja käskis papiribasid juppideks lõigata. Ise asus aga minu tööd masinal jätkama. Varsti märkas ta, et ma väsin, tuli juurde ja ütles: «Osa karpe polnud sul vinklis. Siis ei saa aga täpselt stantsida. Ära asjatult rutta, tööta rahulikult.» Ta viis mind jälle masina juurde ja näitas uuesti, kuidas teha tuleb. Panin ta sõnad kõrva taha ega lasknud end enam kiirekäigulisest masinast kiirustamisele meelitada. Hiljem mu töö kohta enam ütlemist polnud.

Koju minnes tundsin rahuldusega, et tööd teha oli märksa kergem kui tööd saada! Mitte sellepärast, et meie maal tööd ei jätkuks, seda on rohkem kui küllalt. Kui

ainult toda paberimüüri ees ei oleks! Vähemalt minul andis tublisti rassida, kuni sellest läbi murdsin...

Kodus ootasid juba viinerid, ja käsi pestes avastasin peopesast oma esimese proletaarlase-tunnuse — raku!

«Trükitähed» nr. 1, 1965

Kiri õele

Tuuli Kruus, VIII kl.

Kallis Katrin!

Kirjutan sulle, et õnnitleda sind sinu kümnendal sünnipäeval. Selles kirjas ma tahaksin meenutada mõndagi, mis on juhtunud nende kümne aasta jooksul. Ma ei saa sulle rääkida kõigest, sest seda on liiga palju; pean piirduma vaid üksikute killukestega.

Kas mäletad, kui olime mõlemad tublisti nooremad, jutustas ema meile mõnikord Egiptusest. See on soe ning kaunis maa. Kõrvetav päike hõbetab üle suure jõe võimsad vood. Seda jõge kutsutakse Niiluseks. Tema viljakatel kallastel sirutuvad kõrgusse uhked palmid. Majesteetlikus rahus kõrguvad massiivsed püramiidid, ainsaiks kaaslasiks mornilt vaikivad sfinksid.

Sellel kenal maal me olevatki kunagi ammu-ammu — enne sündimist — kurgede hoole all elanud. Siis aga võttis üks neist minu (hiljem juba ka sinu) kenasti noka vahele ja tõusis lendu. Lend läks üle sinise Vahemere ikka põhja poole. Lõpuks kurg väsis ja maandus, andes oma raskeks muutunud kandami üle meie emale.

Küll püüdsime koos kõike seda meelde tuletada, kuid imelikul kombel ei mäletanud kumbki midagi. Mina kujutlesin Egiptust umbes säärasena: kõige keskel poriste kallastega Niilus, kus hüppavad ringi konnad. Konni aga püüavad kured, kes istuvad püramiidide otsas.

Mida sina arvasid, seda ei tea ma praegugi.

Egiptusest jõudsid sa kohale alles 5 aastat pärast mind. Mäletan imeselgesti seda hommikut, mil sa esmakordselt koju jõudsid. Mina magasin tagatoas ja ärkasin välisukse avamise peale. Järsku kostis eestoast ema hääl: «Tuuli, kas sa oma väikest õde ei tahagi näha?» See tuli nii ootamatult, et esimesel hetkel muutusin sambaks, siis aga len-

dasin nagu õlitatud välk voodist välja ja teise tuppa. Seal, vanaema asemel lamaski mingi tekki mässitud pamp, mis pidi olema mu õde! Ronisin tasakesi põlvili sängile ja kergitasin ettevaatlikult lina serva. Selle all, sügaval teki sees paistis väike punane näolapp. Uurisin hulk aega seda uut inimest ja leidsin, et ema oleks ikka võinud natuke suurema ja ilusama tellida. Sest lõpuks oli pamp ikkagi naeruväärselt väike ja punane näoke haruldaselt kole — millal sihukesest ükskord asja hakkab saama?

Kuid sina kasvasid kaunis kähku. Esialgu polnud sest nagu lugugi, kuid kui sa juba roomama hakkasid, läks asi täbaraks. Nimelt ronisid sa kõikjale ja katsusid kõike. Imelikul kombel juhtusid sulle tavaliselt näppu minu raamatud ja nukud. Loomulikult ei jäänud neist peale sodihunniku midagi järele, ning varsti hakkasin sind pidama juba oma isiklikuks vaenlaseks, kellest on vaja kaugemale hoida.

See arvamus püsis, kuni kord kogemata avastasin, et see «vastik põngerjas» nii rumal polegi. Leidsin, et sinuga võib isegi mängida. Esialgu olid meie mängud üsna lihtsad, kuid siis muutusid nad üha huvitavamaiks ning haaravamaiks. Nad sõltusid enamasti sellest, mida me parajasti koos lugesime. Meie — ema, mina, sina ja vahel isegi Merike — armastasime väga pikkadel talveõhtutel ühiseid lugemisi. Väljas ulub tuul, lumi tuiskab, aga sees on soe ja hubane. Tuba mattub sooja punakasse valgusse ja ema pehme hääl kannab meid kaugele, läbi aegade, huvitavate inimeste keskele või põnevate sündmuste keerisesse.

Aga tuleme tagasi mängude juurde. Tuleta meelde, Kati, kes me sinuga kõik olnud ei ole? Mäletad, kord mängisime «Pärijat Kalkutast». Informeerimata inimene võis siis küll kangeks ehmatada, kui talle avas sõnade «carramba!» või «sakramento!» saatel ukse hirmuäratav merimõrtsukas. Piraadil oli must side silmal, paberist püstol ühes ja must lipp teises käes ning paberinuga hambus. Kohutav röövel, kes vandus hispaania keeles, olid sina.

Kuid ega sa ainult röövel ka olnud — vahel ilmusid ka kardina tagant õhulise nägemusena, kes nii käitumiselt kui ka riietuselt meenutas mulle Puškini luike-tsaaritari.

Kuna meile mängud vahel igavaks läksid, juhtus ju muudki, kuid seda ei tahaks ma sulle tänasel päeval meenutada. Olgugi et sa mind sageli üsna häbematul kombel sõimasid ja me vahel sõna otseses mõttes lausa kaklesime,

Laulmas (linoollõige), Reet Johanson

olid sul samad huvid, lemmikud, sümpaatiad, antipaatiad ja isegi arvamused kui mul. Seepärast julgesin sulle avaldada kõik, mida mõtlesin. Teadsin, et sa saad sellest aru, või vähemalt teeskled arusaamist. Ma olin seitsmendas klassis, kui lugesin esmakordselt Lermontovi poeemi «Deemon». See erutas mind nii, et otsustasin seda sinuga jagada. Kutsusin su oma tuppa ja hakkasin sulle ette lugema:

«Kurb Deemon, pagendatud vaim,
maa kohal rahutuna lendas...»

Midagi tabamatut õhkus neist värssidest, midagi, mis mind kütkestas, võlus... ka sina tegid luulelised silmad ja vahtisid lakke. (Pärast selgus, et sind huvitas ämblikuvõrku sattunud kärbes!) «Eks oli suurepärane!» ütlesin sulle lõpetades. «Kuidas meeldis?» — «Oh, väga meeldis... ainult et igav oli!» oli avameelne vastus.

Lermontovist ja «Deemonist» ei taibanud sa midagi, töökaaslasena aga olid tubli. Tahaksin sulle meenutada üht päeva maal vanaema juures.

See oli päris harilik päev ja algas, nagu kõik harilikud päevad, praetud muna ja piimaga.

Kuid edasi läks juba lõbusamalt. Mäletad, paps võttis sel päeval elektrisae ja hakkas juppideks saagima pikki laudu, mis kuuri taga hunnikus olid. Meie ülesanne oli lauajupid kuuri pilduda ja seal korralikult riita laduda. Puud olid vaigused, kleepusid käte külge ja täitsid kogu kuuri imehea lõhnaga. Kuldsed vaigupiisad imbusid puust välja, hetkeks peatus neil päikesekiir ja nad lõid helklema kõigis võimalikes värvivarjundeis. Nende sädelus sundis seisatama, imetlema... kuid töö oli vaja ära teha. Ladusime kuni laesarikateni välja esimese rea, teine lõppes madalamal ja kolmas jäi poole kuuri kõrgusele. Kas mäletad, kuidas vahetevahel endale «suitsutunni» võtsime ja kõik kolm «korrust» läbi ronisime. Töö lõppes alles õhtu eel. Ja kuigi olime päris väsinud, oli nagu veidi kahjugi lahkuda vaigulõhnalisest kuurist, kus valendasid korralikult riita laotud puud.

Meil kõigil oli hea tuju — olime päevaga rahul ja enne õhtusööki jõudsime veel partii badmingtonigi mängida.

Päev lõppes nagu ikka sellega, et päikesetera, saatnud oma viimase kiirtekimbu üle metsalatvade, silmapiiri taha kadus, jättes endast järele vaid kauni, kuid kiiresti hajuva

kuma läänekaares. Ja siis algas soe selge juulikuuöö. See oli nii meelitav, et olin sunnitud sulle sosistama oma välgukiirusel valminud plaani:

«Kui teised magama jäävad, hiilid minu tuppa, ja siis lähme!» Kell lõi pool 12, ma lebasin hiirvaikselt voodis... aeg venis nagu ei kunagi varem. Paistis, et on möödunud juba terve igavik. Lõpuks ometi tõmbas vana seinakell kägisevalt hinge ja lõi järjest 12 kumisevat pauku — vaimude tund. Just samal hetkel puges minu tuppa valge viirastuslik kogu, kes mulle hääletult lähenes. Tõusin vaikselt, ulatasin «vaimule» käe ja me pugesime tasahilju aknast välja.

Vaikselt hiilisid aeda kaks kõhetut varju. Mingi oks praksatas su jala all ja me mõlemad tardusime paigale. Kaste oli maas ja jalgadel hakkas külm. Ainult värskelt kaevatud mullast õhkus alles päeva kuumust. Kui hoopis teistsugune oli kõik öösel! Puud paistsid nii suured ja salapärased. Täiskuu valgustas kogu aeda. See valgus oli päris roheline. Ka aed oli roheline, ainult puude all looklesid varjud. Kõik oli nii vaikne.

Me tantsisime kuumal niiskel mullal metsikut tantsu ja meil oli ääretult tore. Kui kerge oli hingata! Kui hea oli olla koos! Kui hea, kui see jääks alati nii...!

Sinu õde Tuuli.

«Kajakas» IV, 1965

Pealkirjadeta meeleolud

R. Sander, XI kl.

* * *

Talve nukrust veel on
paljas okstevõras,
sooja vihma veel ei kanna
pilvekoonlad,
aga niiskel mullapinnal
keset halli kuluvõsa
esimesi
noori õisi hooman.
Tunnen, varsti
suurest elamisrõõmust
pakatuvad õiepungad

igal lillel,
puul ja põõsal,
  varsti
suve kirkas päikeselõõsas
valmis saavad
esimesed
  viljad.

* * *

Läksin mööda märga teed,
kõrvus — kange kevadkumin.
Ümberringi täitsid
metsaalust
ülased
kui kohev lumi.
Avasilmi, avahuuli,
taeva poole valev pale,
pilgus kevadpäeva sära,
õilmitsesid
nagu arust ära.
Nende õrnast helgist
nõnda õhkus salu,
et sest hakkas
silmadel
ja hingel valus . . .

* * *

Maa heitis puhkama öö tumedasse sängi,
tekiks punetav taevas.
Maa uinus naerusui
nagu väsinud tüdruk
heinakaarelt.
Vaevalt-vaevalt
sai pimedaks minna,
kui juba ilmuski Koit.
Ronis redelist üles
nagu kohmetu ehalkäijä
ja hakkas
helepunase ristikuõiega

kõditama
magaja
  lauge.

* * *

Tähed kui sääseparv
kibelevad taevas
ega anna rahu.
Läbi lahtise akna
tükivad tuppagi
ja lakkamatult
pirisevad
kõrvus.
No on alles tüütud —
nüüd, kõige kibedamal
heinaajal
ei lase magada.
Ega mul jäägi
vist muud üle
kui tõusta
ja välja minna.

* * *

Mu üle on öö,
kuuvalgusest kirgas ja karge,
hangede hallid varjud
magamas aedade taga.
Majades magavad inimesed.
Igaühel oma mured
ja unistused,
puhkavad öö rüpes,
et jälle koos edasi minna,
kui päev saabub
masinate müras
ja tööpinkide raginas.
Öö vaikuses kostab imeline viis,
õhkpeen, jääkristalli sarnane,
vestes
mulle
kõigist akendest,
mille taga
on soojad ja hubased kodud.

RANNAS

Rannamännikus kohiseb,
mõtteisse rahu koob.
Meri aeglaselt nohiseb,
laineid rannale toob.
Tuul on just nagu poisike,
laineplikaga mürab, sasib ta mustades lokkides.
Kuutaat naeratab ülalt.
Niisketel kividel istume,
riimid ja laulud tõusevad pähe,
möödunud päevi meenutad. —
Aega on äkki nii vähe.
Mööduvad koidud ja loojangud
helgete päevade reana.
Elada, elada, elada!
Töötada südame, käte ja peaga!

TÖÖKOJAS

Kaks barettides selli,
määrdunud tunked üll,
ise ülekäe õlised,
krutivad hoolega
GAZ-i
mootori kallal.
Töökoda
on täis heledat valgust,
sooja ja julgustavat,
ja neil kahel,
nii nagu teistelgi
«tunkedes meestel»,
on kindel veendumus,
et neist
midagi ikka kord tuleb.

KODUPAIK

Tuttavad
mulle need teed ja rajad,
madalad

luitunud talumajad.
Rannamändide
nõtketes oksades,
laiuvais niitudes,
kivises kaldas,
sadama mustavas
paatide rodus —
kõiges on midagi
lihtsat ja kodust.
Kalurite jalaastest,
naljarikkast raskest
kõnest,
igast soojast karedast terest,
mustaks tõrvatud paadikerest, —
kodutunnet
õhkub vastu.

SUVEÕHTU

Täna on õhtu eriti mahe,
merelt tuulgi ei puhu.
Loojang on värvinud
punaseks lahe,
tasa lainevall
kallast
  uhub.
Vesi kividel kohiseb,
peatume neeme tipus,
päikese viimased
kiired kuldavad
sügavrohelist lainelippu.
Seisame.
Tunnen su kätt oma peos.
Lembus on algamas eos.

TEOMEHE SURM

Viimaseid teri viskas
peo veel põllulappi,
saabus kui ta surm.
Külimit veel kaelas,
istus

tardunud pilgul,
vaatas veel kord
oma elu rõõmulappi,
vaikselt ohkas:
«Jumal appi!»
ja siis külje peale
maha jäi.
Palju oli radu
läbi käinud pikas elus,
kus ta päralt oli
ainult kitsas
maanteeserv,
kus tal puudus
oma hurtsik,
oma maa ja kodu,
kus ta jaoks
ei olnud
miskit inimväärset.
Nüüd sai ka
ta suripaigaks
põlluäärne
kraaviperv.

«Kajakas» IV, 1965

1965. aastani (incl.) ilmunud trükitud koolialmanahhid

«Atra Seades» (Kärdla Keskk.) — 1964, nr. 1.
«Esimesed Read» (Vändra Keskk.) — 1962, nr. 1; 1963, nr. 2.
«Esimesed Sammud» (Vasalemma Keskk.) — 1960, nr. 1; 1961, nr. 2.
«Esimesed Vaod» (Keila Keskk.) — 1960, nr. 1; 1961, nr. 2.
«Esimesed Vaod» (Haapsalu 1. Keskk.) — 1965, nr. 1.
«Kajakas» (August Jakobsoni nim. Pärnu 1. Keskk.) — 1961, nr. 1; 1962, nr. 2; 1963, nr. 3; 1965, nr. 4.
«Kasvumets» (Jõgeva Keskk.) — 1959, nr. 1; 1961, nr. 2; 1963, nr. 3.
«Kevade» (Tallinna 22. Keskk.) — 1961/62, nr. 1.
«Kutsuv Rada» (M. Härma nim. Tartu 2. Keskk.) — 1958, nr. 1; 1959, nr. 2; 1960, nr. 3; 1961, nr. 4; 1962, nr. 5; 1964, nr. 6.
«Lävel» (Tartu 5. Keskk.) — 1960, nr. 1; 1962, nr. 2.
«Mahtra Lähistelt» (Juuru Keskk.) — 1961, nr. 1; 1963/64, nr. 2.
«Meie Elu» (Tartu Kuulmishäiretega Laste Internaatkool) — 1961, nr. 1.
«Mõttelend» (Kehra Keskk.) — 1959, nr. 1; 1961, nr. 2.
«Noorustuli» (Tallinna 46. Keskk.) — 1963, nr. 1.
«Oma Sulega» (Rapla Keskk.) — 1958, nr. 1; 1959, nr. 2—3; 1961, nr. 4; 1962, nr. 5; 1964, nr. 6.
«Paeselt Pinnalt» (Tallinna 16. Keskk.) — 1958, nr. 1.
«Saarte Tuuled» (Kingissepa V. Kingissepa nim. Keskk.) — 1960, nr. 1; 1962, nr. 2.
«Samm-sammult» (Pärnu-Jaagupi Keskk.) — 1963, nr. 1.
«Selginud Sihid» (L. Koidula nim. Pärnu 2. Keskk.) — 1963, nr. 1—2.
«Suleproovid» (N. V. Gogoli nim. Tallinna 21. Keskk.) — 1958, nr. 1—4; 1959, nr. 5—6; 1960, nr. 7—9; 1961, nr. 10; 1963, nr. 11; 1964, nr. 12
«Sulesepad» (A. H. Tammsaare nim. Tartu 1. Keskk.) — 1960, nr. 1; 1962, nr. 2; 1963, nr. 3; 1964, nr. 4.
«Sulesõbrad» (Tallinna 18. Keskk.) — 1962, nr. 1.
«Sulesädemed» (Tallinna 10. Keskk.) — 1958, nr. 1; 1959, nr. 2; 1960, nr. 3.
«Sõnasepad» (Keila Keskk.) — 1959, nr. 1.
«Tipa-Tapa» (Tartu 8. Keskk.) — 1959, nr. 1; 1960, nr. 2; 1961, nr. 3; 1962, nr. 4 (kaasandena K. Otsuse värsikogu «Ellupöördujad»); 1963, nr. 6 (M. Undi romaan «Hüvasti, kollane kass!»); 1964, nr. 7.
«Trükitähed» (Tallinna 7. Keskk.) — 1965, nr. 1.
«Võrseid Viru Väljadelt» (Viru-Jaagupi Keskk.) — 1961, nr. 1.

SISUKORD

1962

1963

1964

1965

ЮНОСТЬ ТРЕБУЕТ ПЕРО. (Лучшие из школьных альманахов). Составитель К. Лехт. На эстонском языке. Обложка Р. Кангерт. Издательство «Ээсти Раамат», Таллин, Пярнуское шоссе, 10.
Toimetaja B. Kuusberg. Kunstiline toimetaja H. Tikand. Tehniline toimetaja P. Kass. Korrektorid M. Amon ja S. Aron. Ladumisele antud 11. XI 1966. Trükkimisele antud 10. I 1967. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 17,75 + 4 kleebist. Tingtrükipoognaid 15,33. Arvestuspoognaid 15,0. Trükiarv 16 000. MB-01011. Tellimise nr. 7291. Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk t. 2. Trükipaber nr. 1 — Staicele Paberivabrik, Läti NSV. Hind 95 kop.

7—6—3